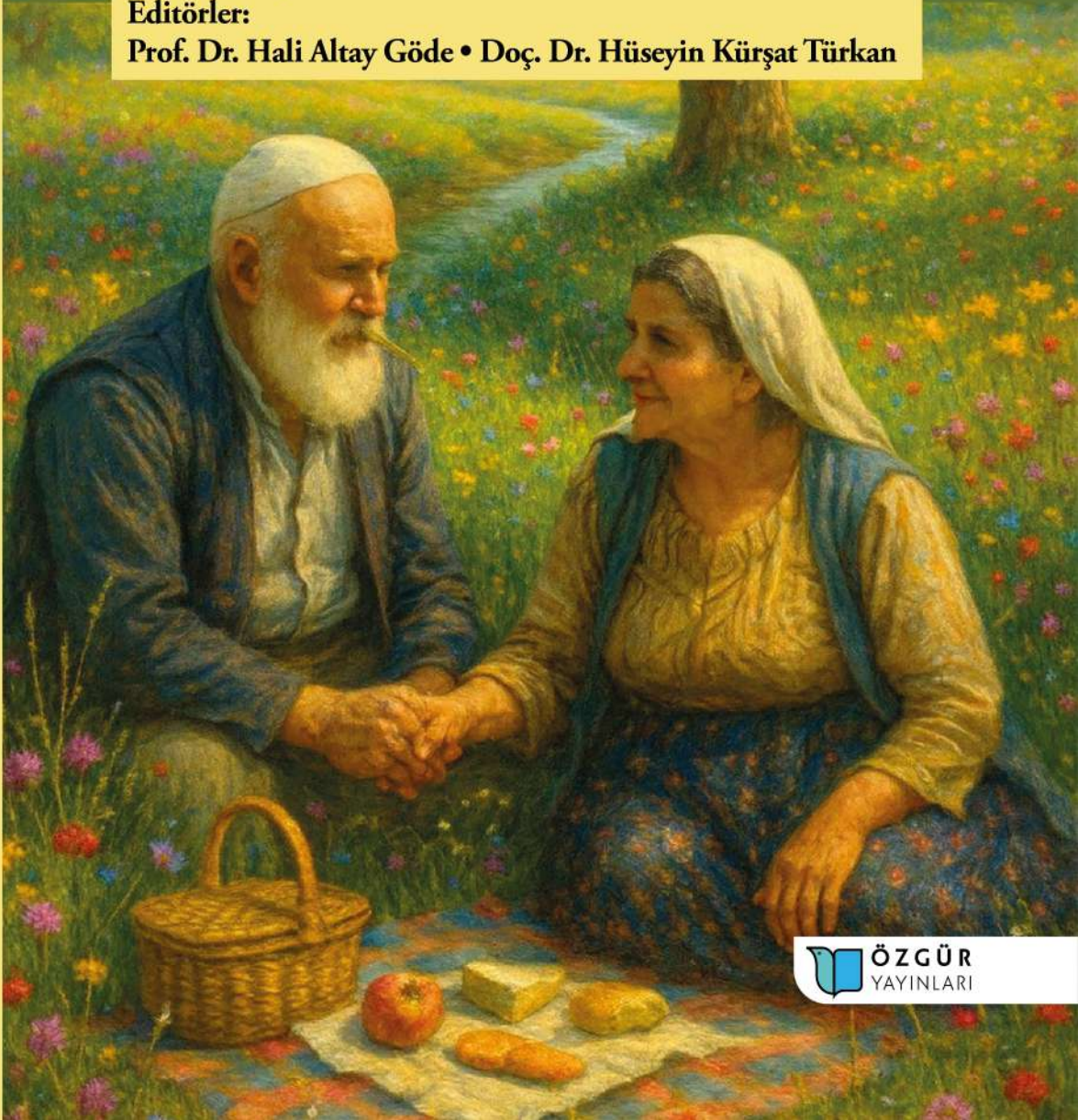

Performans Teori Bağlamında Artvin Masalları (İnceleme- Metin)

Dr. Ayşe Çelik Kan

Editörler:

Prof. Dr. Hali Altay Göde • Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

Performans Teori Bağlamında Artvin Masalları (İnceleme- Metin)

Dr. Ayşe Çelik Kan

Editörler

Prof. Dr. Hali Altay GÖDE

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat TÜRKAN

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

Performans Teori Bağlamında Artvin Masalları (İnceleme- Metin)

Dr. Ayşe Çelik Kan

Editörler: Prof. Dr. Hali Altay GÖDE • Doç. Dr. Hüseyin Kürşat TÜRKAN

Language: Turkish

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5757-83-8

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub956>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Çelik Kan, A., Göde, H. A. (ed), Türkan, H. K. (ed) (2025). *Performans Teori Bağlamında Artvin Masalları (İnceleme- Metin)*. Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub956>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>

Rahmetli

Annem Sevinçg l ÇELİK ve

Babam Recep ÇELİK'e...

Takdim

Halka ait olan anlatı türleri, sosyo-kültürel bağlamda bir toplumun belleğine, hayal ve düş dünyasına hitap eden önemli bir mirastır. Masallar, sözlü kültürün en eski ve güçlü ürünlerinden biri olup, nesiller boyunca sözlü anlatım yoluyla aktarılmıştır. Toplumun düşünce yapısını ve hayal gücünü yansıtan önemli bir kültürel miras niteliği taşır. Hazırlanan bu eser, Artvin yöresine ait masalların saha çalışması yöntemiyle derlenip çağdaş bir halkbilimi yaklaşımı olan performans kuramı baz alınarak oluşturulmuştur.

Halk biliminin kuramsal yöntemlerinden birisi olan performans teorisi, sözlü anlatıların yalnızca içerik boyutunu incelemekle kalmaz; aynı zamanda anlatıcının kişiliğini, anlatımın gerçekleştiği ortamı ve dinleyici tepkilerini de değerlendirmektedir. Performans, canlı ve etkileşimli bir süreç olarak izleyicinin katılımıyla tamamlanır ve sözlü geleneklerin sosyal yönlerini anlama konusunda bir yaklaşım sunar. Masallar, kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlık olan; dinleyiciyi eğitmek, eğlendirmek veya öğüt verme işlevi bulunan genellikle gerçekleşmesi mümkün olmayan olayları konu edinen bir anlatı türüdür. Bu eser, masalları salt birer anlatı ürünü olarak değil, anlatma-anlatılma sürecinin bir parçası olarak ele alarak, sözlü gelenekleri çok yönlü bir bakışla ele almaktadır. Yazar Ayşe Çelik Kan'ın bu kuramsal yaklaşımı titizlikle uyguladığı ilgili çalışmasında masallar, hem metin hem de performatif bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Söz konusu çalışmada yer alan masallar, Artvin'in farklı ilçelerinde yaşayan kaynak kişilerden derlenmiş ve anlatım biçimlerine sadık kalınarak aktarılmıştır. Yazarın bu tarz yaklaşımı, masalların hem içeriksel hem de anlatım estetiğini korumasını sağlamıştır. Eser, başta halkbilimi ve edebiyat olmak üzere disiplinlerarası birçok bilime (tarih, sosyoloji, antropoloji, vb.) de kaynaklık edecek bir özelliğe sahiptir. İlaveten masallara, anlatıcılığa ve sözlü kültürün yaşatılmasına ilgi duyan herkesin istifade edebileceği bir eserdir.

Artvin, sahip olduğu kültürel çeşitlilik nedeniyle, masal mirası bakımından da dikkat çekici bir zenginliğe sahiptir. İlgili durum, yöredeki farklı etnik ve kültürel yapıların etkileşiminin sözlü anlatı geleneğine yansımış olmasından kaynaklanır. Ayşe elik Kan'ın bu eseri, sadece Artvin'in kültürel belleğini değil, aynı zamanda Türkiye'nin sözlü anlatı geleneğini anlamak açısından da önem arz etmektedir. Malum olacağı üzere Türk folklor araştırmalarının temel amacı kültürel öğeleri evrensel bir boyuta taşımadır. Bu nedenle bu tarz çalışmaların artması, sözlü kültürün kayıt altına alınarak yaşatılması bakımından son derece önemlidir.

İlgili kitabın hazırlanmasında akademik yaklaşımı ile bilimsel kriterleri özveri ve titizlikle uygulayarak kültürel anlamda hem Artvin hem de Türk kültürüne hizmet eden öğrencimiz Dr. Ayşe elik Kan'ı tebrik ediyor; daha nice akademik çalışmalar yapmasını temenni ediyoruz. Eserin gerek akademik çevrelerde gerekse de halk kültürüne gönül vermiş okuyucular tarafından istifade edilip yeni ilgi alanlarına kaynaklık etmesini diliyoruz.

Prof. Dr. Halil Altay Göde

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan

24.10.2025

Ön Söz

Anlatmaya dayalı halk bilgisi ürünleri, belli bir gelenek çerçevesinde yaratılarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Söz konusu ürünleri gelenekten bağımsız değerlendirmek eksik ve yanlış olacaktır. Anlatmaya dayalı türlerin yaratıldığı ve aktarıldığı ortamın bilerek incelenmesi geleneğin devamlılığı için önemlidir. Söz konusu türlerden olan masal da bir gelenek çerçevesinde yaratılarak yayılmaktadır. Yerel renklerin (ağız özellikleri, coğrafi şartlar, yeme-içme kültürü vb.) sözel metne aktarılması durumu masalda olduğu gibi, hemen her anlatı geleneğinde görülmektedir.

Gelenek, bir toplumun ezelden ebede aktarılan kültür mirasıdır. Kuşaklar içerisinde değişime uğrasa da gelenek özü itibarıyla korunmuş ve yeniliklere açık olmuştur. Süreklilik geleneğin yaşaması için önemlidir. Gelenekte ele alınan masalın; anlatıcı, dinleyici, anlatılan yer ve zaman bağlamında ele alınarak incelenmesi, masalın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Masal anlatıcısı, masalı ya kendi yaratan ya da aktaran kişidir. Anlatıcı sadece masal anlatmakla kalmaz, aynı zamanda geleneğin sürekliliğini sağlayarak nesiller arasında köprü görevini de üstlenir. Masal icracısı, yaşadığı yöreye özgü kültürle birlikte kendi yaşantısından izleri, duygu, düşünce ve serzenişleri de masala serpiştirmektedir. Anlatıcı kadar dinleyicinin de önemli olduğu gelenekte dinleyici olmadan masal anlatma ortamının olamayacağı belirgindir. Anlatıcı ve dinleyicinin karşılıklı etkileşim içinde olduğu masal anlatma ortamında dinleyicilerin tutum ve davranışları, masalın gidişatını etkiler. Masal icrasının oluşmasında dinleyici dönütleri de önemlidir.

Çevre şartlarının uygun olması, dinleyici ve anlatıcının ruh hâline tesir ettiğinden masal metnini de etkilemektedir. İcracının uygun bulduğu her yer ve zamanda anlatılan masal, bazı inanışların etkisiyle sadece akşamları anlatılmaktadır. Artvin genelinde rastlanılan *“akşam anlatalım şimdi anlatırsam uşursuzluk getirir, başıma bir iş gelir”* gibi sözler bunun en net örnekleridir. Masal anlatma geleneği için genellikle kış geceleri tercih edilmektedir. Artvin

ilçelerine bağlı dağ köylerinde kışın halkın şehir merkezlerine gitmesinden dolayı derleme çalışması bahar ve yaz aylarında yapılabilmektedir.

“Giriş”, kısmında; Artvin’in tarihi, coğrafyası, ekonomik yapısı ve sosyokültürel yapısıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. “*Temel Terimler*” başlığı altında; masal, kuram ve performans kuramı hakkında genel bilgilere değinilmiştir. “*Masal Üzerine Yapılan Çalışmalar*” kısmında Artvin masalları hakkında yapılan çalışmalar alt başlıklara ayrılmıştır. Giriş kısmının son başlığı “*Türk Masal Külliyesi*”na ayrılarak proje hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölüm, “*Artvin Masallarının Performans (İcra) Kuramına Göre İncelenmesi*”ne ayrılmıştır. Söz konusu bölümde, masal araştırmalarında kullanılan bağlam merkezli kuramlardan biri olan performans (icra) kuramına dair bilgilere değinilmiştir. “*Artvin Masallarının Performans (İcra) Kuramı Kapsamında Derlenmesine İlişkin Bilgiler*” alt başlığında, “*derleme ve inceleme modeli, derleme yeri, derleme süreci, kaynak kişi, gözlem ve görüşler*” başlıkları altında Artvin masallarının derlenmesine dair bilgiler verilmiştir. “*Artvin Masallarının Performans (İcra) Kuramına Göre İncelenmesi*” başlığında, Artvin masallarının anlatıcısı, masalların kimden öğrenildiği, varsa masal adı değişimine dair bilgiler, masal dinleyicileri, masalların anlatım yeri, zamanı, masal metni ve ara sözler hakkında bilgiler yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü masal metinlerine ayrılmıştır. Metinler, Eberhard-Boratav kataloglarındaki sıralama esas alınarak verilmiştir. Masal metinleri ağız özellikleri düşünülerek önce yöresel ağız ile derlendiği gibi verilmiş daha sonra standart Türkçe ile verilmiştir. “*Sonuç*” kısmında ise, saha çalışmasından elde edilen verilerden hareketle, çalışmanın analizi yapılmış ve genel değerlendirmelerde bulunulmuştur. Masal anlatma geleneğinin devamlılığını korumak için yapılması ve alınması gereken önlemlerden de bahsedilmiştir.

Araştırmanın kaynak kişi grubunu Artvin genelinde yaşayan masal anaları ve masal ataları oluşturmaktadır. Saha çalışmasında, köy muhtarları aracılığıyla anlatıcıya ulaşılmış (458 kişi) ve böylece derleme çalışması için kaynak kişiler elde edilmiştir. Çalışmada toplam 43 kişiden oluşan kaynak kişi grubunun çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kaynak kişilerden çoğu kayıt cihazı söz konusu olduğunda bildiği masalı anlatmak istememiş ve fotoğraf çekilmekten geri durmuştur. Anlatıcıların çoğu, elde edilen kaydın dinlenmesi yolunda talepte bulunmuş, beğenilmeyen kısımların çıkarılması istenmiştir. Sahadan toplam 214 masal derlenmiştir. Toplanan masalların birebir benzerleri ve masal unsurları bakımından kusurlu olanlar çıkartıldıktan sonra 114 masal kalmıştır. Bu masallardan 70’i çalışmada verilmiştir.

Artvin'e bağlı üç yüz yirmi köyden yüz on yedi köyde derleme çalışması yürütölmüştür. Dağınık yerleşimden ve kışın köylerde yaşayanların şehre göçünden dolayı her köye gidilememiştir. Ardanuç'ta merkez mahalleleriyle birlikte 18, Arhavi'de 9, Borçka'da 10, Hopa'da 8, Kemalpaşa'da 6, Murgul'da 11, Şavşat'ta 25, Yusufeli'de 30 köye gidilmiştir. Çalışma toplam 117 köy ile sınırlandırılmıştır. Derleme esnasında görüşölen kişiler, kaynak kişiler listesinde verilmiştir. Masalların derlendiği gün yazıya geçirilmesine özen gösterilmiştir. Saha çalışması 10.12.2020 ile 15.07.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Bu eser, 2023 yılında tamamlanmış olan doktora tezimizin kitaba dönüştürölmesinden oluşmaktadır. Tezde yer alan üçüncü bölüm ile masal metinlerini kapsayan çalışma kaynak kişi dizini ile verilmiştir.

Bu çalışmanın her safhasında yönlendirme ve yorumlarıyla desteğini hiç eksik etmeyen, kıymetli hocalarım; Prof. Dr. Halil Altay GÖDE'ye, Prof. Dr. Nedim BAKIRCI'ya, Doç. Dr. Hüseyin Kürşat TÖRKAN'a Doç. Dr. Kamile ÇETİN'e ve Doç. Dr. Sagıp ATLI'ya teşekkürü borç bilirim. Ayrıca çalışma süresince maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, her daim yanımda olduğunu hissettiren kıymetli eşi Rıdvan KAN'a da çok teşekkür ederim.

Derleme çalışmaları esnasında hoşgörü ve misafirperverlikleriyle bizi her defasında muhabbetle ağırlayan, sık sık gerçekleştirilen görüşmelerde yardımlarını esirgemeyen köy muhtarları ve kaynak kişilere teşekkür ederim.

Ayşe ÇELİK KAN

15.09.2025/Artvin

İçindekiler

Takdim	v
Ön Söz	vii
Kısaltmalar	xiii
Giriş	1
1. Artvin Hakkında Genel Bilgiler	1
1.1. Artvin Tarihi	1
1.2. Artvin Coğrafyası	2
1.3. Artvin'in Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı	4
2. Temel Terimler	6
2.1. Masal	6
2.2. Kuram	9
2.3. Performans (İcra) Kuramı	9
2.4. Artvin Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar	10
2.5. Türk Masal Külliyyatı (TÜMAK-I)	12
1 Artvin Masallarının Performans (İcra) Kuramına Göre İncelenmesi	15
1.1. Performans (İcra) Kuramı	15
1.2. Performans (İcra) Kuramı Kapsamında Masalların Derlenmesine İlişkin Bilgiler	17
1.3. Performans (İcra) Kuramına Göre Masalların İncelenmesi	26
2 Metinler	51
2.1. Tilki ile Horoz	51
2.2. Ayı ile Tilki	52
2.3. Tilkinin Son Şakası	55

2.4. Çakal ile Porsuk	56
2.5. Tilki ile Kurt	57
2.6. Uyanık Tilki	58
2.7. Eşek, Horoz, Kedi, Köpek	60
2.8. Keçi ile Yavruları	62
2.9. Şecere Sayma	64
2.10. Aslan, Kurt, Tilki	66
2.11. Leylek ile Serçe	68
2.12. Tilki ile Yılan	68
2.13. Üç Öküz	70
2.14. Kurt	71
2.15. Tırtıl ile Fare	72
2.16. Arkadaş Arayan Köpek	74
2.17. Gollo Guduz Tilki	75
2.18. Nene ile Kurbağa	78
2.19. Tilki, Kuş, Ayı	79
2.20. Yılan ve Çakal	87
2.21. Yılan Masalı	91
2.22. Babaannenin Horozu, Dedenin Köpeği	92
2.23. Şahmaran	94
2.24. Keloğlan ile Yüzüğü	100
2.25. Üç Arkadaş	107
2.26. Üç Oğlan, Üç Kız	110
2.27. Hünerli At	117
2.28. Gençlikte mi Kocalıkta mı?	125
2.29. Mehmet Pehlivan	131
2.30. Yedi Oğlan ile Kız Kardeş	137
2.31. Keloğlan Masalı	141
2.32. Çoban Masalı	145
2.33. Sabır Taşı	150
2.34. Sallı Kız	154
2.35. Kör Kız	161
2.36. Fadime	164
2.37. İğne Kız	167
2.38. Oğlan Geldim Kız Giderim	171
2.39. Kırk Kandile Kırk Kibrit	177

2.40. Krala Uygun Kız	179
2.41. Paşa ile Poşa	185
2.42. Eşek Kulaklı Padişah	187
2.43. İhanet	189
2.44. Ahmet Şah	192
2.45. Marangoz, Terzi, Kuyumcu	195
2.46. Sihirli Ayna	196
2.47. Yeşil Salkım	197
2.48. Kerametli Çocuk	204
2.49. Sihirli Kılıç	206
2.50. Üç Akıl	209
2.51. Hükümdarın Eşi	211
2.52. Antika Yüziük	216
2.53. Dışı Deri, İçi Darı	217
2.54. İkinci Eş	218
2.55. Abı Hayat Suyu	219
2.56. Sağırlar	222
2.57. Hepsi Yalan	223
2.58. Boklu Köse	223
2.59. Saf ile Uyanık	228
2.60. Sana Ne Bana Ne Tembel	229
2.61. Deli ile Akıllı	231
2.62. Kıynı ile Mıynı	233
2.63. Olursa	235
2.64. Keloğlan	239
2.65. Kuvvetli Yalan	246
2.66. Padişah ile Derviş	249
2.67. Paragöz	252
2.68. Mehmet ile Ahmet	255
2.69. Ağa ile Hizmetkârı	258
2.70. İhtiyar Adamdan Padişaha Ders	260
Sonuç	263
Kaynakça	267
Sözlük	273
Ekler	277
Özgeçmiş	280

Kısaltmalar

C.	: Cilt
NRC	: National Research Council
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan sayfaya
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜMAK	: Türk Masal Külliyyatı
URL	Uniform Resource Loader (Tekdüzen Kaynak Yükleyici)
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri

Giriş

1. Artvin Hakkında Genel Bilgiler

1.1. Artvin Tarihi

Artvin, doğal güzellikleri ve zengin kültür birikimiyle bilinen illerdendir. Türkiye'nin en hızlı akan nehrinin ilden geçmesi tanınırlığını artırmaktadır. Evliya Çelebi, Çoruh nehrini anlatırken; *“Erzurum dağlarından doğup, Bayburt’un içindeki kale altından akar. Nebrin her iki yakasında gül bahçeleriyle müzeyyen saray benzeri evler vardır. Herkes bu Çoruh nehrinde yüzen alabalıkları avlar. Çoruh ‘âb-ı hayattır’. Çoruh ‘cûy-ı ruhtan’ galattır. Yani ‘ruh ırmağı’ denen meşhur, berrak, saf ve emsalsiz tatlı nehirdir.”* ifadelerini kullanmaktadır (Tetik, 2008, s.6). Evliya Çelebi’nin anlattığı gibi hayat suyu olan Çoruh Nehri, Artvin’in silüetini belirleyen güzellik unsurlarından biridir.

Çoruh havzasının doğusunda ve Anadolu’nun Kafkasya’yla birleştiği noktada bulunan Artvin; tarihî, sosyo-ekonomik, siyasî ve askerî etkenlerin oluşturduğu bağlantılar doğrultusunda, Kuzeydoğu Anadolu’nun tarihinin bir parçasıdır. Artvin ve çevresi tarih öncesi devirleri Cilalı Taş Devri’nden başlayarak Bakır-Tunç Devri olarak sırasıyla yaşamıştır. *“M.Ö. 10 bin ile 8 bin yıllarından kalma Cilalı Taş Çağı’na ait insan izlerine rastlanmıştır. 1930 yılında Artvin merkezinde ve Şavşat’ın Meşeli Köyü’nde, 1955 yılında Yusufeli’nin Demirköy’ünde bulunan bakır baltaların M.Ö. 4000-3000, tunç olanların ise M.Ö. 3000-2000 yıllarına ait olduğu uzmanlarca belirlenmiştir. Artvin’de Okumuşlar köyünün yakınlarındaki Bagrathlılar’ın ilk yerleşim yerleri olan ‘Sadberda’ kenti, Yusufeli’nin Ersis (Kılıçkaya) bucağında bir kısmı ormanlar içinde olan Ağbaş’ yıkıntıları ile Şavşat’ın Sahara eteklerindeki Yavuzköy ile Kocabey ormanlıklarında bulunan ‘Komta’ kenti önemli ören yerleridir.”* (Tokdemir, 1993, s.35; Yeni, 2008, s.42). İlk kültür izlerine rastlanılan Artvin’de bugün hâlâ çeşitli kalıntılar bulunmakta ve tarihleri tespit edilmeye çalışılmaktadır:

Arsaklı, Bizans, Bagrat, Selçuklu, Moğol, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Safevi, Çıldır Atabeyliği egemenliklerinden sonra yöre, 1549 yılında kesin olarak Osmanlı imparatorluğunun toprağı olmuştur. Yörede önce Livana sancağı kurulmuş ve daha sonra Livana, merkezi Ahıska olan Çıldır eyaletine bağlanmıştır. 1865 yılında vilayet yapısına geçilince, Livana kazasının merkezi Çıldır olmuştur. 1877- 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı ordusu yenilince imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na göre; Kars, Ardahan, Oltu, Batum, Artvin savaş tazminatı olarak Rusya'ya bırakılmıştır. İstiklal Savaşı sırasında Doğu Cephesi'nde yapılan başarılı harekât sonucunda; Sarıkamış ve Kars geri alınmış Sovyet Rusya'ya bir ulti-matom verilerek Gürcistan'ın işgalindeki Artvin ve Ardahan, Gürcülerce boşaltılmıştır. 7 Mart 1921 tarihinde Artvin ve Ardahan anavatanı katılmıştır. 4 Temmuz 1921'de Artvin sancağı kurulmuş, 1924 yılında sancaklar il yapıncı Artvin il olmuştur. 1933'te Artvin vilayeti kaldırılmış merkezi Rize olmak üzere Çoruh vilayeti kurulmuştur. Artvin ise bu ilin bir ilçesi hâline getirilmiştir. Üç yıl sonra Artvin, Çoruh ilinin merkezi olmuş ve nihayet 1956 yılında, TBMM'ce çıkarılan bir yasa ile isim ikiliğı ortadan kaldırılarak ilin genel adı da Artvin yapılmıştır (Türhan ve Tan, 2001, s.11-12).

Türk iradesine 1921'de giren Artvin, sınır ili olması hasebiyle bu tarihe kadar çok yıpranmış, birçok badire atlatmıştır. Çeşitli kültürel unsurları bünyesinde barındıran şehir, hem tarihî eserleriyle hem de halk anlatılarıyla adından söz ettirmektedir.

1.2. Artvin Coğrafyası

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Gürcistan sınırında yer alan Artvin; güney ve güneydoğudan Erzurum, batıdan Rize, kuzeydoğudan Ardahan ve Gürcistan topraklarıyla kuzeyden ise Karadeniz'le çevrilmiştir. Karadeniz kıyıları yaklaşık 50 km'dir. Yüzölçümü, 7.436 km karedir. Son seçim sayımına göre ilin nüfusu, 174.010'dur. Ardanuç, Arhavi, Borçka, Hopa, Kemalpaşa, Murgul, Şavşat, Yusufeli olmak üzere sekiz ilçesi vardır. Önceleri belde olan Kemalpaşa, 25 Ağustos 2017'de Artvin'in ilçeleri arasında katılmıştır. İlçelerin, ulaşım ağları karayoluyla sağlanmaktadır. Hopa ilçesinde liman bulunmaktadır. Fakat bu liman sadece yük taşımacılığı için kullanılmaktadır. En yakın havaalanları ise, Erzurum ve Trabzon'da bulunmaktadır (Türhan ve Tan, 2001, s.11). Mayıs 2022'de açılışı gerçekleştirilen Rize-Artvin havalimanı, yörenin ulaşım ağını güçlendirerek yöre halkına kolaylık sağlamıştır.

Üç tarafı (doğu, batı ve güney) dağlarla, bir tarafı da denizle çevrili olan Artvin, dağlık olduğu kadar sulak bir yerdir:

Denize paralel uzanan Doğu Karadeniz dağlarının da parçası olan, Kaçkar, Altıparmak, Kükürtlü, İskaristi dağları sınıra kadar uzanmaktadır. Karadeniz kıyısını takip ederek batıdan doğuya doğru iki sıra hâlinde uzanan 3937

m. yüksekliğindeki Kaçkar Dağı, Karadeniz dağlarının en yüksek noktasını oluşturur. Bu dağın su bölüm çizgileri; Artvin, Rize, Erzurum il sınırlarını belirler. Şavşat ve Borçka ilçeleri arasında yer alan Çoruh ve Berta vadileri ile Gürcistan sınırına kadar uzanan Karçal Dağı 3.428 m. yüksekliği ile diğer önemli dağdır (URL -1).

Artvin’de ova da vardır. *“Hopa ilçesinde, Sundura deresinin ağzında ve Arhavi ilçesinin Kabirse Deresi’nin ağzında birer küçük delta ova oluşmuştur.”* (Tokdemir, 1993, s.27-28). Bölgede yer alan yaylalar ise şöyledir;

Yusufeli, Zeytinlik ve Ortaköy derelerinin oluşturduğu çizginin güneydoğusundaki bölgede bulunan Meşeli, Kurudere, Düzenli, Kireçli Yığılı, Kopik, Irmaklar, Bilbilan, Çamlıca, Hanlıköy, Ballı ve Yoncalı yaylaları ile Muratlı-Borçka, Artvin-Ortaköy deresi ile Gürcistan arasında kalan bölgedeki Taşköprü, Meydancık, Mısırlı, Oba yaylaları ve merkez ilçe Zeytinlik-Yusufeli ilçesi çizgisinin kuzey ve kuzeybatısında kalan bölgedeki Keşoğlu, Çamlık, Mağara, İnekli, Kocakarılı, Dikme ve Taşkınlik yaylaları bölgenin büyük yaylaları arasında sayılmaktadır (Tokdemir, 1993, s.28-31).

Geçimini hayvancılıkla sağlayan Artvin halkının büyük çoğunluğu baharda hayvanlarıyla yaylalara göçer, kar yağdığı vakit köylerine dönerek hayvancılığa devam ederler. Yaylalar, son zamanlarda sadece hayvancılık için değil, yaz festivallerinin de tek adresi hâline gelmiştir.

İlin en büyük akarsuyu olan Çoruh Nehri, Mescit Dağları’ndan doğar, Bayburt’u geçip Yusufeli ilçesinin Yokuşlu köyü civarında il sınırına girer. Yusufeli yakınlarında Barhal deresiyle birleşen Çoruh, daha sonra Oltu suyuyla birleşerek kuzeybatı yönüne gider. Çoruh, Artvin yakınlarında Ortaköy, Borçka’da Murgul, İçkale ve Kaynarca suyunu alarak Muratlı bucağını geçip Batum’un güney batısında Karadeniz’e dökülür (Tokdemir, 1993: s.29-30).

376 km.’lik Çoruh Nehri’nin 354 km.’si Artvin sınırları içindedir. Artvin’de irili ufaklı çok sayıda göl vardır. Bunların çoğu buzul vadilerinin diplerinde oluşmuştur ve genellikle Karagöl adıyla anılır. Önleri moren yığınıyla dolu derin göllerdir. Çoğunda kırmızı pullu alabalık bulunan doğa harikası bu göller; Arhavi’nin güneyindeki Kültür Tepe civarındaki göller, Ardaneç’un güneybatısında Horasan Dağı’nın dibindeki ile Kurdevan Dağındaki ve onun 10 km. doğusundaki ‘Karagöller’, Yusufeli’nin Altıparmak Dağındaki ‘Karagöl’ ile Hargüvar Dağı’nın eteklerindeki Boğa Gölü, Şavşat ve Borçka’daki Karagöller’den oluşmaktadır. Şavşat yakınlarında balığı olmayan ve bir istisna olarak adı ‘Ak Göl/ Ağ Göl’ olan bir göl vardır. Arsiyan yaylasındaki büyük göller ‘Boğa Gölü’ ve ‘Kız Gölü’dür. Yine Yanıklı köyü civarında da ‘Kız gölü’ bulunmaktadır (Tokdemir, 1993, s.29-31).

Suların, göllerin ve yaylaların çevrelediği Artvin, il olarak yeşilin yedi tonuna da sahiptir. Şehirde yoğun yağıştan kaynaklanan yüksek nem

görülmektedir. Sahilden başlayıp doruklara doğru değişmek üzere, yaklaşık 35 tür ağaçtan oluşan zengin orman örtüsünü görmek mümkündür. Yüksek dağların eteklerinde geniş yapraklı, üst kısımlara çıkıldıkça iğne yapraklı ağaçlara rastlanmaktadır. Artvin topraklarının yüzde 53'ünü ormanlar oluşturmaktadır. Ülkemizin en zengin bakır maden yatakları buradadır. Merkez ilçede altın, Ardanuç'ta manganerz, Borçka ve Murgul'da bakır, pirit ve manganerz, Şavşat'ta bakır, kurşun, çinko ve manganerz, Yusufeli'nde linyit kömürü açısından zengin rezervler bulunmaktadır (URL- 2, 3).

1.3. Artvin'in Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Artvin'in ekonomik yapısı maden, liman ticareti, çay ve fındığa dayanmaktadır. Artvin ticareti, Hopa limanı ve sarp sınır kapısı ile canlanmıştır. Bugünlerde Kafkasya ve Rusya ile yapılan dış ticarete söz konusu liman ve kapı önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Çoruh üzerine kurulan Muratlı, Borçka, Deriner, Yusufeli baraj ve hidroelektrik santralleri bölge ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadır. Hopa ve Arhavi'de balıkçılık önemli bir geçim kaynağıdır. Ayrıca ülkemizdeki ağ ipliği üretiminin büyük kısmı burada yapılmaktadır. Arhavi bakırcılık ve kuyumculukta ileri seviyededir. Hopa ve Arhavi'de üretilen çayın bölge açısından ekonomik değeri yüksektir (URL- 3). *“Murgul'daki bakır madenini işlemek üzere, 1905'te İngilizler tarafından Murgul'da kurulan fabrika ile 1912'de Siemens firması tarafından kurulan Kuvarshan bakır fabrikası ilin ekonomik hayatında önemli bir yere sahiptir.”* (Artvinli, 2008, s.309-311). Bütün bu iş kolları dışında il genelinde orman ürünleri satışı da ekonomiye katkı sağlamaktadır. İş imkânı bulamayanların tercihi genelde büyük şehirlere göçmek olmaktadır.

Artvin nüfusu, arazinin engebeli olmasından dolayı yoğun değildir. Dağlık ve parçalı bir yer yapısına sahip olan Artvin'de konut alanlarının saptanmasında dağlar ve vadiler belirleyici olmuştur. Bu nedenle nüfus daha çok kıyı boyunca oluşan düz alanlar ve vadi boylarında toplanmıştır. Fakat seyrek de olsa dağlık alanlarda, mevsimden mevsime değişiklik gösteren yaylaya çıkanların oluşturduğu bir nüfus görülmektedir. Son yıllarda Çoruh Nehri üzerine yapılan barajlardan dolayı il, dışarıya göç verdiğinden nüfusu oldukça azalmıştır. Yaz sezonu açılışıyla kentte ve yaylalarda nüfus yoğunluğu yaşansa da bu geçicidir. Artvin merkeziyle sekiz ilçesinde nüfus Türkiye ortalamasıyla doğru orantılıdır. Buna göre erkek nüfusu %50.2, kadın nüfusu ise %49.8'dir. Artvin, büyük kentlere göç veren bir il olmasına rağmen, göç edenlerin bütün aileyi götürmesi cinsiyet farklılığının değişmemesini açıklamaktadır (Doğanay ve Orhan, 2014, s.8). Sahadaki cinsiyet yapısı ilçelerde ele alındığında ise; yine arada büyük farklılıklar yoktur. Ancak Arhavi, Borçka ve Hopa haricindeki diğer ilçelerde erkek nüfus fazlalığı

görülmektedir. Söz konusu üç ilçede kadın nüfusunun çok olması iş gücünde kadına duyulan ihtiyaçla doğru orantılı iken erkek nüfusun daha çok büyük şehirlere çalışmaya gitmiş olmasından kaynaklanmaktadır (URL- 4).

Çoruh nehri üzerinde planlanan on bir adet baraj ve birçok hidroelektrik santrali projesi bulunmaktadır. Günümüzde altı ana baraj ile elliye yakın hidroelektrik santrali faaliyete geçmiş bulunmaktadır (URL-2). *“Bu projelerden Artvin ili sınırlarında kalan Muratlı, Borçka, Deriner, Artvin ve Yusufeli Barajlarının baraj göl aynasında kalan bir ilçe, bir belde ve 33 köy yerleşim yerinde 11804 hane 38211 kişi etkilenmiştir.”* (DPT, 2000, s.25). Ekonomiye katkısı yüksek olan barajların sosyal yapıyı derinden etkilemesi de kaçınılmazdır. Barajlar, tarım veya hayvancılıkla uğraşan halkın il dışına göç etmesine sebep olarak Artvin nüfusunun değişmesine neden olmuştur (Kılıç, 2006, s.61). Barajdan etkilenen köyler ya tamamen yok olmuş ya da sosyal ve kültürel doku bozulmuştur. Oluşan bu durumun sonucunda halkta, tedirginlik ve belirsizlik görülmüştür (Gündüz, 2001, s.215). 2022 yılı son baharı itibariyle yeni Yusufeli yerleşkesine yerleşen halk, alışma ve yeni yere yerleşmekten kaynaklanan huzursuzluk yaşama gibi olumsuzluklar yaşamamıştır. Sosyal yapıda ve kültürel unsurlardaki değişim, ilk anda gözlemlenemese de zamanla bu alanlarda belirli açıklıkların olacağı öngörülmektedir.

Artvin ili genelinde aile, tüm canlılığıyla değerini korumakta, örf ve âdetler eskiden olduğu gibi devam ettirilmektedir. Halk inşaat yapımına yardım, imce, düğün ve cenazelerde beraber hareket etmeyi sürdürmektedir. Sosyo-kültürel anlamda Artvin, kültürünü saza ve söze döken âşıklarının yanı sıra anlatmaya dayalı halk bilimi unsurlarını yaşatması ve yeni nesillere aktarılmasını sağlaması bakımından önemli bir örnektir. İl ve ilçe merkezlerinde anlatmaya dayalı türlere çok sık rastlanmasa da merkeze uzak köy ve yaylalarda hâlâ bilmece sorma ve masal anlatma geleneği sürmektedir.

El sanatlarından halı, kilim, sepet örme, yorgancılık gibi sanatların yanı sıra ahşap oyma da yaşatılmaktadır. Coğrafi şartların insanları zorladığı ilde eğlence geceleri, yöreye özgü türkü ve halaylar halkın rahatlamasına ve neşelenmesine olanak sağlamaktadır. Mahalle ve köylerde komşuluk ilişkisine önem veren Artvin halkı, çoğu zaman kapısını kilitlemez, dükkânların önüne koydukları malzemelerini içeriye almazlar. Artvin, hırsızlığın nadir görüldüğü illerdendir. Halk kültürüne değer verilen Artvin’de halk inanış ve sağaltım yolları sık sık kullanılmaktadır.

2. Temel Terimler

2.1. Masal

Türkçe sözlükte masal; *“genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser.”* (TDK, 2011, s.1510) olarak tanımlanırken Ferit Devellioğlu’nun kaleme aldığı sözlükte *“mesel”* olarak geçmekte; *“dokunaklı ve manalı söz, terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye.”* anlamını taşımaktadır (1970, s.747). Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü’nde masal; *“genellikle halk tarafından oluşturulan, ağızdan ağıza ve kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların, olağanüstü yaratıkların veya tanrıların başından geçen ve tamamen hayal ürünü olan gerçek ve gerçek dışı olayların iç içe anlatıldığı hikâyedir”* (Albayrak, 2004, s.363) şeklinde geçmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde masal; *“masal, olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan sözlü anlatım türü”* (1986, s.149) olarak yer almaktadır. Türkçe Sözlük’te masalın tanımı: *“Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye.”* (2011, s.1510) şeklinde yapılmaktadır. Sözlüklerde olağan dışı veya olağanüstü anlatılar olarak bahsedilen masalların sözlü aktarım vasıtasıyla kuşaklar boyu sürdürüldüğüne değinilmiştir.

Şemsettin Sami, masal hakkında; *“çocuklara anlatılan, çoğu insanla ilgili olan ve olağan dışı hadiselerle dayanan öğüt verici hikâye. İnanılmayacak hikâye, cin, peri, hikâyesi. Saçma sapan söz, boş şey. Öğüt ve ibret verici hikâye, ahlak dersi veren alegorik eser.”* (1985, s.830) tanımını yapmaktadır. Şükrü Elçin, masalı açıklarken; *“bilinmeyen bir yerde bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi.”* (2019, s.368) ifadelerini kullanmıştır. Pertev Naili Boratav, masalı; *“nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz, anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.”* (2014, s.85) diyerek tanımlamıştır.

Ahmet Kabaklı, masalı; *“sözlü nesir halk verimlerinin en güzel edebî çeşidi olan masal günlük hayatın sınırlı, kuru gerçekliğiyle yetinmeyen halk muhayyilesinin tabiat ve gerçek dışı bir âlemde yaşattığı kahramanların hikâyesidir.”* (1971, s.73) şeklinde tanımlamıştır. Güney’in masal tanımı; *“halkın birleşik yaratıcılığıyla meydana gelmiş sözlü mahsullerdir”* (1987, s.164) şeklindedir. Demiray, masal için; *“Masal toplumun hayal gücüyle yaratılmış, yeri, zamanı belli olmayan olayları anlatan sözlü edebiyat ürünlerindendir.”* (1977, s.93) ifadelerine yer vermiştir.

Sözlü anlatı ürünlerinden olan masal için gerçek olmayan bir dünyada acayıplıklarla dolu anlatı diyen Sakaoğlu, masalın belirli kişiler arasında, belirli olmayan yerde geçtiğini dile getirmektedir. Ignacs Kunos; “*masal dediğimiz şey, her milletin ayine-i devranıdır. Bu ayineye bakacak olursak hem eskilerin ibadetlerini hem de kadim vakitlerimizin ahlakını da görmüş oluruz.*” (Sakaoğlu, 2002, s.4-5) şeklinde masalı izah etmektedir. Zamana tutulan bir aynaya benzetilen masal, geçmişten gelece bir köprü kurarak gelenek ve göreneklerin aktarım işlevini de yerine getirmektedir.

William Bascom masal türünün özelliklerini şu şekilde ifade eder:

“*Masallar kurmaca olarak kabul edilen nesir anlatılardır. Dogma ve tarih olarak kabul edilmez, olmuş veya olmamış olabilir ve ciddiye alınmayabilir... Masallar herhangi bir zaman ve mekânda yaşanmış gibi kurgulanabilir ve bu anlamda hemen hemen zamansız ve mekânsızdırlar.*” (2003, s.473). Çeşitli işlevlere sahip olan masal, ciddiye alınmasa bile öğüt ve deyişlerle ahlaki değerlerin korunması ve nasıl olması gerektiğine dair mesajlar vermektedir.

Abdurrahman Güzel ve Ali Torun tarafından hazırlanan “*Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*”nda masal; “*insanın gerçekle gerçeküstünü barmanlayıp, olmasını hayal ettiği dünyada, geçmişte belirsiz bir zamanda, sıradan insanları çoğu kez gerçeküstü güçlerle donanıp olağan veya olağanüstü varlık ve olaylarla mücadelesinin anlatıldığı hikâyelerdir.*” (2010, s.168) şeklinde ele alınmıştır.

Erman Artun; “*masal, bütünüyle hayal ürünü olan, doğüstü olaylara ve varlıklara yer veren, belirli olmayan yer ve zamanda ortaya çıkan, insanların ve tanrıların başından geçen olağanüstü olayları anlatan, düş ürünü olaylarla örülü, öğüt verici yanı olan, kısa ve mensur, sözlü bir anlatım türüdür.*” (2014, s.347) şeklinde tanımlamıştır. Masallarda iyiler ödüllendirilirken kötüler cezalandırılmaktadır (Alptekin, 2018, s.41).

Bilge Seyidoğlu, masalın tanımını; “*halk arasında yıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klşe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, yedi içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetlerine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türü kastedilmektedir.*” (1985, s.49) şeklinde yapmaktadır.

Umay Günay, masalın tanımını yaparken; “*asırların birikmiş irfanını ve belirli bir hayat düzenini, yaşamak zorunda olduklarımızla yaşamak istediklerimizi bir arada, kendisine has bir atmosferde ve üslupla, kendi mantık silsilesi içinde, geleneksel motiflerle anlatan masallar; sözlü anlatım türlerinin en ilgi çekici olanıdır.*” (2011, s.665) ifadelerini kullanmıştır.

Saim Sakaoglu, “kahramanlardan bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyenleri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.” (1974, s.5) şeklinde açıklamıştır. Tezel, masalda yer ve zamanın belli olmadığını belirttiikten sonra; “peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyesidir.” (2008, s.8) ifadelerini kullanmıştır.

Ali Berat Alptekin; “büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatımlardır.” (2002, s.XI) diyerek masal tanımı yapmıştır. Tanımda masal kahramanlarına, olayların geçtiği zaman ve mekâna, masal anlatıcılarına, masallarda yer alan kalıplaşmış ifadeler ve masalların eğitici ve kolektif işlevlerine yer verilmemiştir.

Esmâ Şimşek, masalı; “genellikle özel kişiler tarafından, kendine mahsus (olağanüstü) zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde, yaşanan hayat ile hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edildiği; klişe sözlerle başlayıp, yine klişe sözlerle biten hayal mahsulü sözlü anlatım türüdür.” (2001, s.3) şeklinde tanımlamıştır. Masal tanımında masalların eğitici ve kolektif yönü hakkında bilgi verilmemesi eksiklikler, ancak gerçek hayatla hayal edilen hayatın sistemli bir şekilde ifade edilmesinin tanımda yer alması, masal tanımları içinde önemli bir yeniliktir.

Nedim Bakırcı, “masal; olayları bilinmeyen bir zamanda geçtiği halde mekân bazen belli olan bazen belli olmayan, kahramanlarından bazıları hayvanlar, tabiatüstü varlıklar ve insanlar olan, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırıp düşündüren, anlatılan yerin sosyal hayatından izler taşıyan, bazen sonunda konuya uygun bir darb-ı mesel bulunan bir sözlü anlatım türüdür.” (2006, s.23) şeklinde masalı tanımlamaktadır. Halil Altay Göde, “eğlendirmek ve eğitmek amacıyla, anlatıcının hayal dünyasındaki olağanüstülüklerin mahalli geleneklerle süslediği, kahramanları arasında insanların yanında hayvanlar ve olağanüstü varlıklarında bulunduğu, dinleyenleri düşündüren ve inandırabilen, genellikle nesir halinde söylenen bir anlatı türüdür.” (2010, s.21) tanımını yapmıştır.

Olağanüstü özellikleri bünyesinde barındıran, olayların yeri ve zamanının çoğu kez belli olmadığı, kahramanlarının hayvanlardan, perilerden, devlerden ve insanlardan oluştuğu (Yardımcı, 2012, s.14) masal anası veya masal atası tarafından anlatılan, dinleyicileri hayal âlemlerinde dolaştırdıktan sonra gerçek dünyaya geri getiren, bünyesinde kalıp ifadeleri barındıran anlatı türü olan masal, şekil ve muhteva özellikleri bakımından ayırt edicidir. “Masal, insanları ideal bir dünyaya götürür. Onlar, arzu ettikleri fakat imkânsızlıkları sebebiyle yaşamadıkları hayatı ancak masallar vasıtasıyla elde etmeye çalışırlar.

İnsanların şuur altlarına yerleşen bazı kompleksler masallar yoluyla çözülür ve onları rahata kavuşturur.” (Türkan, 2023: 8). Yer ve zamanın belli olmadığı anlatılardan olan masal için Artvin genelinde; “*masal, mesel, hikâye, hikâye satmak*” kelimeleri kullanılmaktadır. Yaşı ilerlemiş kaynak kişilerin masal için “*hikâye ve hikâye satmak*” sözcüklerini kullandıkları tespit edilmiştir. Eğitimi lise ve üstü olan kaynak kişilerin hemen hepsi masalın ne olduğunu bilmektedir. Derleme çalışmasında köy enstitüsü mezunu iki emekli öğretmen (KK-10, 43), masal konusunda oldukça bilgi ve donanıma sahip olduğundan herhangi bir açıklama yapılmasına gerek kalmadan bildikleri masalları anlatmışlardır.

2.2. Kuram

Kurma fiilinden türeyen kuram, bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, insana doğal ve toplumsal çevresini belli ölçüde denetleme olanağı veren, bilimsel güvenilirliği olan genel bilgi ve açıklama düzenidir (Taşdelen, 2003, s.152). “*İçeriğinde gerçekler, yasalar, çıkarımlar, bilimsel öngörüler ve test edilmiş hipotezler bulunan doğanın ya da fiziksel evrenin belirli yönlerini açıklama gücüne sahip, son derece iyi desteklenmiş önermelerdir*” (NRC, 1998). Kuram, uygulamalardan bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi olduğu gibi belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünüdür. Sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar bütünüdür (TDK, 2011, s.1528).

2.3. Performans (İcra) Kuramı

Bağlamsal veya icracı kuram olarak 1970’lerde ortaya çıkan performans (icra) kuramını Ersoy, “*performans kavramı, icra veya gösterim anlamında folklorun işlevselliğini ön plâna çıkaran tüm yaklaşımları bünyesinde toplayan geniş bir şemsiye terim olarak*” ifade etmektedir (2004, s.57). Bağlam merkezli kuramlardan biri olan performans (icra) kuramı; anlatıcı, dinleyici ve bağlamı birlikte ele almaktadır. Üç unsurdan sadece biriyle halk anlatılarının incelenmesi eksiklik meydana getireceğinden çalışmanın bir bütünlük oluşturması adına her üç unsur birlikte değerlendirilmelidir.

“*Herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibarıyla tahlil edebilir*” (Dundes, 2006, s.108). Derleme çalışmasında metne odaklanan derlemeci bağlamı göz ardı edebilmektedir (Gümüş, 2018, s.142). Performans (icra) kuramı bu tür eksikliklerin giderilmesinde, metnin dışında dinleyici ve bağlamın ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Ekici, kuramın bu özelliğini; “*halk bilgisi ürünlerinin derlenip, incelenmesinde sadece metni yeterli görmeyen bu düşünce bizim için oldukça önemlidir*” (Ekici, 1998, 26) cümlesiyle açıklamıştır.

Ben Amos’a göre herhangi bir masal incelenirken üç boyuttan oluşan kuram çerçevesinde incelenmelidir. Bunlar; bireysel boyut (anlatıcı/icracı-oyunayıcı), sosyal boyut (dinleyici/izleyici) ve söz boyutu (anlatılan)’dur (Ben Amos, 2006: 41). Doğduğu kültür unsurlarını masalda işleyen anlatıcı, bireysel boyutu temsil etmektedir. İkinci boyutta, sözel anlatıların her bir dinleyici ve izleyicide farklı anlamlar ve izlenimler uyandırması vurgulanmaktadır. Hayali unsurların gerçekliğe aktarılması ise üçüncü boyut olarak açıklanabilir.

2.4. Artvin Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar

2.4.1. Kitaplar

1. Mustafa Adil Özder, **Artvin Folkloru**, 1960.

Artvin’de folklor araştırmalarını başlatan kişi olarak bilinen Mustafa Adil Özder’in “*Artvin Folkloru*” adlı çalışması 2017 yılında Yusufeli Belediyesi’nin desteğiyle Çoruh Üniversitesi öğretim üyesi Sedat Bahadır’ın öncülüğünde yeniden yayına hazırlanarak basılmıştır.

Eser, üç bölümden müteşekkildir. Her bir bölümde folklor ürünleri, âşıklar ve deyişler işlenmiştir. Artvin folklorunun geniş yelpazeyle ele alındığı eserde masal metnine rastlanmasa da perili anlatıların olduğundan bahsetmiş olması yörede masala dair emarelerin olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

2. Ülkü Önal, **Kartallar Padişahı (Ardanuç Halk Masalları 1)**, Ankara, 2001.

Eserde Ardanuç ilçesinden derlenen 32 masal metni kaynak kişi bilgileriyle birlikte verilmiştir.

3. Ülkü Önal, **Ardanuç-Ahıska Masalları ve Halk Hikayeleri**, Ankara, 2004

“*Tekerlemeler ve Masallar*” başlığı altında verilen 54 masaldan 10 tanesi Ahıska yöresine, 3 tanesi ise Ardanuç yöresine aittir. Bunlar; “*Yüz Altun, Kuri Kafa ve Kurba Kız*” isimlerini taşımaktadır. Masalların kaynak kişilerine dair bilgilere eserde yer verilmiştir.

4. Ülkü Önal, **Ardanuç Masalları ve Halk Hikayeleri 3**, Ankara, 2008.

Yazar ilk iki eserinde olmayan masal metinlerine adı geçen eserde yer vermiştir.

5. Taner Artvinli, **Yusufeli Külliyyatı 1-2**, Artvin, 2012.

İki ciltten oluşan eserin ikinci cildinde masal metinlerine yer verilmiştir. Masallar başlığı altında verilen üç masal metninden ikisi Mehmet Gökalt' e aitken bir masal metni Adil Özder' e aittir.

6. Ülkü Önal, **Ardanuç, Şavşat ve Posof'tan Halk Hikayeleri ve Masalları**, Ankara, 2015.
7. Şahver Kaya Karasüleymanoğlu, **Artvin Halkbiliminden Çizgiler**, Ankara, 2015.

On altı bölümden oluşan eserde; inanç, büyü, çocuk adları, giyim kuşam, düğün gelenekleri, bilmece, tekerleme, hikâye, masal vb. birçok konuda bilgiler yer almaktadır. Eserde masal metnine yer verilmemiş, sözlü anlatı geleneği içerisinde yerinden bahsedilmiştir.

8. Ülkü Önal, **Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli'den Masallar ve Halk Hikayeleri**, Ankara, 2017.

Üç bölümden oluşan eserde, Şavşat ilçesinden 4 masal metni; “*Aslan, Yılan, Üç Yolci ve Altun*”, Ardanuç ilçesinden 2 masal metni; “*Aslan, Melikşah*” kaynak kişi bilgileriyle yer almaktadır. Eserde Yusufeli ilçesine ait masal bulunmamaktadır.

9. Serkan Şengül, **Artvin Masalları ve Halk Hikayeleri**, Ankara, 2019.

Yazar yakın çevresinden derlemiş olduğu masal metinlerini kaynak kişi bilgileriyle eserde vermiştir.

2.4.2. Makaleler

1. Adil Özder (1968), “**Tepegözler**”, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Eylül, S. 230.

1967 yılında Yusufeli Demirkent köyünden, 1884 doğumlu Hafız Ahmet Özder'den derlenen masal aynen yazıya geçirilmiştir.

2. Mehmet Gökalt (1974), “**Bir Yusufeli Masalı: Kısmeti Bol Avcı**”, Türk Folklor Araştırmaları, C.15, S.295, s. 6904- 6905.

Kaynak kişi hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Sadece, masalın Yusufeli Kölik (Irmak Yanı) köyünden 56 yaşındaki anlatıcı Ali Avcı'dan derlendiği belirtilmiştir.

3. Mehmet Gökalt (1977), “**Bir Yusufeli Masalı: Hasır Ören Padişah**”, Türk Folklor Araştırmaları, C.17, S.337, s. 8075- 8076.

Masal, Peruze Gökalp adlı kaynak kişiden derlenmiştir. Yusufeli ilçesi Kölik (Irmak Yanı) köyünden olan anlatıcı hakkında başka bir bilgi yer almamaktadır.

4. Mehmet Gökalp (1982), “**Bir Artvin Masalı: Akıllı Kız ile Padişah**”, Türk Folkloru, C.4, S.40, s. 25- 28.

Kaynak kişi hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

5. Mustafa Eren (2018), “**Üç Akıl Masalının Ulubey (Ordu) ve Yusufeli (Artvin) Varyantının Mukayesesi**”, Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, C.1, S.1, s. 35-44.

Çalışmada, masal metinlerindeki olayların ve motiflerin benzerliği üzerinde durularak aynı kökten gelme ihtimali değerlendirilmiştir.

6. Mehmet Özdemir (2023), “**Artvin Folklor Araştırmalarında Bir Öncü: Mustafa Âdil Özder**”, Folklor Akademisi Dergisi, C. 6, S. 2, s.618 – 630.

Çalışmada, Artvin folkloru üzerine ilk çalışmaları yapan ve konu hakkında birçok çalışması olan Mustafa Adil Özder tanıtılarak eserlerinin içeriğine değinilmiştir.

2.4.3. Tezler

Asena Çelikarslan (2018), **Artvin ili Murgul İlçesi Folkloru (Metin-İnceleme)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya (URL-9).

Yedi bölümden oluşan tezin ikinci bölümünün “*Mensur Eserler*” başlığı altında bir masal metnine yer verilmiştir. Lale Çelik adlı kaynak kişiden derlenen masal metni çalışmada kaynak kişiden tekrar derlenerek aynı masal metninin farklı yer ve zamanda anlatımı sağlanmıştır. Böylece performans kuramı bağlamında ele alınan masal metninin değişimi, birçok açıdan incelenebilmiştir.

2.5. Türk Masal Külliyyatı (TÜMAK-I)

Teknoloji çağında kültürün, teknolojiden etkilenmemesi mümkün değildir. Etkileşimden faydalanmak adına yapılan dijital projelerden biri de halk anlatılarından olan masalların dijital ortama transfer edilerek gelecek nesillere aktarımını kolaylaştırıp kaybolmasının önüne geçmektir. Yeni bir hafıza ortamı sunan dijital kültür projeleri; mekânsal, zamansal sınırlılıkları aşarak sürekli ulaşılabilir açık olması gibi özellikleriyle son yılların öne çıkan projeleri arasındadır.

Sözlü kültürün dilden dile, kulaktan kulağa sözlü aktarımında anlatıcıdan kaynaklı değişiklikler olduğu gibi, dinleyicinin daha sonra aktarımında da unutulmalar görülebilmektedir. Bu durumların önüne geçilebilmesi için, devreye dijital unsurlar girmiştir. Buradaki amaç, sözlü anlatıların kayıt, aktarım ve değişiminin izlenebilmesidir.

“*Masal Masal Türkiye*” deyişiyle T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından başlatılan ve paydaşları arasında T.C. Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü ile Türk Dil Kurumu Başkanlığı gibi kurumların bulunduğu “*Türk Masal Külliyyatı (TÜMAK) – I Projesi*”, Türkiye sahasında yer alan masalların bilimsel bir şekilde derlenmesinin yanı sıra, sözlü ve yazılı bir masal külliyyatının oluşturulmasına da aracılık etmektedir (URL-5, URL-6, URL-7, URL-8).

Dijital anlatı ortamı veya dijital ortam olarak nitelendirilebilecek bu projeye, masal derleme çalışmalarını bir araya getirmek, kaybolmaya yüz tutan masalları kayıt altına almak ve sonunda somut bir eser ortaya koymak amaçlanmıştır. Projenin diğer amaçları arasında ise, sözlü kültürden beslenen masalların, nesiller arası kültürel aktarımda işlevsel olmasını sağlamak, masallardan hareketle toplumun kültürel kodlarının yaşatılmasına aracılık etmek, toplum normlarına uygun bireyler ortaya koymak, okurlara psikolojik rahatlama ve eğlence imkânı tanımak yer almaktadır (URL-5, URL-6).

2019 yılında başlanan, üç yıl süreli, kurum içi kapsamlı; 767 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile yatırım programına alınan (URL-5) ve “*var olanın kıymetini bilme*” anlayışıyla tasarlanan proje, literatür tarama ve derleme yöntemleri ile yürütülmektedir. Konu ile ilintili önceden yapılmış masal araştırmaları literatür taraması yöntemi ile elde edilmektedir. Literatür taraması kaynakları arasında yayımlanmamış masal çalışmaları, basılmış kitaplar, lisans ve lisansüstü çalışmalar ile yazılı ve görsel medya kaynakları bulunmaktadır. Birincil işlemin akabinde Türkiye sahasında masal derlemesi yapılmamış ve/veya gözden kaçırılmış bölgeler taranarak derleme faaliyetlerinin tamamlanması sağlanmaktadır. Böylelikle ilgili yöntemler kullanılarak derlenen masallar, somut bir eser olan külliyyata dâhil edilmiştir (URL-5, URL-6).

Projede, akademisyenler ve bu akademisyenlerden oluşan komisyonlar mevcuttur. Yürütme komisyonu, danışma (denetleme) kurulu ve editör kurulundan oluşan proje, yedi coğrafi bölgenin seksen bir ilini kapsamaktadır. İllerden derlenen masallar elektronik ortama, “<https://masal.gov.tr>” bağlantı adresine metin ve ses kayıtlarıyla birlikte aktarılmaktadır.

Çalışma mekanizması, iş bölümüyle yürütölmektedir. Süreç, derleyicinin derlediğı/önerdiği masalı çeşitli özellikleri ile (özet, kaynak kişi ile derleyici künye bilgileri -varsa- yöresel ağızlara ait sözcük ve anlamların dipnot gösterimi) ilgili adrese yüklenmesi ile başlamaktadır. Bölge sorumlusu araştırmacı ise, derleyici tarafından gönderilen masal(lar)ı ve gönderinin sahip olduğı bilgi ve argümanları -derleme çalışmaları- yazılı kaynakların dışında video ve ses kaydı gibi dijital kaynaklar yardımıyla da incelemektedir. Masala dair tasnif, masal adı doğrulama gibi işlemleri yürüten araştırmacı, gerekli görmesi hâlinde derlenen masalı derleyiciye geri göndermekte veya onaylaması hâlinde dil editörlerine aktarmaktadır. Dil editörü tarafından, bölge sorumlusu araştırmacısının onayını alan masal derlemesine dönük dil ve şekil denetlemeleri yapılmaktadır. Dil editörünün gerek gördüğü birtakım düzenlemeler sonrası masal derlemesi, danışma kuruluna aktarılmaktadır. Kurul, üç ayda bir, bir araya gelerek masalları ve süreci değerlendirmektedir. Gerekli görülmesi hâlinde kurul, toplanma süresini daha sık hâle de getirebilmektedir (URL-5).

Anka kuşu logolu projede unutulmaya yüz tutmuş masalların kayıt altına alınması amaçlanarak teknolojinin mağdur ettiğı bir alanı teknolojiyi kullanarak koruma yoluna gidilmiştir. Türkiye sahası masalları bu proje ile “*var olanın kıymetini bilme*” anlayışıyla bir araya getirilmeye çalışılmıştır. TÜMAK I proje kapsamında yayınlanan masallarla birlikte TÜMAK II projesi hayata geçirilerek altı binden fazla masalın proje havuzunda toplanması sağlanmıştır.

Artvin Masallarının Performans (İcra) Kuramına Göre İncelenmesi

1.1. Performans (İcra) Kuramı

Ortaya çıkan kuram ve yöntemler halk bilimi ürünlerini inceleyerek bu ürünlerin oluşum ve gelişim aşamalarını ele almakta ve edebi yönünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bağlam merkezli kuramlar içerisinde ayrı bir öneme sahip olan performans (icra) kuramı, halk bilimi araştırmalarında da farklı bir öneme sahiptir.

Halk, halk bilimi terimleri 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında tanımı yapılarak bilimsel çerçevede yerini almıştır. Bilimsel olarak sınırların belli olması ve halk bilimi araştırmalarının çeşitlenmesiyle halk bilimi, sıra dışı kavramlardan uzaklaşmıştır. Halk bilimi, şehir merkezlerinden uzaklaşarak kırsala yönelmiş ve daha fazla çalışma alanı kazanmıştır. Bu geniş çalışma alanı performans (icra) kuramını oluşturmaktadır (Oğuz vd., 2016, s.87).

Kapsamlı araştırmaların bilimsel çalışmalarla desteklenmesi ile yapılan araştırmalar, halk bilimi kavramının geniş alanlar bulmasını sağlamıştır. Sözlü kompozisyon kavramının ortaya çıkışının etkisiyle gelişime açık bir bağlam bulan performans (icra) yöntemi, halk edebiyatı yaratmalarında kullanım alanını genişletmiştir.

Farklı dil okullarının etkisi ile yöntemin oluşması ve gelişmesi hızlanmıştır. Moskova ve Prag dil okullarından “*Roman Jacobsen ve E. Saussure*” dil bilim alanında ortaya attıkları edebi yaratmalardaki teorik söylemle kurama katkı sağlamışlardır. Bağlama dayalı gelişen düşünce, halk bilimciler tarafından

olumlu karşılanmıştır (Ekici, 1998, s.86- 87). Richard M. Dorson'un yetiştirdiği veya onun etkisi altında kalan Amerikalı halk bilimcilerden “*Alan Dundes, Roger Abrahams, Dan-Ben Amos, Richard Bauman, Dell Hymas, Kenet Goldstein ve Hanry Glassie*” (Azadovski, 2002, s.26) bu yeni yöntemin oluşmasında ve gelişmesinde önemli yere sahip bilim adamlarındandır.

Performans (icra) kuramı üzerine ilk dikkat çeken isim Noam Chomsky'dir. Bununla birlikte Dundes tarafından yayınlanan “*Doku, Metin, Bağlam*” (2006, s.58-77) makalesi performans (icra) yönteminin ilk gelişim çizgisi olarak değerlendirilmektedir. Dundes, herhangi bir kişinin bir halk bilgisi unsurunun dokusunu (texture), metnini (text), bağlamını ve doğal şartlarını (context) göz önünde bulundurarak açıklayabileceğini söylemektedir (2006, s.61). Bir araştırmacı için bu üç unsurdan biri yeterli değildir. Bağlam olmadan metnin eksik kalacağını söyleyen Dundes için bağlamın olmadığı koşullarda da metnin kayıt altına alınması önem arz etmektedir. Doku, metin, bağlam üçgeninde ele alınan bu kuram performans üzerine yoğunlaşmaktadır. Performans sadece metni değil ayrıca metni oluşturan unsurları da ele alması bakımından önemlidir (Oğuz vd., 2016, s.88). Günümüzde de etkinliğini sürdüren bu kuram, bağlamsal kuramlar içerisinde kapsayıcı bir yöntem olarak ele alınmaktadır.

Dan Ben Amos' a göre halk bilgisi ürünü incelenirken, “*bireysel boyut, sosyal boyut ve anlatı (söz) boyutu*” birlikte ele alınmalıdır. Sosyal çevre hem folklor için hem de bu üç unsur için elzemdir (2006, s.41). Halk anlatılarının oluşturulması, yaratılması, yeniden yaratılması onu anlatanın belli bir birikime sahip olmasına bağlıdır. Bu durum sözlü anlatıların yazıya geçirilerek incelenmesine olanak sağladığı şartlarda gereklidir. Fakat yazıya aktarılmasında birtakım sorunlar doğmaktadır. Bunlar metnin aslına uygun yazıya geçirilip geçirilmemesi, kaynak kişiye ait bilgilerin doğruluğu, anlatıcının bulunduğu çevre ve zaman gibi sorunlardır.

Bağlam olmadan masal metnini cansız bir bedene benzetmek yerinde olacaktır. Halk anlatılarının içerisinde bulunduğu konteks, göz ardı edilmeden anlatıların yayılmaları, yaratılmaları ve yeniden yaratılmaları bir bütün olarak incelenmelidir. Bağlamsız incelenecek bir metin eksik bir çalışmadan ileri gidemeyecektir. Ele alınan masalın anlatıcısı, dinleyici kitlesi ve metnini ele almadan yapılacak çalışma gerçekçi bir çalışma olmayacaktır (Dundes, 2006, s.58). Masal, performans icra kuramında daha çok anlatıcı, dinleyici ve anlatılanı ele alan çalışmalarla incelenmektedir. İnceleme öncelikle derleme çalışmasından yola çıkılarak halk anlatısını ele almaktadır. Kuram, bu anlayışla yaratılan ürünü canlı olarak incelemektedir. Bu inceleme, ürünü

ortaya çıkaran unsurların önemini artırmaktadır. Derleme ve derlemecinin önemi bu noktada büyüktür.

Performans (icra) kuramına göre bir çalışmanın yapılabilmesi derleme yönteminin kurallarına uygun yapılmasıyla mümkündür. Derleme çalışması yürütülürken amaç sadece metne, en iyi metne ulaşmak olduğunda söz konusu çalışmanın performans kuramına göre değerlendirilmesi yanlıştır. Ekici, bu durumu aydınlatarak derleme çalışmalarında yapılan yanlışlıklara ve giderilmesi gereken eksiklikleri çalışmasında belirtmiştir. Bunu Koroğlu derleme çalışmalarından örnek vererek aydınlatmıştır. Ekici'ye göre, derleme çalışması metne ulaşmakla birlikte o metni oluşturan bağlam ve dokunun da kayıt altına alınmasını gerekli kılmaktadır (1998, s.30-34).

Masal yaratıldığı kültürden başka bir kültüre geçişinde kimi değişikliklere uğrasa da özünü koruyarak geçebilmektedir. Sosyo-kültürel ortamını terk ederek farklı bir yer ve zamanda anlatılan masallar, özünden izler taşımaktadır. Yapılacak ayrıntılı bir inceleme sonucu masal metninde anlatıcının yaptığı ekleme ve çıkarmalar, sosyal ve kültürel unsurlar, anlatıcının o anki psikolojisi, dinleyicilerin tepkilerinden izler bulmak mümkündür. Masal, ait olduğu kültürde incelendiğinde icracıdan kaynaklı değişikliklerin tespiti kolaylaşmaktadır (Ben-Amos, 2015, s.254). Sözlü anlatının olduğu yerde anlatıcı ve dinleyicilerin sayılmaması veya anlatılan metnin görmezden gelinmesi mümkün değildir. Anlatılan metnin tekrar edilmesi, söz konusu metnin yeniden yaratılmasına imkân sağlamaktadır. Sözlü kültür bu bakımdan canlı bir olgudur.

Performans (icra) kuramına göre masal incelemeleri 2000 yılından itibaren artmıştır. Halk bilimi alanında performans (icra) kuramı kullanılarak yapılan çalışmalardan kitap hâline getirilenler şunlardır; Özkul Çobanoğlu (1996), İsmail Görkem (2000), Mehmet Naci Önal (2011), İlhan Başgöz (2012), Nilgün Çıblak Coşkun (2014).

1.2. Performans (İcra) Kuramı Kapsamında Masalların Derlenmesine İlişkin Bilgiler

1.2.1. Derleme ve İnceleme Modeli

Derleme kavramı, halk edebiyatı ürünlerinin kaybolmasını veya yok olmasını önleyerek nesilden nesle aktarımını sağlamak amacıyla yapılan, belirli sorular çerçevesinde halk bilgisi ürünlerinin kaynak kişilerden toplanması olarak açıklanabilir. Derleme, halk bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halkbilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce,

halk bilgisi ürünlerini yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden ve icra eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işidir (Ekici, 2018, s.25-26).

Halk edebiyatı anlatılarının belli bir zaman diliminde, belli bir kişi veya kişiler tarafından dile getirilmesini kayda alan kişiye, derlemeci denilmektedir. İyi bir derlemecide bulunması gereken özellikler şunlardır:

- Derlenecek malzemenin özelliklerini tanıyan bir kişi olmalı.
- Derlemede kullanılacak yöntem bilgisine sahip olmalı.
- Derlemede kullanılacak kayıt araçlarının kullanım bilgisine sahip olmalı.
- Derleme sonrasında kullanılan sınıflandırma ve analiz bilgisine sahip olmalı.
- Derleme yapılacak ortamlarda çalışabilecek fiziksel ve psikolojik özelliklere sahip olmalı
- İkna kabiliyeti iyi olmalı (Ekici, 2018, s.27).

Saha çalışması süresince kaynak kişilerle yüz yüze görüşme yapılarak önceden hazırlanan soruların cevapları ses kayıt cihazı ve kamerayla kayıt altına alınmıştır. Kaynak kişiler izin verdiği ölçüde fotoğrafları çekilmiştir.

Derlenen masalların ne zaman, nerede, kimden ve nasıl elde edildiğini belirten bilgilerin yanlış olma olasılığı bulunmamakla birlikte bağlamın tam olarak verilme imkânı sınırlıdır (Dundes, 2006, s.49). Yapılan saha çalışmasında salt masal aranmamış, halk bilgisi anlatı ürünlerinden bilmece, ninni, mâni, tekerleme gibi ürünler de derlenmiştir.

Kaynak kişilerin eğitim bilgisi, yaşı, cinsiyeti, masalı kimden öğrendiği, deneyimleri, yaşadığı ortam hakkında düşünceleri, gelenek-görenekleri, masal anlatım ortamı hakkında hem o an hem de geçmişteki ortamlar hakkında bilgileri kayıt altına alınmıştır. Buradan hareketle masalların bağlam durumları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Masal derlenen kaynak kişiler, genelde görüntü alınmasından rahatsız olmuş ve uzun süre görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Yaylalarda yaşayan kaynak kişilerle uzun muhabbetler kurulmuş olsa da görüntü alınmasına onlar da izin vermemiştir. Kaynak kişilerle genellikle evlerinde görüşme sağlanmıştır. Bunun dışında kişinin isteği üzerine kahvehanelerde, bahçede, köy meydanlarında da görüşmeler yapılmıştır. Kimi kaynak kişiler şahsi bilgilerini bizlerle paylaşmakta sorun görmezken kimi kaynak kişiler bilgilerini vermekte sakınca görmüş (kadınlardan birkaçı) ve bizlerle bilgilerini paylaşmak istememiştir (KK-6,

12, 19, 21, 23, 37). Kaynak kişilerin bir ya da daha çok masal anlatmasına bakılmaksızın bu bilgiler alınmak istenmiştir. Kimi masal bilen kaynak kişiler ise “boş işler” için vakti olmadığını dile getirmiştir (KK-16, 26, 31, 39).

Derleme çalışmasında kaynak kişilere yöneltilen sorular önceden hazırlanmıştır. Söz konusu sorular oluşturulurken Sakaoglu (2019, s.338-340), Ekici'nin (2018, s.154) çalışmaları dikkate alınmıştır. Sorular kaynak kişileri sıkmadan kimi zaman sohbet arasında kimi zaman da masaldan sonra kaynak kişilere yöneltilmiştir. Derleme çalışmasının yapıldığı günün akşamında kaydedilen masallar yazıya geçirilmiştir.

Çalışmada kaynak kişilerin masal anlatma özellikleri, anlattığı masal metinlerinin değişim ve dönüşümü, metnin hacmi, anlatılan masal sayısı, masalı kimden öğrendiği, yetiştikleri masal ortamı esas alınmıştır. Yapılan değerlendirme sonucu masal anlatanların çoğunluğunu kadınların oluşturduğu saptanmıştır.

1.2.2. Derleme Yeri

Derleme yeri, halk bilgisi ürününün yaratıldığı veya icra edildiği ortam olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle yaratılan veya icra edilen halk bilgisi ürününün bulunduğu ortamın önemi bağlam için kıymetlidir. Doku ve bağlamın eksiksiz olmasına dikkat edilen çalışmada masal anlatıcısının bulunduğu ortam ve bu ortamın onda oluşturduğu duygu durumları gözlem altına alınmıştır.

Artvin yöresinden yapılan masal derleme çalışması, Artvin il merkezi dahil olmak üzere sekiz ilçesini kapsamaktadır. Bu kapsamda Artvin iline bağlı üç yüz yirmi köyden yüz on yedi köyde derleme çalışması yürütülmüştür. Dağınık yerleşimden ve kışın köylerde yaşayanların şehre göçünden dolayı her köye gidilememiştir. Ardanuç ilçe merkez mahalleleriyle birlikte 18 köye, Arhavi merkez mahalleleriyle birlikte 9 köye, Borçka merkezle birlikte 10 köye, Hopa merkez mahalleleriyle birlikte 8 köye, Kemalpaşa merkez mahalleleriyle birlikte 6 köye, Murgul merkez mahalleleriyle birlikte 11 köye, Şavşat merkezi dahil 25 köye, Yusufeli ilçe merkezi dahil 30 köye gidilmiştir. Çalışma toplam 117 köy ile tamamlanmıştır.

1.2.3. Derleme Süreci

Derleme alanının belirlenmesi ve gerekli aletlerin sağlanması sonucunda alan çalışmasına başlanmaktadır. Alan çalışması, yapılacak araştırmanın ve elde edilecek halk bilgisi ürününün türüne ve nerelerden elde edilebileceğine göre değişmektedir. İlk olarak belirlenen alanın fiziki, coğrafi ve beşerî özellikleri üzerine geniş bir araştırma yapılması gerekmektedir. Yapılan

araştırma neticesinde gerekli değerlendirme ve özellikler sıralandıktan sonra çalışma alanına yönelim sağlanmalıdır.

Saha çalışmalarının temelini oluşturan derleme, profesyonel ve amatör olarak iki türde, kaynak kişi yardımıyla yapıldığı daha önce belirtilmiştir. Çalışmaya profesyonel derlemeci olarak yaklaşıp da Karadeniz bölgesinin dağlık ve engebeli bir araziye sahip olması bizlere güçlük çıkarmıştır. Bir diğer güçlük ise Covid-19 olmuştur. Saha çalışması salgın hastalık dönemine denk geldiğinden derleme çalışması kaynak kişilerle mesafeli olarak yapılmış ve yer olarak genelde açık alanlar tercih edilmiştir. Kaynak kişilerin rahatsızlık duymaması adına maske hiçbir zaman çıkarılmamış ve mesafe her zaman korunmuştur.

Saha çalışmasına başlamadan önce Artvin bölgesinde gidilecek köy ve yaylalar belirlenerek çalışma için kolaylık sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak Artvin merkez ve merkeze bağlı köylerde çalışmaya başlanmıştır. Artvin merkeze gidildiğinde, merkez köy muhtarı olarak görevli kişi ve kişilerle birebir görüşme yapılmış, hangi köy veya yaylalara çalışma için gidilmesi gerektiği hakkında bilgiler alınmıştır. Merkez muhtarlarından kaynak kişilere yönlendirme yapılmış, gerekli görüldüğünde kaynak kişiler telefonla aranarak bilgi verilmiştir. Merkeze bağlı köylerde kaynak kişilere ulaşılarak derleme yapıldıktan sonra nüfus bakımından en küçük ilçe olan Murgul'a geçilerek merkez muhtarı ve köy muhtarları ile görüşmeler yapılmıştır. Muhtarların haberi ve izni olmadan köylere gidilmemiştir. Gidildiği takdirde köy halkının bizleri dolandırıcı zannetmesi, gösterilen belgeler ve kimliklere itibar etmemesi bizlerin muhtarlarla iş birliği yapmayı mecbur kılmıştır.

Murgul sonrasında sırasıyla Borçka, Kemalpaşa, Arhavi, Ardanuç ve Şavşat, ilçelerine ziyaretlerde bulunarak aynı şekilde merkez muhtarı ve köy muhtarlarının yönlendirmesi ile kaynak kişilere ulaşım sağlanmıştır. Son olarak derleme çalışmasında Yusufeli ilçesi ele alınarak köyler tek tek gezilerek, derleme çalışması yapılmıştır. Artvin masalları saha çalışması iki yıl sürerek 10.12.2020 ile 15.07.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

1.2.4. Kaynak Kişi

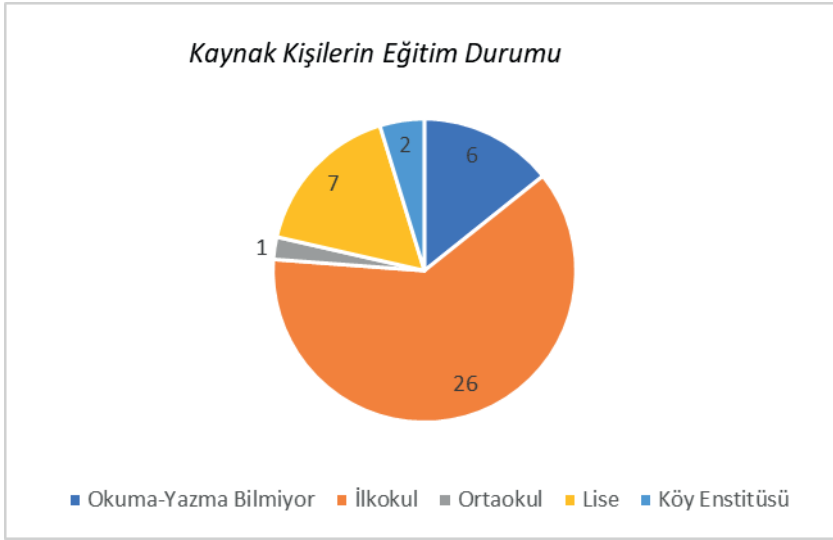
Sağlam, güvenilir bilgilerin edinildiği kişiler olarak adlandırılan kaynak kişiler, çalışmanın bel kemiğini oluşturmaktadır. Ekici'ye göre kaynak kişi tanımı, *"halk bilgisi ürünlerini ilk defa yaratan, yeniden yaratıp nakleden, gerekli durumlarda bunların bütünüünü aktarabilen ve de bunların derlemeciler tarafından yazılı, sözlü ve görsel olarak kaydedilmesi için sunumunu yapabilen kişilere kaynak kişi denir"* (2018, s.29-30) şeklindedir.

Saha çalışmalarında derleme fiziki olarak ne kadar zor ise aynı şekilde bulunan kaynak kişi de bir o kadar önemli ve değerlidir. Kaynak kişiden edinilen bilgiler güvenilir ve sağlam olmak zorundadır. Bu nedenle kaynak kişi, elde edilecek bilgi düzeyinde tekrar önem kazanmaktadır. Elde edilecek bilginin güvenilirliği ve sağlamlığı kaynak kişiye bağlıdır. Derlemeci elde edeceği bilgiyi güvenilirlik çerçevesinde ele alması gerekmektedir. Derleme sahasında kaynak kişiden alınan bilgi ile kurulan ilişki düzeyi seviyeli olmak zorunda olduğu gibi tarafsızlık ilkesi etrafında da olmalıdır.

Artvin yöresinde masal derleme esnasında ulaşılan kaynak kişilerin yaşları orta ve üstü olarak görülmüştür. Gidilen köylerde görüşülen kişilere sorulan sorular, halk anlatıları üzerine detaylı olarak hazırlanmıştır. Kişilerin yöre ve masal hakkındaki düşünceleri elde edilmeye çalışılarak bağlam oluşturulmaya çalışılmıştır. Kişiler daha çok eski zaman dilimlerinde kendilerine diğer kaynak kişiler tarafından anlatılan veya sözlü kültür ortamında aktarılan bilgileri sade ve yalın bir dil ile (KK-5, 10, 13, 18, 20, 36) kimi zaman ise yöre ağızını kullanarak aktarmışlardır (KK-1, 2, 3, 4, 7, 14, 19, 29). Gürcistan bölgesine yakınlık nedeniyle anlatımları kimi zaman o yörenin dil özelliklerini içine alsada aktarım esnasında oluşturulan dil sade ve yalın Türkçedir. Kaynak kişiler sevecen ve hoşgörülü davranmış, bildikleri masalları aktararak geleneği yaşatma çabasında bulunmuşlardır.

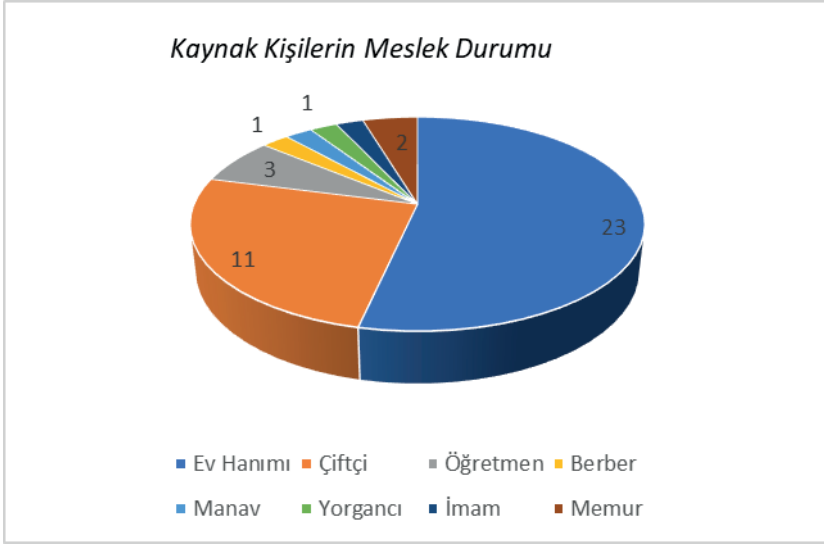
Kaynak kişilerin masalı bitirip bir diğer masala başlamaları kimi zaman bilinçli olarak kesilerek daha önceki masal ortamları hakkında bilgiler almak üzere sorular sorulmuştur. Masalın nesiller boyu anlatılmasına katkı sağlayan aktif masal anlatıcıları sayesinde masal dinlemek isteyen kişiler, bu anlatıcıların yanına giderek ya da bu kişileri evlerine davet ederek masallar dinlemektedirler. Aktif anlatıcı, masalı anlatırken canlı ve güler yüzlüdür, masalına yer yer görsellik katarak anlatmaktadır. Pasif masal anlatıcıları, masalı bilir fakat aktif olarak anlatma deneyimi yaşamamış kişilerdir. Kimi masalları çok iyi bilmelerine rağmen eğlenmek veya hoşça vakit geçirmek için bu masalları anlatmayı düşünmezler. Pasif anlatıcıların asıl işlevi aktif anlatıcılara ip ucu vererek masal anlatmasını sağlamaktır. Aktif anlatıcıyı teşvik etmeleri ve anlatıcının unuttuğu yerlerde ona yardımcı olmaları bakımından pasif anlatıcılar önemlidir. Aktif masal anlatıcısının vefat etmesi durumunda kimi pasif masal anlatıcıları, aktif masal anlatıcısı yerini almaktadır (Sydow, 2014, s.66). Saha çalışmasında da gözlemlenen bu durum, aktif anlatıcının vefatından sonra ondan dinlediği masalları pasif bir anlatıcı anlatmaktadır. Derleme çalışmasında kırk kişiden sadece üçü pasif anlatıcıdır. Kaynak kişilerden KK-13, KK-24 ve KK-36 pasif anlatıcı olup “*O olsaydı şöyle anlatırdı.*” diyerek masallarını anlatmışlardır.

Derleme çalışmasında kaynak kişilerin eğitim düzeylerine bakılmaksızın masallar derlenmiştir. Okur yazar olup olmamalarına göre masal bilgileri değişiklik göstereceği düşüncesiyle önce okur yazar olmayanlardan masal bilgileri, masal anlatma geleneği hakkında görüşleri ve bildikleri masallar dinlenmiştir. Çalışma sonucunda görülmüştür ki Artvin’de masal anlatma geleneği, anlatıcının eğitiminden bağımsızdır. Anlatıcının masala ne kadar maruz kaldığı, kimden nasıl dinlediği, öğrendiği, anlatılan masalı ne derece hatırladığıyla ilgili durumlar masal anlatıcısının eğitilmiş olup olmamasının önüne geçmiştir.

Grafik 1: Kaynak Kişilerin Eğitim Durumu

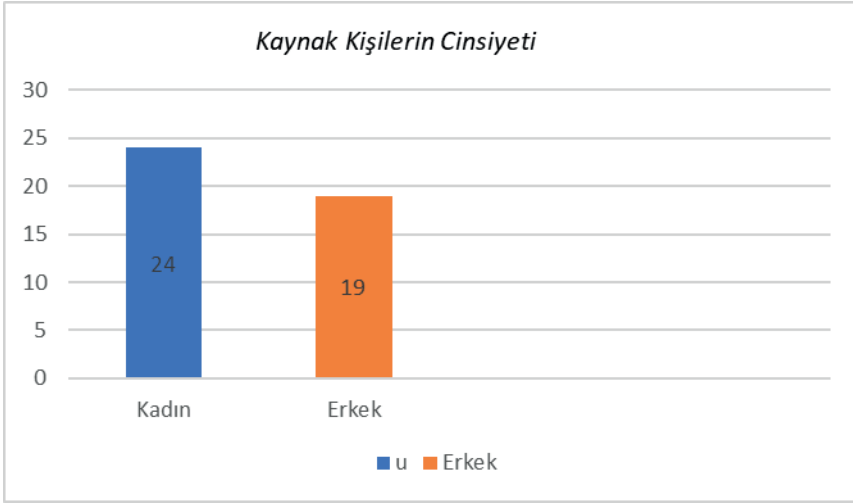
Artvin masal derleme saha çalışmasında 43 kaynak kişiden 6’sı okuma yazma bilmezken, 26 kişi ilkokul mezunu, 1 kişi ortaokul, 7 kişi lise, 2 kişi köy enstitüsü mezunu ve 1 kişi lisans mezunudur. Kaynak kişilerin çoğu ilkokul mezunudur ve bu durum göstermektedir ki okur yazar olmanın masal anlatma geleneğinde olumlu bir etkisi olmuştur. Çalışma esnasında lisans mezunu kaynak kişilerin anlattığı masallar da bir hayli olmasına rağmen daha önce derlenen masalların versiyonları olduğundan çalışmaya alınmamışlardır.

Grafik 2: Kaynak Kişilerin Meslek Durumu

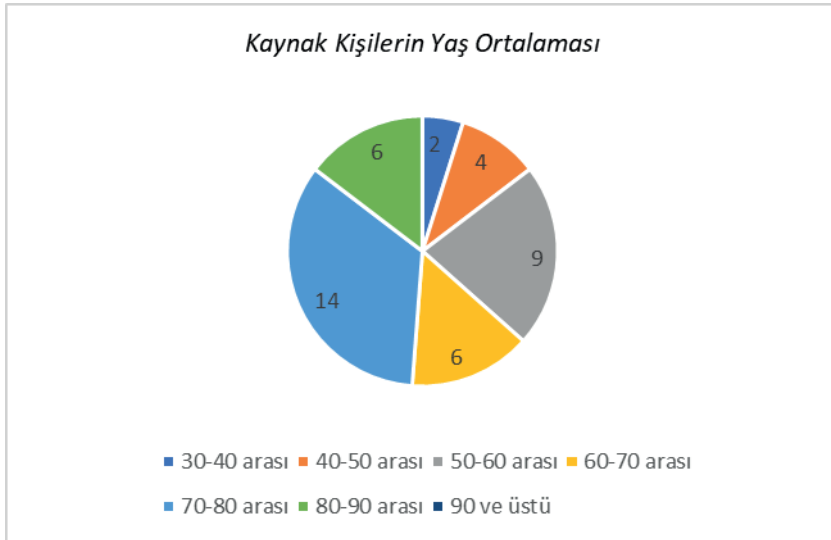
İncelenen 70 masalın kaynak kişilerinin meslek durumu ise şöyledir; 23 ev hanımı, 1 berber, 1 manav, 1 yorgancı, 11 çiftçi, 3 öğretmen, 1 imam, 2 memurdur. Meslek gruplarının çeşitlilik göstermesi masalın hemen her alandan kişilerin ilgisini çektiğini ve geleneğin farklı meslek gruplarında devam edeceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Saha çalışmasında 43 kaynak kişiden 24'ü kadın iken 19'u erkektir. Masal anlatma geleneği, Artvin genelinde kadınlar arasında daha yaygın bir gelenektir. Derleme çalışmasında kadınların utangaç ve çekimser davranması özellikle ortamda erkeklerin bulunduğu durumlarda kendini göstermiş, kimi zaman erkeklerin ortamdaki ayrılması beklenerek masal icra edilmiştir.

Grafik 3: Kaynak Kişilerin Cinsiyeti

Kadın kaynak şahıslardan KK-2 saha çalışması esnasında 13 masal anlatmıştır. Teze konulan 6 masal metniyle en çok masal anlatan kadın olmuştur. KK-10 ise 5 masal metni anlatarak erkekler arasında en çok masal anlatan kişidir. 3'er masal anlatan kaynak kişiler ise şunlardır; KK-5, 7, 9, 24'tür. Bunu takip eden 2'şer masal anlatanlar; KK-3, 15, 16, 18, 22, 25, 34'tür. Adı geçenlerin dışında kalan kaynak kişiler birer masal anlatmıştır.

Grafik 4: Kaynak Kişilerin Yaş Ortalaması

Kaynak kişilerin yaşları oranına bakıldığında zaman yetmiş yaş oranın yüksek olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerden 2'si otuzlu yaşlardayken 40'lı yaşlarında olan 4 kaynak kişi vardır. 50'li yaşlarında olan kaynak kişiler 9, 60'lı yaşlarında olan 6, 70'li yaşlarında olan 14, 80'li yaşlarında olan 6 ve 90'lı yaşlarında olan 2 kaynak kişi vardır. Yaş ortalamasından hareketle derleme çalışmasında yetmişli yaşlardaki kaynak kişilerin çokluğu çalışmanın verimliliğini artırmıştır. Çünkü masal bellekleri yaşlarıyla doğru orantı göstermiştir.

1.2.5. Gözlem ve Görüşler

Coğrafik olarak dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olan Artvin yöresinde ulaşımın zor olması, kaynak kişilerin bulunduğu köy veya yaylalara ulaşmada sıkıntılar yaşatmıştır. Köyden kente göçün fazla olduğu Artvin'de, kaynak kişinin köyde yaşadığı söylene de köye gidildiğinde kışın orada yaşamadığı görülmüştür. Bahar ve yaz mevsimlerinde yapılan saha çalışmaları, daha verimli geçmiştir. Kentten uzak köy ve yaylalarda masal anlatma geleneğinin hâlâ yaşatıldığı gözlemlenmiştir. Kaynak kişilerin masal bilgisi de kırsalda daha yoğundur.

İl ve ilçe merkezinden uzak köy ve yaylara gidilirken küçük hediyeler götürülerek kaynak kişilere takdim edilmiştir. Kimi kaynak kişiler götürülen hediyeler karşısında mahcup olarak bizlere yemek ikramında bulunmuştur. Kimi kaynak kişiler ise anlatacağı masal karşılığında bir paket sigara isterken birkaç anlatıcı da masalını para karşılığında anlatacağını dile getirmiştir. Köylere masal derlemesi için gidilirken, yanımızda küçük hediyelerle birlikte kahve, lokum, sigara ve çay ile gidilmesi bizleri maddi olarak zorlasa da özellikle yaşlıların duyduğu sevinç görülmeye değer olduğundan hiçbir yaşlının evine eli boş gidilmemeye gayret edilmiştir.

Köy yaşamı ile beraberinde sözlü kültürün aktarımı daha yalındır. Masallar daha çok orta yaşın üstündeki anlatıcılar tarafından kendilerine büyükleri veya yakınları tarafından aktarılmıştır. Bu aktarım sözlü geleneğin devamı için önemlidir. Sözlü gelenek gelişerek ve yer yer bazı küçük değişimler ile devam etmiştir. Kimi anlatıcılar birden fazla masal aktarımı yaparken kimi anlatıcılar ise sadece bir masal anlatmışlardır. Ayrıca bazı anlatıcılar sadece bir masalın bir kısmını hatırlamış ve aktarmıştır (KK-21, 38, 41).

Artvin yöresinde; televizyon, cep telefonu ve internetin yaygınlaşmasıyla eğlenme ve vakit geçirme anlayışı bireyselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Her evde hemen her saat açık olan televizyonlar muhabbeti ortadan kaldırmış, komşuluk ilişkilerini bitirme noktasına getirmiştir. Ekonomik sıkıntılar yaşayan halk birbirini çağırıp ikramda bulunma, çay içme gibi

gelenek ve görenekleri nadir yapmaya başlamıştır. Bu durum merkezden uzaklaştıkça değişmektedir. Artvin'in çoğu dağ köyleri ile yaylalarında televizyonun olmaması ve telefonun çekmemesi eski günlerdeki gibi muhabbetin devam etmesini sağlamaktadır. Yaşlılar toplanarak masallar ve hikâyeler anlatmaktadır. Masal anlatma geleneği, merkeze ve teknolojiye uzaklıkla doğru orantılı olarak devam etmektedir.

1.3. Performans (İcra) Kuramına Göre Masalların İncelenmesi

1.3.1. Masal Anlatıcısı

Halk bilimi anlatımları, son dönemde inceleme yöntemi olarak performans (icra) kuramı çerçevesinde incelenmektedir. Sözlü kültür, yazılı kaynak, video vb. kaynaklardan elde edilen masal, dilden dile aktarılması ve bir kaynak kişi tarafından icra edilmesi, performans kuramının özelliklerini yansıtması bakımından önemlidir. Sözlü anlatım, bir sosyal oluşum olarak ifade edilmektedir. Bu oluşum performans (icra) kuramı içerisinde üç temel unsur ön plana çıkarmaktadır. Bu üç unsur; anlatıcı, dinleyici ve anlatılıdır. Performans kuramına göre bir halk anlayışının icrası bu unsurları kapsamaktadır (Çobanoğlu, 1999, s.325). Söz konusu üç unsurun sağlandığı durumda ortaya çıkan ürün, salt metin olmaktan çıkarak birçok unsur bünyesinde barındıran, çoklu özelliklere sahip bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türlerin icrası, toplumdan topluma veya kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Eski zamanlarda kam/şaman gibi dinî önderlerin yaptığı işlerden biri olan masal anlatıcılığı, günümüzde masal anaları ve masal ataları tarafından yapılmaktadır. Eski Türklerde destan ve masal anlatımı bir nevi ayinle ilgili olarak kabul görmektedir. Şaman/kam sonrası bu gelenek, büyükler ve dinî önderler tarafından devam ettirilmiştir. Destan ve masal anlatımı akşam ya da geceleri toplulukların bir araya gelmesiyle icra edilmiştir. Bugün masal icrası için akşam olması beklenmese de karanlık olmadan masal anlatmak istemeyen masalcılar da mevcuttur. Masal anlatımı ne kadar uzun olursa olsun anlatıcı icrasını diğer gece devam ettirerek sonlandırmaktadır (Kızılören, 2022, s.396). Masal anlatıcısı, ortamı uygun gördüğünde gece olmasını beklemeyip masalını anlatabilir. Bu durum, Artvin masallarının derlenmesinde de görülmüştür.

İnsanlar var olduğu dönemden itibaren sözün aktarım yoluna giderek konuşma ihtiyacı duymuştur. Konuşma, zaman içinde anlatı türlerini ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan anlatı türlerinden bir tanesi de masaldır. Çoğunlukla sözlü gelenek ürünlerinden masalın mutlak bir anlatıcısı bulunmaktadır. Anlatıcı kişiler, masal anlatım konusunda ya ustalaşmış ya da yaşlı kişiler

olmaktadır. Bu kişilere genel olarak “*masalcı*” tabiri kullanılmaktadır. Elçin’e göre masal kavramı; “*Umumiyetle okumanın ve yazmanın gelişmesini devirlerde ve muhitlerde nesilden nesile intikal eden hususiyetle akşam veya geceleri söylenen masalların ilk yaratıcılarını bilemiyoruz, biz Türkçede masal icra eden sanatçıya masalcı adını veriyoruz.*” diyerek masalcı ve masal kavramı üzerine düşüncelerini açıklamıştır (2019, s.370). Masal anlatıcısı olarak köylerde genellikle yaşı büyük kişiler karşımıza çıkmıştır. Bunlar bazen bir nine, bazen bir dede olmuştur.

Türk kültüründe masalın; eğitim, eğlendirme, dil gelişimi gibi işlevlerinin yanında kültür gelişimi işlevi de vardır. Masal anlatıcısı, aktif bir görev olarak bu kültür gelişimine katkı sunmaktadır. Anlatılan masal, dinleyiciyi hayal âlemlerinde dolaştırarak gerçek dünyaya geri getirme özelliğine sahiptir. Usta anlatıcı, dinleyicileri sıkmadan onları daima canlı tutacak bir dil kullanarak gerekli gördüğü yerlerde gösteri de yapabilmektedir. Burada amaç, duygusal ve düşünsel olarak karşıdaki dinleyiciyi etkileyerek duygularını yaşamalarına izin vermektir (Çeker, 2020, s.17). Masal anlatıcısı, icra sırasında masala bazı deneyimlerini katabilmektedir. Masalı anlatan usta anlatıcı, masalın bazı bölümlerinde anlatıcı hakkında bir kısım bilgiler vermektedir (Şafak, 2015, s.1). Kendinden izlerin olmasını isteyen masal anlatıcısı, metni çeşitli bağlayış, geçiş ve bitiş formelleri kullanarak özelleştirmekte, kimi zaman da kendi hayatından alıntılarını masal metnine serpiştirmektedir (KK-2, 10, 15, 18, 24, 33, 43).

Anlatıcının dilinde yeniden yaratılan masal, anlatıcısından bağımsız değildir. “*Masallardan yola çıkarak anlatıcının çevreyle ilişkisini, değer yargılarını, dinî inancını, yaşama bakışını, ayrıca anlatıldığı bölgenin coğrafi özelliklerini, burada yaşayan insanların geçim kaynaklarını vb. unsurları tespit etmek mümkün hale gelir*” (Şimşek, 2002, s.109; Çıplak, 2008, s.43). Artvin ili Şavşat ilçesinden masal anlatıcısı emekli öğretmen KK-10, anlattığı masalların genelde akıllı kahramanın işi çözdüğü ve akıllıca işlerin yapıldığı masallar olduğunu, kendisinin de çok zeki olduğu ve kimi masalarda kahramanın aslında kendisi olduğunu dile getirmesi yukarıda bahsedilen durumu özetlemektedir.

Masal anlatan kişide bulunan diğer özellikler; nefes alımı, sesin kullanımı, icra öncesi hazırlık, kelime hazinesinin kullanımı, yaşa hitap, jest, mimik, dış görünüm, gözlem vb. durumlardır. Ayrıca masala hâkim olma, değer aktarımı, soru sorma gibi unsurlar da önemlidir (Oruç ve Çağır, 2020, s.707). Ergun, masal anlatıcısının “*dış görünüşü, yaşadığı muhit, hayat hikâyesi, masala karşı ilgisi, psikolojisi, yaratıcılık üslubu, masal anlatma zamanı*” (2014, s.35) gibi etmenlerin masalı etkilediğinden bahsetmiştir. Artvin masallarının

derlenmesi için Yusufeli ilçesinin Demirkent köyüne gidildiğinde, masal anlatıcısı KK-2, önce sesini açmak istediğini dile getirerek bir türkü söylemiş, daha sonra eline bir baston alarak sandalyeye oturmuştur. KK-2, masalı anlatırken çokça jest ve mimik kullanarak dinleyicilerin dikkatini anlatıya çekmeyi başarmıştır.

Masal anlatıcısı, anlatımı küçük yaş gruplarına yapacak olursa buna göre anlatım tekniklerine ve özelliklerine hâkim olmalı ve cümlelerini ona göre seçmelidir. Genel olarak masal anlatıcısında olması gereken özellikler ortak çalışmalarda;

“Doğru nefes: Masal anlatıcısının nefes kontrolü önemlidir.

Sesin uygunluğu: Ses tonunun uygun olması

Diksiyon: Telaffuzun önemi

Dil: Kullanılan dil

Hazırlık: Masal öncesi hazırlık olarak nitelendirebilir.

Anlatım: Anlatımın tarzı.

Kelime: Kelime haznesinin geniş olması.

Yaşa uygun kelimeler: Dinleyici grubuna hitap etme.

Dış görünüm: Kılık, kıyafetin önemi.

Gözlem: Gözlem gücü önemlidir.

Değer aktarımı: Kültürel öğelerin aktarımı önemlidir.

Masal içeriğine hâkimiyet: Masala tam olarak hâkim olmak.

Eğlenceli anlatım: Masal içeriğine eğlence katma eğlendirme” (Oruç ve Çağır, 2020, s.713-715) olarak verilmiştir.

Masal anlatıcısı yukarıda belirtilen özelliklere sahip olmalıdır. Fakat, her masal anlatıcısının bu özellikleri tam olarak taşıması mümkün olmamakla birlikte, bir kısım özellikleri taşıması yeterlidir. Artvin masalları saha çalışmasında karşılaşılan kaynak kişiler, kılık kıyafet için özel bir çaba içerisine girmemiştir. Çünkü kaynak kişilerle genelde onların ortamında görüşülmüştür. Dil, hazırlık ve anlatım bakımından son derece aktif olan anlatıcılar masal içeriğine de hakimdirler. Kimi yaşlı kaynak kişilerin masal metnini yer yer unutması görülsede bu durum çok az kişide (KK-21, 29, 38) görülmüştür.

Masal anlatıcıları, formel adı verilen ifadeleri kullanarak masallara dikkat çekmeyi bilmişlerdir. Ustalık göstergesi de sayılabilecek formel kullanımı, dinleyicilerin dikkatini çekmek ve anlatılana hacim katmak için kullanılmaktadır. Masalların başında kullanılan ve çoğu kez şiirsellik katan

formeller masala dair merak uyandırarak dinleyicileri canlı tutmaktadır. Gelenek içerisinde yetişen masal anlatıcılarında daha çok görülen bu formeller, anlatıcı tarafından kimi zaman uzun, kimi zaman kısa söylenmesi tercih edilmektedir (Atlı, 2011, s.136). Anlatıcı, masalda geçen olayları formellerle bağlayarak bitirmektedir. Dinleyicilerin anlatılan masalı sevip sevmemesine göre bitiş formeli çeşitli uzunlukta tutulmaktadır.

Artvin yöresinde masal anlatıcıların çoğunluğunu (%55,8) kadınlar oluşturmaktadır. Erkek anlatıcılar (%44,2) kadın anlatıcılara göre daha çekimser yaklaşmıştır. Masalı değişik şekillere sokarak yoğuran ve onu yeniden yaratan kadın anlatıcılardan bazıları (%1.68), anlattıkları masalları aslında dedelerinden, amcalarından ya da erkek bir yakınlarından dinlediklerini ifade etmişlerdir. Anlatıcının dinleyiciler için ne ifade ettiği bağlam merkezli bir çalışma için önemlidir. Anlatıcının anlattığı masalın dinleyicilerde ne anlam uyandırdığı, onlara nasıl bir izlenim verdiği saha çalışmasında çeşitli sorularla öğrenilmeye çalışılmıştır. “*Masallara inanıyor musunuz?*”, “*Masallar niçin anlatılır?*”, “*Masallardan bir sonuç çıkarılır mı?*”, “*Masallarda verilen öğütlerin işe yaradığını düşünüyor musunuz?*” gibi sorularla hem anlatıcının hem de dinleyicilerin görüşleri alınmıştır. Dinleyicilerden çoğu küçükken bu anlatılara inandıklarını, fakat şimdi yalan ve düzmece olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Anlatıcı, anlattığı metinle özdeşlik kurarak kimi yerlerde duygulanmakta, kimi yerlerde de hayıflanmaktadır. Arhavi ilçesinden KK-7 masal anlatıcısı, anlattığı “*Krala Uygun Kız*” masalıyla kendi hayatını da anlattığını üvey annesinden çok çektiğini, babaannesinin ona kötü davrandığını ifade etmiştir. Masalda kızın sonunda kralla evlenmesini de kendi hayatıyla özdeşleştirip “*Ben de o kadar çileden sonra zengin bir adamla evlendim de kurtuldum.*” ifadelerini kullanarak belirtmiştir. Kimi masal anlatıcıları da masal anlatırken çeşitli nidalar kullanarak “*ahhh, vahh gibi*” benzer şeyleri kendisinin de yaşadığını ima etmiştir (KK-2, 24, 25, 29, 35).

Artvin masalları derleme çalışmasında 43 kaynak kişiden 24’ü kadın ve 19’u erkek masal anlatıcısıdır. Bir kaynak kişi en çok 12 masal anlatırken (KK-10) bunu 8 masalla KK-2 ve KK-24 takip etmiştir. Hemen her masal anlatıcısı bir masal ile yetinmemiş, hatırladığı masalları sırayla anlatmıştır. Bir güne yetiştirilemeyen masal anlatımı ertesi gün gidilerek tamamlanmıştır. Ardanuç ilçesi Meşe köyünde yaşayan KK-33 ile akşamüzeri masal çalışmasına başlanmış, fakat kaynak kişinin bildiği masalların o akşam bitmeyeceği ve bazı metinlerin tam hatırlanmadığı görüldüğünden ertesi gün tekrar aynı kaynak kişiyle derleme çalışması yapılarak bildiği masallar kayıt altına alınmıştır. Bu durum kaynak kişilerden Şavşat’ta ikamet eden KK-22 için de yapılmıştır.

Artvin masallarının derlenmesinde tesadüfî karşılaşılan Murgul ilçesinden kaynak kişi KK-18, üç masal anlatarak aslında daha çok masal bildiğini, ama önceden haberi olması durumunda onları da hatırlayarak anlatabileceğini dile getirmiştir. Rastlantı şeklinde karşılaşılan kaynak kişilerden ilk akıllarına gelen masallar dinlendikten sonra biraz zaman verilerek başka masalları hatırlayıp hatırlamayacağı gözlemlenmiştir (KK-18, 34). Hatırlaması durumunda derleme yapılarak kayıt altına alınmıştır.

1.3.2. Masalı Kimden Öğrendiği ve Adının Değişimi

Masal, geçmişten geleceğe farklı dokunuşlarla devam eden halk edebiyatı türlerindendir. Bu tür, sözlü kültür geleneğinde dilden dile aktararak yaşatılmaktadır. Halk anlatıları, ortaya çıktığı andan itibaren hem değişim hem de dönüşüm göstererek bugünkü hâlini alır. İlk yaratıcısı çok fazla bilinmeyen sözlü kültür ürünleri, her anlatan kişiden veya kişilerin yaşamlarından, kültürlerinden örnekler alarak devamlılığını sağlamıştır.

Masal öğrenimi bir ders olarak değil, dinleyici-anlatıcı ilişkisinin ürünü olarak nitelendirilebilir. Bu niteleme, daha çok geçmiş bir gelenekten gelen masalın sözlü kültür ile dilden dile aktarımı ile sağlanır. Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları* adlı çalışmada masalın nesilden nesle aktarıldığını ifade etmiştir. Kimi anlatıcıların yakın akrabalarından masal öğrendiğini, kiminin ise komşularından masal öğrendiğine değinen Sakaoğlu: “*Ayrıca yakın akraba ve komşularından masal dinleyen anlatıcılardan da söz etmeliyiz. Bunlar bilhassa usta anlatıcıları boş zamanlarını bilmekte ve onlardan dinlemek suretiyle öğrenmektedirler.*” (2019, s.135) demektedir. Kaynak kişiler birinci derece akrabalarından öğrendikleri masalları kendi çocuklarına da anlatarak aktarım ve yeniden yaratım safhalarını canlı tutmaktadırlar. Akrabalarından masal dinlememiş olanlar da yakın çevrelerinde var olan masal ortamlarından masalla hemhâl olmuş, orada öğrendiği masalı eve geldiğinde kendi çevresine anlatmıştır. Kaynak kişilerden ikisinde görülen bu durum (KK-23, 40), kaynak kişilerin isteği üzerine masalı annelerinden öğrendiği yönünde kayda geçirilmiştir.

Geçmişten geleceğe devam eden anlatım, nesilden nesle aktararak sürdürülmektedir. Bu sözlü kültür ürününün, anlatan kişiler değişim gösterse de aktarımı devam etmektedir. Masallar gözlemlendiği üzere, bazen bir köy kahvesinde bir kişi tarafından, bazen çalışma esnasında zaman geçirmek için anlatılmaktadır. Artvin masalları derleme çalışmasında kaynak kişilerin anlattıkları masalları genelde dede ve ninelerinden öğrendikleri tespit edilmiştir. Yusufeli ilçesinden KK-9, anlattığı masalları dedesinden öğrendiğini dile getirerek dedesinin genelde masalları iş yaparken yaptığı işin

ağırlığını unutmak için anlattığını söylemiştir. Bunun gibi Borçka ilçesinden kaynak kişi KK-11 de bizlere yorgan dikerken masal anlatmış ve masal anlatırken yaptığı işin daha hızlı bittiğini dile getirmiştir.

Masalların adında değişme, genelde anlatıcının masalın adını hatırlamaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Masalın içeriğine hâkim olan ama ismini hatırlamayan anlatıcı, *“bu masalın adı şu olsun”* diyerek masalı anlatmış ya da masalı anlattıktan sonra masala bir isim koymuştur. Bazı anlatıcılara (KK-2, 9, 13, 15, 17, 18, 24, 27, 29, 32, 35, 36, 40), masal der demez masalların isimlerini söyleyerek *“bunları biliyorum”* demiştir. Kimi anlatıcılar da (KK-21, 35, 43) bilinçli olarak masalın adını değiştirerek yeni bir isim koymuştur. Yusufeli ilçesi Eren köyünden masal anlatıcısı KK-21, *“Üç Oğlan Üç Kız”* masalını önce isim vermeden anlatmış, daha sonra ismini hatırlamadığını, ama olsa olsa bu isimde olacağını söyleyerek *“Üç Oğlan Üç Kız”* olsun demiştir. Şavşat ilçesinde masal anlatıcısı KK-43, anlattığı masala kendisinin isim koyduğunu ve masalı babasından isimsiz olarak öğrendiğini ifade etmiştir. *“Ağa ile Hizmetkârı”* ismini verdiği masalı anlatan KK-43, masalın metnine hiçbir ekleme yapmadığını açıklamıştır. Yine Murgul ilçesinden masal anlatıcısı KK-35, anlattığı *“Hükümdarın Eşi”* masalını babasından ve *“Hükümdar”* başlığıyla öğrendiğini belirtmiştir. Masalın başlığına bir ekleme yaparak *“Hükümdarın Eşi”* olmasının kendince uygun olduğunu belirterek herkese bu isimle masalı anlattığını söylemiştir (KK-35).

Artvin yöresi saha çalışmasında derlenen masalların %12.04’ü yaşlılardan (60 yaş üstü) öğrenilmiştir. Kimi anlatıcı dedesinden, kimi anlatıcı ninesinden dinleyerek öğrenmiştir. Kaynak kişilerden en yaşlı olanı 1929 doğumlu KK-29’dur. Anlattığı masalları ninesinden öğrendiğini ve ninesinin geceleri onu uyutmak için masal anlattığını söylemiştir. Adı geçen masal anlatıcısı, masalın adında bir değişiklik yapmadığını ve metinde de herhangi bir yeri atlamadığını belirterek ilk duyduğu günkü gibi hatırladığını belirtmiştir. *“Oğlan Geldim, Kız Giderim”* masalını anlatan kaynak kişi, yaşı dolayısıyla sık sık dinlenerek masala devam etmiştir. Anlattığı masalı kapı eşiğinde oturarak anlatmıştır; bunu da ninesinin onu yatağa koyduktan sonra eşikte oturup anlattığını, kendisinin de o manzarayı gözlerinde canlandırmak üzere böyle yaptığını söylemiştir (KK-29).

Ardanuç ilçesi Pınarlı köyünden anlatıcı KK-22, masalları dedesinden ve dayısından, anlatıcı KK-30, masalı babaannesinden öğrendiğini belirtmiştir. Masal, hangi yaş grubundan derlenmiş olursa olsun o kişi de bir üst nesilden öğrendiğini ifade etmiştir. Örneğin 1990 doğumlu Yusufeli ilçesinden KK-36, öğrendiği masalları genelde halasından, yine 1990 doğumlu Artvin merkezinden KK-20 ise, anneannesinden öğrendiğini ifade etmiştir. Saha

çalışmasında en genç kaynak kişilerden olan masal anlatıcıları, masalların adlarında bir değişiklik yapmadıklarını vurgulamışlardır (KK-20, 36). Masal anlatıcıları anlatılan masalları; annesi, babası, ninesi, dedesi, amcası, halası gibi birinci derece yakını ya da ikinci derece akrabalarından öğrendiklerini aktarmıştır.

1.3.3. Masal Dinleyicileri

Halk bilgisi ürünlerinin oluşum ve gelişim aşamasında farklı kuram ve yöntemlerin kullanıldığı bilinmektedir. Bu kuramlardan anlatıcı, dinleyici ve bağlamı içine alan kuram, performans (icra) kuramıdır. Performans (icra) kuramının önemli temsilcilerinden biri, Dan-Ben Amos'tur. Amos, performans (icra) kuramı için metnin değil, metni oluşturan diğer birtakım unsurların da ele alınması gerektiğini düşünen halkbilimcilerindendir (Çobanoğlu, 1999, s.325). Ona göre bu yöntem, “*Unsurlar arası ilişkiyi araştırma yöntemidir.*” Üç farklı unsurdan yola çıkarak bu unsurlar ile halk bilgisi ürünlerini incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu üç unsur şunlardır:

- a. Bireysel boyut (Anlatıcı-İcracı)
- b. Sosyal boyut (Dinleyici-İzleyici)
- c. Anlatı-Söz Boyutu (Anlatılan) (Oğuz vd., 2016, s.88).

Bu üç unsurdan yola çıkarak halk bilgisi ürünlerinin incelenmesi gerektiği görüşünü savunan Dan-Ben Amos, masalların oraya çıktığı toplumdan bazı yöntem ve yollarla göç ederek değişikliklere uğradığı düşüncesine sahiptir. Ona göre; sosyal, kültürel ve bazı değişkenler masalın olması gereken şeklinden farklılıklar getirebilmektedir. Masalların oluşum ve gelişimi, farklı yol ve yöntemlerle meydana gelmiş olmasından dolayı masalın değişkenlik gösterdiğini belirtmektedir (2006, s.27-30). Toplumdan topluma farklılık gösterebilen masallar mevcuttur. Hatta daha ileri gidilirse masallar köyden köye dahi farklı unsurlar barındırarak değişmektedir.

Konuşanın ve dinleyenin ortak iletişim diline sahip olması, birincil merkez olan masalcının zihninden aktarılanların dinleyici tarafından çözümleme, anlama ve anlamlandırma işleminin anında gerçekleşmesini sağlar. Bu nedenle, sözlü kaynaklardan derlenen masalların bağlama ait söz konusu ortak iletişim birimlerinin anlamlarının bilinmesi ve bununla ilgili verilerin elde edilmesi önemlidir (Degh, 2003, s.111-113). Linda Degh, sözlü kültür konusunda ezberin önemi üzerinde durmuştur. Masalcı, birçok masalı aklında tutan ezber yeteneği oldukça iyi kimselerdir. Degh masalı; “*Antik dünyanın, feodal düzenin izlerinden unsurlar barındırır. Ancak kurgusal olarak masalın kendisi dengeli, düzenli ve mantıklı bir yapıdır. Dinleyiciyi tatmin etmek*

üzere yola çıkarken objektif bir yargıç gibi hareket eder. Masal kahramanı başarıya akılcı cevaplarla ulaşır.” şeklinde açıklamıştır. Linda Degh’in işaret ettiği “mantıklılık, yargıçlık, objektiflik, akılcılık” gibi özellikler eleştirel düşünmenin özellikleridir (2003, s.113). Masalın yapısını şekillendiren masal anlatıcısının dışında dinleyicilerdir. Kimi yerlerde dinleyici müdahalesiyle anlatıcı, masalı farklı bir boyuta taşıyabilmektedir.

Masalın temel özelliği, yaratımının farklı topraklarda oluşarak yayılmasıdır. Anlatıcı, her zaman temelini kendi topraklarından almaktadır. Masal, olduğu kültür çevresinin varlığından izler taşır. Sözlü halk ürünlerinde yer alan toplumsal sorunlar, genellikle benzerdir. Anlatıcı, kimi zaman zıtlıklardan yararlanırken kimi zaman da kendi düşünce yapısından veya tecrübelerinden ilaveler yapar. Amaç, gerçeği betimlemek ve ona ulaşılmasını sağlamaktır (Degh, 2003, s.114). Genel olarak Linda Degh, masalın yaratım ve gelişim aşamasında yaşantıdan izler taşıdığını ifade eder. Bu yaşantıdan izlerin, kimi yerlerde farklılıklar göstermekle birlikte, benzer amaç ve uğraş çabasında olduğu düşünülmektedir.

Masal derleme ortamında, kimi zaman dinleyicilerin usta anlatıcıya müdahalelerde bulundukları görülmektedir. Masalın konusu hakkında bilgisi olan dinleyicilerden bazıları anlatıcıya uyarılarda bulunarak kimi yerlerin anlatılmasının o anki ortamda uygun olmadığını söylemektedir. Örneğin, “*Boklu Köse*” masalını anlatan KK-2, ortamda bulunan dinleyicilerin uyarılarına maruz kalarak masalın adını ve içinde geçen büyük abdestle ilgili olan argo ifadeyi kullanmaktan geri durmuştur ve onu “*büyük abdest*” kelimesiyle değiştirmiştir. Ortamdaki erkeklerin ayrılması sonucu, o kelimenin aslını rahatlıkla söylenmiştir (KK-2).

Yusufeli ilçesinden masal anlatıcısı KK-9, anlattığı “*Aslan, Kurt, Tilki*” masalında aslanın kurdu bir pençe darbesiyle yere sermesi sonrası “*kurdun sümüük gibi yere serildiğini*” ifade etmiş, fakat hanımının “*uguhb*” şeklindeki uyarıcı sesi sonrası metinden o ifadeyi çıkararak “*ağzı burnu kan içerisinde yere düşmüş*” olarak değiştirmiştir (KK-9). Benzer bir durum Şavşat ilçesinden masal anlatıcısı KK-3, “*Tilkinin Son Şakası*” adlı masalı anlatırken de gerçekleşmiştir. Ayının altına kaçırmayı sonucu ayının sinirlenerek tilkiyi önce pisliğe batırdığını söylemiştir. Fakat dinleyicilerin iğrenme sesleri çıkarması sonucu kaynak kişi, masalın o kısmını “*Bak bakalım tilki kardeş, bu arkamda bıraktığım şakaya benziyor mu?*” diyerek anlatmayı tercih etmiştir (KK-3).

Şavşat ilçesinden kaynak kişi KK-10, anlattığı “*Marangoz, Tërzi, Kuyumcu*” masalı ile “*Sihirli Ayna*” masalarında dinleyicileri işin içine katıp konu hakkında ne karar vereceklerini öğrenmek üzere, dinleyicilere sorular

yöneltmiştir. Dinleyicilerden aldığı cevaplardan sonra masalını anlatmaya devam ederek masalda kahramanların Kadı'nın verdiği kararlara uyduğunu anlatmıştır (KK-10).

Dinleyicilerin yönlendirmesi sonucu masalı hatırlayarak anlatan masal anlatıcılarından KK-8, dinleyicilerin “*hani keçi vardı, yavruları vardı ya, onu anlat*” demesi sonucu masalı hatırlamış ve anlatırken yer yer görsellikler katarak masalı anlatmıştır. “*Keçi ile Yavruları*” adlı masalı anlatan KK-8, başka masalları da bildiğini, fakat birilerinin ona hatırlatmadan aklına gelemeyeceğini ifade etmiştir.

Saha çalışmasında belirlenen kaynak kişilerle derleme çalışması yapmak üzere gidildiğinde zaten dinleyici bir topluluk olduğu gibi, bazen masal anlatıcısının masalını sadece çalışmayı hazırlayana anlattığı durumlar da olmuştur. Genellikle gelişigüzel toplanan dinleyici topluluğu olduğu gibi, kaynak kişinin komşularını çağırdığı bilinçli bir kalabalık da söz konusu olmuştur. Her durumda, masal anlatanın etrafı hemen sarılmış gelen herkes can kulağıyla masalları dinlemiştir. Dinleyiciler, masal anlatıcısının unuttuğu ya da hatırlamakta zorlandığı noktalarda ona yardım ederek masal akışının devam etmesine katkı sağlamışlardır. Söz konusu durum; “*Gollo Guduz Tilki (17), Yedi Oğlan ile Kız Kardeş (30), Ahmet Şah (44), Saf ile Uyanık (59)*” masallarında gerçekleşmiştir.

1.3.4. Masal Anlatma Yeri ve Zamanı

Sözlü kültür ürünlerinden masal anlatımını etkileyen unsurlardan biri de masalın icra edildiği yerdir. Eski Türk geleneklerinde masal, belli kimliğe sahip kişiler tarafından (kam/şaman) anlatılır. Obalarda masal anlatımı, göçebe yaşamın bir parçası hâline gelmiştir. Eski Türklerde kişiler masal anlatımını geleneksel bağlamda belli düzen içinde gün batımı sonrası, bir meydan veya otağlarda icra yoluna gitmişlerdir (Ergun, 2014, s.34-35).

Zamanla kam/şaman kültürünün yok oluşuyla masal icra yerlerinde de farklılıklar olmuştur. Köyler, halk anlatı türlerinin canlılığını koruduğu yerlerdendir. Köy ve köy yaşantısının olduğu yayla yerleşim yerleri, masal icrasının yapıldığı yerlerdendir. Masal icrası, tarımın çok olduğu yerlerde, harman zamanı olarak nitelendirilen zaman diliminde, harman yerlerinde imece yapılan iş sonrası, akşam karanlığına yakın iş sahasında, yorgunluğu unutarak vakit geçirmek için icra edilmektedir (Sakaoğlu, 2019, 134-135). Köylerde, köy odalarında veya ortak evlerde uzun kış gecelerinde anlatımı tercih edilen masal, derleme çalışmasında kışın köylerde nüfusun az olması, yaşlıların kente göçmesiyle bahar ve yaz aylarında, çoğu defa bu mevsimlerin akşam saatlerinde yapılmıştır. Masal icrasının yapıldığı yer; evler, köy

kahvehaneleri, köy meydanları, köy odaları, evlerin önü, bahçe gibi yerlerdir. Şehir merkezlerinde ise; kahvehane, park veya kaynak kişinin evi icra ortamı olarak seçilmektedir. Bu gibi yerlerin masal anlatma veya dinleme alanı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Destan ve masal anlatımı, eski Türk geleneklerinde gece veya güneş batışını takip eden bir zaman çizgisi dâhilinde var olan ve süre gelen bir gelenektir. Eski Türk topluluklarında masal anlatımı gece veya güneşin batışını takip eden bir zaman çizgisi dâhilinde yapılmıştır. Bunun sebepleri arasında insanların günlük işleri sonrası eğlenme, dinlenme ve hoşça vakit geçirme sayılabilmektedir. Masal anlatma zamanını belirlemede, sadece bazı ihtiyaçlar değil, eski dönemlerde inançlar da bu konuda etkili olmuştur (Ergun, 2014, s.37). Gündüz masal anlatmanın kötü sonuçlar doğuracağını Mehmet Aça, saha çalışmasından örnekle sunmaktadır: “*Gündüz vakti gittiğimiz derleme çalışmasında: ‘Gündüz masal anlatılmaz. Gündüz masal anlatılırsa dağdaki koyunu kurt yer, çobanın başına bela gelir veya bizim başımıza bir felaket gelir.’*” (2007, s.14). Belki de iş vakti insanların oyalanmasının önüne geçmek için söylenen bu sebep, Artvin yöresi masal derleme çalışmasında da karşılaşılan bir durumdur. Kaynak kişilerden birkaçı, “*şimdi olmaz, gündüz vakti masal anlatılmaz. Akşam gel. Şimdi anlatırsam işlerim ters gider.*” gibi sözlerle bizleri akşam davet etmişlerdir (KK-6, 14, 19, 26).

Masal derleme çalışması için en uygun dönem, genel olarak kış mevsimidir. Köy yerlerinde tarımla uğraşan insanlar, iş yoğunluğu yazın fazla olduğu için kış gecelerinin vakit geçirme eğlencesi olarak görmektedir. Geçmiş dönem hatıraları ve bunun yanında bilhassa anılar, uzun kış gecelerinin en vazgeçilmez öğesi olarak görülmektedir (Sakaoğlu, 2002, s.76). Masal, her ne kadar kış gecelerinin vazgeçilmez etkinliği olsa da Artvin’de kış mevsiminde gidilen çoğu köyde bir iki kişinin dışında kimseye ulaşılammıştır. Kışın kent merkezine göçen yaşlılara bahar ve yaz aylarında ulaşarak derleme çalışması yapılmıştır.

Teknolojik gelişmelerin az olduğu bölgelerde uzun kış gecelerinin vazgeçilmez unsuru olarak akşam yatmadan önce icra yoluna gidilen masallar, bugün yerini televizyon dizilerine bırakmıştır. Masal anlatım zamanı yöreden yöreye, bölgeden bölgeye bazen farklılık, bazen de benzerlik göstermektedir. Masal anlatma zamanı, ya çocukların uyku vakitleri ya da köy işlerini bitirmiş insanların akşam vakitleridir. Eğlenerek günün yorgunluğunu unutmak isteyen halk, toplanarak masal anlatıcısından masallar dinlemektedir. Masal anlatıcısı, dinleyicinin isteği doğrultusunda anlattığı uzun bir masalı o gün değil, ertesi gün bitirebilir. Bu, genellikle gündüz yorulan dinleyicilerin masalın sonunu beklemeyecek kadar uykularının gelmesi sonucunu

doğurmaktadır (Sakaoglu, 2019, s. 76). Kış mevsiminde yapılan derleme çalışmasında bu durum genelde uzun geceler olması nedeniyle bizlerin karşısına çıkmamış, masal o gece bitirilmiştir.

Artvin masallarının derleme çalışması, ilk olarak kış mevsiminde başlatılmıştır. Kış mevsiminde köylerin boşaldığı gözlenince derleme çalışmasının yoğunluğu, yaz ve bahar aylarına sarkıtılmıştır. Kaynak kişilerin daha kolay tespit edilmesi ve ulaşılamayan kaynak kişiye bir sonraki mevsim ya da yılda ulaşma imkânı sağlaması için saha çalışması iki yıla yayılmıştır. Dağ köylerinde veya yaylalarda yaşayan kaynak kişiye ulaşmak için sabah erkenden yola çıkıldığında öğle saatlerinde istenilen yere varılmıştır. Kaynak kişi, akşam anlatacağını belirttiğinde akşama kadar beklenilmiş, derleme yapıldığında kimi zaman kaynak kişi, misafirperverliğini göstermiştir.

Değişen ve dönüşen dünya düzeninde sözün önemi giderek azalmaktadır. Teknolojinin girdiği evlerde muhabbet bitme noktasına geldiği gibi, gelenek ve görenekler de canlılığını yitirmek üzeredir. Araştırma için gidilen köylerde bir iki yaşlı aile dışında gençlerin oraya hiç gelmediğinden ya da gelmek istemediklerinden dert yanılmıştır. Sağlık sorunları yaşayan yaşlılar da kışın köylerde durmak istememektedir. Kaynak kişiler köy muhtarlarının yardımıyla belirlenmiş ve tanışılmış olsa da çoğu kaynak kişiyle tesadüfi olarak tanışılmıştır. Artvin’de doğup büyüyen bir alan araştırmacısı olunmasından dolayı, kaynak kişilerle iletişimde veya dinleyicilerle anlaşmada bir sorun yaşanmamıştır.

Masal anlatıcısıyla dinleyicilerin aynı dili konuşması, aynı örf ve âdete sahip olmaları, sosyal ve kültürel unsurların aynı olması, benzer ürünlerin doğmasına ve yayılmasına vesile olmaktadır. Köylerine yeni gelen biri, kendi kültürlerinden olmasa bile masal anlatıcısı, onu eğlendirmeyi başarabilmektedir (Dundes, 2006, s.49). Artvin masal derleme çalışmasında da böyle durumlarla karşılaşmıştır. Farklı illerden kişilerin yayla şenliğine geldiği Artvin’de masalcının anlattığı masalı dinlediği ve yöresel ifadelerle rağmen masalın ana temasını anlayarak mutlu olduğu tespit edilmiştir. Doğal ortamında masal anlatan kaynak kişi, rahat tavırlar sergilerken kalabalıkta gerilmiş, masalda kimi yerleri unutmuştur. Bu durum, KK-15 ve KK-24’te gözlemlenmiştir. Bağlaman güçlü tutulması için derlemeci, gerekli hazırlığı yapmış olsa da bu yapaylıktan ileri gidememiştir.

Artvin’de yapılan derleme çalışması daha çok yapay ortamlarda olmuştur. Planlanmadan doğal ortamda gerçekleşen derleme çalışması iki kez yaşanmıştır. Tesadüfi gelişen masal anlatma ortamlarından biri, Murgul’un Petek köyünde KK18 tarafından gerçekleştirilmiştir. Tesadüfen karşılaşılan kaynak kişi yol kenarındaki kütüğe oturarak iş dönüşü orada biriken hanımlara

üç masal anlatmıştır. Bunlar; “*Paşa ile Poşa, Deli ile Akıllı, Babaanneninin Horozu Dedenin Köpeği*” adlı masallardır. Her üç masalın anlatımı bir buçuk saat sürmüştür. Orada biriken ahali, planlanmadan toplanmış, kaynak kişi kendiliğinden masal anlatmıştır. Doğal ortamda dinlenen bu masalarda, metin, doku ve bağlam birebir gözlemlenip kayıt altına alınmıştır. Bağlamın iki unsuru olan anlatıcı ile dinleyici söz konusu durumda kendiliğinden oluşmuştur. Buna benzer başka bir durum, Yusufeli ilçesinde masal anlatıcısı KK-34 ile gerçekleşmiştir. İneklerini sürüden alarak evine giden İnce, masal derleme çalışması yapıldığını öğrenince bir taşın üzerine oturarak “*Üç Akıl*” ve “*Antika Yüzük*” masallarını anlatmıştır (KK-34). Sürü çobanı ve diğer hayvan sahiplerinin dinleyici grubunu oluşturduğu ortamda, herkes bir taşın başında dinlenme molası vererek masal dinlemiştir.

“*Kırk Kandile Kırk Kibrit*” masalının anlatıcısı gidilecek köyün yolunu sormak için girilen camide *Kur’an-ı Kerim* okuyan hanımlardan biri olmuştur. Kemalpaşa ilçesinden KK-30, saha çalışması için gitmek istenilen köyün yolunu tarif etmiş, kendisinin de bir masal bildiğini ve anlatmak istediğini dile getirmesi üzerine derleme yapılmıştır. Adı geçen masal camide *Kur’an* öğrenmek üzere toplanan hanımların dinleyici kitlesini oluşturduğu ve herkesin diz üstü oturduğu bir ortamda derlenmiştir (KK-30). Masalın yeri ve zamanı kimilerine göre belli vakitler olmuş olsa da Artvin’de hemen her zaman ve her yerde masal anlatılmaktadır.

1.3.5. Masal Metni

Masal metninin icrası, zor bir sanat olarak ifade edilebilir. Masal anlatımında anlatıcının kimliği masalın içeriğinde farklılıkların olmasına sebep olabilmektedir. Aynı masalın birçok kişi tarafından icra edilmesi mümkündür; fakat anlatan kişinin cinsiyeti, eğitim durumu, sosyal statüsü, yaşı, masal metnini unutması ya da eksik anlatması gibi etmenler masalın içeriğinde değişikliklere sebep olmaktadır. Anlatılan birçok masalda, erkek anlatıcıların argo kelimeleri masal metninde daha fazla tercih ettiği saptanırken kadın anlatıcıların, özellikle yaşlı olanlarının cinsel ifadeleri ya da küfürlü ifadeleri masalarda kullanmayı tercih ettiği görülmüştür. Anlatıcının yaşı, masal metnini unutması ya da eksik anlatması şeklinde masal metnini etkilemektedir.

Kaynak kişilerin cinsiyeti, dinleyicilerinki kadar önemlidir. Cinsiyet, yaş, eğitim, statü ve nerede yaşadıkları gibi etmenler, masal anlatanın tutumunu, üslubunu ve masalın içeriğini etkilemektedir (Dundes, 2006, s.47). Masal anlatıcısının cinsiyetiyle dinleyicilerin cinsiyeti masalın içeriğinde değişikliklerin olmasına neden olmaktadır. Bir kadın anlatıcının, kadınlara

hitaben anlattığı bir masalda bir erkeğin ortama girmesiyle masalı yer yer keserek kimi kelimeleri kullanmadan anlattığı görülmüştür. Bazı yaşlıların (KK-18, 35, 43) “*onlar benim evladım*” diyerek argo kelimeleri söylemesi ya da cinsel içerikleri masaldan çıkarmadığı durumlar da görülmüştür. Kimi utangaç masal anlatıcılarını, karşı cinsten birinin cesaretlendirmesi durumunda anlatıcının (KK-19, 30) utanarak heyecanlandığı gözlemlenmiştir.

Masal anlatımı eğitim durumuna göre de değişiklik göstermektedir. İlkokul ve üstü bir eğitime sahip kimseler daha duru bir Türkçe ile masal icrasını sağlarken diğer icracılar yöresel ağız kullanmışlardır. Kaynak kişilerden 6’sı okur yazar olmadığından yöresel ağız kullananların oranı %1.1’dir. Yöresel bir dil kullanılması, dinleyici kitlesinin o yöreden olmaması ya da derlemecinin yörenin ağız özelliklerine hâkim olmaması gibi durumlarda metnin tam anlaşılmasına sebep olmaktadır. Artvin yöresi masal derleme çalışmasında, derlemeyi yapanın doğup büyüdüğü şehir olması sebebiyle böyle bir sorunla karşılaşmamıştır. Masal metinleri, derlendiği gibi, yöresel ağız kullanılan şekliyle yazıya geçirilmiştir. Bununla birlikte yöresel kelimelerin herkes tarafından anlaşılmasını sağlamak düşüncesiyle temler, formeller, inanç ve uygulamalar kısmında parçalardan yapılan alıntıların standart Türkçe ile verilmesi uygun görülmüştür. Metinlerde kullanılan anlaşılması güç yöresel ifadelerin standart Türkçedeki karşılıkları sözlük oluşturularak verilmiştir. Masal metinlerinden; 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 47, 49, 51, 54, 58, 59, 60, 64, 65, 66, 67 numaralı masallar (41 masal), yöresel ifadelerin yoğun olarak kullanıldığı metinlerdir. Verilen masalların anlaşılmasını sağlamak adına sözlük oluşturulmuş olsa da metinler, ilgili başlık altında önce orijinal şekli sonra standart Türkçe hâlleri verilecektir.

Masalın anlatıldığı ve anlatıcının yetiştiği ortamla ağız özellikleri masal metnine geçmektedir. Masal anlatıcısının metinde kullandığı kimi kelime ve deyişlerin yöre ağzıyla kullanıldığı görülmüştür. Bu hem anlatıcının rahat hissetmesinden hem de dinleyici kitlesinin anlatılanı anlamakta güçlük yaşamamasından kaynaklanmıştır. Artvin’den derlenen “*Sabır Taşı*” ile “*Paşa ile Poşa*” masallarında geçen “*Poşa*” ifadesi, yörede yaşamlarını sürdüren Lom halkını temsil etmektedir. Lom, poşa, çingene gibi farklı adlandırmalarla tanınan bu halk, Artvin yöresinde özellikle Yusufeli ve Ardanuç’ta yoğun nüfusa sahiptir. Bir diğer masal olan “*Gollo Guduz Tilkı*” masalında kullanılan “*gollo*” kısa manasına gelirken “*guduz*” uyuz demektir.

Yöresel ağız kullanılarak anlatılan on sekizinci “*Nene ile Kurbağa*” masalı, Artvin yöresinden olmayan birinin hem metni okumada hem de kelimeleri anlamakta sorunlar yaşayacağı muhtemel görüldüğünden aşağıda metinden kesitler hem standart Türkçeyle hem de yöresel ağızla verilmiştir.

“Nene gahiye gediye gediye gediye daşların dereklarun içına içına goturiyeler neneyi. Nene gediye gurmağayı gurtariye. Bu nenenin goynına goltuğına gaturiyele soğan gabuğı doldiriyeler. Nene yolda galiyekean diyeki:

- Nedecam bu soğan gabuhlarıniki goturem, diye.” (18)

“Nenenin kapısına gelen de bir kurbağaymış. Kurbağa önde, nene arkada bunlar taşların arasında düşe kalka bir kayanın dibine varmışlar. Nene taşın dibinde doğum yapmak üzere olan kurbağaya yardım ederek doğum yaptırmış. Neneyi oraya getiren kurbağa, nenenin koltuk altlarına soğan kabuğu doldurmuş. Nene dönmüş evine gelirken:

— Bu soğan kabuklarını götürüp ne yapacağım? Atayım gitsinler, demiş.” (18)

Böyle bir durum, “*Golo Guduz Tilki*” masalında da meydana gelmiştir. Adı geçen masaldan bir kesit vermek gerekirse;

“Ağşam garanluğ basduğunda bi tilki galmış. Çivida asılı duran bahracın içindeki süti içerken nene ağırdan çılmış. Tilki gaçerkan bahçe gapısını nene sertca gapatmış tilkinin guyruğı gapıya sıhışmış. Gaçmak üçün sertca guyruğunu çekince guyruğı kökündan gopmış.” (17)

Masal metninin hatırlanmaması da asıl metne ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Masalın eksik ya da parça olarak hatırlanması söz konusu olduğunda kaynak kişi, “*beş, on yıl önce olsa hepsini bilirdim*” gibi ifadeler kullanarak yaşlılıkla beraber kimi yerleri unuttuğunu dile getirmiştir (KK-9, 14, 29, 43). Bazı kaynak kişilerle görüşme sağlandığında “*köyün şu kişisi çok bilirdi ama öldü, ben az biliyorum*” gibi ifadeler söylenmiştir (KK-1, 11, 17, 27, 42).

Masallar, “*sözlü kültürün dinamizmiyle kendine has anlatım, dil ve üslup özelliğine sahiptir*” (Alsaç, 2021, s.53). Fakat sözlü anlatıdan derlenen masal için yazılı metin hâline getirildiğinde bütün tasvir ve benzetmelerin ayrıntılı verilebileceğini söylemek doğru değildir. Sabit dil bilgisi kurallarının kullanıldığı yazılı metinlerde bu yöntem uygulanıyor olsa da sözel anlatıdan yazılı metne dönüştürülen masal metni için mümkün değildir. “*Söze dayalı düşünce ve anlatım unsurları, tek başına pek bir anlam taşımaz; eş veya karşıt anlamlı terimler, deyişler ve cümlecikler kümelenince, tanımlayıcı söz niteliğini kazanır.*” (Ong, 2020, s.54). Kümelenecek unsurların metne birebir koyulmadığı ya da koyulmasının mümkün olmadığı durumlarda, masal tasvirleri yüzeysel kalacaktır. Bu durumda, masal metnine performans yöntemi açısından bakıldığında, masal metninin yanı sıra icra ânının da daha dikkatli kaydedilmesi gerektiği sonucu çıkarılmaktadır (Sargın, 2018, s. 62). Betimleme ve benzetmelerden yararlanan masal metinlerinde, tasvir ve teşbihler sadece sözcük olarak düşünülmez, görünenin arkasında

görünmeyeni aramak için kullanılmalıdır. Örneğin; “dünyalar güzeli, ay parçası, peri kıza gibi, ayın on dördü gibi” kalıp ifadeler, sözel anlatıda belli bir düzen çerçevesinde ve gerekli yerlerde kullanılmaktadır. “Nesilden nesle, bin bir güçlülük bir araya getirilmiş bu ifadelerin korunacağı tek yer, insan aklıdır.” (Ong, 2020, s.55). Buzdağının görünen kısmını oluşturan betimleme ve benzetmeler, anlatı metninin doğru anlaşılması için sosyal çevre ve şartların ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Aynı il içinde aynı masal metninin farklı versiyonları derlenmiştir. Bu durum, yeniden yaratmanın ne kadar yaygın olduğunu ve her anlatıcıda masal metninin nasıl şekillendiğini göstermesi için iyi bir örnektir. Yerel özelliklerle birlikte kişisel özelliklere bürünen yeniden yaratılmış masallar, masal anlatıcısının dili ne kadar iyi kullandığıyla ilişkilidir (Azadovski, 2002, s.55). Artvin ilinde farklı köylerde aynı masala rastlanmış olsa da anlatıcının duygu, düşünce durumu, sosyal ve çevresel şartlar ile derlenen köyün kendine has kültürü (Gürcü, Laz vb.) anlatıcının masalı yeniden yaratmasına vesile olmuştur. Yeniden yaratılıp yaşatılan bu metinler, anlatıcının üslubuna bağlı olarak da farklılıklar göstermektedir. Çalışmada yer alan masallardan “*Sabır Taşı*” masalında, yedi yıl ölü bekleyen kızın yanına arkadaş olarak gelen, Ardanuç ve Yusufeli ilçelerinde Poşa kızı iken Arhavi, Hopa, Kemalpaşa ilçelerinde Gürcü kızıdır (KK-2). Metnin aynı ilde farklılık göstermesi, anlatıcının kullandığı dil ve üslubun yanında sosyal-kültürel unsurların metni ne denli etkilediğini gösteren iyi bir örnektir.

Anlatıcının masal metnini yeniden yaratması örneğine “*Paşa ile Poşa*” masalında rastlanmıştır. Anlatıcı KK-18, adı geçen masalı beş yıl önce yüksek lisans çalışması “*Artvin ili Murgul İlçesi Folkloru (Metin- İnceleme)*” (Çelikarslan, 2018, s.238) kapsamında anlattığını dile getirmiştir. Aynı masalı anlattıktan sonra masalın yeniden yaratıldığı fark edilmiştir. Bu bağlamda, daha önceki çalışmada elinde güğüm olan Poşa kızının elinde bu kez toprak güveç vardır. Paşa, karısını gözlerden uzak tutmak için yaptığı ağaçtan kuleyi havuzun yanından alıp gölün kıyısına yapmıştır. Kuşun kanından oluşan çınar ağacı, karyola yapılmışken bu kez kuşun kanatları gibi açıldığı benzetmesi eklenen kanepeye dönüşmüştür (KK-18). Anlatıcı aynı olmasına rağmen metnin bu denli değişmesi, anlatıcının o anki duygu durumu, sosyal ve çevresel şartlar, dinleyicilerin tutumu gibi unsurlarla doğru orantılıdır.

Masal metinleri mensur olmalarına rağmen kimi masallarda manzum kısımlarla da karşılaşmak mümkündür. Bu durum kimi zaman masal kahramanlarının karşılıklı diyalog kurarak birbirleriyle konuşmaları şeklinde görülmektedir (Gümüş, 2015, s.43). Masala akıcılık katarak dinleyicilerin dikkatini çeken manzum kısımlara Artvin’den derlenen “*Keçi ile Yavruları*”,

“Kurt” ve “Tırtıl ile Fare” masallarında rastlanmaktadır. “Keçi ile Yavruları” masasında anne keçi, yavrularına kapıyı kendisi geldiğinde açmaları için parola mahiyetinde ve onu duymadan hiç kimseye kapıyı açmamalarını tembih eden bir bent söyler:

“Şengulum, Şungulum,
Aç kapıyı ben geldim.
Ağzım ile ot getirdim.
Memem ile süt getirdim.
Aç kapıyı ben geldim.” (8)

Bendin a-b-c-c-b kafiye örgüsüyle ve düzensiz hece ölçüsüyle söylenmiş olması, anlatıcının geleneğe tam anlamıyla hâkim olamamasına, masal ortamına ve anlatıcının o anki ruh hâline bağlı olabilmektedir. Örnekte verilen manzum parçanın hece sayıları; 6-7-8-8-7’dir.

“Kurt” masasında, karşısına çıkan avları tam yiyecekken bir bahane ile elinden kaçırarak kurt, en son atın bir tekmesiyle ölmek üzere olduğu vakit, ağzından manzum parçalar dökülür:

“O ki gördün bir koyun
Neylersin oyun moyun
Ye kalsın bir kuru koyun

O ki gördün bir keçi
Neylersin heçi meçi
Ye kalsın bir kuru kıçı

O ki gördün bir katır
Neylersin satır matır
Tut boynunu sırt üstü yatır

O ki gördün bir at
Molla mı olacaktın be ey nalbant
Ye tekme yi yan gelip yat.” (14)

Üçer dizeden oluşan manzum parçalar, kafiyeli bir söyleyişe sahip olsa da (a-a-a; b-b-b; c-c-c; d-d-d) hece sayıları farklılık göstermektedir.

“*Tırtıl ile Fare*” masalında, bir devenin ayak izine düşen tırtıl, gelin evine giden atlılar ile kocası fareye haber gönderir:

“Ey atlılar atlılar!

Atlında balı katlılar

Düğün evine varasız

Börek baklava yiyemez

Fare ağıya diyesiz

Tırtıl hanım deve izine düşmüş, çıkamıyor

Tez gele kurtara.” (15)

Yedi mısradan oluşan manzum parçada belirli bir kafiye düzeni olmadığı gibi, serbest hece ölçüsüyle söylendiği görülmektedir. Devenin ayak izine düşen tırtılı kurtarmaya gelen kocası fare, onu yukarı çekmek isterken tırtıl naz yapar. Tırtılın nazı karşısında sinirlenen fare, manzum bir parça söyleyerek tırtılı ezer:

“Tırtıl Hanım, ver elini çekerek.

Yok, ben senden küserek.”

Üçüncü kere de böyle tekrar edince fare sinirlenir ve ayağını kaldırıp:

“Küsereğe basarak, ezerek, geçerek”, der. (15)

Artvin masallarında belli bir düzene sahip olmayan manzum parçaların, metne akıcılık ve hacim kattığı görülmektedir. Dinleyicilerin masal metnine olan ilgisini artıran bu manzum parçalar, anlatıcının ustalığına göre şekil alarak uzayıp kısalabilmektedir.

1.3.6. Ara Sözcükler

Performans kuramında anlatıcı ve metni etkileyen ara sözcükler, metin kadar önemlidir. Ara sözcükler, cümlelerdeki anlamı kuvvetlendirmek için destekleyici, açıklayıcı, genişletici ve renklendirici işleve sahiptir (TDK, 2011, 141). Kişisel yorum ve ayrıntı vermek için tercih edilen ara sözcükler, anlatıcılar tarafından gerekli görüldüğü durumlarda kullanılmaktadır. Performans kuram çerçevesinde ele alınan masalarda bu tür öğeler; anlatıcının ruhsal durumunu, sosyo-ekonomik pozisyonu, anlatı ve anlatıcıya yaptığı etkiyi, metnin daha iyi anlaşılmasını sağlamada etkilidir. “*Dolayısıyla ara sözcükler, metni ve icrayı oluşturan parçalardan biri olarak görülmeli ve araştırma süreçlerinde*

kaydedilip metinle yazıya geçirilmelidir” (Sargın, 2018, s.54; Bayat, 2011, s.10-11). Artvin’den derlenen masalarda yazıya geçirilen ara sözler, köşeli parantez içerisinde italik olarak verilmiştir.

Masal metninde ara söz kullanım sıklığı anlatıcının bilgisine, tecrübesine ve üslubuna göre değişiklik göstermektedir. Başgöz’e göre az ya da sık ara söz kullanımı dinleyicilerin niceliğiyle doğru orantılıdır (2001, s.89). Artvin masalarında anlatıcıların kimi ara söz kullanımına hiç başvurmazken (KK-10, 36 gibi) kimi anlatıcılar ise açıklama, hatırlama, yorum veya itirafta bulunmak için ara sözlere sık sık yer vermişlerdir (KK-1, 2, 9 gibi). Çalışmada en çok masal anlatanlardan biri olan KK-10, hiç ara söz kullanmadan standart Türkçe ile masalarını anlatmıştır. 13 masal anlatan K-2, ara sözleri gerekli gördüğü her yerde kullanmış ve anlatımını yöresel ağızla yapmıştır. Dinleyicilerin masalcının etrafında toplanması (KK-2) ara söz kullanımını teşvik ederken derleyiciden başka kimsenin olmadığı (KK-10) ortamlarda ara söze başvurulma gereksinimi duyulmamıştır.

Masal ve diğer sözlü anlatılarda kullanılan ara sözlere dair ilk çalışma İlhan Başgöz’e aittir. Başgöz, ara sözleri üç başlık altında ele almıştır. Bunlar; *“açıklayıcı ve öğretici, görüş-yorum ve eleştiriyle ilgili, şahsi serzeniş ve itiraf belirten ara sözler”* (2001, s.90)’dır. Başgöz’ün yaptığı sınıflandırmaya iki yeni başlık ekleyen Sargın, bu başlıkları, *“hazırlayıcı ve hatırlatıcı ara sözler”* ile *“mekân ve şahıs özdeşleştirme ara sözleri”* olarak vermiştir (2018, s.56). Artvin masalarında geçen ara sözler Başgöz (2001) ve Sargın (2018) sınıflandırması göz önünde bulundurularak verilmiştir.

1.3.6.1. Açıklayıcı ve Öğretici Ara Sözler

Anlatıcının kimi yerlerde dinleyicilere açıklamaya yaparak anlatılanın daha iyi anlaşılmasını sağlaması özellikle yöresel bir ifade kullanılması durumlarında görülmektedir. Dinleyicilerin arasında yabancı birinin bulunması açıklayıcı ve öğretici ara söz kullanımını artırırken dinleyicilerin tanıdık ve yöre halkından olması söz konusu ara sözlerin kullanılmasını azaltmakta çoğu zaman gerekli bulunmamaktadır (Başgöz, 2001, s.91). Dinleyicilerin merak edip sorduğu sorular da bu kategoride ele alınmaktadır.

[He, nerda yaşıyacak başka, neysa]...[Yiyecek oni ha neysa]..... [Horoz da uyanuk hayvan bak, şimdi] (1)

[Beyin ganaması geçüryeler. Güllüşmeler...neyisa...[Tilkinun burada gurnazluğuni görüyesiz, he] (2)

[Affedersiniz altına pisliyor yani]...[çok affedersiniz yaptığı pisliğe sokmuş] (3)

[Götüne dedi, ama dur boyle demiyelum şimdi, gülüşme] (4)

[Eskiden otları böyle yığın kurarlardı]...[aba dalaklarım demeyeydin, gülüşmeler....] (8)

[Pala öküzlar olur bela büyük ha ondan işde] (10)

[Uyanuk ya tilki, anlamış yılanın niyeti eyi değil neysa]...[Aslen yılanın niyeti iyilik yap deyu ama yanlış yapayı işte neysa] (12)

[Esgidan çoban gidardım. Gurt siiriya saldurmasın diya nalar yapardım. O gurt var ya çok uyanuhtur. Naysa] (13)

[Guş diye bu anami bilmam na etdi, neyisa] (19)

[Anladun öylea şey oldi]...[Zayıf, zavallı kemuk omış, adam bakmamış zamanında işte.]... [Bak çakal o gadar kurnaz mahlukat ki. Şimdi adamı kurtaracağım ne güzel bi şey, şimdi] (20)

[O arada yine de kendi kendine mırmlanıyor, söyleniyor]...[Zaten anlıyor, çocuk uzun zaman gelmeyince anlıyor] (21)

[O küçükük hayvanın içine o kadar şey nasıl sığsın işte, gel de inan, neyse] (22)

[Mesela iki deliganli oduna gider, bu oğlani da hayrına götürerlar. Naysa]... [Küp gibi bi şeyindan taşıyerlar, he] (23)

[devlarin zamani da varimiş, bizdan oncalari devlar da yaşamış derlar he, neyisa]... [Kendina guvanye goryesin...]...[Eyilik ediye gız goryesin he, neysa] (26)

[O suyun olduğuna hele inanulur haa. Bu bekiya da değil yani bazilari inaner hele]...[Esgidan ata binan gızlar çok beganulur di bilyesin. Ta o zamanlardan bah ata binan beganuler işda. Neysa] (27)

[Bezirgân, mal satan tüccara derlar.]...[Şimdiki çoban]...[Adamın asli padişah ya zati] (28)

[Gari çalışıcah, gaturicah bu da yiyicah. Naysa]...[Esgidan su daşumah için ela yaparlardi. Deridan tulum, yağ da basarduğ onlara, ha. Nerda galmişdim... bah hatırladım...] (29)

[Esgidan şal çoraplar örarlardi ya]...[He he zamanda dev varmış ya] (30)

[Peşhun, biz peşhun diyeruh ya, yer sofrassi işda] (31)

[Ela tam uyanmer işde, yâri uyanuğ yâri uyiyer.] (32)

[Esgidan bela evlarda su mi var?][Çingene da diyyelar onlara, biz burda poşa diyyeruh, hee. Neyisa]...[Bunlar Gur'anda da var bilyesun? Hani Keyf

surasi..umm..şey...uç, dört genç getdilar da mağarada bi kaç yıl yatdilar da. Arş.: Ashâb-ı Kelf'den mi bahsediyorsunuz? Yedi uyurlar olarak geçiyor. Kaynak kişi: He be. Bi da kopeklari vardi onların. Kıtımir itlari. He, olmiyan bi şe yoh. Neyisa] (33)

[Biz dağarcuh derduh esgidan. Çobana gidarkan anam azuh goyardi. He, işde heybe diyerlar ona] (34)

[Şimdi öncadan direkmen kızı istemeye gidemiyorlarmış.]...[Saçları böyle belindeymiş, çok güzelmiş] (35)

[Güzelleşiyse ya ondan şaşurye, gısganiye] (36)

[Gız ona örgader öncadan aham. Na diyicağını söylüyor.]...[Nohdaliyer gız hee] (37)

[Esgidan padişahluk zamani varmış hee, neysa]...[Olmadi anliyamadi gız olduğunu be, neysa] (38)

[Bir kutu kibritin içinde kırk çöp vardır bilersin?]...[Yani büyüklerimiz oğullarını böyle evlendirmiş. Eskidan geçim böyleymiş] (39)

[Kara sevdalıymış karısına]...[Buralarda da poşa deriz biz] (41)

[Hiç kimse yoh ama] (42)

[Ne etsun adam] (43)

[Eva gadar geliye ama gelemiyse]...[diyelim ki yüzük] (47)

[O devirde kadı var. Sorup öğrenilecek yer kadıymış o zamanlar] (48)

[O zamanlar padişahın gız isdamah golay değil tabi] (49)

[Oranın başbakanı diyalum, o zamanın krali]...[İşin içinde bir iş olmasın diya] (51)

[Dışleri yokmuş kadının] (53)

[Sağır yani]...[Bir şey anladığından değil işte]...[Yanlı anlamış işte] (56)

[Eski zamanda yemek pişiriyorsun ya o kap...] (57)

[Şimdi bakayı bakayı kelleyi göremeyi, sonra] (59)

[Onlarda bir şey bildiğinden değil isabet etmiş yani] (61)

[Çoh altın yapsın diya çoh koyularlar] (64)

[Zoruna gidye be, neyisa] (66)

[Dev bela ayudan büyük bi hayvan, sen isdar ayu de isdar dev, naysa] (67)

1.3.6.2. Görüş, Yorum ve Eleştiriyile İlgili Ara Sözler

Masal icracısının sosyal ve siyasal ideolojik yaklaşımına dair yorumlarına masallarda yer vermesi, güncel konularda görüş belirtmesi gibi durumlarda kullanılan ara sözler, bu başlık altında verilmektedir (Başgöz, 2001, s.90-91). Artvin yöresinden derlenen masallarda anlatıcının siyasî yaklaşımına dair ara sözler hemen hiç kullanılmamış olsa da masal kahramanının olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlarına dair eleştirilere değinilmiştir. Bu durumun doğurduğu yorum ve görüşler ara sözleri zorunlu kılmıştır. Anlatıcı ve dinleyiciler, sosyal-kültürel tutumlarına göre kahramanın girdiği olaylardaki davranışlarına yorum getirmekte ve görüş ileri sürmektedirler. Bu tür ara sözler, Artvin masallarında kahramanın olumlu veya olumsuz davranışlarına getirilen yorumlarda görülmektedir.

[*Tilki çok uyanıkdur çok*] (2)

[*Ulan şerfsiz, tövbe tövbe.*] (5)

[*Ne etsun adam*] (7)

[*Sumuk gibi yapışmış yera. Gülişmeler...*] (10)

[*Bu hayatta da beladur bilersin. Sen bi yanlışa göz yumduysan bi gün o galur seni bulur. O yuzdan na demişlar haksuzluğ garşısında susan şeytan olmayın, ha gızım.*] (13)

[*Yani gerçekten her canlı korktuğundan insana saldırır, korkmasa saldırmaz*] (16)

[*Tövbe tövbe pezevenk diye.*] (19)

[*O da demek kafadan sakat adam ki yılan ağza girar mi ya*]...[*Şimdi öyle bi şey. İnsanoğlı öyle şey ki yılanın derusına tamah etmiş. Ne edicahsin senun canini kurtarmış. Yok neysa insanoğlı puştur gızım. Şimdi...*] (20)

[*Böyle şey olmaz tabi ama masal bu ya oluyor işte*] (22)

[*Hiç de şaşırmamış mı acaba?*] (22)

[*İnsanoğlına hilekârlıh uymaz, sahtekârlıh uymaz. Bi kera insanoğlı sahtekârluğı düşünmasın yohsa, bu dünyada yapamayacağı iş yohdur. Herkes aynı, kim olursa olsun. Naysa..*] (28)

[*Affedarsın gızım s.. ol get diyer işda. Hah...*] (29)

[*Bu hekiya değil masal hemi. Arş.: Evet, masal bu anlattığımız*] (31)

[*Tabi herkes padişahın oğluna kızını vermek ister, neyse*] (35)

[*Vay anasını diye...Gülişme...*] (38)

[Poşaya güven olur mu? Güvenmiş işte kadın] (41)

[Derlar yani, doğrılar bir türlü, birgün ortaya çıhma buyı vardır.] (42)

[Baci baciya dost olmaz diyelar ya demah ki essahmış] (47)

[Artuh onun parasi dolar midur, riyal midur naysa] (51)

[Eşsekoğlı eşseklar ha] (58)

[Delidir ne yapsa yeridir işte] (61)

[Herkes deliya bu oğlan da ahulliya muhtaç.] (63)

[Bah uyanuğa bah] (65)

1.3.6.3. Şahsi Serzeniş ve İtiraf Belirten Ara Sözler

Anlatıcının; derdini, kederini, sevincini, mutluluğunu dinleyicilerle paylaştığı itiraflardan oluşan ara sözler bu kısmı oluşturmaktadır (Sargın, 2018, s.57). Masallarda icracının “şey... unuttum. Naydi güz. Neyisa. Unutdum getdi.” gibi ifadeleri bu grupta incelenmiştir.

[Dinleyici: Esgidan beyla anlaturdi boyuklarımız] (2)

[Ha kızum, neysa]... [Neysa] (6)

[Bela bişelar işde. Çoh bilürdüm esgidan...] (10)

[Bela diyerdüh hemi, Unutmuşam güz.] (13)

[Rahmetlüh halam anladurdi.] (17)

[Ondan sonra nayisa] (19)

[Tabi çakal saklaniye. Niçun derlar ona çakal çok uyanuk hayvandur. Ben da dört tane vurdum. Güülüşmeler...Şimdi, neysa] (20)

[Çoh biliyudüh ama, Arş.: Ağzınıza sağlık] (30)

[Nenem öyle anlatırdı] (35)

[Şimdiki evliliklerden yola çıkarak anlatayım dedim. Baba kızı beğenurmüş esgidan. Oğlan baba ben bu kızı isterum diye bir şey diyemezmiş. Gelelim masala] (39)

[Beyla diye adama ne etsun adam uzuliye] [Eee kızum üvey analuk çok zordur, çekan bilir.]... [Kader kızum, kader işte. Heç beklemediğün zaman karşına nasibun güzeli çıkıye işda, benumda üvey anam çok kötüydi hama ben zengin bi adamla evlenuş kurtuldum. Hey gidi günlar bey....neysa] (40)

[Bunu nenem anlattığında çok şaşırırdım. Nasıl altın oluyor derdim. Çocukluk işte] (48)

[Bela anlatulurdi işte] (51)

[Buni da babaannemden organmışam. Nayisa...] (66)

1.3.6.4. Hazırlayıcı ve Hatırlatıcı Ara Sözler

Masal icracısının masala başlamadan “*dur bi toparliyem, tilki miydi gurt mi, bu anlatıcağım aileyle ilgili*” gibi hazırlayıcı ara sözler, masalı kendince hatırlama yolları olarak görülmektedir. Anlatıcının kafasında, masalı aşama aşama kurgulaması hazırlayıcı ara sözleri ortaya çıkarmaktadır. İcraya başlayan anlatıcı, olayların o aşamaya nasıl geldiğini belirten kimi ifadeler kullanarak daha önceki olaylara atıf yapmaktadır. Bu durumda kullanılan ara sözler ise hatırlatıcı ara sözlerdir.

[Bi tane tilkili vardı... ayi vardı... hab hatıruma geldi] (6)

[Hayvan şeylerinden anlatayım. Birkaç hayvan var, dur hatırlayayım. Hah!]
(7)

[Kasaplar... bilmem unuttum onu... dur dur hab] (8)

[Nasil idi o haa... Çakal, şimdi oyle bi şey, çakal varidi, çakal var ya, biliyorsun tabi, gülüşmeler...] (20)

[Nerde kalmıştım, ha tamam] (22)

[İçün içün gü çayuzi içün. Nerda galmişdim...] (27)

[Ondan sonra] (31)

[Na diyaçıldım] (35)

[Şey] (42)

[Ben aklıma nasi gelursa anlatayım.]...[Neysa] (43)

[Bu da aileyle ilgili. Aile, kadın, erkekle ilgili] (50)

[Oğlanın biri pazara gidiyor. Yok, dur başı nasıldı? Hah aklıma geldi.] (53)

[Bu anlatacağım şey çok komik insanlar. Kıym ile Mıym. Kıym adam, Mıym garısı. Şimdi dinla bak nasıl komik]...[Nerde kalmıştım...] (62)

[Masalı, hikâyeyi ustalarından dinleyerek büyüdük biz. Bir dede gelir köyümüze hikâye anlatırdı. O dede hikâyelerine başlarken derdi ki iki farklı hikâyem var: biri iki saatlik, biri dört saatlik. Bunların dışında on saatlik var, on iki saatlik var. Hangisini anlatayım? Bazı meraklılar on iki saatlik olanı isterlerdi.] (69)

1.3.6.5. Mekân ve Şahıs Özdeşleştirme Ara Sözleri

Dinleyicilerin ve sosyal çevrenin masallara etki etmesi olağan bir durumdur. Anlatıcı, kahramanı bildiği köyden alır, bildiği derelerden, dağlardan geçirerek maceraya sürükleyebilir. Masal kahramanları yörede tanınan kişilerin özelliklerini yansıtabilir. Kahraman için seçilen yaşam koşulları anlatıcının yaşamından izler taşıyabilir. Artvin masallarında geçen mekân ve şahıs ara sözleri, “*benim gibi... , şu karşıkı köy gibi, aşağıdaki dereye benzer... , şurası...*” gibi ifadelerle kullanılmıştır.

Yöreye özgü yer adları, ırmak ve dağ adları Artvin yöresinden derlenen masalarda verilmemiş olsa da anlatıcının kimi ara sözlerle yöresindeki mekanlardan bahsettiği anlaşılmıştır. Anlatıldığı toplumun coğrafik, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini bünyesinde barındıran masal metinleri, değişime ve yeniliğe açıktır (Ölçer Özünel, 2006, s.24). Artvin masal icracıları, kimi masal metinlerinde kendilerini kahramanın yerine koymuş ve kahramanın yerinde kendisi olduğunda nasıl hareket edeceğini, ne karar vereceğini dile getirmiştir. Benzer bir durum üvey anne konulu masalarda yaşanmış, anlatıcı (KK-30) kendisinin de benzer bir durumu yaşadığını söyleyerek kahramanla kendisini özdeşleştirmiştir. Artvin masallarında özdeşleştirmeye ilgili ara sözler; “*Deregapi gibi... , bizim...gibi... , ben olsam...*” gibi ifadelerle yer almaktadır.

[*Şimdi buralarda güreş oler ya ela bişeymiş şenlük da, Deregapi gibi he*] (34)

[*Yani diyebilirim, nasıl bi memleket? Padişahların olduğu bi dönem yine. Bizim Osmanlı gibi*] (35)

[*Çok eskiden buralarda da Gürcü Paşa varmış*] (41)

[*Yeşil Salkım da diyalım ki Ardanuç'ta çarşı Yeşil Salkım da İşkinar'da*]...
[*diyah ki mesela Adagaleya getdi Ardanuç'a*] (47)

[*Aynı senli benli*] (51)

[*Buralarda hela var degirman. Şurası.*] (65)

Metinler¹

2.1. Tilki ile Horoz

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ormanda tilkiyle horoz yaşarmış. [*He, nerda yaşıycak başka, neysa*] Horoz her gün dağın tepesine çıkar orda ötarmış. Tilki da sürekli horozu yemek istarmış, bunun için değişik hinlukler yaparmış. Bir gün gina tilki horozu yemek için bir hinluk düşünmüş. Horoz tepeye çıktuğı vakit seslenmiş:

— Horoz kardeş, ben abdest aldum, gel namaz kılalum. Cemaatle kılarsak sevap kazanuruz, demiş.

Horoz anlamış tilkinin niyetini. [*Yiyecek oni ha neysa*] Anlamış ama kaçacak yer yok. Hem namaz vakti gelmiş hem cemaatle kılmak sevap. Horoz düşünmüş, taşınmış. Tilkiye:

— Tilki kardeş, tamam namaz kılalum da az bekla. Yukarıdan tazi kardeş geliye. O da gelsun hep beraber cemaat olalum, demiş.

[*Horoz da uyanuk hayvan bak, şimdi*] Tilki tazı lafuni duyınca:

— Horoz kardeş, benum abdestum bozuldi. Ben bir abdest alup geleyim, demiş.

Tilki hemen oradan kaçmış, horoz da tilkiden kurtulmuş.

KK-1

1 Masal metinleri daha önce değinildiği gibi orjinal halleri verildikten sonra standart Türkçe halleri de verilmiştir.

Tilki ile Horoz

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir ormanda tilki ile bir horoz birlikte yaşarmış. Horoz her gün dağın tepesine çıkar orada ötermiş. Tilki ise sürekli horozu yemek istermiş, bunun için çeşitli hinlikler yaparmış. Bir gün yine tilki horozu yemek için bir hinlik düşünmüş. Horoz tepeye çıktığı vakit seslenmiş:

— Horoz kardeş ben abdest aldım, gel namaz kılalım, cemaatle kılsak sevap kazanırız, demiş.

Horoz anlamış tilkinin niyetini, anlamış ama kaçacak yer yok. Hem namaz vakti gelmiş hem cemaatle kılmak sevap horoz düşünmüş taşınmış tilkiye:

— Tilki kardeş, tamam namaz kılalım da az bekle, yukarıdan tazı kardeş geliyor, o da gelsin hep beraber cemaat olalım, demiş.

Tilki tazı lafını duyunca:

— Horoz kardeş benim abdestim bozuldu, ben bir abdest alıp geleyim, demiş.

Tilki hemen oradan kaçmış ve horoz da tilkiden kurtulmuş.

KK-1

2.2. Ayı ile Tilki

Bir varmış bir yohmuş zamanın birinde ayıyla tilki arhadaş oluyolar. Yiyicah arerkan bi küp bal buluyolar. Birez bal yeduğdan sonra kupi bi yera sahlıyolar. Tilki galiye gidiye baldan yiye. Ayi acuhunca kupin yanına gedye ki heç bal yoh. Gedye tilkiye diye ki:

—Sen mi biturdun bu kupi?

Tilki diye:

—Senun yemaduğun na málum. Bağ, kupun başında olan sansin. Ben sonradan galdım.

Ayi diye:

—Tamam, o zaman bu geca kim isal olursa o bali yemiş demağdur. Bu gadar bal isal yapar. Eger sen isal olur altun pisladursan san yemişsin demağdur. Ben yaparsam ben yemişam demağdur. Kim altuna yapara o digerina bi kup bal borçli olicağ.

Tilki bu anlaşmayı kabul ediye. Aışam yatmadan altlarına bez, poşu seryelar. Sabaha doğri tilki uyanye ki alti berbat olmuş. Hemen altundaki bezi aliye ayunun temiz beziynan degüşdüriye. Sabah uyanıyolar, tilki diye ki:

—Gordün mi isal olan sansun. Bali san yemişsin. Bena bi küp bal borçlisun.

Bunlar gena düşyelar yola. Gidyekan yolda tilki yerdan bi şey alye ağzuna atye. Ayi gorye diye ki:

—Na buldun da ağziyan atdın?

Tilki diye:

—Gozum yera duşdi da oni yiyyeram.

Ayi da gozunun birini çiharye ağzına atye, diye ki:

—Bu goz beyla sert mi oliyer tilki gardeş?

Tilki diye:

—Lezzeti da orda işda, ye afiyet olsun.

[*Dinleyici: Esgidan beyla anlaturdi boyuklarımız*] Biraz daha yol alduhdan sonra tilki gena bi şey yemaya başliye.

Ayi diye:

—Şimdi na yiyyesin?

Tilki diye ki:

—Diger gozumi da çihartdım yiyyeram.

Ayi da diger gozuni çihariye yiye.

Ayi diye:

—Gardeşluğ şimdi nasıl yol alicayuğ.

Tilki diye:

—Ben bi zil tağem, san zil sesina gal.

Tilki bi tana zil tağye. Ayi zil sesini takip ediye tilkinin peşi sıra gidiye. Tilki bi yarun başına geliye:

—Allah’um ben bu ayidan gurtulursam bi goç gurban kesicam, diye.

Yarun başına ayi da gelye, oradan aşşağı yuvarlaniye. Ayi paramparça oliye. Tilki da izliyem derkan o da yardan düşiye. Na ediyesa ordan çihamiye. Ayinin leşini yiye yiye en son ayının içinde galiye. Aç galmiye ama susuzluğdan ölicağ nerdaysa:

—Allah’ım diye, bi yağmur yağdur. Hem su içem hem da bu isgelet yumuşasun, toprağ yumuşasun ki burdan çihem, diye.

Allah tilkinin duasını kabul ediye, hemen yağmur yağıye. Tilki duşduğı yerdan çıhye bi goyun sürisi buliye. Allah’a gurban sözünü dutmağ üçün bi koçi gozuna kesduriye. Sürida bulunan iki goç tilkiyi görünce:

—Bu tilki sürimiza nasıl galdi, diyyelar.

İki goç da tilkiya hucum edyekan birbirlerine tosliye öliyelar. *[Beyin ganamasi geçüryeler. Güülüşmeler...neyisa]* *[Tilkinun burada gurnazluğunu görüyesiz, he]* İkisi da ölinca tilki diye ki:

—Allah’ım biri sanun, biri da benüm üçün, diye.

Ondan sonra goçun birini karnına indüriye. *[Tilki çoğ uyanuıhdur çoğ]*

KK-2

Ayı ile Tilki

Bir varmış bir yokmuş zamanın birinde ayı ile tilki arkadaş olmuş. Yiyecek ararken bir küp bal bulmuşlar. Biraz bal yedikten sonra küpü bir yere saklamışlar. Tilki gelip gidip baldan yemiş. Ayı acıkınca küpün yanına gitmiş ki hiç bal yok. Hemen tilkiye:

—Sen mi bitirdin bu küpü, demiş. Tilki:

—Senin yemediğın ne malum. Bak, küpün başında olan sensin, ben sonradan geldim yanına, demiş. Ayı:

—Tamam, o zaman bu gece kim ishal olursa o, balı yemiş demektir. Bu kadar bal ishal yapar. Eğer sen ishal olur altını pisletirsen sen yemişsin demektir. Ben yaparsam ben yemişim demektir. Kim altını pisletirse o diğerine bir küp bal borçlu olacak, demiş.

Tilki bu anlaşmayı kabul etmiş. Akşam yatmadan altlarına bez sarmışlar. Sabaha doğru tilki uyanmış ki altı berbat olmuş. Hemen altındaki bezi alıp ayının temiz bezi ile değiştirmiş. Sabah uyandıklarında tilki:

—Gördün mü ishal olan sensin. Balı sen yemişsin. Bana bir küp altın borçlusun, demiş.

Bunlar yine düşmüşler yola giderlerken yolda tilki yerden bir şey alıp ağzına atmış. Ayı:

—Ne buldun da ağzına attın, demiş. Tilki:

—Gözüm yere düştü de onu yiyorum, demiş.

Ayı da gözünün birini çıkarıp ağzına atmış:

—Bu göz böyle sert mi oluyor tilki kardeş, demiş. Tilki:

—Lezzeti de orda işte, ye afiyet olsun, demiş.

Biraz daha yol aldıktan sonra tilki yine bir şey yemeye başlamış. Ayı:

—Şimdi ne yiyorsun? Tilki:

—Diğer gözümü de çıkarttım yiyorum, demiş.

Ayı da diğer gözünü çıkartıp yemiş. Ayı:

—Şimdi nasıl yol alacağız, demiş. Tilki:

—Ben bir zil takayım, sen zil sesini takip ederek gel, demiş.

Tilki bir tane zil takmış. Ayı zil sesini takip ederek tilkinin peşi sıra gitmiş. Tilki bir yarın başına gelince:

—Allah'ım ben bu ayıdan kurtulursam bir koç kurban keseceğim, demiş.

Yarın başına gelen ayı oradan aşağı yuvarlanıp gitmiş. Bu sırada tilki de izleyeyim derken o da yardan düşmüş. Ne yapmışsa oradan çıkamamış. Bulduğu şeyleri yiyerek aç kalmamış ama susuzluktan ölmek üzereyken:

—Allah'ım bir yağmur yağdır hem su içelim hem de toprak yumuşasın da buradan çıkayım, demiş.

Allah tilkinin duasını kabul etmiş hemen yağmur yağmış. Tilki düştüğü yerden çıkıp bir koyun sürüsü bulmuş. Allah'a kurban sözünü tutmak için bir koçu gözüne kestirmiş. Sürüde bulunan iki koç tilkiyi görünce:

—Bu tilki sürümüze nasıl girdi, demişler.

İki koç da tilkiye hücum ederken birbirlerine toslayıp ölmüş. İkisi de ölünce tilki:

—Allah'ım biri senin için biri de benim için, diyerek koçun birini karnına indirmiş.

KK-2

2.3. Tilkinin Son Şakası

Bir ormanda ayıyla tilki yaşarmış. Tilki ayıdan daha güçlü olduğunu göstermek için ona söz geçirmek için bir plan yapmış. Bir gün ayı yolda giderken birden arkasından sessizce yaklaşp ayıyı korkutmuş. Ayı o kadar korkmuş ki *[affedersiniz altına pisliyor yani]* altına kaçırıyor.

Tilki:

— Ayı kardeş korkma, benim, şaka yaptım, demiş.

Ayı da:

— Bak bakalım tilki kardeş, bu arkamda bıraktığım şakaya benziyor mu, demiş.

Ayı bir hamlede tilkiyi boğazından tutup sıkıvermiş, [*çok affedersiniz yaptığı pislige sokmuş*] tilki orada can vermiş. Ayı yoluna, tilki mezara gitmiş.

KK-3

2.4. Çakal ile Porsuk

Bir varmış bir yohmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde çakal ile porsuk beraber bi tarla ekmeye karar verdiler. Beraber kazıyıp misir ekdiler. Ürünü ikiya bolmeyi düşündiler. Hasat zamani gelince çakal bakdi ki bi tane bile misir galmamış. Hemen arhadaşı porsuğı buldi ki:

—Sen ne yaptın? Benden habersiz tarlaya ekduğumuz misiri yedun.

—Olur mi dedi ya olur mi? Oyle bi şey olur mi çakal kardeş? Çakal senun sozlerun çok gidiye dikine.

Çakal da diyi ki:

—Pörsumiş ayaklarun çok gidiye ekine.

Bu sefer porsuk da dedi ki:

—Pörsumiş ayaklarum girsun senun [*götiüne dedi, ama dur boyle demiyelum şimdi, gülüşme*] gözune, dedi.

Porsuk boyle deyince kavgaya tutuşmuşlar. Gapmışlar birbirini. Porsuk çakalın ensesine yapışmış çakal porsuğun boğazine. Haydi bakalum kavga ede ede bi dereye yuvarliye suya düşmüşler. Suda can derdina düşüp birbirini bırakmışlar. Çakal derenin bir tarafına, porsuk diger tarafına çıhmiş. Onların dostluğu burada bitmiş.

KK-4

Çakal ile Porsuk

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde çakal ile porsuk beraber bir tarla ekmeye karar vermiş. Beraber kazıyıp mısır ekmişler. Ürünü ikiye bölüşmek üzere anlaşırılar. Hasat zamanı gelince çakal bakmış ki bir tane bile mısır kalmamış. Hemen arkadaşı porsuğı bulmuş:

—Sen ne yaptın? Benden habersiz ortak tarlamıza ektiğimiz mısırı yemişsin. Porsuk:

—Olur mu öyle şey çakal kardeş. Bak senin sözlerin çok gidiyor dikine. Çakal:

—Pörsümüş ayakların çok gidiyor ekine. Porsuk:

—Pörsümüş ayaklarım girsin senin gözüne, demiş.

Porsuk böyle deyince kavgaya tutuşmuşlar. Porsuk çakalın ensesine yapışmış çakal porsuğun boğazına. Bunlar böyle kavga ede ede bir dereye yuvarlanıp suya düşmüşler. Suda can derdine düşüp birbirini bırakmışlar. Çakal derenin bir tarafına porsuk diğer tarafına çıkmış. Onların dostluğu burada bitmiş.

KK-4

2.5. Tilki ile Kurt

Tilki adamın tavuklarına dadanmış. Adam bakmış ki bu tilki ile baş edemeyeceğim. Kasaptan bir tane tavuk alıp gelmiş. İçine bomba yerleştirmiş. Tilkinin geldiğinde görüp yiyebileceği bir yere koymuş. Tilki adamın bir oyun oynadığını çakayı. Tilki tavuğun karşısına geçip oturmuş. O otururken bir kurt gelmiş.

Kurt:

—Ne bakıyorsun? Tavuğu yesene, demiş.

Tilki:

—Ben oruçluyum, demiş.

Kurt:

—Ben oruçlu değilim. Bunu ben yiyeyim, demiş.

Tilki:

—Yemek istiyorsan ye, demiş.

Kurt tavuğu ısıtır ısırmaz bomba patlamış. Kurt kenarda can çekişirken tilki tavuk parçalarını yemeye başlamış.

Kurt:

—[*Ulan şerfsiz, tövbe tövbe. Gülişme...*] Sen oruçlu değil miydin?

Tilki:

—Az önce top atıldı deyi, duymadın mı?

Tilki karnını bir güzel doyurmuş. Kurtta tilkinin tavuğu yemesini izlerken ölmüş. Bu masalda burada bitmiş.

KK-5

2.6. Uyanık Tilki

[*Bi tane tilkili vardı... ayı vardı... bal hatıruma geldi*] Bir varımiş bir yokımiş, bi ormanda ayı ila tilki varımiş. Bu ayı tilkiyla arkadaş olmış. Bi gün ağacın kovuğunda bir küp bal bulıylar.

Ayı demiş:

— Tilki kardeş, bu küpi ortaklaşa kullanalum. İkimiza birdan yetsun.

Tilki da demiş:

— Tamam, hay hay ayı kardeş, sen nasıl istersan.

Tilkinin yuvası ayının yuvasunun tepesindeymiş. Küpa da beraber ayının evinin altında bir yere saklamışlar. [*Ha kızum, neysa*] Ertesi gün tilki yukarıdan yuvasından çıkup küpün olduğu yere doğru gidiye kan ayı göriye soriye:

— Hayırdur, tilki kardeş nereye böyle?

— Arkadaşın yavrusı olacak ona isim koymaya giderum, demiş.

Tilki ayıdan ayrılınca hemen bal küpinin yanına varıye, bir tutam yiye. Yukarı doğru yuvasına çıkarken ayı gena göriye:

— Ne isim kodun tilki kardeş, demiş.

— Yarı yarıya kodum ismini, demiş.

[*Neysa*] Ertesi gün tilki acıkmış. Yına aşağı doğru yol almış, ayı sormış:

— Nereye böyle tilki kardeş?

Tilki:

— Komşının yavrusı doğacak da ona isim koymaya giderum, demiş.

Tilki gena bal küpinin olduğu yere varmış, biraz daha bal yemiş, yukarı çıkarken ayı görmüş.

— Ne isim kodun tilki kardeş?

— Dar boğaz kodum ismini, demiş.

Ertesi gün yına tilki gidip gelmiş, artık küpün tamamını bitirmiş. Evüne dönerken ayı sormış:

— Bu sefer ne isim kodun tilki kardeş?

— Sildi süpürdi kodum, demiş.

Ayı bu sözi duyunca şüpeleniye, küpün olduğu yere gidiye. Bakıye ki küpün olduğu yerde yeller esiye, küpün içinde bi damla bal kalmamış. Soluğu

tilkinun yuvasında almış. Bakmış tilki çoktan getmiş. Tilki kurnazluğunu kullanmış balun hepsuni yemiş, bitirmiş.

KK-6

Uyanık Tilki

Bir varmış bir yokmuş, bir ormanda bir ayı ile tilki varmış. Bu ayı ile tilki arkadaş olmuş. Bir gün ağacın kovuğunda bir küp bal bulmuşlar. Ayı:

— Tilki kardeş, bu küpü ortak kullanalım, ikimize birden yetsin, demiş. Tilki:

— Tamam, ayı kardeş sen nasıl istersen, demiş.

Tilkinin yuvası ayının yuvasının tepesindeymiş. Küpü de beraber ayının evinin altında bir yere saklamışlar. Ertesi gün tilki yukarıdan yuvasından çıkıp küpün olduğu yere doğru giderken ayı sormuş:

— Hayırdır, tilki kardeş nereye gidersin? Tilki:

— Arkadaşın yavrusu olacak ona isim koymaya giderim, demiş.

Tilki ayıdan ayrılınca hemen bal küpene varmış, bir tutam yemiş. Yukarı doğru yuvasına çıkarken ayı yine görmüş:

—Ne isim koydun tilki kardeş, demiş. Tilki:

—Yarı yarıya koydum ismini, demiş.

Ertesi gün tilki yine acıkmış, yine aşağı doğru yol almış, ayı sormuş:

—Nereye böyle tilki kardeş? Tilki:

—Komşunun yavrusu doğacak da ona isim koymaya giderim, demiş.

Tilki hemen bal küpünün olduğu yere varmış, biraz daha bal yemiş ve yine yukarı çıkarken ayı görmüş. Ayı:

—Ne isim koydun tilki kardeş demiş. Tilki:

—Dar boğaz koydum ismini, demiş.

Ertesi gün yine tilki gidip gelmiş, artık küpün tamamını bitirmiş. Evine dönerken ayı yine sormuş:

—Bu sefer ne isim koydun tilki kardeş? Tilki:

—Sildi süpürdü koydum, demiş.

Ayı bu sözü duyunca durumdan şüphelenmiş, küpün olduğu yere doğru yol almış. Gitmiş bakmış ki küpün olduğu yerde yeller esmekte, küpün içinde bir damla bal kalmamış. Hemen soluğu tilkini yuvasında almış fakat tilki

oradan çoktan ayrılmış. Tilki kurnazlığını kullanarak balın hepsini yemiş, bitirmiş.

KK-6

2.7. Eşek, Horoz, Kedi, Köpek

[Hayvan şeylerinden anlatayım. Birkaç hayvan var; dur hatırlayayım. Hah!]

Eşşegün biri dağlara doğru giderken bir horoza çatayı.

Horoz:

— Nereye böyle eşşek kardeş, deyi.

Eşşek:

— Dağlara gideyirum güneşleneceğüm.

Horoz:

— Ben da senla gelsem olmaz mı?

Eşşek:

— Niya olmasın sen da benimla gel, deyi.

[Neysa] Eşşekla horoz yola düşiler, giderkan bir kediye çatayiler. Kedi merakla:

— Nereye gidiyesiz?

Horoz diye ki:

— Eşşekla dağlara çıkayırım. Biraz tuylerim güneşlensin isteyırım.

Kedi:

— Ben da sizinla gelsam olur mı?

Eşşek:

— Gelebilursin. Sen de takil peşumiza, deyi.

Eşşek, horoz, kedi birlikte dağa doğru gideyikan bir köpeğe çatayiler.

Köpek:

— Boyle kalabaluk bir şekilde nereye gidiyesiz, deyi.

Kedi:

— Eşşeginnan horoz dağlara güneşlenmeye gidiyedi. Ben da onlarla gidiyerim, deyi.

Köpek:

— Na kadar güzel fikir. Ben da gelsem olur mi?

Eşek:

— Tamam, bize katıl sen de.

Bunlar dört arkadaş dağa çıktuklarında bir ev görüyorlar. Evde kimseler yokmuş. Köpek giriye, avluda kapının onune uzanıye. Kedi giriye küllüğe, horoz çıkıye tara, eşek de giriye ahıra. Bir müddet sonra evin sahibi geliye. Köpek yabancı biri deyi havlıye. Köpek havlayınca kedi küllükden çıkıp gelen ev sahibini tırmalıye. Kedinin, köpeğin sesina horoz çıktuğı tardan uçıye, ev sahibinin üstüna goniye, ev sahibinin gafasını kakmaya başlıye. Ev sahibi kaçicah yer ararken ahıra giriye. Eşek ahıra giren yabancı biri zannediye, ona bir çiftte atıye. Ev sahibi neya uğraduğunu şaşırıye evi terk ediye [*ne etsun adam*] gaçıye. Bu dört arkadaş evda mutli mesut yaşıyolar.

KK-7

Eşek, Horoz, Kedi, Köpek

Eşekin biri dağlara doğru giderken bir horozla karşılaşmış.

Horoz:

— Nereye böyle eşek kardeş, demiş.

Eşek:

— Dağlara çıkıp biraz güneşleneceğim.

Horoz:

— Ben de seninle gelsem olmaz mı?

Eşek:

— Neden olmasın sen de benimle gelebilirsin, demiş.

Eşek ile horoz yola düşmüşler giderken bir kediye rastlamışlar. Kedi merakla:

— Nereye gidiyorsunuz?

Horoz:

— Eşek ile dağlara çıkıyorum. Biraz tüylerim güneşlensin istiyorum, demiş.

Kedi:

— Ben de sizinle gelebilir miyim?

Eşek:

— Gelebilirsin. Sen de takıl peşimize, demiş.

Eşek, horoz ve kedi birlikte dağa doğru giderlerken bir köpeğe rastlamışlar.
Köpek:

— Böyle kalabalık bir şekilde nereye gidiyorsunuz, demiş.

Kedi:

— Eşek ile horoz dağlara güneşlenmeye gidiyordu ben de onlara takıldım gidiyorum, demiş.

Köpek:

— Ne kadar güzel bir fikir ben de gelsem olur mu?

Eşek:

— Tamam, bize katıl sen de demiş.

Bunlar dört arkadaş dağa çıktıklarında bir ev görmüşler. Evde kimseleri göremeyince köpek girmiş avluda kapının önüne uzanmış, kedi girmiş küllüğe, horoz çıkmış tara, eşek de girmiş ahıra. Bir müddet sonra evin sahibi gelmiş. Köpek yabancı birini görünce havlamış. Köpek havlayınca kedi küllükten çıkıp gelen ev sahibini tırmalamış. Kedinin ve köpeğin sesine horoz çıktığı tardan uçmuş ev sahibinin üstüne konmuş, ev sahibinin kafasını kakmaya başlamış. Ev sahibi kaçacak yer ararken ahıra girmiş. Eşek ahıra giren yabancı biri zannederek ona bir çiftte atmış. Ev sahibi neye uğradığını şaşırarak evi terk edip kaçmış. Bu dört arkadaş evde mutlu mesut yaşamışlar.

KK-7

2.8. Keçi ile Yavruları

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde pireler berber iken [*kasaplar... bilmem unuttum onu... dur dur hab*] develer tellal iken, bir ormanda keçi iki yavrusuyla yaşarmış. Anne keçi yavrularının birine Şengulum diğerine Şungulum ismini takmış. Anne keçi her gün ormana çayırılara gider oralarda beslenir, sonra süt dolu memeleriyle evine dönermiş. Her gün otlamaya giderken yavrularına tavsiyelerde bulunur:

— Benden başka kapıyı kimseye açmayın, dermiş. Kapıyı açarken de anne keçi:

— Şengulum, Şungulum aç kapıyı ben geldim.

Ağzım ile ot getirdim.

Memem ile süt getirdim.

Aç kapıyı ben geldim, dermiş.

Şengulum, Şungulum da kapıyı açarmış, karınlarını güzelce doyururlarmış.

Bir gün oralarda yaşayan bir ayı bu anne keçiyi görüp yavrularının olduğunu anlamış. Keçiyi takip ederek yuvayı ve dediklerini öğrenmiş. Ayı ertesi gün anne keçi yuvadan çıktıktan sonra yavruların kapısına gitmiş ve demiş ki:

— Şengulum, Şungulum aç kapıyı ben geldim.

Ağzım ile ot getirdim.

Memem ile süt getirdim.

Aç kapıyı ben geldim.

Şengulum:

— Hayır, sen benim annem değilsin, demiş. Kapıyı açmamış.

Bunun üzerine ayı oradan ayrılmış ertesi gün ayı tekrar gelmiş ve bu sefer sesini değiştirerek demiş ki:

— Şengulum, Şungulum aç kapıyı ben geldim.

Ağzım ile ot getirdim.

Memem ile süt getirdim.

Aç kapıyı ben geldim.

Şengulum ile Şungulum anneleri sanarak kapıyı açmışlar ve ayı onları bir lokmada midesine indirmiş. Beklemeye başlamış ki anne keçi gelsin. Anne keçi akşam olunca tekrar evine gelmiş:

— Şengulum, Şungulum aç kapıyı ben geldim.

Ağzım ile ot getirdim.

Memem ile süt getirdim.

Aç kapıyı ben geldim.

Anne keçi bakmış ses seda yok, tekrar yinelemiş sözlerini, bunu duyan ayı:

— Şengulum, Şungulum’u ben yedim, gel seni de yiyeceğim, demiş.

Anne keçi:

— Tamam, ayı kardeş sen beni ye ama önce az oynayalım. Ben son kez oynamak zıplamak istiyorum, demiş.

Ayı bu teklifi kabul etmiş. Keçi ormanın ortasına otları yığmış [*eskiden otları böyle yığın kurarlardı*], sonra yakmış:

— Otların üstünden atla, beni ye, demiş.

Keçi otların üstünden atlamış [*şeytan*] karşı tarafa geçmiş. Ayı da otların üzerinden atlamaya çalışırken ateşin içine düşmüş:

— Ana yandım, ana yandım, diye bağırılmış. Anne keçi:

— Şengulüm ile Şungulumu yemeseydin [*aba dalaklarım demeyeydin, gülüşmeler....*] böyle yanmazdın, demiş.

KK-8

2.9. Şecere Sayma

Varıymış yoğımış, Allah'ın guli çoğımış. Aslan, gurt, tilki, at, gatrı bi da eşşek arhadaş olmiya garar veriyelar. At, gatrı, eşşek otliyarah garınlarını doyiriyelar hama aslan, gurt, tilki avlanicahlar ki aç galmiyalar. Bi gün tilki diye:

—Her galan şeceresini saysun. Kunesini ohusun. Kimin soyi belli degülse oni yiyah.

At diye ki:

—Benim anam da atdur babam da atdur. Ben, at oğli atam.

Aslan diye:

—Benim anam da aslandur babam da aslandur. Ben, aslan oğli aslanam.

Gurt diye:

—Benim da anam gurt, babam gurtdur. Gurt oğli gurdam ben.

Tilki diye:

—Benim anam da tilkidür babam da tilkidür. Tilki oğli tilkiyam.

Eşşek diye:

—Anam da eşşekdür babam da eşşek. Eşşek oğli eşşegam ben.

Sıra galiye gatrı. Gatrı diye ki:

—Ben çoğ küçükikan anamla babam ölmüş. Babaannem dedi ki sanun diye kunyen geri ki ayahlarının altundadır. Kim merak edarsa oradan ohusun.

Gatır bela söyleyinca tilki hemen:

—Benim gozlarum görmeye, duzanlı ohiyamam diye.

Gurt diye:

—Ben da oğuma yazma bilmiyeram. Ohiyamam.

At diye:

—Ben egilüp otlamağdan gözlerim gaymış. Şimdi o yazıyı ohiyamam.

Aslan diye:

—Kükürkan gozlarımı çok sıhmışam gozlarım da fer galmadı.

Eşşek da diye:

—Tamam tamam. Siz sıhıntı etmayın benum gozlarım eyi görür. Oğuma yazmam da var. Ben oğuram.

Eşşek gatırın arha ayahlarından birini galdurunca gatır bi çifte atıye, eşşegi yera seriye. Eşşek düşdüğü gibi öliye. Aslan, tilki bi da gurt bi güzel garınlarını doyuruyılar. Atla gatır sonları eşşek gibi olmasın diya bu arhadaşluğa son veriye, grupdan ayriliyelar. Yiyiye içye muratlarına geçyelar.

KK-2

Şecere Sayma

Varmış yokmuş, Allah'ın kulu çokmuş. Aslan, kurt, tilki, at, katır ve eşek arkadaş olmaya karar vermişler. At, katır ve eşek otlayarak karınlarını doyuruyormuş fakat aslan, kurt ve tilki av avlamadıklarında aç kalıyorlarmış. Bir gün tilki:

—Her gelen şeceresini saysın. Kimin soyu belli olmazsa onu yiyelim, demiş.

At demiş ki:

—Benim annem de attır babam da attır. Ben, at oğlu atım. Aslan:

—Benim annem de aslandır babam da aslandır. Ben, aslan oğlu aslanım, demiş. Kurt:

—Benim de annem kurt babam kurttur. Kurt oğlu kurdum ben, demiş. Tilki:

—Benim annem de tilkidir babam da tilkidir. Tilki oğlu tilkiyim, demiş. Eşek:

—Annem de eşektir babam da eşektir. Eşek oğlu eşğim ben, demiş.

Sıra gelmiş katıra. Katır demiş ki:

—Ben çok küçükken annem ile babam ölmüş. Babaannem dedi ki senin seçeren geri ki ayaklarının altındadır. Kim merak ederse oradan okusun.

Katır böyle söyleyince tilki hemen:

—Benim gözlerim görmüyor, demiş. Kurt:

—Ben de okuma yazma bilmiyorum. Okuyamam, demiş. At:

—Ben eğilip otlamaktan gözlerim kaymış. Şimdi o yazıyı okuyamam, demiş. Aslan:

—Kükreken gözlerimi çok sıkışmış gözlerimde fer kalmadı, demiş. Eşek:

—Tamam tamam. Siz sıkıntı etmeyin benim gözlerim iyi görür. Okuma yazmam da var. Ben okurum, demiş.

Eşek katırın arka ayaklarından birini kaldırıncı katır bir çiftle ile eşiği yere sermiş. Eşek düştüğü gibi ölmüş. Aslan, tilki ve kurt bir güzel karınlarını doyurmuşlar. At ile katır sonlarının eşek gibi olmasını istemediğinden bu arkadaşlığa son verip gruptan ayrılmışlar. Yemiş içmiş muratlarına geçmişler.

KK-2

2.10. Aslan, Kurt, Tilki

Bir varmış bir yohmuş. Evvel zaman içinde bir aslan, kurt bi da tilki arkadaş olmuşlar. Beraber ava çıkmışlar. Bi tane boğayı yaħalamış, öldürmüşler [*pala öküzlar olur bela büyük ha ondan işde*]. Boğayı bi kenara goymışlar. Biraz daha dolaşmış, bu sefer bir geçi yaħalayıp öldürmüşler. Oni da boğanın yanına uzatmışlar. Ahşama doğru bi davşani da avlayıp öbür avlarının yanına uzatmışlar. Aslan gurda dömiş:

— Sen şimdi bu yiycıahlari paylaşdur, taksimat yap bahah, demiş.

Gurt:

— Kralım; boğa senin payın, geçi benim yapım, davşan da tilkinin payidür, demiş.

Aslan gurdun bu paylaşımından heç memnun olmamış, gurda bir pençe savurmuş, gurt ağzi burnı gan içinde yere düşmüş. [*Sumuk gibi yapışmış yera. Güllüşmeler...*] Aslan dönmüş tilkiya:

— Gurt bu işi becaramadı. Sen bu yiycıahlari paylaşdur, demiş.

Tilki:

— Kralım, geçi senin sabah gahvaltın, boğa öğle yemegin, tavşan da akşam yemegin olsun, demiş.

Aslana tilkinin bu sözü çok hoş galmış.

Aslan:

— Tilki kardeş, sen bu paylaşıdurma işini nerdan örgandın? Sen bu üniversteyi nerda oğhudun arğadaş?

Tilki:

— Gurdi ganlar içinde yerda görduğumda örgandım, demiş.

[*Bela bişelar işde. Çoh biliirdüm esgidan...*]

KK-9

Aslan, Kurt, Tilki

Bir varmış bir yokmuş evvel zamanlarda bir aslan, kurt ve tilki arkadaş olmuşlar. Beraber ava çıkmışlar. Bir tane boğayı yakalamış, öldürmüşler. Boğayı bir kenara koymuşlar. Biraz daha dolaşmış, bu sefer bir keçi yakalayıp öldürmüşler. Onu da boğanın yanına uzatmışlar. Akşama doğru bir tavşanı da avlayıp diğer avlarının yanına uzatmışlar. Aslan kurda dönüp:

— Sen şimdi bu yiyecekleri paylaşdır bakalım, demiş. Kurt:

— Kralım, boğa senin payın, keçi benim yapım, tavşanda tilkinin payıdır, demiş.

Aslan kurdun bu paylaşımından hiç hoşnut olmamış, kurda bir pençe savurmuş, kurt ağzı burnu kan içinde yere düşmüş. Aslan dönmüş tilkiye:

— Kurt bu işi beceremedi. Sen bu yiyecekleri paylaşdır, demiş. Tilki:

— Kralım, keçi senin sabah kahvaltın, boğa öğle yemegin, tavşan da akşam yemegin olsun, demiş.

Aslana tilkinin bu sözü çok hoş gelmiş. Aslan:

— Tilki kardeş sen bu paylaşdırma işini üniversitede mi öğrendin? Tilki:

— Yok kralım, kurdu kanlar içinde yerde görünce öğrendim, demiş.

KK-9

2.11. Leylek ile Serçe

Hayvanların kralı leylek, her yıl Anadolu'ya yapılacak göçün zamanını belirlemek için önden birini gönderirmiş. Giden kişi göç edilecek yere bahar geldi mi, etraf yeşerdi mi, otlar bir karış oldu mu diye bakar, gelir kral leyleğe haber verir. Otlar, çimenler bir karış olmadan leylek göçü başlatmazmış.

Leylek:

— Kimi göndersem bu iş için diye düşünmeye başlamış.

Sonunda serçeyi göndermeye karar vermiş. Serçe uçmuş uçmuş varmış Anadolu'ya. Bakmış otlar bir karış olmuş. Gelmiş kralına:

— Kralım gittim gördüm otlar bir karış olmuş, demiş.

Kral leylek kuşların göçünü başlatmış. Günlerce uçmuşlar sonunda Anadolu topraklarına varmışlar. Kuşlar yere konmuş ki otlar bir karış olmamış. Kral leylek sinirle:

— Serçeyi çağırın bana, demiş. Serçe gelmiş:

— Emredin kralım, demiş.

Leylek:

— Hani otlar bir karış olmuştu. Burada etraf yeşillenmemiş.

Serçe:

— Kralım sen bir karış ölç demedin mi? Ben leyleğin karışı ile ölçmedim otları, serçenin karışı ile ölçtüm. Benim karışıma göre burada otlar bir karış olmuş, demiş.

Leylek o zaman hatanın kendinde olduğunu anlamış.

KK-10

2.12. Tilki ile Yılan

Bir varmış bir yokmuş. Bir ormanda tilkiylen yılan dost olarak yaşarlarmış. Tilkiylen yılan her yere beraber gider, beraber gezerlermiş. Bir gün bir diyardan bir diyara giderken onlerine bir dere çıkmış, dereden geçmek isterken yılan:

— Ben geçemam buradan tilki kardeş. Boğulurum. Sen geç, demiş.

Tilki, arkadaşını yarı yolda bırakmak istemediği için:

— Olmaz, gel boynuma sarıl. Beraber geçelim, demiş.

Yılan hemen tilkinun boynına sarılmış, dereyi geçmeye başlamışlar. Derenin ortasına gelunce yılan tilkiyi sarmaya başlamış. Tilki anlamış, *[uyanuk ya tilki, anlamış yılanın niyeti eyi değil neysa]* yılan oni bağacak, yapıcak bi şey yok.

Tilki demiş:

— Yılan kardeş, anladum senun niyetini. Madem yiyeceksun, bari şu yuzuni bi kez daha göreyim son son. Yuz yuze son kez bakalum, sonra ye. O kadar dost kalduk. Bu son dileğumi kabul et.

— Tamam tilki kardeş, son kez bakayım sana. Sonra seni yerum, demiş.

Yılan başını çıkarmış tilkiye bakmış, tilki tik yılanın kafasını kopariyor.

Sonra da yılanın ölisina bakup:

— Bana senin gibi dost gerekmez, boyle puşta boyle davranurlar işte, demiş. *[Aslen yılanun niyeti iyiluk yap deyü ama yanlış yapayı işte neysa]*. Bu masal da burada bitmiş.

KK-11

Tilki ile Yılan

Bir varmış bir yokmuş bir ormanda tilki ile yılan dost olarak yaşarlarmış. Tilki ile yılan her yere beraber gider, beraber gezerlermiş. Bir gün bir diyardan bir diyara giderken önlerine bir dere çıkmış, dereden geçmek isterken yılan:

— Ben geçemem buradan tilki kardeş, boğulurum, sen geç, demiş.

Bunu duyan tilki arkadaşını yarı yolda bırakmamak için:

— Olmaz, gel boynuma sarıl, beraber geçelim, demiş.

Yılan hemen tilkinin boynuna sarılmış, dereyi geçmeye başlamışlar, derenin ortasına gelince yılan tilkiyi sıkı sıkı sarmaya başlamış. Tilki anlamış, yılan onu boğarak öldürüp yiyecek, yapacak bir şey yok. Tilki:

— Yılan kardeş, anladım sen beni yiyeceksin, madem yiyeceksin, bari şu yüzünü bir kez daha göreyim, yüz yüze son kez bakalım, sonra ye. O kadar dost kaldık, bu son dileğimi kabul et, demiş. Yılan:

— Tamam tilki kardeş, son kez bakayım sana, sonra seni yerim, demiş.

Yılan başını çıkarmış tilkiye bakmış, tam o sırada tilki hemen yılanın kafasını koparıp, öldürmüştü.

Sonra da yılanın ölüsüne bakıp:

— Bana senin gibi dost gerekmez, demiş.

Bu masal da burada bitmiş.

KK-11

2.13. Üç Öküz

Bir varmış bir yokmuş. *[Bela diyerduh hemi, Unutmuşam gız. Arş.: Siz nasıl başlamak isterseniz öyle başlayın]* Bi köyde üç tane öküz varmış. Bunları götürür dağa salerlar. Biri siyah, biri sari, biri da alaca rehliymiş. Bu üç öküz dağlarda otliyer, garınlarını doyurer orda da galerlar. Naysa bi süre sonra bi gurt bunlari görer yanlarına galer.

Gurt diyer:

— Öküz gardeş, beni da araza alın. Dördümüz beraber daha güçlü oluruh.

Öküzlar gurdinan arhadaş olerlar. Öküzlar otliyer garınlarını doyurur, gurt aç galer. Bi gün bela, iki gün bela açluğa dayanamiyer gurt. Üçüncü gün siyah öküzün yanına gider:

— Arhadaş, ambu alaca öküz uzahtan hemen yerimizi belli eder. İzin ver, oni yiyem. Kimse bizi farh etmadan yaşar gidaruh diyer.

Siyah öküz izin verer, gurt alaca öküzü bi güzel yiyer. Aradan on gün geçer gurt gena siyah öküzün yanına galer:

— Arhadaş, bu sari öküz da yerimizi belli eder. İzin ver oni da yiyem. Biz seninla huzur içinde yaşaruh, diyer.

Siyah öküz izin verer gurt, sari öküzü da alaşağı yaper. *[Esgidan çoban gidardım. Gurt süriya saldurmasın diya nalar yapardım. O gurt var ya çoş uyanıhdur. Naysa]* Oni da on gün boyunca yiyer garnını doyurer. Aradan iki gün geçer, geçmer gurt acıher. Siyah öküza yaklaşmaya başliyer. Siyah öküz başını galdurer diyer:

— Ye beni ye. Sen alaca öküzü yeduğun gün sıranın bena galicagini anlamışdim. Ben ona göz yumduğum gün öldüm, diyer.

[Bu hayatta da beladur bilersin. Sen bi yanlışa göz yumduysan bi gün o galur seni bulur. O yuzdan na demişlar haksuzluğ garşısında susan şeytan olmayın, ha gızım.] İşde gurt, siyah öküzü da afiyetla yiyer.

KK-12

Üç Öküz

Bir varmış bir yokmuş, bir köyde üç tane öküz varmış. Bunları götürüp dağa salmışlar. Biri siyah, biri sarı, biri de alaca renkliymiş. Bu üç öküz

dağlarda otlayıp kalmaya başladıktan kısa süre sonra bir kurt bunları görüp yanlarına gelmiş. Kurt:

— Öküz kardeş, beni de aranız alın dördümüz beraber daha güçlü oluruz, demiş.

Öküzler kurtla arkadaş olmayı kabul etmişler. Öküzler otlayıp karınlarını doyururken kurt aç kalyormuş. Bir, iki gün açlığa dayanan kurt üçüncü gün siyah öküzün yanına gidip:

— Arkadaş, şu alaca öküz uzaktan hemen yerimizi belli ediyor. İzin ver onu yiyeyim, kimse bizi fark etmeden yaşayıp gidelim, demiş.

Siyah öküz izin verince kurt alaca öküzü bir güzel yemeye başlamış. Aradan on gün geçtikten sonra kurt siyah öküzün yanına yaklaşıp:

— Arkadaş, bu sarı öküz de yerimizi belli ediyor. İzin ver onu da yiyeyim, biz seninle huzur içinde yaşarız, demiş.

Siyah öküz izin verince kurt, sarı öküzü de alaşağı yapmış. Onu da on gün boyunca yiyip karnını doyurmuş. Aradan iki gün geçip kurt acıkınca siyah öküze yaklaşmaya başlamış. Siyah öküz başını kaldırıp:

— Ye beni ye. Sen alaca öküzü yediğin gün sıranın bana geleceğini anlamıştım. Ben ona göz yumduğum gün öldüm, demiş.

Kurt siyah öküzü de afiyetle yemiş.

KK-12

2.14. Kurt

Kurdun biri acıkmış, yola çıkmış. Gitmiş bakmış bir koyun. Onu yiyecekken koyun:

—Dur beni yemeden önce sana bir oyun oynayayım da öyle beni ye, demiş. Kurt:

—Nasıl yapacaksın?

Koyun bir oyana bir buyana atlamış. Kaçmış gitmiş. Kurt koyunu elinden kaçırınca biraz daha yol almış, önüne bu sefer geçi çıkmış.

Kurt geçiye:

—Seni yiyeceğim, demiş.

Geçi:

—Dur sana bir şey getireyim. Benim bir kuru kıcımla doymazsın, demiş.

Geçi de oyana bu yana atlamış. Kaçmış, gitmiş. Kurt geçiyi de elinden kaçırınca yoluna devam etmiş. Önüne katır çıkmış. Katır, kurdun onu yiyeceğini anlayınca:

—Beni yemeden evvel izin ver, sana satır getireyim. Benim etim çok serttir. Satırla keser keser yersin, demiş. Katır da kaçmış, gitmiş. Kurt başka bir av bulmak için yoluna devam ederken önüne bir at çıkmış.

At, kurda:

—Beni yemeden evvel ayağımın altında yazan yazıyı oku da öyle ye, demiş.

Kurt atın arkasına geçip ayağını kaldırır kaldırmaz at bir çifte ile kurdu yere sermiş. Kurt ölmek üzereyken:

—O ki gördün bir koyun

Neylersin oyun moyun

Ye kalsın bir kuru koyun

O ki gördün bir geçi

Neylersin heçi meçi

Ye kalsın bir kuru kıcı

O ki gördün bir katır

Neylersin satır matır

Tut boynunu sırt üstü yatır

O ki gördün bir at

Molla mı olacaktın be ey nalbant

Ye tekme yi yan gelip yat.

Kurt bunları söyledikten sonra ölmüş.

KK-5

2.15. Tırtıl ile Fare

Vaktiyle, masal bu ya, tırtıl ile fare evlenmişler. Güzel bir evlilik sürdürürlerken kıtlık zamanı gelmiş. Yakın köylerden birinde bir düğün olacağı haberini duymuşlar. Tırtıl ile fare düğüne gitmek üzere yola çıkmışlar. Yolda giderlerken athılar, gelini düğün yerine yetiştirmek için yanlarından geçmiş.

Fare:

—Biraz hızlı gidelim, bu hızla gidersek düğün yerinde bize yemek kalmaz, demiş.

Tırtıl:

—Sen git düğün yerini öğren de gel, demiş.

Fare gitmiş, bir müddet sonra geri gelmiş:

—Düğün yerini öğrendim, herkes orada. Biraz çabuk ol gidip karnımızı doyuralım, demiş.

Tırtıl:

—Ben bundan daha hızlı yürüyemem. Sen git bizim yiyeceklerimizi bir kenara koy. Ben geldiğimde birlikte yeriz, demiş.

Fare tekrar düğün yerine gitmiş. Yere düşen kırıntıları toplayıp bir kenara koyuyormuş. Bir süre sonra düğünde konuşulanları fare dinlemeye başlamış. Konuşanlardan biri:

—Ya, şu mintıkayı geçerken bir seslenme duyduk. O seslenme şöyleydi:

Ey atlılar atlılar!

Atlında halı katlılar

Düğün evine varasız

Börek baklava yiyesiz

Fare ağaya diyesiz

Tırtıl hanım deve izine düşmüş çıkamıyor

Tez gele kurtara.

Fare bu konuşmayı duyunca:

—Eyyvah! Benim hanım deve izine düşmüş, gidip kurtarayım, demiş.

Fare bir koşu tırtılın düştüğü izi bulmuş ve eşine seslenmiş:

—Tırtıl Hanım tırtıl hanım, ver elini çekerek. Tırtıl biraz naz yaparak:

—Yok, ben senden küserek.

Fare:

—Tırtıl Hanım, ver elini çekerek.

Tırtıl:

—Yök, ben senden küserek, demiş.

Üçüncü kere de böyle tekrar edince fare sinirlenmiş, ayağını kaldırıp:

—Küsereğe basarek ezerek geçerek, demiş.

Bir sinirle Tırtıl Hanımı rahmetli eden fare, düğün evine dönüp karnını doyurmuş. Bu masal da burada bitmiş.

KK-13

2.16. Arkadaş Arayan Köpek

Köpek tek başına dolaşmaktan çok sıkılınca düşmüş yola. Kendine arkadaş aramaya başlamış. Karşısına tilki çıkmış.

Köpek:

—Benimle arkadaş olur musun?

Tilki:

—Olurum, demiş.

Bunlar arkadaş olmuş. Tilki gidip tavuk yakalamış, getirmiş; birlikte yemişler. Akşam olunca tilki inine girmiş, köpeğe de:

—Sen de saklan. Yoksa kurt gelip seni de yer beni de demiş.

Köpek:

—Hımm, demek kurt tilkiden daha güçlü. Sabah olunca ben gidip kurdu bulayım da onunla arkadaş olayım, diye düşünmüş.

Sabah olunca köpek getmiş kurdu bulmuş.

Köpek:

—Kurt kardeş, seninle arkadaş olalım mı?

Kurt:

—Tabi; olalım, demiş.

Bunlar gün boyu gezmişler. Kurt bir kuzu yakalamış, onu yemişler. Akşam olunca kurt yuvasına girerken:

—Köpek kardeş, sen de yuvana gir. Yoksa ayı gelir. Seni de yer beni de demiş.

Köpek düşünmüş ki:

—Ayı da kurttan güçlü demek ki. Ben yarın gidip ayıyı bulayım.

Ertesi gün köpek gidip ayıyı bulmuş. Ayı ile arkadaş olmuş. Akşama kadar dolaşmış; yemiş, içmişler. Akşam olunca ayı:

—Gidip saklan. İnsanoğlu bizi bulursa seni de öldürür, beni de.

Köpek:

—Demek ki ben gidip insanoğlunu bulmalıyım. İnsanoğlu bunlardan daha güçlü, demiş.

Köpek uyanır uyanmaz insanoğlunun yanına gitmiş. *[Bak köpek hep insan]* İnsanoğlu köpeği yanına almış, o dağ senin bu bayır benim gezmiş. Akşam olunca insanoğlu ona yemek vermiş. Köpek bakmış ki insanoğlunun hiçbir şeyden korkusu yok. Orada kalmaya karar vermiş. *[Yani gerçekten her canlı korktuğundan insana saldırır; korkmasa saldırmaz]*

KK-5

2.17. Gollo Guduz Tilki

Bir varmış, bir yohmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bi nenenin bi ineği varmış. Bu ineğini sağlar, süt govasına goyar ahorun gapısından asarmış. Ahşam sağduğı sütün üsdüna sabah da sağlar, evına götürürmüş. Nenenin süti ahorun gapısından asduğunu göran tilki gece galer süti içer, gidermiş. Bi gün, iki gün derkan nene sütünün kim tarafından içulduğunu görmah, oni yahalamah üçün ahorda pusiya yatmış. Gollamaya başlamış. Gece tilki galmış, süti içmiş. Tam gidicahkan nene tilkinin guyrugünü kapiya sıhışdurup goparmış. *[Rahmetluh halam anladurdi, gülüşme...]* Ondan sonra tilki neneye yalvarmış:

—Nene nene, guyrugümü geri ver. Ben bela köyüma gidarsam arhadaslarım bena gollo guduz tilki derlar. Na olur guyrugümü bena geri ver, demiş.

Nene da demiş ki:

—Get bena içduğun süti gatur, ben da sena guyrugün verem. Sütimi gaturmazsan kuyrugün vermem, demiş.

Tilki getmiş inega:

—İnek inek, sütün bena ver. Ben da süti neneye verem. Nene bena guyrugümü versin. Yohsa ben köya getduğum da bena gollo guduz tilki derlar, demiş.

İnek demiş:

—Bena taze yaprağ gatur, alaf gatur ben da sena süt verüram. Garnımı doyurmadan süt vermam.

Tilki getmiş söğüt ağacına:

—Söğüt, dök yaprağın neneya götürüm. Nene yaprakları inega versin. İnek da sütünü bena versin. Ben da oni neneya verem, guyrugumi alem. Yohsa bena gollo guduz tilki diyicahlar, demiş.

Söğüt da:

—Sen gızları topla gatur, dibimda oynasınlar. Onlar oynadıuça ben da yaprağlarımı dökaram, demiş.

Tilki getmiş gızlara:

—Gızlar, galın söğüt ağacının altında oynayın. Siz oynayınca söğüt yaprağlarını dökicağ. Ben o yaprağları topliyem neneya götürüm. Nene yaprağları inega versin İnek da süt verince nene bena guyrugumi geri vericağ. Guyruğumi alamazsam bena gollo guduz tilki derler, demiş.

Gızlar tilkiya demiş ki:

—Biza birar çift papuç gatur, onları geyip oyniyağ. Sen biza papuç gaturmazsan biz da oynamazuğ.

Tilki getmiş papuççıya:

—Get bena yumurta gatur. Ben da sena istaduğın gadar papuç verem, demiş.

Tilki getmiş tavuğa, tavuğ da demiş ki:

—Biza yem gatur, yumurta verem sena.

Tilki bu sefer da yemciya getmiş. Yemciya durumu anlatmış. Yemci bi şey istamadan bi avuç yem vermiş. Tilki yemi almış tavuğa götürmüş. Tavuğ yumurta vermiş. Tilki yumurtayı papuççuya götürünce papuççı tilkiya istaduğın gadar papuç vermiş. Pabuçları gızlara veran tilki, gızları alıp söğüt ağacının altına götürmüş. Gızlar ağacın altında oynayınca söğüt ağacı yaprağlarını dökmaya başlamış. Tilki bi gucağ yaprağ topliyer inega götürmüş. İnek taze yaprağları yiyince süt vermiş. Tilki süti neneya götürmüş. Sütünü alan nene tilkinin guyruguni vermiş. Guyruğuni gopan yera tikan tilki, köyüne dönmüş. Bi daha da nenenin köyüne uğramamış.

Gollo Guduz Tilki

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur zaman içinde bir nenenin bir ineği varmış. Bu ineğini sağar, süt kovasını ahırın kapısından asarmış. Akşam sağdığı sütün üstüne sabah da sağar evine götürürmüş. Nenenin sütü ahırın kapısından astığını gören tilki gece gelip sütü içer gidermiş. Bir gün iki gün derken nene sütünün kim tarafından içildiğini görmek için ahırda pusuya yatmış. Gece tilki gelmiş sütü içmiş tam gidecekken nene tilkinin kuyruğunu kesmiş. Tilki:

—Nene nene, kuyruğumu geri ver. Ben böyle köyüme gidersem arkadaşlarım bana gollo guduz tilki derler. Ne olur kuyruğumu bana ver, demiş. Nene:

—Git bana içtiğin sütü getir, ben de sana kuyruğunu vereyim. Sütümü getirmezsen kuyruğunu vermem, demiş.

Tilki gitmiş ineğe:

—İnek, inek. Sütünü bana ver, ben de sütü neneye vereyim. Nene bana kuyruğumu versin. Yoksa ben köye gittiğim de bana gollo guduz tilki derler. İnek:

—Bana taze yaprak getirirsen, ben de sana süt veririm. Karnımı doyurmadan süt vermem, demiş.

Tilki gitmiş söğüt ağacına:

—Söğüt, dök yaprağını neneye götüreyim. Nene yaprakları ineğe versin. İnek de sütünü versin. İnek süt verince ben onu neneye verip kuyruğumu alayım. Yoksa bana gollo guduz diyecekler, demiş. Söğüt:

—Sen kızları topla getir, dibimde oynasınlar. Onlar oynadıkça ben de yaprağımı dökerim.

Tilki gitmiş kızlara:

—Kızlar gelin söğüt ağacının altında oynayın. Siz oynayınca o yapraklarını dökcek. Ben o yaprakları toplayıp neneye götüreceğim. Nene yaprakları ineğe verecek. İnek de süt verince nene bana kuyruğumu geri verecek. Kuyruğumu alamazsam bana gollo guduz tilki derler, demiş.

Kızlar tilkiye:

—Bize birer çift pabuç getir onları giyip oynayalım. Sen bize pabuç getirmezsen biz de oynamayız, demişler.

Tilki gitmiş pabuççuya:

—Git bana yumurta getir, ben de sana istediğin kadar pabuç vereyim, demiş.

Tilki gitmiş tavuğa, tavuk da demiş ki:

—Bize yem getir yumurta vereyim sana.

Tilki bu sefer de yemciye gitmiş. Yemciye durumu anlatmış. Yemci bir şey istemeden bir avuç yem vermiş. Tilki yemi almış tavuğa götürmüş. Tavuk yumurta vermiş. Tilki yumurtayı pabuççuya götürünce pabuççu tilkiye istediği kadar pabuç vermiş. Pabuçları kızlara götüren tilki kızları alıp söğüt ağacının altına götürmüş. Kızlar ağacın altında oynayınca söğüt ağacı yapraklarını dökmeye başlamış. Tilki bir kucak yaprak toplayıp ineğe götürmüş. İnekleri taze yaprakları yiyince süt vermiş. Tilki sütü neneye götürmüş. Sütünü alan nene tilkinin kuyruğunu vermiş. Kuyruğunu kopan yere diken tilki, köyüne dönmüş bir daha da nenenin köyüne uğramamış.

KK-14

2.18. Nene ile Kurbağa

Nenenin biri bahçada gurbağa göriye. Diye ki hamile gurbağayı görünce:

—Ben bu gurbağanın ebeluğuna gedicam, diye.

Birgün bağıye ki geca gapi çaliniye. Gapiya galanlar:

—Falan gurbağaya sen soz verdun ya onun ebeluğuna seni goturicayulı diyelar.

Nene gahiye gediye gediye gediye daşların dereklarun içina içina goturiyelar neneyi. Nene gediye gurbağayı gurtariye. Bu nenenin goynina goltuğına gaturiyelar soğan gabuği doldiriyelar. Nene yolda galiyekan diye ki:

—Nedicam bu soğan gabuğlarınıniki goturem diye.

Soğan gabuğlarını atıye. Eva gediye ustuni açiye “Dan!” diya bi ses çıhiye. Ola bağıyeki altun. Nene geri döniye soğan gabuğlarını aramaya başliye ki altun bulicağ. Soğan gabuğlarını bulamayan nene evina geri döniye.

KK-15

Nene ile Kurbağa

Nenenin biri bahçede bir kurbağa görmüş. Kurbağayı şişkin karnıyla gören nene:

— Ben bu kurbağanın ebeliğine gideceğim, demiş.

Aradan birkaç gün geçtikten sonra bir gece yarısı nenenin kapısı çalınmış. Kapısını çalan:

— Sen filan kurbağaya söz vermişsin. Şimdi o doğum yapmak üzere, seni ona götüreceğiz, demiş

Nenenin kapısına gelen de bir kurbağaymış. Kurbağa önde nene arkada bunlar taşların arasında düşse kalka bir kayanın dibine varmışlar. Nene taşın dibinde doğum yapmak üzere olan kurbağaya yardım ederek doğum yaptırmış. Neneyi oraya getiren kurbağa nenenin koltuk altlarına soğan kabuğu doldurmuş. Nene dönmüş evine gelirken:

— Bu soğan kabuklarını götürüp ne yapacağım? Atayım gitsinler, demiş.

Soğan kabukları koltuğunun altından yere düşünce dan dun diye sesler çıkmış. Nene dönüp bakmış ki attığı soğan kabukları altın olmuş. Eğilip birini alana kadar diğer soğan kabukları gözden kaybolmuş. Elinde bir altınla eve dönen nene soğan kabuklarını attığına çok pişman olmuş.

KK-15

2.19. Tilki, Kuş, Ayı

Bir varmış, bir yohmuş. Tilkiyle guş gardaşluh oliyelar.

Gardeşluh oliyelar, tilki guşa diye ki:

—Gardeşluh yarın benim yemegima gelicağsın.

Kuş diye:

—Hay hay, tamam diye.

Tilki mısır hedigi çorbasi bişürir. Guş yemega getduğunda tilki çorbayı bi daşın başından aşşağı tokiye, diliyla yaliyye yemeye başliye. Guş, gagasiyinnan daşın üstündan bi turli çorba topliyamiye. Her vurduğunda gagasi daşa galiye, bi damla çorba alamiye. *[Guş diye bu anami bilmam na etdi, neyisa]* Aradan biraz zaman geçye, guş tilkinin kendisine yapduğı oyunun intikamını almağ için tilkiyi yemega çağırıye. Guş, bişürduğı yemegi dar boğazlı bi gabın içına dokiye. Tilki yemega galdüğunda bağye ki ağzi gabın içına girmiye. Guşdan düşan parçaları yiye garnını doyurmaya çalışıye. Bir iki loğma dişında bi şey yiyamiye. Guş yemegünü bitürir diye:

—Tilki gardaşluh, bin sirtima, gokyuzuna çıhağ. Sena oradan dünyayı gösdarem.

Tilki biniye guşun sirtina. Guş buni aliye gokyuzuna doğru uçmaya başliye. Biraz uciye tilkiya diye ki:

—Arhadaşım, aşağısı nasi gorukiye?

Tilki diye:

—Bi tarla gibi gorunye.

Guş birez daha yuhari çıkduğunda bi daha soriye:

—Yeryüzi na gadar gorukiye?

Tilki diye:

—Bi harman yeri gadar gorikiye.

Guş birez daha yuhari uçye, gena soriye:

—Şimdi yeryüzi na gadar gorikiye?

Tilki diye:

—İğnenin uci gadar görüniye. Varla yoh arası.

Guş diye:

—Tamam.

Guş ganadını hafif egiye, tilki gokyuzundan aşşağı doğru duşmaya başliye. Bu arada beş altı arhadaş gurbet dönişi bi çeşme başında oturiye, yemek yiyelar. Tilki gokdan onların onuna poop diya duşye, bunlar gorhıdan her biri bi tarafa gaçyelar. Tilki bayıliye ayılıye bağıye ki bi sofrı, sofranın yanında da bi kürk. Tilki gağye kürki geyiye sofraya oturye, bi güzel garnını doyuriye.

Garnı doyan tilki, gağmış ormana doğru yürimaya başliye. Ormana girince garşısına bi ayi çılye.

Ayi diye:

—Gardeşluğ sen bu kurki nerda buldun?

Tilki diye:

—Ben yapdum.

Ayi diye:

—O zaman bi tana da bena yapar misin?

Tilki diye:

—Yaparam ama her gün bena bi tane davar gatur.

Ayi diye:

—Tamam gatururam.

Ayi her gun tilkiya bi davar goturmaya başliye. Bi hafta goturduğdan sonra kurki merağ ediye:

—Kurk bitti mi? Ne yapdun?

Tilki diye:

— Yağasiyinnan goli galdi. İki tane daha gaturdun mi tamamdu, diye.

Naysa ayi iki davar daha goturiye:

—Eee, hadi. Kurki ver artuğ, diye.

Tilki diye:

—*[Tövbe tövbe pezevenk diye.]* Ben na anlaram kurk yapmağdan. Anam mi terzi babm mi? Seni gandurdum, davarlari yedim.

Ayi diye:

—Vay, demağ beni gandurdun ha! Ben da seni yemaz miyam?

[Ondan sonra nayisa] Ayi tilkinin yuvasinin çıkışında beklamaya başliye. Tilki o kadar davar etindan sonra susuzluğdan gıvrannmaya başliye. Yuvasından çıkarsa ayi oni yer diya gorhiyer. Tilki yuvadan hizlica çıkıp kaçmayi pilanliye. O bu plani yaparkan ayinin yuğusi galiye. Yuğlamaya başliye. Buni bilmadan tilki yuvasından firliye, goşmaya başliye. Ayi durumu anliye peşindan goşmaya başliye. Tilki önda ayi arğada goşarkan tilki iki pelit ağacinin arasından geçiye gediye. Ayi da oradan geçmağ isdiye sıhışıye galiye. Na yapmişsa çıkamiye. Tilki döniye ayiyla dalga geçiye. Tilkiya uyliye. Tilkinin ayiyla oynaduğuni bi çiftçi uzağdan goriye. Bu ayi uğraşa uğraşa pelit ağacinin birini gıriye gurtuliye.

Ayi diye:

—Tilki gardaş, sen kimsaya benim bu duşduğum durumu dema. Ben sena her gün gena bi davar gaturem.

Tilki diye:

—Hay hay, diye.

Ayi bigaç gün tilkiya davar goturiye. Bi gun davari yağalamadan önce gediye evi dinliye. Ayi evun penceresinden içarida gonusulanlari dinliye. İçarda bi çocuğ:

—Baba ekmek, baba ekmek diyyemiş.

Babasi:

—Dur önce bi masal anladem. Tilki ayiyi iki ağacın arasına sığışdurup onunla eylanmış, diye.

Ayi buni duyie:

—Demah sen beni gordun da dalga geçyesin ha! Ben da seni tarlanda beşliyem da yiyem.

Adam ayunun deduşlarını duyie. O günden sonra tarlasına gidamaz oliye. En sonunda tarlayı yahıp ayidan gurtulmayı düşünie. Bu sırada tilki galiye, adama diye:

—Ben seni bu ayidan gurtarursam bena na verürsin?

Adam diye:

—Sen yetar ki beni bu ayudan gurtar, na dilarsan verüram.

Tilki diye:

—Aşırunda ki inegi isdaram o zaman.

Adam kabul ediye. Tilki diye:

—Sen şimdi bi çuval bi da balta al. Sen tarlanın üst tarafından galyekan ben da alt tarafından galicam. Sena “orada ayi var mi?” diye sorduğunda “yoh” de ayiya yanaş.

Adam tilkinün planini yapıie. Tarlanın üst tarafından tarlaya giriye, ayi adami goriye. Aşğıdan tilki seslenie:

—Olal! Oralarda bi ayi gorunie, dikkatli ol, diye.

Adam diye:

—Buralarda ayi felan yoh. Meraş etma.

Adam biraz daha ayiya yahlaşduğunda tilki diye:

—Önünde bi ayi var goryeram.

Adam diye:

—Yoh yoh. Burada ayi gormiyeram ben. Ayi, adama gısuş sesla diye ki:

—Tilki sana na soriye?

Adam diye:

—Tarlanın alt tarafından seni gorduğuni soyliye.

Ayi diye:

—Gatur ambu çuvala girem. Başah, o zaman na gorical?

Ayi adamın gaturduğu çuvalın içine gariye ama ayinin kafasi çuvala sığmiye. Tilki aşağıdan gena sesleniye:

—Orada bir ayi başi goryeram. Bekla yanan galem, diye.

Ayi adama diye:

—Tilki gena na diye.

Adam diye:

—Senun başuni gorduğı için buriya gelicahmış.

Ayi diye:

—Sen başumi baltayla kes. Baħaħ bu tilki o zaman na goricaħ?

Adam baltayla ayinin gafasina bi iki vuriye [*Bismillah*] ayiyi olduriye. Tilki adamun yanına galiye:

—Ben sözumi tutdum. Hadi sen da sözün dut, diye.

Adam tam gonişicahkan açluħdan garni guruldamaya başliye.

Tilki diye:

—Bu ses da na?

Adam diye:

—İçimde iki tane tazi var. İkisi da önca ben tilkiyi yiyicam diye gavga ediye. Sen onların sesini duyyesin.

Tilki diye:

—Aman aman! İnegin galsın. Ben sendan bi şey isdamam, diyarah goşmaya başliye.

Adam da beylaca hem tilkidan hem da ayidan gurtuliye. Çocuğıyla yiyye, içye muratlarına geçiyelar.

KK-2

Tilki, Kuş, Ayı

Bir varmış bir yokmuş tilki ile kuş arkadaş olmuşlar. Tilki kuş:

—Arkadaşım yarın bana gel de yemek yiyelim, demiş. Kuş:

—Hay hay, demiş.

Tilki mısır hediğı çorbası pişirmiş. Kuş yemeğe gittiğinde tilki çorbayı bir taşın başından aşağı dökmüş diliyle yalayarak yemeye başlamış. Kuş gagasıyla taşın üstünden bir türlü torba toplayamamış. Her vurduğunda gagası taş

geliyor bir damla çorba alamıyormuş. Aradan biraz zaman geçince kuş tilkinin kendisine yaptığı oyunun intikamını almak için tilkiyi yemeğe çağırmuş. Kuş pişirdiği yemeği dar boğazlı bir kabın içine dökmüş. Tilki yemeğe geldiğinde bakmış ki ağzı kabın içine girmiyor. Kuştan düşen parçaları yiyerek karnını doyurmaya çalışmış ama bir iki lokma dışında ağızına bir şey girmemiş. Kuş yemeğini bitirince:

—Tilki arkadaşım bin sırtıma gökyüzüne çıkalım. Sana oradan dünyayı göstereyim, demiş.

Tilki binmiş kuşun sırtına. Kuş bunu almış gökyüzüne doğru uçmaya başlamış. Biraz uçunca kuş tilkiye:

—Arkadaşım aşağısı nasıl gözüktüyor, demiş. Tilki:

—Bir tarla gibi gözüktüyor, demiş.

Kuş biraz daha yukarı çıktığında bir daha sormuş:

—Yeryüzü ne kadar gözüktüyor, demiş. Tilki:

—Bir harman yeri kadar gözüktüyor, demiş.

Kuş biraz daha yukarı uçmuş ve tekrar sormuş:

—Şimdi yeryüzü ne kadar gözüktüyor, demiş. Tilki:

—İğnenin ucu kadar görünüyor. Var ile yok arası, demiş. Kuş:

—Tamam, demiş.

Kuş hafif kanadını eğince tilki gökyüzünden aşağı doğru düşmeye başlamış. Bu arada beş altı arkadaş gurbet dönüşü bir çeşme başında oturmuş yemek yiyorlarmış. Tilki gökten onların önüne düşünce bunlar korkudan her biri bir tarafa kaçmış. Tilki bayılıp ayılınca bakmış ki bir sofraya, sofranın yanında da bir kürk var. Tilki kalkmış kürkü giyip sofraya oturmuş bir güzel karnını doyurmuş.

Karnı doyan tilki kalkmış ormana doğru yürümeye başlamış. Ormana girince karşısına bir ayı çıkmış. Ayı:

—Kardeşim, sen bu kürkü nerede buldun, demiş. Tilki:

—Ben yaptım, demiş. Ayı:

—O zaman bir tane de bana yapar mısın, demiş. Tilki:

—Yaparım ama her gün bana bir tane davar getirirsen lazım, demiş. Ayı:

—Tamam, getireceğim, demiş.

Ayı her gün tilkiye bir davar götürmeye başlamış. Bir hafta götürdükten sonra kürkü merak edip sormak istemiş:

—Kürk bitti mi? Ne yaptın, demiş. Tilki:

— Yakası ile kolu kaldı. İki tane daha getirdin mi tamamdır, demiş.

Ayı iki davar daha götürdükten sonra:

—Eee, hadi. Kürkü ver artık, demiş. Tilki:

—Ben ne anlarım kürk yapmaktan. Seni kandırıp davarları yedim, demiş. Ayı:

—Vay, demek beni kandırdın ha! Ben de seni yemez miyim?

Ayı tilkinin yuvasının çıkışında beklemeye başlamış. Tilki o kadar davar etinden sonra susuzluktan kıvranmaya başlamış fakat yuvadan çıkarsa ayı onu yemek için bekliyor. Tilki yuvadan hızlıca çıkıp kaçmayı planlamış. O bu planı yaparken ayının uykusu gelmiş. Uyuklamaya başlamış. Bunu bilmeden tilki yuvasından fırladığı gibi koşmaya başlamış. Ayı durumu anlayıp peşinden koşmuş. Tilki önde ayı arkasında bunlar koşarken tilki iki pelit ağacının arasından geçip gitmiş. Ayı da oradan geçmek isteyince sıkışıp kalmış. Ne yapmışsa çıkamamış. Tilki dönüp ayı ile dalga geçmeye başlamış. Tilkinin ayıyla oynadığını bir çiftçi uzaktan görmüş. Bu ayı uğraşa uğraşa pelit ağacının birini kırıp kurtulmuş. Ayı:

—Tilki kardeş, sen kimseye benim bu düştüğüm durumu deme. Ben sana her gün yine bir davar getireyim, demiş. Tilki:

—Hay hay, demiş.

Ayı birkaç gün tilkiye davar götürmüş. Bir gün davarı yakalamadan önce gidip evi dinlemeye karar vermiş. Ayı evin penceresinden içeride konuşulanları dinlemeye başlamış. İçerde bir çocuk:

—Baba ekmek, baba ekmek diyormuş. Babası:

—Dur önce bir masal anlatayım. Tilki ayıyı iki ağacın arasına sıkıştırıp onunla eğlenmiş, demiş.

Ayı bunu duyunca:

—Demek sen beni gördün de dalga geçiyorsun ha. Ben de seni tarlanda bekleyip yemez miyim?

Adam ayının dediklerini duymuş. O günden sonra tarlasına gidemez olmuş. En sonunda tarlayı yakarak ayıdan kurtulmayı düşünmüş. Bu sıra da tilki çıkagelmiş. Adama:

—Ben seni bu ayıdan kurtarırsam bana ne verirsin? Adam:

—Sen yeter ki beni bu ayıdan kurtar, ne dilersen veririm, demiş. Tilki:

—Ahırındaki ineği isterim o zaman, demiş.

Adam kabul etmiş. Tilki:

—Sen şimdi bir tane çuval al bir de balta. Tarlanın üst tarafından gelirken ben de alt tarafından geleceğim. Sana orda ayı var mı diye sorduğum da yok de ayıya yanaş, demiş.

Adam tilkinin planını uygulamaya başlamış tarlanın üst tarafından tarlaya girince ayı adamı görmüş. Tam o sıra da aşağıdan tilki seslenmiş:

—Oralarda bir ayı görünüyor, dikkatli ol, demiş. Adam:

—Buralarda ayı falan yok, merak etme, demiş.

Adam biraz daha ayı ya yaklaştığında tilki:

—Önünde bir ayı var görüyorum, demiş. Adam:

—Yok yok, burada ayı görmüyorum ben, demiş. Ayı adam kısık sesle:

—Tilki sana ne soruyor, demiş. Adam:

—Tarlanın alt tarafından seni gördüğünü söylüyor, demiş. Ayı:

—Getir şu çuvala gireyim bakalım o zaman ne görecektir.

Ayı adamın getirdiği çuvalın içine girmiş ama ayının kafası çuvala sığmamış. Tilki aşağıdan yine seslenmiş:

—Orada bir ayı başı görüyorum, yanına geleyim dur, demiş. Ayı adama:

—Tilki gene ne diyor, demiş. Adam:

—Senin başını gördüğü için buraya gelecekmiş, demiş.

Ayı:

—Sen başımı şu baltayla kes bakalım bu tilki o zaman ne görecektir.

Adam baltayla ayının kafasına bir iki vurunca ayıyı öldürmüş. Tilki adamın yanına gelip:

—Ben sözümü tuttum hadi sen de sözünü tut, demiş.

Adam tam konuşacakken aklıtan karnı guruldamaya başlamış. Tilki:

—Bu ses de ne, demiş. Adam:

—İçimde iki tane tazi var. İkisi de önce ben tilkiyi yiyeceğim diye kavga ediyor. Sen onların sesini duyuyorsun, demiş. Tilki:

—Aman aman ineğin kalsın. Ben senden bir şey istemem diyerek koşmaya başlamış.

Adam da böylece hem tilkiden hem de ayıdan kurtulmuş. Çocuğuyla yemiş içmiş muratlarına geçmişler.

KK-2

2.20. Yılan ve Çakal

[*Nasil idi o haa... Çakal, şimdi oyle bi şey, çakal varidi, çakal var ya, biliyorsun tabi, gülüşmeler...*] Adamun birini yılan isirmiş. [*Duşye peşina haa*] Yılan adamdan saklanmak için kaçarken yolda başla bir adama rastlamış.

Yılan adama der ki:

— Bir adam peşumden geliye bulinca oldurecek beni sakla.

E işde orya gir burya gir, bilmem dese da yılan:

— Yok, oralar olmaz. Beni bulur, oldurur. Sen ağzuyin aç. Beni orada bulamaz, diyu.

[*O da demek kafadan sakat adam ki yılan ağzuza girar mi ya*] ağzuni açmış, yılan girip saklanmış. [*Dinleyici: Beni da isirdi yılan ha*] Yılanı arayan öbür adam, elunde sopayla bu adama rastlayınca:

— Burdan bir yılan geçti mi, gördün mi?

— Gördüm. Geçti gitti, arkadaş demiş.

Yılanı arayan adam uzaklaşınca ağzuna yılanı sakliyan adam:

— Haydi, çık şimdi. Adam getti, kurtuldun.

Yılan demiş:

— Yok, sen adama yalan söyledun. Ben gidup senin cigeruni yiyeceğim.

[*Anladun öylea şey oldi*] Adam yılanı ağzundan çıkaramayınca:

— O zaman gel senunle anlaşma yapalım. Üç tane canlı mahlûkata durumu anlatalum. Kim daha fazla oy alursa sonucina uyulum, demiş.

Yılan anlaşmayı kabul ediyu, yola çikiyular. Biraz yol gettuktan sonra bir eşşeğa rastlayılar. Değirmendan un taşıye taşıye zayıflemiş tabi, sahibi otlaması için meraya salmış. Adam eşşeğun yanına geliye durumu anlatiye.

Eşek ne der biliyor musun?

— İnsanoğluna eyuluk geçmaz. Ye cigerini yılan, demiş.

Birinciye gaybediye. Eşşek yılanı tutunca yollarına devam ediyorlar, bi tane zayıf ata rastlayiler. At da eşşek gibi bi deri bir kemuk kalmış. [*Zayıf, zavallı kemuk omış, adam bakmamış zamanında işte.*] Adam yaklaşıp ata da durumu anlatmış. O da aynisini diye:

— İnsanoglina eyuluk geçmaz. Ye ciğerini, diyu.

Şimdi bi tane kaldı. Son canlinun da oyuni almak için tekrar yola çıkmışlar. Gidiyu gidiyu o da çakal karşıliyu.

Şimdi çakal karşıliyu:

— Eee kardaşum bi dur sana bir şey soracağum. Ona cevap ver da oyle yolına devam et, diyu.

Çakal:

— Sen soruni sor. Ben buradan cevabuni vereceğum, demiş.

[*Tabi çakal saklaniye. Niçun derlar ona çakal çok uyanuk hayvandur: Ben da dört tane vurdum. Gülişmeler...Şimdi, neysa*] Çakal adamdan bikaç metre uzakta duruyormış. Adam çakala da durumu anlatmış.

Çakal:

— Bu dava, mahkeme oyle çözülmez, demiş. Hakimler iki kişiyi da huzurına alup oyle karar veriyler. [*Bak çakal o gadar kurnaz mahlukat ki. Şimdi adami kurtaracağum ne güzel bi şey, şimdi*] Ben da yilandan çok korkarum. Yüz yüze olicak, o da çıkacak meydana. Ağzundan çıkınca bir çuvalun içine al. Çuvalun ağzuni eyca bağla, sonra oni ayağunla eyca ez. Ben oyle karar vereyum, diyu.

Adamun ağzından yılan çıkınca adam yılanı bi çuvalun içine almış, ağzuni sıkica bağlamış.

— Deduklerini yaptum. Şimdi ne yapayim? Benum canimi kurtardun. Ben sana ne eyluk yapayim, demiş.

Çakal:

— Ben sendan hiçbir eyluk istemem, diyu.

Adam diyu:

— Sen burada beni bekla. Gidup kümesdan sana en etli tavuğı getureyim.

[*Çakal tavuğa merakli ya! İsmun neydi? Arş.: Ayşe. Kaynak kişi: Ha Ayşe, tamam, şimdi*] Adam tavuğı geturmaya gidince çakal, insanoglina güven olmaz diyu yeruni degişturiyu. Adam iki av köpegiyla geri dönerkan çakal

av köpeklerinin kuyruğunu, bi da adamun sirtuna astuğı av tufegunun ucuni göriye. Çakalla karşılaştığı yera gelen adam çakali göremayınca seslenmiş:

— Ee arkadaş, tavuğı geturdum, nerdasin?

[Şimdi öyle bi şey. İnsanoğlu oyle şey ki yılanın derusina tamah etmiş. Ne edicahsin senun canini kurtarmış. Yok neysa insanoğlu puştur gızum. Şimdi...]
Çakal uzaklardan sesleniyu:

— Sen oraya birak. Acukunca gelur yerum. Şimdi karnum tok, diyu.

Çakal çakalluğı yani uyanukluğıyle adamun canini kurtarmış ama insanoğlu eyuluktan anlamaz.

KK-16

Yılan ve Çakal

Adamın birini yılan ısırmış. Yılan adamdan saklanmak için kaçarken yolda başla bir adama rastlamış. Yılan adama:

— Bir adam beni bulunca öldürecek benim saklanmama yardım et, demiş.

Adam şuraya gir, buraya gir dese de yılan:

— Yok, oralar olmaz beni bulur öldürür. Sen ağzını aç beni orada bulamaz, demiş.

Adam ağzını açmış, yılan girip saklanmış. Yılanı arayan diğer adam bu adama rastlayınca:

— Buradan bir yılan geçti mi, gördün mü? Adam:

— Gördüm, geçti gitti bir yılan, demiş.

Yılanı arayan adam uzaklaşınca ağzına yılanı saklayan adam:

— Haydi, çık şimdi. Adam gitti, kurtuldun. Yılan:

— Yok, sen adama yalan söyledin. Ben gidip senin ciğerini yiyeceğim, demiş. Adam yılanı ağzından çıkaramayınca:

— O zaman gel seninle anlaşma yapalım. Üç tane canlı mahlûkata durumu anlatalım kim daha fazla oy alırsa sonucuna uyalım, demiş.

Yılan anlaşmayı kabul edince yola çıkarlar. Biraz yol aldıktan sonra bir eşeğe rastlarlar. Değirmenden un taşıya taşıya zayıflayan eşeği sahibi otlaması için meraya salmış. Adam eşeğin yanına gidip durumu anlatmış. Eşek:

— İnsanoğluna iyilik geçmez ye ciğerini yılan kardeş, demiş.

Eşğin yılanı tutması sonucu yollarına devam eden adam ile yılan bir ata rastlamışlar. At da eşek gibi bir deri bir kemik kalmıştır. Adam yaklaşp ata da durumu anlatmış ve bir taraf tutmasını söylemiş. At:

— İnsanoğlu iyilikten anlamaz, ye ciğerini öldür, demiş.

Son canlının da oyunu almak için tekrar yola çıkarlar. Yılan iki oy aldı şimdiye kadar. Biraz yol aldıktan sonra önlerine bir çakal çıkmış. Adam:

— Çakal, gel sana bir şey soracağım ona cevap ver de öyle yoluna devam et, demiş. Çakal:

— Sen sorunu sor, ben buradan cevap veririm, demiş.

Çakal adamdan birkaç metre uzakta duruyormuş. Adam çakala da durumu anlatmış. Çakal:

— Bu dava öyle çözülmez. Hakimler iki kişiyi de huzuruna alıp öyle karar veriyor. Ben de yilandan çok korkarım ağzından çıkınca bir çuvalın içine al, ağzını bağla ben öyle karar vereyim, demiş.

Adamın ağzından yılan çıkınca adam yılanı bir çuvalın içine almış, ağzını sıkıca bağlamış. Adam dönmüş çakala:

— Dediklerini yaptım. Şimdi ne yapayım? Çakal:

— Şimdi onu ayaklarıyla bir güzel çiğne, demiş.

Adam çuvaldaki yılanı ayakları ile çiğneyerek öldürmüş. Adam çakala:

— Sen beni bu dertten kurtardın ya dile ben ne dilersen. Çakal:

— Ben senden hiçbir şey istemem, demiş. Adam:

— Sen burada beni bekle gidip kümesimden sana en etli tavuğu alıp geleyim, demiş.

Adam tavuğu getirmeye gidince çakal insanoğluna güven olmaz diyerek yerini değiştirmiş. Adam iki av köpeği ile geri dönerken çakal av köpeklerinin kuyruğunu ve adamın sırtına astığı av tüfeğinin ucunu görmüş. Çakal ile karşılaştığı noktaya gelen adam bir şey göremeyince seslenmiş:

— Çakal kardeş sana tavuğu getirdim, neredesin? Çakal uzaklardan:

— Sen oraya bırak acıkınca gelir alırım şimdi çok tokum, demiş.

Çakal çakallığı yani uyanıklığı ile adamın canını bile kurtarmış olsa da insanoğlu iyilikten anlamaz.

2.21. Yılan Masalı

Zamanın birinde fakir bir adam varmış, yiyecek içecek hiçbir şeyi yokmuş. Bir kuyunun etrafında oturur, kendi kendine söylenir:

— Ne yiyeceğim ne içeceğim? Fakirim, diye dövünürmüş.

Bir gün kuyudan bir yılan kafasını uzatınca adam yılanı:

— Git, senle uğraşamam. Benim derdim bana yeter, demiş.

[*O arada yine de kendi kendine mırmlanıyor, söyleniyor*] Yılan kuyunun dibine inmiş ve bir tane parlak ufak altın alıp kuyunun dışına atmış. Adam altını alıp götürmüş harcamasını yapmış. Bir süre sonra altın bitince adam tekrar kuyunun kenarına gelmiş:

— Yılan kardeş, altınım bitti. Senin yanına geldim, param bitti, aç kaldım, demiş.

Yılan yine bir altını kuyunun kenarına atmış, bu böyle bir süre devam etmiş. Git zaman gel zaman adam bir gün hastalanmış ve kuyuya gidemez olmuş. Adam çocuğuna:

— Oğlum, git filan kuyunun kenarına. Orada bir yılan var. Babam hasta gelemedi. Beni gönderdi de. O sana bir altın verecek. Al gel, demiş.

Çocuk kuyunun başına gelmiş ve yılanı babasının derdini, durumunu anlatmış. Yılan yine bir altını kuyunun dışına atmış. Çocuk altını alıp giderken aklına bir hinlik gelmiş.

Çocuk:

— Bu kuyuda çok altın var demek ki. Ben hep gidip geleceğime yılanı öldürüp altınların hepsini kendime alırım. Tek tek uğraşamam, demiş. [*Ben bi daha gidip geleceğim bilmem ne, yılanı bir sürü dert anlatacağım*].

Tekrar kuyunun başına gelmiş:

— Yılan kardeş, yılan kardeş, diye seslenmiş.

Yılan başını çıkartınca o anda çocuk elindeki taş ile yılanı vurmaya, onu ezmeye çalışmış. Yılanın kuyruğu kopmuş, yılan o kuyruk acısıyla çocuğu ısırmış. Yılan tekrar kuyuya kaçmış. Çocuk ise eve giderken yılanın zehrinden ölmüş.

Baba, uzun bir süre oğlu gelmeyince çocuğunu merak etmiş. Birileri gelip çocuğunun yılan ısırmasından öldüğünü söylemiş. [*Zaten anlıyor, çocuk uzun zaman gelmeyince anlıyor*]. Adam bir süre sonra tekrar kuyunun başına gidip yılanı seslenmiş:

— Yılan kardeş, ben sana oğlumu gönderdim. Oğlum bir cahillik yaptı ve taş ile seni yaraladı. Sen de onu ısırdın, oğlum öldü. Haklısın, ölen öldü. Biz gene dost olalım. Sen bana altın ver, demiş.

Yılan kafasını uzatıp:

— Ey insanoğlu! Bende bu kuyruk acısı sende de bu evlat acısı oldukça biz asla dost olamayız, demiş.

Yılan yuvasına adam da evine dönmüş.

KK-17

2.22. Babaannenin Horozu, Dedenin Köpeği

Bir babaanne ile dede varmış. Babaannenin horozu, dedenin de bir tane köpeği varmış. Bir gün babaanneye horozu demiş ki:

— Bana bir yumurta pişir de ben sana altın getireyim.

Babaanne de:

— Sen nerden getireceksin altını?

Horoz:

— Sen yumurtayı pişir, gerisine karışma. Ben sana altın getireceğim, demiş.

Babaanne yumurtayı pişirip horozu vermiş. *[Böyle şey olmaz tabi ama masal bu ya oluyor işte]* Horoz yola çıkmış. Ormanda giderken karşısına bir tane ayı çıkmış. Ayı:

— Ey horoz kardeş, nereye gidersin?

Horoz:

— Arkama geç de sana diyeyim, demiş.

Ayı arkasına geçince horoz onu yutmuş ve yoluna devam etmiş. Horoz yoluna devam ederken ilerde karşısına manda çıkmış.

Manda:

— Ey horoz kardeş, nereye gidiyorsun, demiş.

Horoz:

— Arkama geç de sana diyeyim, demiş.

Manda arkasına geçince onu da yutmuş ve yoluna devam etmiş. Padişahın sarayına varmak üzere iken bu sefer karşısına göl çıkmış.

Göl:

— Ey, horoz kardeş! Nereye gidiyorsun, demiş.

Horoz da:

— Padişahın kızını kendime almaya gidiyorum, demiş.

[*Dersin insan da kendine alacakmış, gülüşme...*] Bunun üzerine göl:

— Horoz kardeş orada ateş var. Seni yakar, demiş.

Horoz bunları duyunca gölün hemen hepsini içmiş. Padişahın sarayına varmış. Bir ağacın tepesine çıkmış, ötmeye başlamış:

— Ben padişahın kızını almaya geldim. Padişah bunu duyunca:

— Bu da kim? Nereden geldi bu horoz, diyerek öfkelenmiş, muhafızlara:

Atın bunu atların arasına! Atlar çiğnesin. Sonra keser yeriz, demiş.

Muhafızlar horozu atların arasına atınca horoz içinden ayıyı çıkarmış. [*O küçücük hayvanın içine o kadar şey nasıl sığsın işte, gel de inan, neyse*] Ayı atların hepsini boğmuş. Horoz da sabaha karşı ölü gibi yatmış, ahırın kapısı açan muhafızlar horozu ölü sanıp ormana atmışlar. Bir süre sonra horoz yine gelmiş, yine çıkmış ağacın tepesine ötmeye başlamış:

— Ben padişahın kızını almaya geldim.

Padişah:

— Bu horoz neden ölmedi? Muhafızlar; horozu domuzların içine atın, demiş.

Muhafızlar horozu domuzların içine atmış. Horoz bu sefer mandayı içinden çıkarmış, manda domuzların hepsini öldürmüş [*Manda bu ineğe benzer, bilirsin sen. Arş.: Evet, biliyorum. Kaynak kişi: Nerde kalmıştım, ha tamam*]. Horoz yine ölü taklidi yaparak yatmış. Askerler gelip bakmışlar ki horoz ölü. Bırakalım birazdan alırsız, deyip oradan ayrılmışlar. Horoz yine ağacın tepesine çıkmış:

— Ben padişahın kızını almaya geldim, deyip ötmeye başlamış.

Padişah bu sefer muhafızlara:

— Horozu ateşe atın, demiş.

Horozu ateşe atmışlar, horoz içindeki gölü çıkararak ateşi söndürmüş. Padişah yine horozu öterken görünce muhafızlara:

— Horozu altınların içine atın, orada altınlar içinde altın yiyerek şişip patlasın, demiş.

Bunun üzerine horoz altınların olduğu odaya atılmış. Orada altınları karnına doldurmuş. *[Ne kadar alacaksa artık]* Sabah erkenden muhafızlar altın odasına girmiş bakmışlar ki horoz ölü gibi yatıyormuş. Tam o sırada horoz uyanmış, kapının kenarından kaçıp giderken:

— Ben padişahın kızını almaya geldim, diye ötmeye devam etmiş.

Uzun yollardan gelen horoz, evine dönmek için tekrar yola çıkmış, az gitmiş uz gitmiş sonunda babaannenin kapısına gelmiş, ötmeye başlamış:

— Babaanne, çabuk gel. Arkama vur da altınları çıkaralım, demiş.

Babaanne horozun dediğini yapmış, altınları almış, götürmüş evine. *[Hiç de şaşırmamış mı acaba?]* Bunları gören dede hayıflanmış. Köpek, horozu görünce dedeye *[şimdi o da işe kalkışacak güya]*:

— Ben de aynısını yaparım, demiş.

Dede de bir yumurta pişirip köpeğe vermiş, köpek çıkmış yola, nerede düğün varsa oraya gitmiş *[köpek bu işte]*. Orada düğün yemeklerinden kalan kemikleri midesine doldurmuş, dedeye getirmiş, havlamış:

— Dede dede; getir sandığı sana altın getirdim, demiş.

Dede hemen sandığı getirmiş, *[nasıl heyecanlandı kim bilir; gülüşmeler...]* köpeğin arkasına geçmiş, köpeğin karnına bir tekme vurunca kemikler sandığa dökülmüş.

— Hani altın?

Köpek:

— Altınlar sandıkta, diye havlamış.

Dede:

— Ben sana altın getir dedim, sen bana kemik getirmişin.

Dede çok kızmış, köpeğe bir tekme daha atıp kovmuş evinden. Böylece masal da burada bitmiş.

KK-18

2.23. Şahmaran

Bir varmış bir yohmuş. Bi kadın tek oğliyla yaşermiş. Oğlanın adı Şahmaran'mış. Bu oğlani köylilar oduna giderkan götürerlar. *[Mesela iki deliganli oduna gider, bu oğlani da hayrina götürerlar. Naysa]* Kendi odunlarını yapduhdan sonra onun eşşegi içinde odun yaper eşşegina yüklerlarmış. Gena bi gün oduna getduhlarında Şahmaran gomşılarının odunlarını yapmasını

beklarkan delüğün birindan bir akrebin çıharağ başğa bir delüğe girduğuni görmiş. Bir çubuk alıp akrebin girduğı delügi garuşdurmaya başlamış. Garuşdurmuş ama akrep çıhmamış. Biraz daha garuşdurunca beyaz beyaz daş parçalarının çıhduğuni görmiş. Gomşularına seslanmış:

—Galın, ben bir şey buldum.

Gomşulari:

—Eee, na var burada taş bu.

Daşı galdurduğlarında altında bala benziyan bir şey görmişlar.

Gomşilari:

—Galın bu bulduğumuzdan Şahmaran’a yedürah. Ölürsa ölür, ölmazsa alır götürürüh, demişlar.

Bir parça kesip Şahmaran’a yedürmişlar.

Şahmaran:

—Analı bu bal, demiş.

Gomşilari baldan eşşeklarına yüklamışlar. Şahmaran’ın eşşegina da yüklamışlar köya dönmişlar. *[Küp gibi bi şeyindan daşıyerlar, he]* Bu bela gal get bir ay sürmüş. Delük bir guyiya dönmiş bal geyunun dibinde galmış. Bir daha getduğlarında gomşilari Şahmaran’a:

—Sen in, bizim küplari doldur, biz yuhari çekip eşşeklari yükliyah. En son da seni yuhari çekaruğ, gidaruğ, demişlar.

Şahmaran guyiya inmiş. Köyliların küplarını doldurmuş guyida bal bitmiş. Gomşilari balın bitduğunu anlamış, Şahmeran’i kuyi da birağıp getmişlar köya. Şahmaran’ın annesine:

—Senin oğluni gaplanlar deresinde gaplanlar yedi. Biz bi şey yapamaduh, demişlar.

Şahmeran’ın annesinin ağlamağdan gözlari kör olmuş. Bu arada Şahmaran guyida elinda bir çubuğla yeri gazmaya başlamış. Kazmış, kazmış bir pencere açılmış. O penceredan çıhınca çayır çimenluğli, yanından nehir ağan bir yera çıhmış. Orada dolaşerkan çardağ gibi bir yer görmüş. Getmiş oraya bağmış ki iki kişiluh bir sofraya hazır, hama kimse yoh. Oturmuş pilavdan yerkan bir yılan gafasını galdurup:

—Sen kimun pilavini yiyersin?

Şahmaran etrafının yılanlar tarafından sarulduğunu görünce gormiş. Bunların beldan yukarısı insan, beldan aşağısı yılanmış. Yılanların şahi sofraya yaklaşmış diğer yılanlara:

—Siz girin yuvalarına, demiş. Şahmaran’a dönüp:

—Sen buraya nasıl galdın? Kiminla galdın?

Şahmaran:

—Ben kimseyle galmadım. Benim başımdan bela bela olaylar geçdi, deyip başından geçanları anlatmış. Yılanların şahi:

—Desena bizim balımızı sen daşydın. Ben balın eksildiğini anladım fakat insanoğlunun elina geçarsam beni kesarlar diye müdahale edamadım, demiş.

Şahmaran yedi sene boyunca orada hikâyeler, masallar anlatmış, gün geçürmüş. Her hikâye bittüğünde yılanların şahi:

—Muradın nadur? Söyle yapem, demiş.

Şahmaran:

—Beni yeryüzüne çıkarın, başka bir dileğim yoktur, dermiş.

Yedi sene dolunca yılanların şahi:

—Tamam, seni yeryüzüne çıkarıcam fakat bendan haç bahsetmiycahsın. Beni kimseya söylamiycahsın, demiş.

Şahmaran:

—Yeminler olsun sendan kimseya bahsetmam, demiş.

O zaman yılanların şahi Zümrüdüanka guşuni çağırmiş:

—Bu insanoğlunu yeryüzüne çıkar da gal, demiş.

Zümrüdüanka:

—Bin sırtına, demiş.

Şahmaran binmiş guşun sırtına, çılmış yeryüzüne. Goşarağ evina galmış ki annesinin gözleri kör olmiş. Yılanların şahi, Şahmaran’a bi kaç şey vermiş. Yıllar geçduğça annesinin gözleri açılmış görmeye başlamış. Şahmaran da tarla sürüp geçimini sağlarmış. Günlerden bir gün o yörenin ağası amansuz bir hastaluğa tutulmuş. Hangi dohtor galsa cylaşamamış. En son büyücü biri:

—Bu ağaya yılanların şahının suyi lazım, yoksa ölüp gidicah, demiş.

Ağa:

—Ben yılanların şahını nasıl bulicam.

Büyücü:

—Oni daha önce görmüş biri var. Sen o adamı, sırtındaki yılanların şahının resminden tanursun. O da olmadıysa suya girdüğünde suyun üstüne bir yağ çıkar. O adamı bulursan sena yılanların şahının suyuni gaturur, demiş.

Ağa herkesi sırayla suya soğmuş. Yıllar geçer tabi, ağa eyca düşer. En son Şahmaran galmış. Ağa Şahmaran'ı da suya soğunca suyun üstüne yağ çıkmış. Millet bahmış ki sırtında da yılan resmi var.

Ağa:

—Sen yılanların şahını nerda buldun? Onun suyunu bena gaturursan kelleni gurtarursun yohsa senin kelleni aluram, demiş.

Şahmaran doğru bal alduhlari guyiya getmiş. Gena kazarağ daha önce çıktığı çayurluğ alana çıkmış. Yılanların şahıyla karşılaşmış. Yılanların şahi:

—Hani bendan heç bahsetmiycağdın? Siz insanoğlı hep aynisiz, demiş.

Şahmaran:

—Şahım, benim ağam senin suyundan istadi. Eger götürmamsam kellemi alicağ. Ocağına düşdüm, demiş.

Yılanların şahi:

—Ben sena bi eyluğ daha yapem ama benim boynumi sen kes. Benim ilk suyum sarı çıkar, o sari suyi ağaya içür. Daha sonra beyaz köpük çıkar. O köpüğü sen iç, demiş.

Şahmaran, ağanın huzurunda yılanların şahının boğazını kesmiş. İlk çıkan sarı suyi ağaya içürmüş. Ağa sudan içar içmez ölmüş. Daha sonra çıkan köpüklü sudan Şahmaran içmiş. Köpüklü suyu içan Şahmaran börti böceğin gonusma seslerini anlamaya başliyer. Hangi bitki naya ey galer. Hangi hayvanın nayı hangi hastaluğı eylaşdurur hepsini örganmış.

Bu Şahmaran'ın ünü, bütün memleketlerde duyulur olmuş. Her kimin hastası varsa ona gaturup şifa beklermiş. Eylaşdurmaduğı hasda galmamış. *[Diyah ki gider bi ota o ot diyer ben kansera eyam, o da aler gullaner gibi işde, ha]* Artuğ ismi Lokman Hekim olmuş. Bir gün bi ırmağı geçarkan bir ağacın altında bi adamın oturduğunu görmüş. Adam Lokman Hekima doğru galıp elindeki defderi almaya yeltenmiş fakat alamamış. Sonra deftera bi vurunca defter suya gapılmış getmiş. Lokman Hekim'in o defdera yazduğı şifalı bitkilerin bir yaprağı arpa tarlasında bulunmuş. *[Arpa o yüzdän ilaçdur. O tarlada galmasi da önemlidiür]* O yaprağdan örganılan bilgiler bugüne gadar galmış. Lokman Hekim da her yerda şifa dağıtmaya devam etmiş.

Şahmaran

Bir varmış bir yokmuş bir kadın bir oğlu ile yaşamaktaymış. Oğlanın adı Şahmaran'mış. Bu oğlanı köylüler oduna giderken götürür kendi odunlarını yaptıktan sonra onun eşeği içinde odun yapar eşiğine yüklerlermiş. Yine bir gün oduna gittiklerinde Şahmeran komşularının odunlarını yapmasını beklerken deliğin birinden bir akrebin çıkarak başka bir deliğe girdiğini görmüş. Bir çubuk alıp akrebin girdiği deliği karıştırmaya başlamış. Karıştırmış ama akrep çıkmamış. Biraz daha karıştırdı beyaz beyaz taş parçalarının çıktığını görmüş. Komşularına seslenmiş:

—Gelin, ben bir şey buldum. Komşuları:

—Eee, ne var burada taş bu.

Taşı kaldırdıklarında altında bala benzeyen bir şey görmüşler. Komşuları:

—Gelin bu bulduğumuzdan Şahmaran'a yedirelim. Ölürsen ölü, ölmezse alır götürürüz, demişler.

Bir parça kesip Şahmaran'a yedirmişler. Şahmaran:

—Bu bal, demiş.

Komşuları baldan eşeklerine yüklemişler. Şahmaran'ın eşiğine de yüklemişler köye dönmüşler. Bu böyle gel git bir ay sürmüş. Delik bir kuyuya dönmüş bal kuyunun dibinde kalmış. Bir daha gittiklerinde komşuları Şahmeran'a:

—Sen in bizim küpleri doldur, biz yukarı çekip eşekleri yükleyelim. En son da seni yukarı çeker, gideriz, demişler.

Şahmaran kuyuya inmiş. Köylülerin küplerini doldurmuş kuyuda bal bitmiş. Komşuları balın bittiğini anlayınca Şahmeran'ı kuyu da bırakıp gitmişler köye. Şahmaran'ın annesine:

—Senin oğlunu kaplanlar deresinde kaplanlar yedi. Biz bir şey yapamadık, demişler.

Şahmeran'ın annesi ağlamaktan gözleri kör olmuş. Bu arada Şahmaran kuyuda elinde bir çubukla yeri kazmaya başlamış. Kazmış kazmış bir pencere açılmış. O pencereden çıkınca çayır çimenlikli, bir yanından nehir akan bir yere çıkmış. Orada dolaşırken çardak gibi bir yer görmüş. Gitmiş oraya bakmış ki iki kişilik bir sofraya hazır fakat kimse yok. Oturmuş pilavdan yerken bir yılan kafasını kaldırıp:

—Sen kimin pilavını yiyorsun?

Şahmaran etrafının yılanlar tarafından sarıldığını görünce korkmuş. Bunların belden yukarısı insan belden aşağısı yılanmış. Yılanların şahı sofraya yaklaşmış diğer yılanlara:

—Siz girin yuvalarınıza, demiş. Şahmaran’a dönüp:

—Sen buraya nasıl geldin? Kiminle geldin? Şahmaran:

—Ben kimseyle gelmedim. Benim başımdan şöyle şöyle olaylar geçti, deyip başından geçenleri anlatmış. Yılanların şahı:

—Desene bizim balımızı sen taşıdın. Ben balın eksildiğini anladım fakat insanoğlunun eline geçersen beni keserler diye müdahale edemedim, demiş.

Şahmaran yedi sene boyunca orada hikâyeler, masallar anlatarak gün geçirmiş. Her hikâye bittiğinde yılanların şahı:

—Muradın nedir? Söyle yapalım, demiş. Şahmaran:

—Beni yeryüzüne çıkarın, başka bir dileğim yoktur, dermiş.

Yedi sene dolunca yılanların şahı:

—Tamam, seni yeryüzüne çıkaracağım fakat benden hiç bahsetmeyeceksin. Beni kimseye söylemeyeceksin, demiş. Şahmaran:

—Yeminler olsun senden kimseye bahsetmem, demiş.

Yılanların şahı Zümrüdüanka kuşunu çağırmış:

—Bu insanoğlunu yeryüzüne çıkar da gel, demiş. Zümrüdüanka:

—Bin sırtıma, demiş.

Şahmaran binmiş kuşun sırtına çıkmış yeryüzüne. Koşarak evine gelmiş ki annesinin gözleri kör olmuş. Yılanların şahı Şahmaran’a birkaç bir şey vermiş. Yıllar geçtikçe annesinin gözleri açılmış görmeye başlamış. Şahmaran da tarla sürüp geçimini sağlamakla meşgulmüş. Günlerden bir gün o yörenin ağası amansız bir hastalığa tutulmuş. Hangi doktor gelse iyileştirememiş. En son büyücü biri:

—Bu ağaya yılanların şahının suyu lazım yoksa ölüp gidecek, demiş. Ağa:

—Ben yılanların şahını nasıl bulacağım. Büyücü:

—Onu daha önce görmüş biri var. Sen o adamı, sırtındaki yılanların şahının resminden tanırsın. O da olmadı ise suya girdiğinde suyun üstüne bir yağ çıkar. O adamı bulursan sana yılanların şahının suyunu sana getirir, demiş.

Ağa herkesi sırayla suya sokmuş. En son Şahmaran kalmış. Ağa Şahmaran'ı da suya sokunca suyun üstüne yağ çıkmış. Millet bakmış ki sırtında da yılan resmi var. Ağa:

—Sen yılanların şahını nerde buldun? Onun suyunu bana getirirsen kelleni kurtarırısın yoksa senin kelleni alırım, demiş.

Şahmaran doğru bal aldıkları kuyuya gitmiş. Yine kazarak daha önce çıktığı çayırılık alana çıkmış. Yılanların şahı ile karşılaşmış. Yılanların şahı:

—Hani benden hiç bahsetmeyecektin? Siz insanoğlu hep aynısınız, demiş. Şahmaran:

—Şahım, benim ağam sizin suyunuzdan istedi eğer götürmezsem kellemi alacak. Ocağına düştüm, demiş. Yılanların şahı:

—Ben sana bir iyilik daha yapayım ama benim boynumu sen kes. Benim ilk suyum sarı çıkar o sarı suyu ağaya içir. Daha sonra beyaz köpük çıkar, o köpüğü sen iç, demiş.

Şahmaran ağanın huzurunda yılanların şahının boğazını keser. İlk çıkan sarı suyu ağaya içirirler. Ağa sudan içer içmez ölür. Daha sonra çıkan köpüklü sudan Şahmaran içer. Köpüklü suyu içen Şahmaran börtü böceğin konuşma seslerini anlamaya başlar. Hangi bitki neye iyi gelir. Hangi hayvanın neyi hangi hastalığı iyileştirir hepsini öğrenir.

Bu Şahmaran'ın ünü bütün memleketlerde duyulmuş. Her kimin hastası varsa ona getirip şifa beklermiş. İyileştiremediği hasta kalmamış. Artık ismi Lokman Hekim olmuş. Bir gün bir ırmağı geçerken bir ağacın altında bir adamın oturduğunu görmüş. Adam Lokman Hekime doğru gelip elindeki defteri almaya yeltenmiş fakat alamamış. Sonra deftere bir vurunca defter suya kapılmış gitmiş. Lokman Hekim'in o deftere yazdığı şifalı bitkilerin bir yaprağı arpa tarlasında bulunmuş. O yapraktan edinilen bilgiler bugüne dek gelmiş. Lokman Hekim de her yerde şifa dağıtmaya devam edermiş.

KK-9

2.24. Keloğlan ile Yüzüğü

Varıymış yokimış dünya âlem çok imiş. Memleketin birinda Keloğlan ile annesi birlikte yaşarmış. Keloğlan, annesinin örduğı çorapları satarak geçimlerini sağlarmış. Gina bir gün annesinin örduğı çorapları satmak için pazara gettuğunda bir kişinin bir köpeği öldürmeye çalışduğunu görmüş. Hemen adamın yanına getmiş:

—Bu çorapları al garşuluğunda bu köpeği bena ver, demiş.

Adam Keloğlanın teklifini kabul etmiş. Akşam eva elinde bir köpekla döniye Keloğlan. Annesi buna gızye:

—Çoraplari satup na aldın? Niya köpeginnan döndün, demiş.

Keloğlan:

—Anne, ben çoraplari verip bu köpeği aldım. Onun canını gurtardım, demiş.

Annesi gena gızye:

—Biz şimdi na yiycayuh? Köpeği mi?

Annesi sinirlansa da yapicağ bi şey yohmuş. Bir hafta boyunca gena çorap örmüş. Keloğlan annesinin ördüğü çoraplari alıp pazara getmiş. Pazara getduğunda pazarcılardan biri kedinin birini öldürmağ üzere olduğunu görmüş. Goşmış yanına:

—Al bu çorapları da kedinin canını bağışla, demiş.

Pazarcı Keloğlan'ın elindan çoraplari alıp kediyi teslim etmiş. Aħşam eva varduğunda annesi pazardan bir kediyi döndüğünü görmüş, çok gızmış. Bir hafta sonrası için bir çift çorap daha örmaya başlamış. Ertesi hafta Keloğlan pazara varmış, bu sefer da bi yılani öldüricahlarını görmüş. Annesinin ördüğü çorabi verip yılani almış. Aħşam eva varduğunda köpeği, kediyi bi da yılani yanına almış oturmuş.

Annesi:

—Üç haftadur ördüğüm çoraplarla bunlari aldın. Evde yiycach bi şey galmadi. Şimdi biz ne edicayuh? Biz kendimize ekmek bulamiyerkan bunlara na yeduricayuh, demiş. Keloğlan:

—Anne biz açsak onlarda aç galur. Biz yiycach bi loħma bulursach onlar da garnini doyurur. Merağ etma, demiş.

Keloğlanla annesinin gonusmasını duyan yılani Keloğlana:

—Sen bena eyiluh yaptın sıra bena galdi. Keloğlan:

—Sen bena nasıl eyiluh yapıcaksın?

—Beni takip et. Ben babamın bulunduğı yera getduğumda babam yılani şahidur. Orada yılani sana sarilicach. Ondan sonra yılaniların şahi sena “iste dileğini vereyim muradını” diyicach. Sen na diyicahsın? Keloğlan diyer:

—Ben na bilüram na diyicagımı. Yılani diyer ki:

—Babam sena dileğini sorduğunda sen, “padişahım dilinizin altındaki yüzüğü isterim de”, demiş.

Yılan önda Keloğlan arhada yılanların şahının olduğı yera varduğlarında yılanlar Keloğlani sarmışlar tam ısıricahları zaman yılan babasına:

—Baba, bu benim canımı gurtardı. Ona zarar vermayın, demiş. Yılanların şahi:

—Sen evladımın canını gurtardıysan dila bendan na dilarsan, demiş. Keloğlan:

—Sağluğuzi padişahım, demiş.

Padişah üçüncü kere sorduğunda Keloğlan:

—Padişahım dilinizin altındaki yüzüğü isterim, demiş. Yılanların şahi:

—Evladımın canını gurtardüğün için yüzüğü vererem yoğsa kimseye o yüzüğü vermam. Sen bu yüzüğü götürüp na yapıcahsın? Keloğlan:

—Na yapem parmağıma tağıcam padişahım, demiş. Yılanların şahi:

—Bu yüzüğü yıhayıp dilinin altına goy. Na dilarsan o gerçek olur, demiş.

Keloğlan eva galmiş yüzüğü yıhayıp dilinin altına koymış. Ağşam yatarkan:

—Allah’ım sabah uyandüğümde ambar her türlü erzahla dolmış olsun, diya dilek dilamış.

Sabah olunca Keloğlan annesine:

—Anne, ambara get bir şeylar gatur da garnımızı doyurağ, demiş. Annesi:

—Köpeğı, kediyi, yılanı gaturdun. Pazardan na gaturdun ki ambarda olsun da onu yiyah, demiş. Keloğlan:

—Anne sen get bi ambara bağ bağah belki bir gıymıh bi şey yera düşmüşdür, demiş.

Annesi ambara gidince görduğlarına şaşurmuş. Ambar ağzına gadar erzahla doliymiş. Oradan gaturduğı bir iki erzahla yemeklar bişürmüş, garnılarını doyurmuşlar. Bu iş bela gıda dursun Keloğlan çarşıda görduğı padişahın gızına aşuğ olmuş. Ağşam eva galıp annesine demiş ki:

—Anne, yarın padişahın gızını bena isda. Annesi:

—Oğlum, padişah bizim gibi fakira gız verür mi?

—Anne, sen get isda bağah na diyicah, demiş.

Sabah olunca Keloğlanın annesi padişahın huzuruna çıhıp gızını oğluna isdemiş. Padişah:

—Oğluna söyle sabaha gadar benim sarayımın garşısına benim sarayımdan daha görkemli bir saray yapar önüne da bir çift öküz goyarsa gızım onundur, demiş.

Keloğlan aışam yatarcan gena dilekleri dilamış. Sabah olunca padişah penceresinden güneş ışığını göramayınca bi da bahmış ki kendi sarayından daha büyük bir saray garşısında. Bahçesinde da iki çift öküz durermiş. Deduğlarını Keloğlan nasıl yerina gaturmış anlam veramamış hama gızını da Keloğlan’a vermiş. Verduğı sözi dutmuş. Düğün dernek gurulmuş. Padişahın gızıyla Keloğlan evlanmış. Bir gün, beş gün derkan Keloğlan bir aışam yüzügi dilinin altına goyerkan gız buni görmüş. Gız:

—Dilinin altına goyduğun naydi? Keloğlan:

—Bir şey değildi. Boş ver, demiş.

Gız ısrar edinca Keloğlan başından geçanları anlatıp yüzüğü tılsımından bahsetmiş. Gız:

—Bu aışam ver da benim dilimin altında galsın, demiş.

Keloğlan kötülüğ düşünmadan yüzügi gıza vermiş. Gızın meger sevduğı başga biri varmış. Yüzügi dilinin altına goyunca sabah onun yanında uyanmayı dilamış. Keloğlan sabah uyandığında yüzükle beraber gızın da yanında olmaduğunu görmüş. Keloğlan’ın üzülüğünü göran kediynnan köpek:

—Sıra bize galdi. Biz gidip sena o yüzügi gatururuk, demişlar.

Kediynnan köpek düşmüş yola gızın galduğı evi bulmuşlar. Köpek kediya:

—Sen şimdi bıyıklarına garabiber sür. Gız uyurcan burnuna soğul. Gız hapşurunca yüzük ağzından düşar, biz da alur gaçaruk, demiş.

Kedi köpeğin deduğlarını yapmış. Yüzügi alıp geri dönercan kedi köpekdan yüzügi isdiyer. Bir köpridan geçercan kedi:

—Heyecanlanur havlarsan ağzından yüzük düşar. Gal bu yüzügi bena ver, demiş.

İkisi da sahiplarına yüzügi kendisi teslim etmağ isdaduğundan başlamışlar gavgaya. Köpek hav deyince ağzından yüzük suya düşmüş. Düşan yüzügi bi baluğ gapmış. Kedi suya atlamış, baluğı yağalamış. Balıgun içinden yüzügi çıkarıp Keloğlan’a teslim etmişlar. Keloğlan eski bolluğ günlerine dönmüş. Annesi, hayvanlarıyla mutli mesut yaşayıp getmiş.

Keloğlan ile Yüzüğü

Varmış yokmuş dünya âlem çok imiş. Memleketin birinde Keloğlan ile annesi birlikte yaşarmış. Keloğlan annesinin ördüğü çorapları satarak geçimlerini sağlarmış. Yine bir gün annesinin ördüğü çorapları satmak için pazara gittiğinde bir kişinin bir köpeği öldürmeye çalıştığını görmüş. Hemen adamın yanına gidip:

—Bu çorapları al karşılığında bu köpeği bana ver, demiş.

Adam Keloğlanın teklifini kabul etmiş. Akşam eve elinde bir köpekle dönen Keloğlanı gören annesi:

—Çorapları satıp ne aldın? Niye bir köpekle döndün, demiş. Keloğlan:

—Anne ben çorapları verip bu köpeği aldım. Onun canını kurtardım, demiş. Annesi:

—Biz şimdi ne yiyeceğiz? Köpeği mi?

Annesi duruma sinirlense de yapacak bir şeyi yokmuş. Bir hafta boyunca yine çorap örmüş. Keloğlan annesinin ördüğü çorapları alıp pazara gitmiş. Pazara gittiğinde pazarcılardan biri kedinin birini öldürmek üzereymiş. Koşarak yanına gidip:

—Al bu çorapları da kedinin canını bağışla, demiş.

Pazarcı Keloğlanın elinden çorapları alıp kediyi teslim etmiş. Akşam eve vardığında annesi pazardan bir kedi ile döndüğünü görünce çok kızmış. Bir hafta sonrası için bir çift çorap daha örmeye başlamış. Ertesi hafta Keloğlan pazara vardığında bu sefer de bir yılanı öldüreceklerini görmüş. Annesinin ördüğü çorabı verip yılanı almış. Akşam eve vardığında köpeği, kediyi ve yılanı yanına almış oturmuş. Annesi:

—Üç haftadır ördüğüm çoraplarla bunları aldın. Evde yiyecek bir çöp dahi kalmadı. Şimdi biz ne yiyeceğiz? Biz kendimize ekmek bulamazken bunlara ne yedireceğiz, demiş. Keloğlan:

—Anne biz açsak onlarda aç kalır. Biz yiyecek bir lokma bulursak onlarda karnını doyurur, merak etme demiş.

Keloğlanla annesinin konuşmasını duyan yılan Keloğlana:

—Sen bana iyilik yaptın sıra bana geldi. Keloğlan:

—Sen bana nasıl iyilik yapacaksın? Yılan:

—Beni takip et. Ben babamın bulunduğu yere gittiğimde babam yılanlar şahıdır. Orada yılanlar sana sarılacak. Daha sonra yılanların şahı sana iste dileğini vereyim muradını diyecek. Sen ne diyeceksin? Keloğlan:

—Ben ne bilirim ne diyeceğimi, demiş. Yılan:

—Babam sana dileğini sorduğunda sen. Padişahım dilinizin altındaki yüzüğü isterim de, demiş.

Yılan önde Keloğlan arkada yılanların şahının olduğu yere vardıklarında yılanlar Keloğlanı sarmışlar tam ısıracakları zaman yılan babasına:

—Baba bu benim canımı kurtardı. Ona zarar vermeyin, demiş. Yılanların şahı:

—Sen evladımın canını kurtardıysan dile benden ne dilersem, demiş. Keloğlan:

—Sağlığınız, padişahım demiş.

Padişah üçüncü kere sorduğunda Keloğlan:

—Padişahım, dilinizin altındaki yüzüğü isterim, demiş. Yılanların şahı:

—Evladımın canını kurtardığın için yüzüğü veriyorum yoksa kimseye o yüzüğü vermem. Sen bu yüzüğü götürüp ne yapacaksın? Keloğlan:

—Ne yapayım parmağıma takacağım padişahım, demiş. Yılanların şahı:

—Bu yüzüğü yıkayıp dilinin altına koy. Ne dilersem o gerçek olur, demiş.

Keloğlan eve gelmiş yüzüğü yıkayıp dilinin altına koymuş. Akşam yataken:

—Allah'ım sabah uyandığımda ambar her türlü erzak ile dolmuş olsun, diye dilek dilemiş.

Sabah olunca Keloğlan annesine:

—Anne, ambara gidip bir şeyler getir de karnımızı doyuralım, demiş. Annesi:

—Köpeği, kediye ve yılanı getirdin. Pazardan ne getirdin ki ambarda olsun da onu yiyelim, demiş. Keloğlan:

—Anne sen git bir ambara bak bakalım belki bir kıymık bir şey yere düşmüştür, demiş.

Annesi ambara gidince gördüklerine şaşırılmış. Ambar ağzına kadar erzakla doluymuş. Oradan getirdiği bir iki erzakla yemekler pişirip karınlarını

doyurmuşlar. Bu iş böyle gide dursun Keloğlan çarşıda gördüğü padişahın kızına âşık olmuş. Akşam eve gelip annesine:

—Anne, yarın padişahın kızını bana iste, demiş. Annesi:

—Oğlum, padişah bizim gibi fakire kız verir mi? Keloğlan:

—Anne, sen git iste bakalım ne diyecek, demiş.

Sabah olunca Keloğlanın annesi padişahın huzuruna çıkıp kızını oğluna istemiş. Padişah:

—Oğluna söyle sabaha kadar benim sarayımın karşısına benim sarayımdan daha görkemli bir saray yapar önüne de bir çift öküz koyarsa kızım onundur, demiş.

Keloğlan akşam yataarken yine dilekleri dilemiş. Sabah olunca padişah penceresinden güneş ışığını göremeyince bir de bakmış ki kendi sarayından daha büyük bir saray karşısında. Bahçesinde de iki çift öküz duruyormuş. Dediklerini Keloğlan nasıl yerine getirmiş anlam verememiş ama kızını da Keloğlana vermiş. Verdiği sözü tutmuş. Düğün dernek kurulmuş. Padişahın kızı ile Keloğlan evlenmiş. Bir gün beş gün derken Keloğlan bir akşam yüzüğü dilinin altına koyarken kız bunu görmüş. Kız:

—Dilinin altına koyduğun neydi? Keloğlan:

—Bir şey değildi. Boş ver, demiş.

Kız ısrar edince Keloğlan başından geçenleri anlatıp yüzüğün tılsımından bahsetmiş. Kız:

—Bu akşam ver de benim dilimin altında kalsın, demiş.

Keloğlan kötülük düşünmeden yüzüğü kıza vermiş. Kızın meğer sevdiği başka biri varmış. Yüzüğü dilinin altına koyunca sabah onun yanında uyanmayı dilemiş. Keloğlan sabah uyandığında yüzükle beraber kızın da yanında olmadığını görmüş. Keloğlanın üzüldüğünü gören kedi ile köpek:

—Sıra bize geldi. Biz gidip sana o yüzüğü getiririz, demişler.

Kedi ile köpek düşmüş yola kızın kaldığı evi bulmuşlar. Köpek kediye:

—Sen şimdi bıyıklarını karabibere batır. Kız uyurken burnuna sokul. Kız hapşırınca yüzük ağzından düşer, biz de alır kaçırız, demiş.

Kedi köpeğin dediklerini harfiyen uygular. Yüzüğü alıp geri dönüş yoluna girdiklerinde kedi köpekten yüzüğü ister. Bir köprüden geçerken kedi:

—Heyecanlanıp havlarsan ağzından yüzük düşer. Gel bu yüzüğü bana ver, demiş.

Her ikisi de sahiplerine yüzüğü kendisi teslim etmek istediğinden başlamışlar kavga etmeye. Köpek hav deyince ağzından yüzük suya düşmüş. Düşen yüzüğü bir balık kapmış. Kedi suya atlayıp balığı yakalamış. Balığın içerisinden yüzüğü çıkarıp Keloğlana teslim etmişler. Keloğlan eski bolluk günlerine dönmüş. Annesi ve hayvanlarıyla mutlu mesut yaşayıp gitmiş.

KK-19

2.25. Üç Arkadaş

Bir varmış, bir yokmuş. Bir köyde yaşayan üç arkadaş gurbete gitmeye karar vermiş. Yanlarına azık alarak yola düşmüşler. Bir hayli yol aldıktan sonra üçüncü arkadaş:

— Ben acıktım, oturup biraz ekmek yiyelim, demiş.

Diğer ikisi de gelmiş hep beraber üçüncünün azığını yemişler. Karınları doyunca tekrar yola koyulmuşlar. Bunlar biraz daha yol aldıktan sonra üçüncü arkadaşları:

— Arkadaş, ben yine acıktım. Oturup biraz azıktan yiyelim, demiş. Diğer iki arkadaş:

— Senin azığın kalmadı; biz de seninle bölüşmeyiz, demiş.

Üçüncü arkadaşlarını orada bırakıp yola devam etmişler. Bir süre sonra ikinci arkadaş:

— Ben acıktım; oturup bir iki lokma bir şeyler yiyelim, demiş.

Oturup ikincinin azığını yemiş, karınları doyunca yollarına devam etmişler. Bir müddet sonra ikinci:

— Arkadaş, ben çok acıktım. Biraz ekmeğinden ver de yiyeyim, demiş.

Arkadaş:

— Ben seninle azığımı paylaşmam, demiş.

İkinci de orada kalmış. Tek başına kalan biraz daha yol alınca karanlık olmuş. Sığınacak yer ararken bir değirmen görmüş. Değirmene girip ateş yakmış, azığını çıkarıp yemiş. Tam uyuyacakken değirmenden içeri bir ayı, bir kurt, bir de tilki girmiş. Bunlar o arkadaş yemiş. Yolda kalan ikinci arkadaş ertesi gün zor bela o değirmene ulaşmış. O da değirmende bir ateş yakıp ısınırken kapıdan ayı, kurt ve tilki girmiş. İkinci arkadaş da yemişler. İlk yolda bırakılan, aradan iki gün geçtikten sonra akşam üstü değirmene varmış. Değirmenden içeri girince insan kafatası ve bir sürü kemik görünce şüphelenmiş. ‘Gece değirmene birileri gelir; beni bulur, öldürür.’ düşüncesiyle

değirmende buğday konisinin içine girmiş. Buğdayın aktığı yerde biriken buğdayların arasına saklanıp beklemeye başlamış. Gece yarısı ayı, kurt ve tilki değirmene gelmiş. Bakmışlar ki değirmende kimse yok.

Ayı:

—Bu akşam değirmene kimse gelmemiş. Bari her birimiz bir hikâye anlatalım da zaman geçsin, demiş.

Ayı başlamış:

— Ben gider filan köyün üstünde yatarım. O köyün ağasının bir oğlu var. Ağanın oğlu amansız bir hastalığa tutulmuş. Onun ilacı da köy sürüsünün içinde bulunan siyah bir koyunun ciğeridir. O siyah koyunun ciğeri yedirirlerse ağanın oğlu iyileşecek, demiş.

Sıra kurda gelmiş:

— Ben de filan köyün üstündeki ormanda yatarım. O köyün suyu yok çünkü suyun önünde bir dev yatıyor. Köylü sırayla bir kişiyi dev için kurban ediyor. Dev o kişiyi yiyene kadar suyun önü açık kalıyor. Millet o zaman suya kavuşuyor. Dev kurban edileni yeyince yine suyun önüne yatıyor, köylü yine susuz kalıyor. Bütün köy halkı bekliyor ki biri çıksın gelsin de bu dev öldürsün, demiş.

Kurdun konuşması bitince tilki:

— Ben de filan köyün üstünde yatarım. Yattığım yerin bir tarafında altın var. Biri bulsa da o altınları alsa, demiş.

Ayı, kurt ve tilki sabah değirmenden çıkınca buğdayların arasında saklanan genç bunları takip etmeye başlamış. Nereye gittiklerini öğrenmek istemiş. Hayvanların gittiği köyleri öğrenince ilk ayının gittiği köye gitmiş. Köye varınca:

— Burada bir ağanın hasta bir oğlu varmış. Onun evini bana öğretir misiniz, demiş.

Köylü ağanın evini tarif etmiş. Genç doğruca ağanın kapısına varmış, kapıyı çalmış. Ağa kapıyı açmış:

—Ne var, ne istiyorsun?

Genç:

— Senin hasta bir oğlun varmış, ben ona ilaç olmaya geldim, demiş.

Ağa:

— Akşam olduğu için kalacak yer arıyorsun sen. Neyse buyur gel içeri, demiş.

Genç, ağanın evine varmadan sürü çobanından siyah koyunu almış, kesip ciğerini çıkarmış. Ağanın evine girince:

— Siz birkaç dakika dışarıda bekleyin ben hastayı iyileştireceğim, demiş.

Ev halkı dışarı çıkınca genç yanında getirdiği siyah koyunun ciğerini pişirip hasta oğlana yedirmiş. Ağanın oğlu ciğeri yer yemez iyileşmiş, misafir gençle konuşmaya başlamış. İçeriden konuşma seslerini duyan ev halkı içeri girmiş ki oğlan iyileşmiş. Ağa oğlunun sağlığına kavuştuğunu görünce:

— Genç, dile benden ne dilersen, demiş.

Genç:

— Ne isteyeyim ağam; sağlığın, demiş.

Sabah olunca ağanın evinden ayrılan genç doğruca tilkinin bulunduğu yere varmış. Tilkiyi yattığı yerden kovmuş, altınları almış. Altınları alan genç kurdun bulunduğu köye gitmiş. Köye varınca büyük bir kalabalığın toplandığını görmüş. Halktan birine:

— Burada ne oluyor? Niye toplandınız, demiş.

Adam:

— Yarın bizim ağanın kızını deve götüreceğiz. Dev birini yemeden suyun önünü açmıyor. Sıra ağanın kızına geldi. O yüzden halk perişan, demiş.

O akşam genç, bir neneye misafir olmuş. Sabah dev için kızı götüren kabile ile devin bulunduğu yere gitmiş.

Kabile kızı deve teslim etmiş, onlar dönerlerken oğlan kılıcını çekip devin kafasını gövdesinden ayırmış. Kız devin öldüğünü görünce kendisini getiren kabileye yetişip durumu anlatmış. Onlar devin ölüsüne bakarken genç dönmüş nenenin evine geri gelmiş. Ağanın kızı eve varınca babasına olanı biteni anlatmış. Ağa:

— Devi öldüren genç kimse ona ben kızımı vereceğim, demiş.

Köyde ne kadar genç varsa gelmiş ama ağanın kızı devi öldüren gencin onlar olmadığını söylemiş. Sorup soruşturmuşlar. 'Başka genç kalmadı.' diye ağaya haber vermişler. Ağa:

— Bakın bakalım köye yeni gelen biri var mı? Biri misafir etmiş olabilir. Onu bulun, demiş.

Ağanın talimatı ile köyde araştırma yapanlar akşamdan birinin geldiğini ve neneye misafir olduğunu öğrenmişler. Nenenin kapısını çalıp:

— Senin misafirin var mı? diye sormuşlar.

Nene:

— Misafirim, genç bir delikanlıdır. Durun çağırayım, demiş.

Nenenin yanından oğlanı alıp ağanın evine götürmüşler. Ağanın kızı oğlanı görür görmez tanımış. Babasına dev öldüren gencin bu genç olduğunu söylemiş. Ağa kızı ile bu gence kırk gün kırk gece düğün yaparak evlendirmişler. Ben de oradaydım, düğünden yeni geldim.

KK-20

2.26. Üç Oğlan, Üç Kız

Bir varmış bir yohmuş bi baba varmış. Adam tarlasında çalışıyekan üç oğlundan en küçük olanı ona yiyecek gaturmuş. Oğlan babasının yanına galınca diye:

—Baba, benim tuvaletim galdi, na yapem?

Babası diye ki:

—Oğlum, bu tarlaya yapma. Üç tarla sonra yap hama saşın gafan galdurup yuhari bahma. İşün bitür bi yera bahmadan dön gal.

Oğlan gidiye bi tarla aşıye, iki tarla derkan babasunun tarif etduğı tarlaya galiye. Tuvaletini yapduhdan sonra meraş ediye gafasını galduriye ki bi elma ağacı. Oğlan çıhye elma ağacına. Aşşağı doğru bi bahye ki yer yarılye. Yer yarılye bi dev çıhye [*devların zamani da varımış, bizdan oncalari devlar da yaşamış derlar he, neyisa*] dev diye ki:

—Salla oğlum elmalar yera düşsun da topliyem.

Oğlan elma ağacını sallıye bütün elmalar yera düşye.

Dev diye:

—Oğlum gal elmaları çigna çuvalda yer açılın ki kalan elmaları topliyem.

Oğlan ağaçdan iniye çuvalın içine giriye, elmaları çignerkan dev hemen çuvalın ağzını gapatiye. Oğlanı yedi gat yerun altına enduriye. Bi odaya kilitliye. Dev uyuduğunda nefes alıp veriye ya kapılar açılıye örtuliye. O kadar güçlü nefesi demaş işda. Yıllar geçye oğlan böyiye deliganlı oliye. Gena bi gün dev uyurkan nefes veriye kapılar açılıye. Oğlan odasından çıhye, başka bi odaya bahıye. O odada güzel bi kız oturyemiş. Başka odaya giriye,

orda da bi gız oturyemiş. En son bi odanın daha kapisinden bahye ki o odada bulunan gız diğerlerinden daha guzel.

Gızlar diye:

—Sen burda na ariyesin? Dev seni bizum yanumuzda gorursa hepimizi yer.

Oğlan diye:

—Elimda bi şey olaydi ben o devun hakkından gelurdum.

[*Kendina guvanye goryesin...*] Kuçuk gız diye ki:

—Ahnorada pasli bi gılıç var. Oni al devi oldur o zaman. Biz burda üç gardaş devin tutsağıyuh.

Oğlan gılici aliye devun boynina bi gılıç savuriye.

Dev diye:

—Ey insanoğlu! Bi daha vur.

Oğlan diye:

—Ben anamdan bi kere doğdum bi daha vurmam.

Neysa dev orda oliye. Oğlan üç gızı da aliye devun oni indurduğu yaruğun orya geliye. Yuhari sesleniye:

—Kimsa var mi? İp atun da yoğari çıhağ, diye. Yoğari da meger ağabeylari her gun kuçuk gardaşlarını beğliyelarmış. Ağabeylari sesi duyiye:

—Gardaşum burdayuh. Seni gurtaricayuh, diyyelar.

Yaruğdan aşşağı bi ip sarhıdiyeler. Oğlan boyuk gızı ipa bağliye seslaniye:

—Boyuk ağabeyim, bu gelan senun gısmetundur, diye.

Ağabeyi çekiye gızı yoğari çıharye. İpi tekrar sarhıdiyeler. Oğlan bu sefer ortanca gızı ipa bağliye yuhari seslaniye:

—Ortanca ağabeyim, bu gelan da senun gısmetundur, diye.

Ortanca ağabeyi da gızı yuhari çekiye. İp aşşağı gelinca oğlan kuçuk gıza bağlamağ isdiye. Kuçuk gız diye ki:

—Önca sen çıh yoğari, sonra beni çek. Yoğsa ağabeyların beni görünca seni burdan çıkarmazlar.

Oğlan diye:

—Ağabeylarım cyla bi şey yapmaz merah etma.

Kuçük kız diye:

—Olur ya ağabeylerin benim güzelliğumi görüp seni burda bırakmak isdarlarsa şu iki tuylu birbirine çalınca biri beyaz biri gara iki goyun gelur. Gara goyuna binma, yedi gat yerun dibina goturur. Beyaz goyuna binarsan seni yoğari çıkarur. *[Eyilük ediye kız göryesin he, neysa]*

Oğlan tuyları aliye küçük kızın belina ipi bağliye, gena yoğari seslaniye:

—Ağabeylerim, bu gelan da benum gısmetumdur, diye.

Ağabeyleri küçük kızın güzelliğini göriye, ipi kesiye aşağı atıyalar. Küçük oğlan çaresuz kızın verduğu tuyları birbirine surtiye. Biri beyaz biri gara iki goyun geliye. Küçük oğlan garışduriye siyah goyuna biniye yedi gat yerun dibina gidiye. Yedi gat yerun dibina variye oğlan, yüriyaralı zor şer bi eva variye. Gapiyi çaliye, içardan yaşlı bi nene çıhiye.

Oğlan diye ki:

—Nene, bir bardak su ver içem. Çok susadım.

Nene diye:

—Oğlum, bizim da bi damla suyumuz yok. Suyumuzu ejderha kesdi. Haftada bi kere bi can garşılığunda suyun onuni açye. Yarın padişahın gızı ejderhaya verilcalı, o zaman suyumuz olur.

Oğlan diye:

—Nene, sen bu ejderhanın yerini bena gosdarur misin?

Nenenin tarif ettiği dağa geliye ki yedi başlı ejderha uyiye. Bi kız da elları ayağları bağlı ejderhanın başında duriye. Oğlan gılıcını çekduğu gibi yedi başlı ejderhayı olduriye. Her yer gan revan oliye. Kızın da ellarından, ayağlarından ipleri kesiye. Kız ejderhanın ganından aliye oğlanın sirtini sıvazliye. Akşam olmadan padişahın gızı saraya variye. Padişah diye:

—Gızım, niya kaçdın galdın? Şimdi biz yarın na yapicayulı?

Gız diye ki:

—Baba, bi yiğit deliganlı ejderhayı oldurdi, beni da serbest bıraktı.

Ertesi gün bu oğlanı ariyeler taryeler bulamıyalar. En son padişahın gızı tellal çhkariye:

—Padişahın emriyle bütün oğlanlar sarayın onundan sırtı açulı bi şekilde geçicakı, diya bağrıye.

Gız geçen oğlanlardan sırtında gan olanı ayırmış. Oğlana padişah diye:

—Dila bendan na dilarsan, diye.

Oğlan da diye ki:

—Padişahım, ben yeryüzüne çıkmah isdaram.

—Sen Anka guşunun yanına get, gotursa gotursa o goturur, diye padişah.

Oğlan Anka guşunun yuvasını buliye, orya galiye ki bi yılan guşun yavrılarını yiyicah. Hemen goşiye yılanı olduriye. Oğlanun yuvasına getduğunu goran Anka guşi, hemen aşağı suzulye. Oğlanı olduricahkan yavrıları durumi anlatiye. Anka guşi diye:

—Sen ki yavrılarımı gurtardın, dila bendan na dilarsan.

Oğlan diye:

—Beni yeryuzuna çıkarur misin?

Guş diye:

—Bi yanıma et, bi yanıma sut yukla. Ben et deduhca et, sut deduhca sut vericahsın eyla seni yeryuzuna çıkaruram.

Oğlan gidiye padişahdan guşun istadığı şeyleri aliye. Anka guşuna yükliye. Tam elma ağacının oradaki yaruğdan çıhiyekan et bitiye. Oğlan bacağından bi parça kesiye Anka guşuna veriye. Yeryuzuna çıhiyeler, Anka guşi oğlani sirtindan enduriye.

Guş diye:

—Yuri, behlama, yuri.

Oğlan diye:

—Sen get, ben ela gidaram.

—Yoh sen get, getduğun gormadan inmam aşağıya, guş diye.

Oğlan yurumaya başliye ama ahsiye. Anka guşi oğlanun en son verduğu eti dilinin dibinda sahlıyemiş. Et parçasını yera tükurye. Oğlan aliye oni yerina goyiye, ahsamadan yuriye. Guş yer altına učiye, gidiye. Oğlan geliye ki boyuk ağabeyi küçük kızla evlaniye. Duğun dernek gurulmuş. Küçük oğlan çeşmenin başına gidiye. Duğun alayından bi kadın çeşmeye su doldurmaya galmiş. Küçük oğlan diye:

—Bu suyi nerya goturiyersin?

Gadın diye:

—Gelin hanım abdest alicah, onun için goturyeram.

Oğlan çihariye suyun içarisına bi yuzuk biraşıye. Gız abdest alurkan yuzuk suyla duşıye. Suyi gaturan kadını çağırıye diye:

—Bu suyi nerden gaturdun?

Gadın diye:

—Çeşmeden gaturdum.

Kuşuk gız çeşmeye variye ki kuşuk oğlan orda. Onlar kavuşmuş mutli olmuşlar. Gokdan uç elma duşmış. Biri onların, biri anlatanun, biri da dinlayanların başuna...

KK-21

Üç Oğlan, Üç Kız

Varmış yokmuş dünya âlem çok imiş. Memleketin birinde Keloğlan ile annesi birlikte yaşarmış. Keloğlan annesinin ördüğü çorapları satarak geçimlerini sağlarmış. Yine bir gün annesinin ördüğü çorapları satmak için pazara gittiğinde bir kişinin bir köpeği öldürmeye çalıştığını görmüş. Hemen adamın yanına gidip:

—Bu çorapları al karşılığında bu köpeği bana ver, demiş.

Adam Keloğlanın teklifini kabul etmiş. Akşam eve elinde bir köpekle dönen Keloğlanı gören annesi:

—Çorapları satıp ne aldın? Niye bir köpekle döndün, demiş. Keloğlan:

—Anne ben çorapları verip bu köpeği aldım. Onun canını kurtardım, demiş. Annesi:

—Biz şimdi ne yiyeceğiz? Köpeği mi?

Annesi duruma sinirlense de yapacak bir şeyi yokmuş. Bir hafta boyunca yine çorap örmüş. Keloğlan annesinin ördüğü çorapları alıp pazara gitmiş. Pazara gittiğinde pazarcılardan biri kedinin birini öldürmek üzereymiş. Koşarak yanına gidip:

—Al bu çorapları da kedinin canını bağışla, demiş.

Pazarcı Keloğlanın elinden çorapları alıp kediyi teslim etmiş. Akşam eve vardığında annesi pazardan bir kedi ile döndüğünü görünce çok kızmış. Bir hafta sonrası için bir çift çorap daha örmeye başlamış. Ertesi hafta Keloğlan pazara vardığında bu sefer de bir yılanı öldüreceklerini görmüş. Annesinin ördüğü çorabı verip yılanı almış. Akşam eve vardığında köpeği, kediyi ve yılanı yanına almış oturmuş. Annesi:

—Üç haftadır ördüğüm çoraplarla bunları aldın. Evde yiyecek bir çöp dahi kalmadı. Şimdi biz ne yiyeceğiz? Biz kendimize ekmek bulamazken bunlara ne yedireceğiz, demiş. Keloğlan:

—Anne biz açsak onlarda aç kalır. Biz yiyecek bir lokma bulursak onlarda karnını doyurur, merak etme demiş.

Keloğlanla annesinin konuşmasını duyan yılan Keloğlana:

—Sen bana iyilik yaptın sıra bana geldi. Keloğlan:

—Sen bana nasıl iyilik yapacaksın? Yılan:

—Beni takip et. Ben babamın bulunduğu yere gittiğimde babam yılanlar şahıdır. Orada yılanlar sana sarılacak. Daha sonra yılanların şahı sana iste dileğini vereyim muradını diyecek. Sen ne diyeceksin? Keloğlan:

—Ben ne bilirim ne diyeceğimi, demiş. Yılan:

—Babam sana dileğini sorduğunda sen. Padişahım dilinizin altındaki yüzüğü isterim de, demiş.

Yılan önde Keloğlan arkada yılanların şahının olduğu yere vardıklarında yılanlar Keloğlanı sarmışlar tam ısıracakları zaman yılan babasına:

—Baba bu benim canımı kurtardı. Ona zarar vermeyin, demiş. Yılanların şahı:

—Sen evladımın canını kurtardıysan dile benden ne dilersem, demiş. Keloğlan:

—Sağlığınız, padişahım demiş.

Padişah üçüncü kere sorduğunda Keloğlan:

—Padişahım, dilinizin altındaki yüzüğü isterim, demiş. Yılanların şahı:

—Evladımın canını kurtardığın için yüzüğü veriyorum yoksa kimseye o yüzüğü vermem. Sen bu yüzüğü götürüp ne yapacaksın? Keloğlan:

—Ne yapayım parmağıma takacağım padişahım, demiş. Yılanların şahı:

—Bu yüzüğü yıkayıp dilinin altına koy. Ne dilersem o gerçek olur, demiş.

Keloğlan eve gelmiş yüzüğü yıkayıp dilinin altına koymuş. Akşam yatarken:

—Allah'ım sabah uyandığımda ambar her türlü erzak ile dolmuş olsun, diye dilek dilemiş.

Sabah olunca Keloğlan annesine:

—Anne, ambara gidip bir şeyler getir de karnımızı doyuralım, demiş. Annesi:

—Köpeği, kediyi ve yılanı getirdin. Pazardan ne getirdin ki ambarda olsun da onu yiyelim, demiş. Keloğlan:

—Anne sen git bir ambara bak bakalım belki bir kıymık bir şey yere düşmüştür, demiş.

Annesi ambara gidince gördüklerine şaşırımış. Ambar ağzına kadar erzakla doluymuş. Oradan getirdiği bir iki erzakla yemekler pişirip karınlarını doyumuşlar. Bu iş böyle gide dursun Keloğlan çarşıda gördüğü padişahın kızına aşık olmuş. Akşam eve gelip annesine:

—Anne, yarın padişahın kızını bana iste, demiş. Annesi:

—Oğlum, padişah bizim gibi fakire kız verir mi? Keloğlan:

—Anne, sen git iste bakalım ne diyecek, demiş.

Sabah olunca Keloğlanın annesi padişahın huzuruna çıkıp kızını oğluna istemiş. Padişah:

—Oğluna söyle sabaha kadar benim sarayımın karşısına benim sarayımın daha görkemli bir saray yapar önüne de bir çift öküz koyarsa kızım onundur, demiş.

Keloğlan akşam yatarken yine dilekleri dilemiş. Sabah olunca padişah penceresinden güneş işığını göremeyince bir de bakmış ki kendi sarayından daha büyük bir saray karşısında. Bahçesinde de iki çift öküz duruyormuş. Dediklerini Keloğlan nasıl yerine getirmiş anlam verememiş ama kızını da Keloğlana vermiş. Verdiği sözü tutmuş. Düğün dernek kurulmuş. Padişahın kızı ile Keloğlan evlenmiş. Bir gün beş gün derken Keloğlan bir akşam yüzüğü dilinin altına koyarken kız bunu görmüş. Kız:

—Dilinin altına koyduğun neydi? Keloğlan:

—Bir şey değildi. Boş ver, demiş.

Kız ısrar edince Keloğlan başından geçenleri anlatıp yüzüğün tılsımından bahsetmiş. Kız:

—Bu akşam ver de benim dilimin altında kalsın, demiş.

Keloğlan kötölük düşünmeden yüzüğü kıza vermiş. Kızın meğer sevdiği başka biri varmış. Yüzüğü dilinin altına koyunca sabah onun yanında uyanmayı dilemiş. Keloğlan sabah uyandığında yüzükle beraber kızın da yanında olmadığını görmüş. Keloğlanın üzüldüğünü gören kedi ile köpek:

—Sıra bize geldi. Biz gidip sana o yüzüğü getiririz, demişler.

Kedi ile köpek düşmüş yola kızın kaldığı evi bulmuşlar. Köpek kediye:

—Sen şimdi bıyıklarını karabibere batır. Kız uyurken burnuna sokul. Kız hapşırınca yüzük ağzından düşer, biz de alır kaçırız, demiş.

Kedi köpeğin dediklerini harfiyen uygular. Yüzüğü alıp geri dönüş yoluna girdiklerinde kedi köpektan yüzüğü ister. Bir köprüden geçerken kedi:

—Heyecanlanıp havlarsan ağzından yüzük düşer. Gel bu yüzüğü bana ver, demiş.

Her ikisi de sahiplerine yüzüğü kendisi teslim etmek istediğinden başlamışlar kavga etmeye. Köpek hav deyince ağzından yüzük suya düşmüş. Düşen yüzüğü bir balık kapmış. Kedi suya atlayıp balığı yakalamış. Balığın içerisinde yüzüğü çıkarıp Keloğlana teslim etmişler. Keloğlan eski bolluk günlerine dönmüş. Annesi ve hayvanlarıyla mutlu mesut yaşayıp gitmiş.

KK-21

2.27. Hünarlı At

Bir varmış bir yohmış bir padişahın üç oğli varmış. Bir gün padişah, üç oğlunu da çağırıp onlardan hayat suyuni gaturmalarını isdemiş. En küçük oğli:

—Baba, ela bi su yoh ki gaturah. Sen bizdan başka bi şey isda, diye.

Ağabeylari:

—Baba sen bu gardeşimize bahma, biz gidar sena hayat suyuni bulur gatururuh, diyelar.

Padişah küçük oğlunun kendisini bela terslamasına çok sinirlanmış. Küçük oğluna:

—Üçüz da gidip bena o suyi gaturicaşız. Gaturmiyanın kellesini aluram, diye.

Bu küçük oğlanın besladığı bir ati varmış, adi Kehribarmış. At kerametliymiş meger. Oğlan düşünä düşünä atının yanına varınca at diye ki:

—Hayırdur, na oldi da dertli dertli düşünersin? Söyla bena çaresini bulem. Küçük oğlan:

—Babam hayat suyuni isdadi. Eger götürmamsam kellemi alicağ, diye.

At buni duyunca gözlari yaşlarla dolmuş.

Küçük oğlan:

—Na oldi Kehribar? Niya gözların yaşla doldı?

At diye:

—Ben şimdi sena nasıl yardımcı olıcam. Hayat suyi diya bi su yoħ. Sendan ayrılmah bena zulüm.

Küçük oğlan:

—Bi çare bulah, diye.

Biraz düşünmüşlar. At hemen ayaklarını yera vurarah:

—Sen babandan, “baba atıma iki boy binem da sonra abimlarla gidem de”. İkinci kere dolandüğümüzda ben ganatlanur seni alur kaçaram, diye.

Küçük oğlan buni gabul ediye. Ertesi gün babasına isdaduğı şeyi söyliye. Babası gabul ediye. Bunlar ikinci kere ati dolandurduğdan sonra at ganatlanıye, aliye oğlani gaçiye. At, az gediye uz gediye. Dere tepe düz gediye, altı ay bir güz gediye. En sonunda bir memleketa variye. Sırtından küçük oğlani indiriyе. Bahiyelar halk meydanda toplanmış. Gediyelele yanlarına küçük oğlan:

—Hayırdur hemşerim, bu galabaluh naya?

Halkdan biri:

—Padişahımız vefat etdi. Bugün padişah belirlama günü. Talih guşi uçurulıah. Guş kimin başına gonarsa o padişah olıcah. O yüzdan biz da meydanda toplandıh, diye.

Talih guşuni uçuriyeler. Guş galiye bizim küçük oğlanın başına ganiye.

Halk:

—Bu daha çocuğ, hem da bizim memleketdan biri degil. Biz buni gabul etmazuğ. Yenidan uçurun, diyeler.

Talih guşi yenidan uçurulıye, guş geliye gena küçük oğlanın başına goniye. Halk gena itiraz ediye. Üçünci kere da talih guşi çocuğun başına gonunca kimse bir şey diyamamış. Bizim küçük oğlan o memleketa padişah olmış. Gal zaman get zaman bir su gıtlığı başlıye. *[İçün içün gü çayuzi içün. Nerda galmışdim...]* Halk padişaha galiye:

—Padişahım, suyumuzun önüne bi dev kapatıye. O yüzdan bizim memleketa su galmiye, deyelar.

Padişah duşunye atının yanına variye. Kehribar:

—Padişahım, sultanım sizi bela düşüncelera sevk edan nadur? Söyle çaresini bulem, diye.

Padişah diye ki:

—Kehribar, memleketa galan suyun önünü bi dev gapatmış. Ben bi devla nasıl baş edem?

Kehribar:

—Onun golayi var padişahım. Sen bin sırtıma gidağ devin yanına. Onun cani gözündadır. Belindaki bıçağla gözüni oyduğunda o heçbir şey göramaz, bi süre sonra da ölür. Can havliyle peşümüzdan goşicağ olursa sırtımdan iki gıl yol yera at, diye.

Padişah binmiş Kehribarın sırtına, devin yanına varmışlar. Dev öğlen uyhusundaymış. Usulca soğulup devin belindan bıçağı almış. Dev tam uyanurken bıçağı devin gözüne saplıye. Dev:

—Yandım anam! Bena buni kim yapdi, diya sağa sola goşmaya başlıye.

Bu sırada padişah ata binmiş. At doli dizgin goşmaya başlayınca dev seslari duyup o yana segirtmiş. At önda dev arhada bunlar goşarkan dev eyca ata yaklaşmaya başlamış. Padişah da atının deduhlarını hatırlayıp sırtından bigaç tane gıl koparıp arhaya doğru atmış. Gıllar yera düşar düşmaz sıh bir ormana dönüşmüş. Dev ormandan çıhıp bunlara yetişamamış.

Bunlar saraya galiyeler. Ertesi gün halk suya gavuşıye. Aradan yıllar geçiye. Bu padişah evlenma çağına galınca diğer memleket padişahlari, kızlarını bununla evlandurmağ için saraya girmişlar. Oğlan, evlenmeden padişah babasının son halini görmağ isdiyer, memleketina gider. Memleketina varınca padişah galer diye ağabeyleri buni garşilamışlar. İki da taniyer buni.

Küçük oğlan:

—Padişahla görüşmağ için galmışdim kendisi nerada?

Büyük ağabeyi:

—Padişah babam hasda, yatağında yater. Gözlari kör oldi kimseyi göramiyer, diye.

Küçük oğlan:

—Beni padişahın yanına götürün siz, diye.

İki ağabeyi padişah olan küçük gardeşlerini babalarının yanına götürmüş.

Küçük oğlan:

—Bizi padişahla baş başa bırağın, diye.

Odadan herkes çıhınca:

—Hayat suyi işa yaramadı mi? Niya hastalandın, diye.

[O suyun olduğuna hele inanulur haa. Bu bekiya da değil yani bazilari inaner hele...] Padişah:

—Sen da kimsin? Hayat suyuni nerdan bilersin? Küçük oğlan:

—Baba, benim: En küçük oğlun. Sena hayat suyi diya bi şey yoh dedüğümde nerdaysa benim başımı alicağdın. Na oldi ağabeylarım sena bulamadi mi?

Padişah:

—Bena hayat suyi diya bi su gaturdılar ama yalanmış. Hastalanınca anladım. Senin hakkını yedim. Na dilarsan saraydan alabilürsün, diye.

Küçük oğlan:

—Sağluğundan başga bi şey dilamam, isdamam baba, diye.

Küçük oğlan Kehribar atının yanına gidince ağlamağlıymış.

Kehribar:

—Na oldi padişahım? Niya ağliyersin?

Küçük oğlan:

—Babam perişan halda. Gözleri kör olmuş, vucudi erimiş. Oni ela görünce çoğ üzöldüm, diye.

Kehribar:

—Padişahım, Kafdağı'nda bitan bi çiçek vardır. O hastalari eylaşdurur ama ölümü engellamaz. Oni kaynatıp babaza içürmalısiz. Dilarsan oni alıp gaturah, diye.

Küçük oğlan hemen atının sırtına atlıye. Atı Kehribar:

—Padişahım, sen şimdi gözların kapat. Ben aç demadan açma, diye.

Padişah gözlarını kapatıye. Biraz sonra at:

—Şimdi gözların açabülürsün padişahım, diye.

Padişah gözlarını açmış ki ulu bir dağın tepesinde, yanında sarı bi çiçek var. Oni goparmış, atına tekrar binmiş. Tekrar gözlarını gapatmış. Çoğ gısa süre sonra at:

—Padişahım gözların aç, diye.

Padişah gözlarını açmış ki babasının sarayının önünde. Goşarah içari girmiş. Elindeki çiçeği aşçıya vermiş:

—Bu çiçeği çok az suda gaynat gatur, diye.

Ağabeyleri padişahı tekrar garşılarında görünce:

—Hayırdur padişahım, bi şey mi unuttuz? Küçük oğlan:

—Ben sizinla hayat suyi aradım, sonra da atımla geçdim. Filan memleketin padişahi oldum, diye.

Ağabeyleri gardeşlarına sarılıp hasret gidariyeler. Aşci bir bardağ suyla galer:

—Padişahım buyurduğuz gibi çiçeği gaynatdım, diye.

Küçük oğlan bardağı alıp babasına içüriye. Vaht aışam olduğu için o gece orada galiye. Sabah uyandığında babasını padişahın tahtında otururkan bulmuş. Gözlari görmağda vücudi da eyi durumdaymış. Padişah küçük oğliyla hasret gidarduğdan sonra küçük oğlan:

—Baba, ben artuğ gedem. Ben filan yerin padişahiyam. Evlanmadan seni görmağ isdadım, diye.

Padişah:

—Mademki evlanmağ isdersin bizim vezirin gızı tam sena göre. At biner, gılıç kuşaner. Cabbar bi gızdur, diye.

[Esgidan ata binan gızlar çoğ beganulur di bilyesin. Ta o zamnılardan bah ata binan beganıler işda. Neysa] Oğlan bunlari duyunca o gızla evlanmağ isdiye. Gızı alıp Kehribar atına biniye. Gırk günlüğü yoli bir günde aliyelar. Padişah olduğu memleketa variyelar, gırğ gün gırğ gece düğün yapıyelar. Onlar eriyemuradına biz çıhağ kerevetina.

KK-15

Hünerli At

Bir varmış bir yokmuş bir padişahın üç oğlu varmış. Bir gün padişah üç oğlunu da çağırıp onlardan hayat suyunu getirmelerini istemiş. En küçük oğlu:

—Baba öyle bir su yok ki getirelim. Sen bizden başka bir şey iste, demiş. Ağabeyleri:

—Baba sen bu kardeşimize bakma, biz gider sana hayat suyunu bulur getiririz, demişler.

Padişah küçük oğlunun kendisini böyle terslemesine çok sinirlenmiş. Küçük oğluna:

—Üçünüz de gidip bana o suyu getireceksiniz. Getirmeyenin kellesini alırım, demiş.

Bu küçük oğlanın beslediğı bir atı varmış, adı Kehribarmış. At kerametliymiş. Oğlan düşünceli bir şekilde atının yanına varınca at:

—Hayırdır, ne oldu da dertli dertli düşünüyorsun? Söyle bana çaresini bulayım, demiş. Küçük oğlan:

—Babam hayat suyunu istedi. Eğer götürmezsem kellemi alacak, demiş.

At bunu duyunca gözleri yaşlarla dolmuş. Küçük oğlan:

—Ne oldu Kehribar? Niye gözlerin yaşla doldu? At:

—Ben bu konuda sana nasıl yardımcı olacağım. Hayat suyu diye bir su yok ki. Senden ayrılmak bana zulüm. Küçük oğlan:

—Bir çare bulmalıyım, demiş.

Biraz düşünmüşler. At hemen ayaklarını yere vurarak:

—Sen babandan, baba atıma iki boy bineyim de sonra abimlerle gideyim de. İkinci kere dolandığımızda ben kanatlanır seni alır kaçarım, demiş.

Küçük oğlan bunu kabul etmiş. Ertesi gün babasına istediğini söylemiş. Babası kabul etmiş. Bunlar ikinci kere atı ile dolandıktan sonra at kanatlanmış almış oğlanı kaçmış. At, az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş altı ay bir güz gitmiş en sonunda bir memlekete varmış. Sırtından küçük oğlanı indirmiş. Bakmışlar halk meydan da toplanmış. Gitmişler yanlarına küçük oğlan:

—Hayırdır hemşerim, bu kalabalık niye? Halktan biri:

—Padişahımız vefat etti. Bugün padişah belirleme günü. Talih kuşu uçurulacak. Kuş kimin başına konarsa o padişah olacak. O yüzden biz de meydan da toplandık, demiş.

Talik kuşunu uçurmuşlar. Kuş gelmiş bizim küçük oğlanın başına konmuş. Halk:

—Bu daha çocuk hem de bizim memleketten biri değıl. Biz bunu kabul etmeyiz. Yeniden uçurun, demişler.

Talih kuşu yeniden uçurulmuş kuş gelmiş yine küçük oğlanın başına konmuş. Halk yine itiraz etmiş. Üçüncü kere de talih kuşu çocuğun başına konunca kimse bir şey diyememiş. Bizim küçük oğlan o memlekete padişah olmuş. Gel zaman git zaman bir su kıtlığı başlamış. Halk padişaha gelip:

—Padişahım, suyumuzun önünü bir dev kapatmış. O yüzden bizim memlekete su gelmiyor, demişler.

Padişah düşünerek atının yanına varmış. Kehribar:

—Padişahım, sultanım sizi böyle düşüncelere sevk eden nedir? Söyleyin çaresini bulayım, demiş. Padişah:

—Kehribar, memlekete gelen suyun önünü bir dev kapatmış. Ben bir devle nasıl baş edeceğim, demiş. Kehribar:

—Onun kolayı var padişahım. Sen bin sırtıma gidelim devin yanına. Onun canı gözündedir. Belindeki bıçağı ile gözünü oyduğunda o hiçbir şey göremez ve bir süre sonra da ölür. Can havliyle peşimizden koşacak olursa sırtımdan bir iki kıl yol yere at, demiş.

Padişah binmiş Kehribarın sırtına devin yanına varmışlar. Dev öğlen uykusundaymış. Usulca sokulup devin belinden bıçağı almış. Dev tam uyanırken bıçağı bunun gözüne saplamış. Dev:

—Yandım anam! Bana bunu kim yaptı, diyerek sağa sola koşmaya başlamış.

Bu sırada padişah ata binmiş at dolu dizgin koşmaya başlayınca dev sesleri duyup o yana seğırtmiş. At önde dev arkada bunlar koşarken dev iyice ata yaklaşmaya başlayınca padişah atının dediklerini hatırlayıp sırtından birkaç tane kıl koparıp arkaya doğru atmış. Kıllar yere düşer düşmez sık bir ormana dönüşmüş. Dev ormandan çıkıp bunlara yetişememiş.

Bunlar saraya gelmişler. Ertesi gün halk suya kavuşmuş. Aradan yıllar geçmiş bu padişah evlenme çağına gelince diğer memleket padişahları, kızlarını bununla evlendirmek için sıraya girmişler. Oğlan evlenmeden padişah babasının son halini görmek için memleketine gitmiş. Memleketine varınca padişah geliyor diye ağabeyleri bunu karşılamışlar. İkisi de bunu tanıyamamış. Küçük oğlan:

—Padişah ile görüşmek için gelmiştim kendisi nerde? Büyük ağabeyi:

—Padişah babam yasta, yatağında yatmakta. Gözleri kör oldu kimseyi göremiyor, demiş. Küçük oğlan:

—Beni padişahın yanına götürür müsünüz, demiş.

İki ağabeyi padişah olan küçük kardeşlerini babalarının yanına götürmüştü. Küçük oğlan:

—Bizi padişah ile baş başa bırakın lütfen, demiş.

Odadan herkes çıkınca:

—Hayat suyu işe yaramadı mı? Niye hastalandın, demiş. Padişah:

—Sen de kimsin hayat suyunu nerden biliyorsun? Küçük oğlan:

—Baba, benim en küçük oğlun. Sana hayat suyu diye bir şey yok dediğimde nerdeyse benim başımı alacaktın. Ne oldu ağabeylerim sana bulamadı mı? Padişah:

—Bana hayat suyu diye bir su getirdiler ama yalanmış. Hastalanınca anladım. Senin hakkını yedim. Ne dilerse saraydan alabilirsin, demiş. Küçük oğlan:

—Sağlığından başka bir şey dilemem, istemem baba, demiş.

Küçük oğlan Kehribar atının yanına gidince ağlamaklıymış. Kehribar:

—Ne oldu padişahım? Neden ağlıyorsun? Küçük oğlan:

—Babam perişan halde. Gözleri kör olmuş vücudu erimiş. Onu öyle görünce çok üzüldüm demiş. Kehribar:

—Padişahım, Kafdağı’nda biten bir çiçek vardır. O hastaları iyileştirir ama ölümü engelleyemez. Onu kaynatıp babanıza içirmelisiniz. Dilersen onu alıp getirelim, demiş.

Küçük oğlan hemen atının sırtına atlamış. Atı Kehribar:

—Padişahım, sen şimdi gözlerini kapat. Ben aç demeden açma, demiş.

Padişah gözlerini kapatmış. Biraz sonra at:

—Şimdi gözlerinizi açabilirsiniz padişahım, demiş.

Padişah gözlerini açmış ki ulu bir dağın tepesinde yanında bir sarı çiçek var. Onu koparmış atına tekrar binmiş. Tekrar gözlerini kapatmış. Çok kısa süre sonra at:

—Padişahım, gözlerini aç, demiş.

Padişah gözlerini açmış ki babasının sarayının önünde. Koşarak içeri girmiş. Elindeki çiçeği aşçıya vermiş:

—Bu çiçeği çok az suda kaynat getir, demiş.

Ağabeyleri padişahı tekrar karşılarında görünce:

—Hayırdır padişahım, bir şey mi unuttunuz? Küçük oğlan:

—Ben sizinle hayat suyu aramaya gelmeyen kardeşinizin. Filan memleketin padişahı oldum, demiş.

Ağabeyleri kardeşlerine sarılıp hasret gidermişler. Aşçı bir bardak suyla çıka gelmiş:

—Padişahım, buyurduğunuz gibi çiçeği kaynattım, demiş.

Küçük oğlan bardağı alıp babasına içirmiş. Vakit akşam olduğu için o gece orada kalmış. Sabah uyandığında babası padişahın tahtında otururken bulmuş. Gözleri görmekte vücudu da iyi durumdadır. Padişah küçük oğluyla hasret giderdikten sonra küçük oğlan:

—Baba, ben artık gitmeliyim. Ben filan yerin padişahıyım. Evlenmeden seni görmek istedim, demiş. Padişah:

—O ki evlenmek istersin bizim veziriazamın kızı tam sana göre. At biner kılıç kuşanır. Cabbar bir kızdır, demiş.

Oğlan bunları duyunca o kızla evlenmek istemiş. Kızı alıp Kehribar atına binmiş. Kırk günlük yolu bir günde almışlar. Padişah olduğu memlekete varınca kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-15

2.28. Gençlikte mi Kocalıkta mı?

Bir varmış, bir yokmuş. Bir zamanlar şehrin birinde bir padişah yaşarmış. Bu padişah her ava getduğunda ormanda aynı yerda bir ses duymış.

O ses:

— Ey padişah sana bir bela gelacah gençluhda mi, gocaluhda mi isdiyersin, diyermiş

Padişah galiyer hanımına anlatiyer.

Hanımı:

— Bir bela galicahsa gençluhda galsın; ihtiyarluhda galan belayi çekamazuh, diyer.

Padişah üç defa bu sesi duyiyer, bir daha bu sesi duyduğunda:

— Na görıcahsam gençluhda görem, ihtiyarluhta rahat edem, diyer.

[*E işde galiyer*] Padişah, sarayına geliyer ki saray ateş almış yaniyer. Saray yanmış. İki çocuğıynan hanımını zor gurtarmış. Saray yanınca bunun padişahluğı da bitmiş.

Padişah diyer ki:

— Bu memlekette durmah biza haram oldi, kahıp başka memlekete gidah.

Eşini, iki çocuğunu da aler yola goyuler. Az getmiş, uz getmiş; dere tepe düz getmiş. Bir yere varmış, oraya sığınca oler, misafir oler. Oranın ağası da dana çobani olicah birini ariyermiş.

Bu padişah:

— Ben eskidan padişahdım, şimdi da dana çobani oluram, diyer.

Eski padişah çoban olmuş. Bir süre bela geçduhdan sonra bu ağaya bir bezirgân misafir oliyer. *[Bezirgân, mal satan tüccara derlar.]* Bezirgân kirli çamaşurlarını birina parayla yıhatmah isdiyer.

Ağa diyer ki:

— Bizim bir dana çobanımız var, fakir biridir. Ona yıhatah çamaşurların; parayı sen ona ver.

Bezirgânın kirli çamaşurlarını çobanın hanımı yıhamış, gurutmuş; gatlayıp ağaya teslim etmiş. Bezirgân çamaşurların gatlanma şekillerine bahınca buni yapan hanımı merak etmiş. Ağaya diyer ki:

— Ben kaç yılluh bezirgânam, getduğum her yerda çamaşurlarımı yıhatdım. Daha bela güzel gatlanmış çamaşur görmadım. Bu elbiseleri kima yıhatmışdin sen?

Ağa:

— Bizim dana çobanının hanımı yıhadi onlari, demiş.

Bezirgân ata yüklanicah bir insanın sığıcağı gadar sepet ördüriyer. *[İnsanoğlına bilekârluh uymaz, sahtekârluh uymaz. Bi kera insanoğlı sahtekârluğu düşünmasın yohsa, bu dünyada yapamayacağı iş yohdur. Herkes ayni, kim olursa olsun. Naysa..]* Bir gece galiyer çobanın hanımını bu sepete goyup kaçuriyer. Ahşam olup çoban eva dönünca iki çocuğunun kapıda ağladuğunu görüyör. Çocuklara:

— Na oldi, niya ağliyersiz, diya sormış. Çocuklar da:

— Anami bir adam sepeta goyup götürdi, biz bir şey yapamaduh, demişlar.

Eski padişah *[şimdiki çoban]* burada da duramiycağını anliyer orayı da terk ediyer. İki oğlıyla beraber bir nehirdan geçerken çocuklari su götürüyör. Adam çocuklarını da gaybedinca yalnız galiyer. Bu çocuklar o suyla gediyer degirmanın bendina tahiliyer. Degirmanci bu çocuklari bulup böyütiyer.

Eski padişah, gediyer bir başka memleketa. Bu memleketin da padişahi vefat etmiş, yeni padişah seçmah için devlet guşuni uçuriyilar. Halk, devlet guşuni uçuriye. Guş dönüye dönüye galiye bu çobanın gafasına goniye. Halk

bu memleketa yeni galan adami padişah seçmah istamiye. Bu adami yani çobani memleketin bir ucuna, bir yerina götürüyolar. Gena devlet guşunu birahıyolar. Guş uçıye, gediye, gena bu çobanın gafasına goniye. Halk gena itiraz ediye. Bu sefer adami ışıh girmaz bir mağaraya kapatıyerlar. Devlet guşuni üçüncü kere salıyolar. Guş uçıye gediye mağaranın bir delugünden giriye adamın başına goniyer. Halk:

— Bu adamda bir iş var ki guş üç kere da onun başına gondi. Bizim padişahımız artuh bu adam, diyerlar.

Eski padişah yeniden padişah oliyer. Memleketi adaletla yönetiyer, padişahın civar illarda, memleketlarda nami yayılmaya başliyer. [*Adamın asli padişah ya zati*]. Bir gün bu bezirgân gena bir yerdan galiye, padişaha misafir oliye. Padişahdan o ülkede satış yapmah için izin aliye. Padişah izin veriyer.

Padişahın iki oğlu da dolaniye fırlaniye degirmanci böyütiye askere göndariye. Bu iki deliganli güvenülür olduyları için padişahın muhafızları oliyer. Bezirgân, padişahın ülkesinde misafir olunca padişaha diyer ki:

— Padişahım; ben burada satış yaperkan iki tane güvenilür adamın getsin benim evimi, barhımı, hanımımi gorusun.

Padişah, en güvenilür iki muhafızına bu görevi veriyer, bezirgânın evina göndariyer. Bezirgânın evina deliganlılar variye ahşam olunca sohbet etmeye başliyerlar. Büyük olani öbürüne:

— Biler misin, benim babam padişahdi. Bir gün sarayımız yandı, babam da başka bir memlekette dana çobani oldi. Orda yaşerkan bir bezirgân anami gaçurdi. Babam o yerde durmak istamadi, başka bir yere giderkan bizi da su goturdi, diyer. Küçük olan da:

— Degirmanci babam, benim da suyla galduğumi söylardi ama daha fazlasını ben hatırlameram, diyer.

Bu gonusmaları bezirgânın hanımı camın dibinden dinliyermiş meger. Gonusmaları dinlayınca anlamış ki bu iki deliganli kendi çocukları. Bezirgânın hanımı yani çocukların anası evdan çıhip olani bitani anlatiyer. Üçü hasret gideriyer; sarılıyer, koklaşıyerlar. Gece geç saatlara gadar sohbet ediyolar, hep beraber yatıyolar. [*Arada bir çay daha içah, reklam molasi. Güülüşmeler... Naysa*]

Sabah erkandan hanımını merak edan bezirgân evina galiyer. Camdan içari bahiyer ki hanımının bir tarafında bir deliganli öbür tarafında bir deliganlı yatıyer. Acele geri dönıyer padişahın huzuruna çıhiyer:

— Padişahım, sen en güvenilür iki muhafızını benim hanımı gorusun diya göndardın ama onlar benim hanımla uyımışlar, diyer.

Padişah iki tane askerini o iki muhafızla bezirgânın hanımını almalari için göndariye. Padişah bezirgâna:

— Önce onların ifadelerini alem, ona göre cezalarını verem, demiş.

Padişahın göndardığı iki asker, muhafızlarla bezirgânın hanımını alıp saraya gaturiyelar. Padişah, muhafızları huzuruna çağırıye sorguya çekiye:

— Ben siza güvandım, bir göreve göndardım. Siz getmişsiz bezirgânın hanımıyla uyumışsiz. Bunun izahını yapın bana, demiş. Muhafızlardan büyük olan:

— Padişahım, senin verdiğün görevi yerina gaturduh. Ahşam olunca diğer arhadaşla sohbet etmeye başladuh. “Benim babam bir padişahdi fakat bizim saray yanınca padişahlığı bitdi. Biz başka bir memleketa gettuh, orada babam dana çobani oldu. Bir bezirgân anami gaçurunca oradan da ayrıldıh. Yolda babam bizi suya düşürdi. Bi degirmanci buldi böyütüdi.” diye anlatınca biz gardeş olduğumuzu anladuh. Meğer bezirgânın hanımı da bizim anamızmış. Anami gaçuran bezirgân da bu bezirgânmış, diya anlatiyelar.

Bunları dinliyan padişah, bu iki deliganlinin kendi oğulları olduğuni anliyer. Gadının ifadesini almak için içari çağırınca bu gadının kendi hanımı olduğuni görüyor. Hanımı da gocasını yani padişahi taniyer. Bunlar gavuşunca bezirgâna bir şey belli etmemah için padişah:

— Bezirgân, sen var get yoluna. Ben bunların cezasını kendi ellarımla vericam, demiş.

Padişah bezirgâna güvenmaduğundan ona bir şey demamiş. Bezirgân memleketi terk edinca iki asker göndarip oni öldürtmüş. Geriye kalanlar da mutlu mesut yaşamaya başlamış.

KK-22

Gençlikte mi Kocalıkta mı?

Bir varmış bir yokmuş, bir padişah varmış. Bu padişah her ava gittiğinde aynı yerde bir ses duyuyormuş. O ses:

— Gençlikte mi kocalıkta mı, diye sorarmış.

Padişah bu durumu hanımına anlatmış. Hanımı:

— Bir bela gelecekse gençlikte gelsin, ihtiyarlıkta gelen belayı çekemeyiz, demiş.

Padişah bir daha bu sesi duyduğunda:

— Ne göreceksam gençlikte göreyim, ihtiyarlıkta rahat edeyim, demiş.

Padişah sarayına döndüğünde sarayın yandığını görmüş. İki çocuğu ile hanımını zor kurtarmış. Saray yanınca bunun padişahlığı da bitmiş. Padişah:

— Bu memlekette durmak bize haram oldu, kalkıp başka memlekete gidelim, demiş.

Eşini ve iki çocuğunu da alıp yola koyulmuş. Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş, bir yere varmış, orada misafir olmuşlar. Oranın ağası da dana çobanı olacak birini arıyormuş. Bu padişah:

— Ben eskiden padişaktım, şimdi de dana çobanı olurum, demiş.

Eski padişah çoban olmuş. Bir zaman geçmiş bu ağaya bir bezirgân yani tüccar misafir olmuş. Kirli elbiselerini birine para ile yıkatmak istemiş. Ağa:

— Bizim bir dana çobanımız var oldukça fakir biri. Ona yıkatalım çamaşırlarını da parayı sen ona ver, demiş.

Bezirgânın kirli kıyafetlerini çobanın hanımı yıkamış, kurutmuş, desteleyip ağaya teslim etmiş. Bezirgân kıyafetlerin desteleniş şekillerine bakınca bunu yapan hanımı merak etmiş. Ağaya:

— Ben kaç yıllık bezirgânım, gittiğim her yerde kıyafetlerimi yıkatırım daha böyle güzel katlanmış kıyafet görmedim. Bu elbiseleri kime yıkatmıştın sen? Ağa:

— Bizim dana çobanının hanımı yıkadı onları, demiş.

Bezirgân ata yüklenecek ve bir insanın sığacağı kadar sepet ördürmüş. Bir gece vakti çobanın hanımını bu sepete atıp kaçırmış. Akşam olup çoban eve dönünce iki çocuğunun kapıda ağladığını görmüş. Çocuklara:

— Ne oldu, niye ağlıyorsunuz, diye sormuş. Çocuklar:

— Annemi bir adam sepete atıp götürdü, biz bir şey yapamadık, demişler.

Eski padişah şimdiki çoban burada da durmayacağını anlayarak orayı terk etmiş. İki oğluyla beraber bir nehirden geçerken çocukları su götürmüş. Adam çocuklarını da kaybedince yapayalnız kalmış. Bu çocuklar o suyla gidip bir değirmenin bendine takılmış. Değirmenci bu çocukları bulup büyüttmüş.

Eski padişah bir hayli daha yol gidince bir memlekete gelmiş. Bu memleketinde padişahı vefat etmiş, yeni padişah seçmek için devlet kuşunu uçuracaklarmış. Halk devlet kuşunu uçurmuş. Kuş dönmüş dönmüş gelmiş bu çobanın kafasına konmuş. Halk bu memlekete yeni gelen adamı padişah seçmek istememişler. Bu adamı yani çobanı memleketin ücra bir yerine götürmüşler. Tekrar devlet kuşunu bırakmışlar. Kuş uçmuş gitmiş yine bu çobanın kafasına konmuş. Halk yine itiraz etmiş. Bu sefer adamı ışık girmez

bir mağaraya kapatmışlar. Devlet kuşunu üçüncü kere salmışlar. Kuş uçmuş gitmiş mağaranın bir deliğinden girerek adamın başına konmuş. Halk:

— Bu adamda bir iş var ki kuş üç kerede onun başına kondu. Bizim padişahımız artık bu adam, demişler.

Eski padişah, sonra çoban şimdi yeniden padişah olmuş. Memleketi adaletle yönetmeye başlayan padişahın civar illerde ve memleketlerde namı yayılmaya başlamış. Padişah memleketini refah ve huzura kavuşturmuş. Bir gün bu bezirgân yine bir yerden gelmiş padişaha misafir olmuş. Padişahтан o ülkede satış yapabilmek için izin almış. Padişah izin vermiş.

Padişahın iki oğlu da değirmenci tarafından büyütölmüş askere gönderilmiş bu arada. Bu iki delikanlı güvenilir olmaları dolayısıyla padişahın muhafızı olmuş. Bezirgân padişahın ülkesinde misafir olunca padişaha:

— Padişahım, iki tane güvenilir adamın varsa ben burada satış yaparken gidip benim evimi ve hanımıımı korusunlar, demiş.

Padişah en güvenilir iki muhafızına bu görevi vermiş ve bezirgânın evine göndermiş. Bezirgânın evine varan delikanlılar akşam olunca sohbet etmeye başlamışlar. Büyük olanı diğere:

— Biliyor musun benim babam padişah idi. Bir gün sarayımız yandı babam da başka bir memlekette dana çobanı oldu. Orda yaşayıp giderken bir bezirgân annemi kaçırdı. Babam o yerde durmak istemedi başka bir yere giderken bizi su götürdü, demiş. Küçük olan:

— Değirmenci babam, benim de su ile geldiğimi söylerdi ama daha fazlasını ben hatırlamıyorum, demiş.

Bu konuşmaları bezirgânın hanımı camın dibinden dinliyormuş meğer. Konuşmaları dinleyince anlamış ki bu iki delikanlı kendi çocukları. Bezirgânın hanımı yani çocukların annesi evden çıkıp olanı biteni anlatmış. Üçü hasret gidermiş sarılmış, koklaşmışlar. Gece geç saatlere kadar sohbet eden anne ve çocuklar gece hep beraber yatmışlar.

Sabah erkenden hanımını merak eden bezirgân evine gelmiş camdan içeri bakınca hanımının bir tarafında bir delikanlı diğere tarafında bir delikanlı yatar halde görmüş. Acele ile geri dönüp padişahın huzuruna çıkmış:

— Padişahım, sen en güvenilir iki muhafızını benim hanımı korusun diye gönderdin ama onlar benim hanım ile yatmış, demiş.

Padişah iki tane askerini o iki muhafız ile bezirgânın hanımını almaları için göndermiş. Padişah bezirgâna:

— Önce onların ifadelerini alayım ona göre cezalarını vereceğim, demiş.

Padişahın gönderdiği iki asker muhafızlar ile bezirgânın hanımını alıp saraya gelmişler. Padişah muhafızları huzuruna çağırıp sorguya çekmiş:

— Ben size güvendim, bir göreve gönderdim. Siz gitmişsiniz bezirgânın hanımı ile uyumuşsunuz. Bunun izahını yapın bana, demiş. Muhafızlardan yaşça büyük olanı:

— Padişahım, sizin verdiğiniz görev yerine gittik. Akşam olunca diğer arkadaşla sohbet etmeye başladık. Benim babam bir padişahı fakat bizim saray yanınca padişahlığı bitti. Biz başka bir memlekete gittik orada babam dana çobanı oldu. Bir bezirgân annemi kaçırdı oradan da ayrıldık yolda babam bizi suya düşürdü. Bir değirmenci büyüttü diye anlatınca biz kardeş olduğumuzu anladık. Meğer bezirgânın hanımı da bizim annemizmiş. Annemi kaçıran bezirgân da bu bezirgânmış, diye anlatmış.

Bunları dinleyen padişah bu iki delikanlının kendi oğulları olduğunu anlamış. Kadının ifadesini almak için içeri çağırınca bu kadının kendi hanımı olduğunu görmüş. Hanımı da kocasını yani padişahı tanımış. Bunlar kavuşunca bezirgâna bir şey belli etmemek için padişah:

— Bezirgân, sen var git yoluna ben bunların cezasını kendi ellerimle vereceğim, demiş.

Padişah bezirgâna güvenmediğinden ona bir şey dememiş. Bezirgân memleketi terk edince iki asker gönderip onu öldürmüş. Geriye kalanlar mutlu mesut yaşamaya başlamışlar.

KK-22

2.29. Mehmet Pehlivan

Köyün birinda Mehmet diye bir adam yaşarmış. Bunun hanımı çalışır gaturur, kendisi hiç dışarı çıkmazmış. Mehmet çok gorhahh biriymiş. [*Gari çalışıcah, gaturicah bu da yiyicah. Naysa*] Hanımı bu durumdan usanınca gafasında bir plan yapmış. Evin etrafına yapduğu keteleri dizmiş, galmiş gocasi Mehmet'a:

—Herif, gökdan kete yağmış. Onlari toplıyah bu gış biza yetar bunlar, demiş.

Mehmet da:

—Hanım sen çih topla ben penceredan seni izlaram, demiş.

Garisi:

—Olmaz, tek başıma toplamayı yetüdüremazsam gomşilar galur toplar. Gal bena yardım et. Çabuğ toplıyah eva dönah, demiş.

Mehmet gorha gorha dışarıya çıkmış ketelari toplarkan hanımı goşarah eva girmiş gapiyi kilitlamış. Mehmet gapiya galmış:

—Hanım aç gapiyi girem. Dışarida gorheram, demiş. Hanımı:

—Bıhdım senin bu gorhafluğundan. Çek get, neraya gidarsan get. *[Affedarsın gızım s.. ol get diyer işda. Hah...]* Artuğ seni bu evda isdamiyeram, diyer.

Adam biraz gapida beklamış hanımına:

—Tamam, o zaman duvarda asılan babamdan galma pasli bıçağı ver da gidem, demiş.

Gari duvarda asılan pasli bıçağı gapının arasından Mehmet’a vermiş. Mehmet gorha gorha yola düşmüş. Biraz gidince önüne bir hayvan leşi çıkmış. Leşe gonan sineklari kovman isdaduğundan elindeki bıçağı bi sallayınca kırk tane sinek yera düşmüş. Sineklari öldürünce bıçağının üsdüna; “bir vuruşta kırk kişiyi öldüren Bıyıklı Mehmet Pehlivan” diye yazmış. Biraz daha getmiş bir dağ aşmış garşısında duman tütan bir yer görmüş. Varmış duman tütan yera ki bi saray. Saraya girmiş bahmış, heç kimse yoh. Pilavlar pişmiş, gazanlar dolisi yemek var. Çoh acuhduğundan girişmiş, bu yemeklerden garnini doyurmuş. Aşşam olunca gırh tane dev galmış:

—Emica bizi misafir edar misin?

Mehmet:

—Hay hay, buyurun.

Devlar burasi bizim evimiz demamişlar. Kırk gün devlar Mehmet Pehlivan’a hizmet etmişlar. Onun bıçağında yazan yazıyı ilk gün görduklarından seslari çıkmamış ama artuğ dayanamamışlar:

—Mehmet Pehlivan, kırk gündür misafirimizsin artuğ yetar. Bundan sonra senda bizimla ava galicaşın, demişlar.

Devler kendi kendilarına:

— Bu gerçekten pehlivan mi deniyah da görah demişlar.

Hep beraber ava getduklarında Mehmet Pehlivan bi dereya yuhari getmiş. Bi geçi ölisina rastlamış. Geçinin ayağını kesip omzundan aşurmuş. Geçinin boynuzuni, bir parça da derisini çantasına atmış. Aşşam herkes evala dönmiş fakat Mehmet Pehlivan’ın elinda heçbir şey yohmuş.

Dev:

—Senin avın hani. Bağ her birimiz bir av bulup galduğ, senin avın niya yoh?

Mehmet Pehlivan:

—Ya hu yapıştım geçinin boynuzuna, elimde galdı dutamadım. Ayağına yapışdım gena dutamadım. En son derisine yapışdım o da elimde galdı, demiş.

Devler Mehmet Pehlivan'dan eyica gorlmaya başlamışlar.

—Biz ohla bıçakla av avlarkan o eliyla yaħalamaya çalışır, diya düşünmüşlar.

Devlar bir iki gün sonra camış derisinden yapduħları su tulumuni Mehmet Pehlivan'a vermiş:

—Biz çok yorgunuħ sen buni deredan doldur da gatur, su içaħ, demişlar.

Devlar o su tulumuni dört gişi ancaħ daşurlarmış. *[Esgidan su daşumalı için ela yaparlardı. Deridan tulum, yağ da basarduħ onlara, ha. Nerda galmışdım... habı hatırladım...]* Mehmet Pehlivan boş tulumu eline alınca baħmış ki boşuni zor daşıyeram. Dereye ininca tulumu şişürmeye başlamış. Sırtına vurmuş tulumu. Zar zor eva galermiş. Devlar, Mehmet Pehlivan'ı uzaħdan görünca:

—Biz bu tulumu bu gadar dolduramiyerduħ. Helal olsun adama yiğit adammış, demişlar.

Mehmet Pehlivan su tulumıyla eva galınca:

—İlk ben içem o gadar yol galdım yoruldum, demiş.

Yalandan su tulumunun ağzını açmış, hava çılmış ama bu sırada Mehmet Pehlivan güya su içır. Tulumun havası bitinca:

—Gidin bi daha doldurup gaturun buni. Gaturduğum su sadece bana yetdi, demiş.

Goca tulumun suyuni içduğuni zannedan devlar Mehmet Pehlivan'dan eyica gorlmaya başlamışlar. Devlar gena hep beraber ava getduħları bi gün bir devin galduricağı büyük bir daşı Mehmet Pehliva'na gösdarup:

— Buni galdurabiliür misin?

Mehmet Pehlivan:

—Tabi galdururam. Galdurup bir tarafa fırlaturkan bazılarız ölabiliür.

Devler:

—Tamam, o zaman heç doħunma, demişlar.

Biraz daha vakit geçinca Mehmet Pehlivan:

—Biriz benim eşyalarımı alın, birizin da sırtına binem beni evima götürün, demiş. Devların biri:

—Ben hem eşyani hem da seni sırtıma aluram, demiş.

Bunlar düşmişler yola, gıda gıda bir mezarluğa varmılar. Oradan geçerkan dev mezar daşlarının birinde Bıyıklı Mehmet Pehlivan ismini görmiş. Gandurulduğlarını anlıyan dev:

—Sen in aşsağıya baķem, deyip Mehmet Pehlivan'ı sırtından atmış.

Mehmet Pehlivan bıçağını çekip devı ayağından yaralamış, dev goręusundan dağa yuķarı kaçmaya başlamış. Devı kaçarkan köylılar görer:

—Hayurdur, naydan gorędun da bela kaçerrsin, demişler. Dev:

—Mehmet Pehlivan beni yaraladı. Ondan kaçeram, demiş.

Aķşamüsdı Mehmet köya varınca köylılar ondan goręmaya başlamışlar. Evinin gapısına gidip:

—Aķ gapıyı hanım, bir vuruşda gırķ kişiıyi öldüren Mehmet Pehlivan galdi, demiş.

Hanımi bu işa bi anlam veramamış ama sesini da çıķaramamıř. Masal bu ya goręaķ Mehmet, olmiş Mehmet Pehlivan. *[Bela şeylar varıdı esgidan, anlatulurdi. şimdi beķ yoh, galmadı gızım]*

KK-9

Mehmet Pehlivan

Köyün birinde Mehmet diye bir adam yaşarmış. Bunun hanımı çalışır getirir kendisi hiķ dışarı çıkmazmış. Mehmet çok korkak biriymiş. Hanımı bu durumdan usanınca kafasında bir plan yapmış. Evin etrafına yaptığı keteleri dizmiş, gelmiş kocası Mehmet'e:

—Herif, gökten kete yağmış. Onları toplayalım bu kiş bize yeter bunlar, demiş. Mehmet:

—Hanım sen çık topla ben pencereden seni izlerim, demiş. Kadın:

—Olmaz, tek başıma toplamayı yetiştiremezsem komşular gelir toplar. Gel bana yardım et, çabucak toplayıp eve dönelim, demiş.

Mehmet korka korka dışarıya çıkmış keteleri toplarken hanımı koşarak eve girmiş kapıyı kilitlemiş. Mehmet kapıya gelip:

—Hanım aķ kapıyı gireyim, dışarıda korkuyorum, demiş. Hanımı:

—Bıktım senin bu korkaklığından çek git, nereye gidersen git. Artık seni bu evde istemiyorum, demiş.

Adam bir müddet kapıda bekleyip hanımına:

—Tamam, o zaman duvarda asılan babamdan kalma paslı bıçağı ver de gideyim, demiş.

Kadın duvarda asılan paslı bıçağı kapının arasından Mehmet'e vermiş. Mehmet korkarak yola düşmüş. Biraz gidince önüne bir hayvan leşi çıkmış. Leşe konan sinekleri kovmak istediğinden elindeki bıçağı bir sallayınca kırk tane sinek yere düşmüş. Sinekleri öldürdüğünü görünce bıçağının üstüne “bir vuruşta kırk kişiyi öldüren Bıyıklı Mehmet pehlivan” diye yazmış. Biraz daha gidip bir dağ aşınca karşısında duman tüten bir yer görmüş. Varmış duman tüten yere ki bir saray. Saray girmiş hiç kimse yok. Pilavlar pişmiş kazanlar dolusu yemek. Çok acıktığından girişmiş bu yemeklerden karnını doyurmuş. Akşam olunca kırk tane dev gelmiş:

—Amca bizi misafir eder misin? Mehmet:

—Hay hay, buyurun.

Devler burası bizim evimiz dememişler. Kırk gün devler Mehmet Pehlivana hizmet etmişler. Onun bıçağında yazan yazıyı ilk gün gördüklerinden sesleri çıkmamış ama artık dayanamamışlar:

—Mehmet Pehlivan, kırk gündür misafirimizsin artık yeter. Bundan sonra sende bizimle ava geleceksin, demişler. Devler:

— Bu gerçekten pehlivan mı deneyelim de görelim, diye kendi aralarında konuşmuşlar.

Hep beraber ava gittiklerinde Mehmet Pehlivan bir dereye yukarı gitmiş. Bir keçi ölüsüne rastlamış. Keçinin ayağını kesip omzundan aşırması. Keçinin boynuzunu ve bir parça da derisini çantasına atmış. Akşam herkes eve bir av ile dönmüş fakat Mehmet Pehlivanın elinde hiçbir şey yok. Dev:

—Senin avın hani. Bak her birimiz bir av bulup geldik, senin avın niye yok? Mehmet Pehlivan:

—Yav, yapıştım keçinin boynuzuna elimde kaldı tutamadım. Ayağına yapıştım yine tutamadım. En son derisine yapıştım o da elimde kaldı, demiş.

Devler Mehmet Pehlivandan iyice korkmaya başlamışlar.

—Biz okla bıçakla av avlarken o eliyle yakalamaya çalışıyor, diye düşünmüşler.

Devler bir iki gün sonra cammış derisinden yaptıkları su tulumunu Mehmet Pehlivana verip:

—Biz çok yorgunuz sen bunu dereden doldur da getir su içelim, demişler.

Devler o su tulumunu dört kişi olarak ancak taşırlarmış. Mehmet Pehlivan boş tulumu eline alınca bakmış ki boşunu zor taşıyorum. Dereye inince tulumu şişirmeye başlamış. Sırtına vurmuş tulumu zar zor eve geliyormuş. Devler Mehmet Pehlivanı uzaktan görünce:

—Biz bu tulumu bu kadar dolduramıyorduk. Helal olsun adama yiğit adammış, demişler.

Mehmet Pehlivan su tulumuyla eve gelince:

—İlk ben içeyim o kadar yol geldim yorulдум, demiş.

Yalandan su tulumunun ağzını açınca hava çıkmış ama bu sırada Mehmet Pehlivan güya su içiyor. Tulumun havası bitince:

—Gidin bir daha doldurup getirin bunu. Getirdiğim su sadece bana yetti, demiş.

Koca tulumun suyunu içtiğini zanneden devler Mehmet Pehlivandan iyice korkmaya başlamışlar. Devler yine hep beraber ava gittikleri bir gün bir devin kaldıracağı büyük bir taşı Mehmet Pehlivana gösterip:

— Bunu kaldırabilir misin? Mehmet Pehlivan:

—Tabi kaldırırım. Kaldırım bir tarafa fırlatırken bazılarınız ölebilir. Devler:

—Tamam, o zaman hiç dokunma, demişler.

Biraz daha vakit geçince Mehmet Pehlivan:

—Biriniz benim eşyalarımı alın birinizin de sırtına bineyim de beni evime götürün, demiş. Devlerin biri:

—Ben hem eşyanı hem de seni sırtıma alırım, demiş.

Bunlar düşmüşler yola gide gide bir mezarlığa varmışlar. Oradan geçerken dev mezar taşlarının birinde Bıyıklı Mehmet Pehlivan ismini görmüş. Kandırıldıklarını anlayan dev:

—Sen in aşağıya bakayım, deyip Mehmet Pehlivanı sırtından atmış.

Mehmet Pehlivan bıçağını çekip devı ayağından yaralayınca dev korkusundan dağa yukarı kaçmaya başlamış. Devı kaçarken gören köylüler:

—Hayırdır, neyden korktun da böyle kaçyorsun, demişler. Dev:

—Mehmet Pehlivan beni yaraladı ondan kaçıyorum, demiş.

Akşamüstü Mehmet köye varınca köylüler ondan korkmaya başlamış. Evinin kapısına gidip:

—Aç kapıyı hanım bir buruşta kırk kişiyi öldüren Mehmet Pehlivan geldi, demiş.

Hanımı bu işe bir anlam verememiş ama sesini de çıkaramamış. Masal bu ya korkak Mehmet olmuş Mehmet Pehlivan.

KK-9

2.30. Yedi Oğlan ile Kız Kardeş

Yedi gardaşın bi bacası varmış. Evda diyeki benim gardaşlarım neredadur, anne babaya. Anne, baba da diyeki:

— Onlar gurbeta geddi gızım, sen nedecasin. Gız:

—Yoh, ben gardaşlarumsuz duramam, diye. Ben onlari görıcam diyer.

Diye gızım diye:

—Gidamazsın, yapamazsın.

—Gidaram, diye.

Terk ediye evi gidiye. Ha şurda, ha burada, ha şurada bunlari buliyer, yedi gardaşını [*şeyini*] şatiye gibi bir yer, evlarını buliyer. Gidiyer oraya, gardaşları diyelar ki:

—Sen nerdan geldun buraya? Gız:

—Ben sizsiz edemam, ben sizinnan duricam. Anne, babami istamam, sizinnan duricam.

Bunlar işa gidiyelar, uzahlara. Diyelar ki:

—Bah bacım, [*yemeklari, ekmeklari, çamaşurlari yapıye, onlara bahıye*] diyelar ki sakın sakın diyelar, ateşimizi sondurma, sakın. Her şeyi yap, ateşimizi sondurma. Burda ateş bulmak çoh meseledur. Ateş bulunmaz. Diye ki:

—Tamam abi.

Bir gün, iki gün böyle idare ediye, [*afedersin ocağa bilmem ne ediye*] ocağa çişini ediye. [*Ondan sonra*], ateş söniye. Çıhiye bahıye sağa sola ki ateş bulicah. Ağabeyleri galana gadar ateş bulicah. Sağa, sola bahıye ateşa. Bir yerdan horoz otiye, bir yerdan duman tutiye. Diye ki:

—Acaba ateş yayan yera mi gedem, horoz [*sey*] horoz otan yera mi gedem duman tütan yeremi gedem. Ateş duman tütan yerda olur ya gahem oraya gedem.

Elinda da çorap öra öra gediye. [*Esgidan şal çoraplar örarlardı ya*] Öra öra, gidiye variyer oraya. Gediye ki, bi tane gadın şey bir iki gadın, bulgur bişürer. Gazanlari duzmışlar bulgur bişüriyelar ama devun hizmetçilari onlar. [*He he zamanda dev varmış ya*] ondan sonra gediye oraya variye onların yanına diyeki:

—Şey bela bela, ben yedi gardaşın bacısıyım. Onlar bena tembih etdilar ateşi sondurma, ben da bela bi gaza yaptım, ateşi sondurdum. Ateş hiç yok. Onlar gelicah, ben yemek yapıcım, diye. Diye o gadın ki:

—Bah, o ateşi al, burdan get. Burda dev var. Dev uyanursa senin gohun alursa seni yer, diyelar.

Ondan sonra, bi da bulgur veriyelar etegina. Peştamala gatliye bulguri tökiyeler etegina. Hem bulgur yiye hem da [*çorabi pardon*] ateşi aliye evina gediye ama bulgur tokula tokula, çorap söküla sökülaaa evina gadar gediye. Dev eve geliye şey gız eva geliye. Tabi deva adam ahıllı iz yapıye. Gidiye evina ateşini yahıye, yemeğini yapıye hama gardaşlarına hiç bişe demiye. Ya ateşi sondurdum, ya filan yera geddim demiye heç bişe. Bu şimdi gapiyi, evdeyken gapi çaliye, gız gapiye, dev geliye gohusundan [*zaten buldur tokulmuş, çorap sokulmuş*] diye ki:

—Seni yemaya geldim. Gızda diye ki:

—Yok, beni yema. Ben gardaşlarımın yemeklerini yapıyeram. Bi ateşünü aldım başha na yaptım ki, diye. Dev diye ki:

—O zaman barmağın uzat, barmağın ganini emecam.

Bi delikdan barmağını veriye, barmağın ganından emiye. Hergün geliye, hergün. Bunu ganını eminca bu gız çoh zayıflıye. Get geda get geda kotılaner. Erkek gardaşlari soriye:

—Sana ne oliye? Gündan güna sen duşıyesin, sen hasdalanacahsın. Diye ki:

—Ben diyem mi siza bana ne oliye. Boyle boyle yaptım, boyle boyle bir şey dev galiye gapidan parmağımın ganını emiye gediye günlüh, deyî.

—Haaa, öyla mi diye, diye ki o zaman diye sırayla gardaşlar biz buni behliycuh diye. Devi öldiricuyuh diyelar.

Yedi gardeş devi öldiricahmış. İşda küçügi bekler, böyügi bekler ahırı böyügi gılcı aliyer gıza diye ki:

—Gapiyi aç de ki beni ye! Barmağımı emma! O boynuni ilari uzadurda seni yemaya ki yanaşur diye ben diye oni kesecam diye. [*Aynen öyla*]

Gız gapiyi açmasıyla bunlar hot diye vuriye devi şey ediyer. Oranın halki bu adama tören yapıyolar. Diyolar ki:

—Helal olsun sana! Buni heç bir gul kesamazdi sen kesdun. Biz hepumuz gurtulduh.

Oni padişah ediyolar. Yiyolar içiyolar muratlarına geçiyolar. [*Çoh biliyuduh ama, Arş.: Ağzımıza sağılık*]

KK-23

Yedi Oğlan ile Kız Kardeş

Bir varmış bir yokmuş, yedi kardeşin bir kız kardeşi varmış. Bunlar huzur içinde anne babasıyla yaşarmış. Bu yedi kardeş bir gün çalışmak için başka bir diyara gitmişler. Evde anne, baba ve tek kız kardeş kalmış. Kız kardeşin canı o kadar sıkılmış ki anne babasına:

— Bende ağabeylerimin yanına gideceğim, diye söylemiş.

Annesi, babası ne kadar izin vermese de kız, bir sabah tek başına yola koyulmuş. Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş sonunda bir dağın tepesinde ormanın içinde büyük bir eve varmış. Yedi ağabeyini de orada gören kız sevinmiş, ağabeyleri:

— Sen nasıl geldin, nasıl buldun bizi? Eve geri dön, sen burada yapamazsın, demişler. Kız kardeşleri:

— Ben sizinle kalmak istiyorum. Siz olmadan evde canım çok sıkılıyor, kalacağım burada, diye söylemiş.

Ağabeyler mecburen kabul etmişler fakat ağabeylerin tek şartı varmış kardeşlerine:

— Bizim ocakta yanan ateşimizi sakın söndürme, onu bulamayız. Ne olursa olsun bu ateşi söndürme, demişler.

Aradan zaman geçmiş, kız kardeşleri eve alışmış, evde her işi yapmaya başlamış. Ağabeyleri de bu durumdan memnun ve mutluymuş. Bir gün kız yine ağabeyleri dışarı da iken ateşin yanında iş yapıyormuş o sırada yanlışlıkla su testisini devirmiş, testinin suyu ateşi söndürmüştü. Kız, ateş sönünce kara kara düşünmeye başlamış. Ateş aramaya başlamış. Bakmış ki bir tarafta horoz ötmekte diğer tarafta duman tütmekte. Kız kendi kendine düşünmüş:

— Ben duman olan yere gideyim, duman olan yerden ateş çıkar, demiş.

Kız yola düşmüş, duman tüten yere gitmeye başlamış. Giderken de eline çorap örmek için iplik almış ve çorabı öre öre gitmeye başlamış. Az gitmiş uz

gitmiş duman çıkan yere gelmiş, bakmış orada iki kadın büyük kazan içinde yemek pişiriyor. Kız:

— Ben yedi erkeğın kız kardeşiyim, ateşim vardı söndürdüm. Kaza oldu, az ateşinizi alayım, yemek yapacağım, demiş.

İki kadından birisi:

— Burası dev evidir, biz onun hizmetileriyiz, aman seni görürse yer. Sen buradan al ateşi de çabuk git. Yoksa dev uyanır seni yer, demiş.

Kız, biraz kz almış eteğine koymuş, başlamış eve doğru yol gitmeye. Tam o sırada ördüğü çorap dala takılmış sökülmeye başlamış, bunu fark etmeden evine kadar gelmiş, ateşi tekrar yakmış, yemeğini yapmış. Dev evinde uyanmış bahçeye çıkmış, bakmış bir iplik ucu. Onu takip etmeye başlamış. Kız ise biraz dinlenmek için eve getiğ sırada kapısı çalmış, kız kapıyı açınca karşısında kocaman devi görmüş. Dev:

— Sen benim ateşimi aldın, ben seni yiyeceğim, demiş. Kız:

— Ne olur beni yeme, bana acı, demiş. Dev:

— O zaman her gün gelip parmağın emerim, kanını içerim. Ya kabul edersin ya da seni yerim, demiş.

Kız, mecbur çaresiz devin teklifini kabul etmiş. Akşam ağabeyleri gelince kız kardeşleri hiçbir şey anlatmamış. Dev her gün gelip kızın kanını parmağınan emip geri gidermiş. Günler böyle geçe dursun kız her gün daha da zayıflamaya başlamış. O kadar zayıf olmuş ki bir deri bir kemik kalmış. Bunu gören ağabeyleri durumu sormuşlar. Kız mecbur olan biteni ateşi sndrdğn, ateş bulduğunu ve devin her gün gelip parmağın emdiğini anlatmış.

Ağabeyler kendi aralarında düşünüp tartışmışlar. Her gün evde biri kalıp kardeşlerine yardım edecekmiş. Bir süre sonra kız daha da zayıflamış. Ağabeyleri devi öldürmeye karar vermişler. Bunun için hemen bir plan yapmışlar kız kardeşlerine demişler ki:

— Dev geldiğinde kapıyı a, de ki bu sefer beni ye, artık kanımı emme. Dev kafasını kapıdan uzattığında bizde kafasını kılıçla keselim, demiş.

Büyük olan ağabeyi ertesı gün evde kalmış, kapının arkasına geçip kılııyla beklemeye başlamış. Dev gelmiş kapıyı çalmış, kız kardeşi kapıyı açmış ve demiş ki:

— Artık benim kanımı emme, beni ye, demiş.

Dev tamam deyip kafasını kapıdan uzatınca büyük ağabeyi kılıcı vurmuş, devin kafasını koparmış. Devın ölümünü duyan bütün civar köylerdeki herkes sevinmiş ve kutlamışlar. Daha sonra kızın büyük ağabeyine cesaretinden dolayı hediyeler vererek başlarına hükümdar etmişler.

Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine...

KK-23

2.31. Keloğlan Masalı

Keloğlan'ı annesi duz alması için çarşıya göndariye. Keloğlan da gedip dükkâna giriye karşısında leblebilari görünce canı çekiye. Bakkaldan leblebi aliye, çıhiye. Leblebilari yiyaralı bi guynin başına variye. Orya variye annesinin duz istaduğunu hatırlıye.

—Eyvah! Ben duz alicağdım getdim leblebi aldım. Şimdi annema na diyicam, diye.

[*Ondan sonra*] Keloğlan kendi kendina söylaniye kan guyardan ses galiye. Keloğlan aşağı doğru bağıyekan guyardan sihirli bi dev çıhiye.

Dev diye ki:

—Dila bendan na dilarsan?

Keloğlan:

—Annem bendan duz isdadi, ben da unutup leblebi aldım. Şimdi eva gidip anneme na diyicam, diye.

Dev diye ki:

—Sena bi sofra verem [*peşhun, biz peşhun diyeruñ ya, yer sofrassi işda*]. Bu sofra sihirli diür. Evan getduğunda “açıl sofram açıl” deduğun vakit üstünde türlü yiyicah donatılır.

Dev buni söyladuğdan sonra kayboliye. Keloğlan sofrayı alıp eva galiye.

Annesi:

—Ben sendan duz isdemişdim sofrayı naya gaturdun, diye.

Keloğlan da:

—Anne, hele içari gel sena bir şey göstari cam, diye.

Annesi da eve girince gapıyı gapatiye. Keloğlan sofrayı ortaya goyup, “açıl sofram açıl” diye. Sofranın üsdi bi anda yemeklerle doliye. Bunlar garınlarını doyurunca Keloğlan, “gapan sofram kapan” diye, sofra gapaniye. Beyla garınlarını doyurarak günler geçiye. Bi gün annesi:

—Oğlum, komşıları da davet edağ da onlar da yesin bu nimetlerden, diye.

Ahşam komşıları galınca sofrayı ortaya goyiye, “açıl sofram açıl” diye. Envaiçeşit yiyicah sofraya duzuliye. Gomşıları garınlarını doyurunca, “gapan sofram gapan” diye, sofra kapaniye. Gomşılarının içinde bir tane kötü adam varmış. Bu adam kendi sofrasını gaturup Keloğlan’ın sofrasını götürmüş. Ahşam yemek vahdi sofrayı ortaya goyup, “açıl sofram açıl” diyinca sofra açılmiye. Keloğlan gomşılardan birinin sofralarını çaldığını anliye. Ağliyarah guyunun başına gediye. Dev tekrar guyidan çıhiye:

—Hayrola Keloğlan, diye.

Keloğlan:

—Verduğun sofrayı gomşılarımdan biri çaldi. Biz gena aç galduğ, diye.

Dev:

—Bu sefer sena bi degirman verem. Degirmani sol tarafa çevürduğunda altun; sağ tarafa çevürduğunda gümüş ahiçah, diye.

Keloğlan degirmani aliye, galiye. Altunları gümüşleri satıp zengin olmaya başliye, annesi:

—Oğlum, eski günlara göre çok zengin olduğ. Gomşıları çağırağ da onlara ziyafet verağ, diye.

Keloğlan ahşam misafirlara ziyafet verduğdan sonra çıharmış degirmani gösdarmış. Hırsız komşusu Keloğlan’ın degirmanına göz goyiye. Kendi degirmaniyla değışduriye. Keloğlan degirmani çevürünca na altın ahmış na da gümüş. Degirmanın de çalunduğuni anliye. Ağliyarah tekrar guyunun başına gediye. Dev çıhınca olani bitani anlatiye.

Dev:

—Bu sefer sena bi sopa vericam. Bu sopa senin diger eşyalarını alanın dışında kimseye vurmaz. “Vur tohmağım vur” deduğunda o adamı dövar, sen da eşyaların geri alursun, diye.

Keloğlan sopayı alıp evina galiye. Ahşam komşılarını çağırıye. Hırsız gomşusu Keloğlan gena bi şey bulmuşdür diya o da galiye. Ahşam yemek yeduğdan sonra Keloğlan:

—Benim soframla degirmanım kimdaysa oni bena geri versin, yoksa garişmam, diye.

Kimsedan ses çılmayınca Keloğlan sopayı gaturiye:

—Vur tokmağım vur, diye.

Sopa gediye hırsız gômşusuni dövmeğe başlıye. Adam artuğ dayanamiye itiraf ediye. Keloğlan'ın eşyalarını gaturup teslim ediye. Keloğlan esgi bolluğ günlarına dönıye. Annesiyle beraber yaşayıp gediye. *[Bu hekiya değil masal hemi. Arş.: Evet, masal bu anlattığımız]*

KK-24

Keloğlan Masalı

Keloğlanı annesi tuz alması için çarşıya göndermiş. Keloğlan da gidip dükkâna girmiş karşısında leblebileri görünce canı çekmiş. Bakkaldan leblebi almış çıkmış. Leblebileri yiyerek bir kuyunun başına varmış. Oraya varınca annesinin tuz istediğini hatırlamış.

—Eyvah! Ben tuz alacaktım gittim leblebi aldım. Şimdi anneme ne diyeceğim, demiş.

Keloğlan kendi kendine söylenirken kuyudan ses gelmiş. Keloğlan aşağı doğru bakarken kuyudan sihirli bir dev çıkmış:

—Dile benden ne dilerseñ? Keloğlan:

—Annem benden tuz istedi ben de unutup leblebi aldım. Şimdi eve gidip anneme ne diyeceğim, demiş. Dev:

—Sana bir sofrâ vereyim. Bu sofrâ sihirlidir. Evine gittiğinde açıl sofram açıl dediğın vakit üstünde türlü yiyecekler donatılır, demiş.

Dev bunu söyledikten sonra kaybolmuş. Keloğlan sofrayı alıp eve gelmiş. Annesi:

—Ben senden tuz istemiştım sofrayı neyimize gerek, demiş. Keloğlan:

—Anne, hele içeri gel sana bir şey göstereceğim, demiş.

Annesi de eve girince kapıyı kapatmışlar. Keloğlan sofrayı ortaya koyup açıl sofram açıl demiş. Sofranın üstü bir anda yemeklerle dolmuş. Bunlar karınlarını doyurunca Keloğlan kapan sofram kapan demiş sofrâ kapanmış. Böyle karınlarını doyurarak günler geçmiş. Bir gün annesi:

—Oğlum komşuları da davet edeyim de onlar da yesin bu nimetlerden, demiş.

Akşam komşuları gelince sofrayı ortaya koyup açıl sofram açıl deyince envai çeşit yiyecekler sofraya dizilmiş. Komşuları karınlarını doyurunca kapan sofram kapan demiş, sofrâ kapanmış. Komşularının içerisinde bir tane kötü adam varmış. Bu adam kendi sofrasını getirip Keloğlanın sofrasını

götürmüş. Akşam yemek vakti sofrayı ortaya koyup açıl sofram açıl deyince sofra açılmamış. Keloğlan komşularından birinin sofralarını çaldığını anlamış. Ağlayarak kuyunun başına gitmiş. Dev tekrar kuyudan çıkmış:

—Hayrola Keloğlan, demiş. Keloğlan:

—Verdiğin sofrayı komşularımdan biri çaldı. Biz yine aç kaldık, demiş. Dev:

—Bu sefer sana bir değirmen vereceğim. Değirmeni sol tarafa çevirdiğinde altın sağ tarafa çevirdiğinde gümüş akacak, demiş.

Keloğlan değirmeni almış gelmiş. Altınları gümüşleri satıp zengin olmaya başlayınca annesi:

—Oğlum, eski günlere göre çok zenginiz komşuları çağıralım da onlara ziyafet verelim, demiş.

Keloğlan akşam misafirlere ziyafet verdikten sonra çıkarmış değirmeni göstermiş. Hırsız komşusu Keloğlanın değirmenine göz koymuş. Kendi değirmeni ile değiştirmiş. Keloğlan değirmeni çevirince ne altın ne de gümüş akmayınca değirmeninin de çalındığını anlamış. Ağlayarak tekrar kuyunun başına gitmiş. Dev çıkınca olanı biteni anlatmış. Dev:

—Bu sefer sana bir sopa vereceğim. Bu sopa senin diğer eşyalarını alanın dışında kimseye vurmaz. Vur tokmağım vur dediğinde o adamı döver sen de eşyalarını geri alırsın, demiş.

Keloğlan sopayı alıp evine gelmiş. Akşam komşularını tekrar çağırılmış. Hırsız komşusu Keloğlan yine bir şey bulmuştur diye o da gelmiş. Akşam yemek yedikten sonra Keloğlan:

—Benim sofram ile değirmenim kimdeyse onu bana geri versin yoksa karışmam, demiş.

Kimseden ses çıkmayınca Keloğlan sopayı getirmiş:

—Vur tokmağım vur, demiş.

Sopa gitmiş hırsız komşusunu dövmeye başlamış. Adam artık dayanamayıp itiraf etmiş. Keloğlan'ın eşyalarını getirip teslim etmiş. Keloğlan eski bolluk günlerine dönmüş. Annesiyle beraber yaşayıp gitmiş.

2.32. Çoban Masalı

Çobanın biri goyunlari otlarkan suyun kenarında yuhliye. Uyanınca [*ela tam uyanmer işde, yâri uyanuñ yâri uyıyer*] elini suya atıye, bi elma geliye elina. Çoban elmayı dişlayınca eyca uyaniye:

—Eyvah! Boğazımdan haram lohma geçdi. Suyi takip edem bahem bu elma kimin bahçesinden düşmiş, diye.

Çoban su boyunca gidye bir elma bahçasına ulaşıye, elma bahçası kimindur, diya sormış soruşdurmuş.

Bahçe oranın ağasınınmış. Çoban gonağa gidiye:

—Ağam ben suya düşüp aşağı meraya gelan bi elmayı yedim. Su boyunca yuhari galdım. Suyun kenarında sadece sizin elma bahçanız vardı. Ben şimdiye kadar heç haram yemadım. Bu yüzden sizdan helalluñ almaya galdım, diye.

Ağa:

—Yedi yıl yanımda çalışursan sena hakkımı helal edaram. Hatta kızımı da sena verüram, diye.

Çoban na etsun çaresüz kabul ediye. Ağanın her işini görmeye başlıye. Bu bela yedi yıl sürıye. Her türlü zorluğa ağanın gızıyla evlancam diya boyun egiye. Gal zaman get zaman yedi yıl geçıye. Çoban, ağanın huzuruna çııye:

—Ağam, bugün yanınızda çalışduğuma yedi yıl oldi. Bena hakkızı helal eder misiz, diye.

Ağa:

—Helal olsun evladım, diye.

Ondan sonra çoban da diye ki:

—Ağam, bir da sözüz vardı. Bena gızızı vericañdız. Müsaadeniz olursa gızızı alem gidem artuñ.

Ağa:

—Benim gızım bir ağa oğluna layuñ. Senin gibi bir çulsuzla na yapicañ, diye.

Çoban diye ki:

—Ağam ama bena söz verdiz.

—Sena hakkımı helal ettim. Daha na beñliyorsın çekil get garşımdan, diye.

Çoban eşyalarını toplamak için gidarken ağa kızının başkasına verildiğini öğrenir. Yedi yılının boşa geçtiğini düşünür eşyalarını aler gonahtan ayrılır. Yolda giderken yağmur yağmaya başlar. Çoban eyca islanır. Garşısına bir ehdiyar çılar. Çoban:

—Dede, bu yağmurda nasıl olurda islanmazsın. Bağ bena guri yerim galmadı, sena bi noğda yağmur degmeyer. Nadur bunun kerameti, diye.

Ehdiyar:

—Oğlum gölden geçerken şu duayı etdim. Ondan sonra bena islanmak yohdur, diye. Çoban da diye ki:

—Dede, bena da örgatur misin o duayı?

Ehdiyar:

—Hay hay; örgadem, diye.

Çoban ehdiyardan sudan geçerken ya da yağmur yağarken islanmamanın duasını örganiye. Bunları örganıp bir iki adım ater arhasına bağmış ki o ehdiyar yoh. Naysa çoban yoluna devam ediyer. Bir adamın ağacın altında oturduğunu görüyere onun yanına variye:

—Hayrola hemşerim, burada naydersin, diye.

Adam da:

—Ezber yaperam, diye.

—Na ezberi bu?

—Bena kötülüğ edanları birbirina yapışdurmak için bir sihir örgandım. Oni ezberlamaya çalışeram, diye.

Çoban:

—Bena da söyle da ben da ezberliyer. Bena da lazım olur belki, diye.

Adam buna yapışdurma büyüünü örgadiye. Çoban buni örganınca geri ağasının gonağına galiye. Bağıye ki düğün bitmiş kızla güvegi gerdek odasına çekilmiş. Çoban gizlice odanın gapısına gidiye. Anahtar delüğünden yapışdurma büyüünün sözlerini söyliyere üfliyer. Damatla kız birbirina yapışiyer. Na yapsalar ayrılamiyeler. Sabah odadan çılmayınca kızın annesi odanın gapısını çaliye. Gız içardan seslanınca annesi odaya giriye. Gızını, damadını birbirina yapışuğ buliye. Na yapmışsa onları ayıramamış. Ağa gızıyla damadını çözabilicak gişilare altun vericagını etrafa haber salmış. Kim galmışsa ikisini ayıramamış. En son çoban çılmış demiş ki:

—Bu işi ben çözaram hama bena hazinenda na gadar altun varsa vericaşsın, diye. Ağa:

—Bu işi sen başımıza gaturdun değil mi?

—Sen bi ağa olarak verdiğün sözi dutmazsan daha başına çok iş galur, diye.

Ağa diye ki:

—Sen bu işi çöz, kız senindir, diye.

Çoban:

—Ben artuğ senin kızın isdamam, diye.

Ağa yalvar yaħar çobandan kızını çözmasını istdemiş. Çoban önce hazineyi aliye ağaya:

—Ben yola düşem giderken sizin kızınız çözülür, demiş.

Çoban bir hayli yol alınca bir dua oħumış kız damatdan çözölmüş. Ağa gızı çözöölünca verduğı altunlarını geri almaħ için çobanın peşina düşmüş. Çoban bunun bela olabilecağını düşünarak öndan getmiş. Ağa atlılarla çobana yetişmaħ üzereykan çobanın yoli bir göle çıħmış. Çoban ehdiyarın öğratduğı sözlari söyliyarak göldan garşıya geçmeye başliye. Na göle batiye na da islaniyemiş. Ağa gölün gıyısına galınca çobani gölün üstünda yürür görüye. Ağa çobana seslaniye:

—Sen nasıl gölün üstünda bela gidabilersin?

Çoban:

—Ağam bela bela de atın goşdur sen da benim gibi gölün üstünda gidarsın, diye.

Ağa çobanın deduħlarını söylye atını göle sürüye. Ağa gölda ıllarladuħca suya batmış en sonunda da at ağayı sırtından atıp yüzarak garşıya geçmiş. Ağa suda boğulmuş getmiş. Çoban aldığı altunlarla varluħlı bi yaşam sürmüş.

KK-25

Çoban Masalı

Çobanın biri koyunları otlatırken suyun kenarında uyuyakalmış. Uykü mahmurluğu ile elini suya atmış, bir elma gelmiş eline. Çoban elmayı ısırır ısırmaz uyanmış:

—Eyvah! Boğazımdan haram lokma geçti. Suyu takip edeyim bakalım bu elma kimin bahçesinden düşmüş, demiş.

Çoban su boyunca giderek bir elma bahçesine ulaşmış. Çoban:

—Bu elma bahçesi kimindir, diye sormuş soruşturmuş.

Bahçe oranın ağasınınmış. Çoban konağa gitmiş:

—Ağam ben suya düşüp aşağı meraya gelen bir elma yedim. Su boyunca yukarı geldim suyun kenarında sadece sizin elma bahçeniz var. Ben şimdiye kadar hiç haram yemedim. Bu yüzden sizden helallik almaya geldim, demiş. Ağa:

—Yedi yıl yanımda çalışırsan sana hakkımı helal ederim. Hatta kızımı da sana veririm, demiş.

Çoban çaresiz kabul etmiş. Ağanın her işini görmeye başlamış. Bu böyle yedi yıl sürmüş. Her türlü zorluğa ağanın kızıyla evleneceğim diyerek boyun eğmiş. Gel zaman git zaman yedi yıl geçmiş. Çoban ağanın huzuruna çıkmış:

—Ağam, bugün yanınızda çalıştığuma yedi yıl oldu. Bana hakkını helal ediyor musun? Ağa:

—Helal olsun evladım, demiş. Çoban:

—Ağam, bir de sözünüz vardı. Bana kızınızı verecektiniz. Müsaadeniz olursa kızınızı alıp gideyim artık, demiş. Ağa:

—Benim kızım bir ağa kızına layık. Senin gibi bir çulsuzla ne yapacak, demiş. Çoban:

—Ağam ama bana söz verdiniz. Ağa:

—Sana hakkımı helal ettim daha ne bekliyorsun çekil git karşımdan, demiş.

Çoban eşyalarını toplamak için giderken ağa kızının başkasına verildiğini öğrenmiş. Yedi yılının boşa geçtiğini düşünerek eşyalarını alıp konaktan ayrılmış. Yolda giderken yağmur yağmaya başlamış. Çoban iyice ıslanmış. Karşısına bir ihtiyar çıkmış. Çoban:

—Dede, bu yağmurda nasıl olurda ıslanmazsın. Bak bana kuru yerim kalmadı ama sana bir nokta yağmur değmiyor. Nedir bunun kerameti, demiş. İhtiyar:

—Oğlum gölden geçerken şu duayı ettim. Ondan sonra bana ıslanmak yoktur, demiş. Çoban:

—Dede, bana da öğretir misin o duayı? İhtiyar:

—Hay hay, öğreteyim, demiş.

Çoban ihtiyardan sudan geçerken ya da yağmur yağarken ıslanmamanın duasını öğrenmiş. Bunları öğrenip bir iki adım atıp arkasına bakmış ki o ihtiyar yok. Neyse bu yoluna devam etmiş. Bir adamın ağacın altında oturduğunu görüp onun yanına varmış:

—Hayrola hemşerim, burada ne yapıyorsun? Adam:

—Ezber yapıyorum. Çoban:

—Ne ezberi bu? Adam:

—Bana kötülük edenleri birbirine yapıştırmak için bir sihir öğrendim. Onu ezberlemeye çalışıyorum, demiş. Çoban:

—Bana da söyle de ben de ezberleyeyim. Bana da lazım olur belki.

Adam buna yapıştırma büyüsünü öğretmiş. Çoban bunu öğrenince geri ağasının konağına gelmiş. Bakmış ki düğün bitmiş kızla güveyi gerdek odasına çekilmiş. Çoban gizlice odanın kapısına gitmiş. Anahtar deliğinden yapıştırma büyüsünün sözlerini söyleyerek üflemiş. Damatla kız birbirine yapışmış. Ne yapsalar ayıramamışlar. Sabah odadan çıkmayınca kızın annesi odanın kapısını çalmış. Kız içerden seslenince annesi odaya girmiş. Kızını ve damadı birbirine yapışık bulmuş. Ne yapmışsa onları ayıramamış. Ağa kızı ile damadını çözebilecek kişilere altın vereceğini etrafa haber salmış. Kim gelmişse ikisini ayıramamış. En son çoban çıkmış demiş ki:

—Bu işi ben çözerim ama bana hazinende ne kadar altın varsa vereceksin, demiş. Ağa:

—Bu işi sen başımıza getirdin değil mi? Çoban:

—Sen bir ağa olarak verdiğin sözü tutmazsan daha başına çok iş gelir, demiş. Ağa:

—Sen bu işi çöz, kız senindir, demiş. Çoban:

—Ben artık senin kızını istemem, demiş.

Ağa yalvar yakar çobandan kızını çözmesini istemiş. Çoban önce hazineyi almış ağaya:

—Ben yola düşeyim giderken sizin kızınız çözülür, demiş.

Çoban bir hayli yol alınca bir dua okumuş kız damattan çözülmuş. Ağa kızı çözülünce verdiği altınlarını geri almak için çobanın peşine düşmüş. Çoban bunun böyle olabileceğini düşünerek önden gitmiş. Ağa atlılar ile çobana yetişmek üzereyken çobanın yolu bir göle çıkmış. Çoban ihtiyarın öğrettiği sözleri söyleyerek gölden karşıya geçmeye başlamış. Ne göle

batıyormuş ne de ıslanıyormuş. Ağa gölün kıyısına gelince çobanı gölün üstünde yürür görmüş. Ağa çobana seslenmiş:

—Sen nasıl gölün üstünde böyle gidebiliyorsun? Çoban:

—Ağam şöyle şöyle de atını koştur sen de benim gibi gölün üstünde gidersin, demiş.

Ağa çobanın dediklerini söyleyip atını göle sürmüş. Ağa gölde ilerledikçe suya batmış en sonunda da at ağayı sırtından atıp yüzerek karşıya geçmiş. Ağa suda boğulmuş gitmiş. Çoban aldığı altınlarla varlıklı bir yaşam sürmüş.

KK-25

2.33. Sabır Taşı

Var imiş yohımiş, Allah'ın guli çoğ imiş. Bir ananın babanın bi giz evladi varımiş. Bu giz her gun çeşmeden eva su daşyemiş. [*Esgidan bela evlarda su mi var?*] Bi gun çeşmeye su doldurmaya getduğunda çeşmeden:

—Giiiz, vay başuna ki yedi yıl ceneze beħliyaħsın, diya bi ses duyye.

Giiz gelup anasına, babasına duyduğı sesi anladıye.

Anasi:

—Bi daha getduğunda ben da gelem seni tek gondaramam, gorħarsın, diyye.

—Yoh, ana niya gorħem diye. Her zaman getduğum çeşme, diyye.

Anasi kızını dinlamiye bir sonraki su gaturmaya birlikda gidyeler. Çeşme gena:

—Giiz, vay başuna ki yedi yıl bi ceneze beħliyaħsın, diye.

Gari gızıyinnan birlikda eva döniye, gocasına:

—Adam, gaħ burdan gıdaħ. Gızımız niya yedi yıl bi ceneze beħlasın. Gaħ buradan göçaħ, diye.

Oturduħlari evi terk ediye, yola duşyelar. Gediylar, gediylar. Ormanın içinde çoğ güzel bi eva rastliylar. Evun bi gapisi var, yuħarıda bi da penceresi var. Bunlar gapiyi zorliylar, açamiylar. Bu sefer gız kapiyi zorliye kapi açıldığı gibi gız içari duşye, peşından da kapi gapanye. Gız içaridan, anasi babasi dışaridan na yapmışsalar kapiyi açamiylar. Gız anasına içaridan seslenye:

—Ana, siz gedun. Benim gaderim buymış demaħ. Gaderimdan kaçamadım, diye.

Anasiyinan babasi çaresüz gidyelar. Gız evun içarisında odaları dolaşduğunda yaşıuşuğlı bi deliganlinin cansuz yatduğuni goriye. Gız bu çocuğun başında gunlar, yillar geçürye. Yedi yıl dolmağ uzereykan evun onunden Poşaların geçduğuni gorye [*çingene da diyyelar onlara, biz burda poşa diyyeruh, hee. Neyisa*]. Gız pencereyi açup Poşalara seslenye:

—Bena şu gızızı verürsaz siza bi avuç altun verüram, diyye.

Poşalar gızlarını bi ipa bağliye, öbür gız da buni yuhari çekye. Gız penceredan bi avuç altun atye. Oğlanun uyanmasına bi hafta varmış işda. Bu Poşa gızıyinan öbür gız bir haftayı beraber geçüryeler. Tam oğlanun uyanacağı zaman gız yıhanmaya gidye. Poşa gızı oğlanun başucunda oturiyemiş. Gız yan odada yıhanyekan içardan gonusma seslerini duyye. Hemen üsdünü geyye oğlanun odasına gelye, baħye ki oğlan uyanmış, Poşa gızının muhabbet ediyе. Poşa gızı oğlani yalüklenmiş. Oğlan Poşa gızına diye ki:

—Yedi yıl başımı sen mi beħladın?

—Evet beyim, diye.

—Yanındaki gız kim?

—Benim yardımcım, diyye.

Poşa gızı yalanlarıyla oğlani kendina çekye. Neysa oğlanla Poşa gızı birlikda yaşamaya başliye, öbür gız da onlara hizmet ediyе. Gunlar beyla geçip gediye. Oğlan bi gün diye ki:

—Çarşıya enicam, istaduħlarızı söyleyin alıp gaturem.

Poşa gızı:

—Ben altundan bilezük, gümüş gerdanlıħ bi da gadifedan elbise isdaram, diyye.

Öbür gız:

—Ben da çaki bıçağıyla sabur daşı isdaram, diye.

Oğlan çarşıya iniye istaduħlarını aliye eva geliye hama gızın niya çaki bıçağıyla sabur daşı isteduğuni anlamiye. Gizlica gızı izlamaya başliye. Gız sabur daşını ortaya goyye çaki bıçağını da yanına goyye daşın etrafında donmaya başliye:

—Sen mi sabur, ben mi sabur, gena ben sabur, gena ben sabur, diyye daşın etrafında donye.

Daş köpürmeye başliye. Gız kendindan geçip bıçağın usduna duşyekan oğlan yetişye gızı dutye:

—Soyla baħaħ, senun derdun ne? Niya beyla soyladun da bu daş kopurdi.

Gız diye ki:

—Ben anamın babamın tek gızıyam. Çeşmeden su daşyekan ambela bi ses duydum. Oradan gaçyekan senun evuna varduħ. Yedi yıl seni beħladım. Tek başıma çoħ sıhıldım. Bena arhadaş olsun diya evun yanından geħan Poşalardan bi avuç altın garşılığunda çingene gızını satun aldum. Sen uyandığında ben yıħanyedim. Başunda Poşa gızı vardı. O seni yalüklendi. Ben şimdi na yapem.

Oğlan meger padişahın oğluymış. Büyi yapıyler yedi yıl uyiyye. Yedi yıl kim baħarsa onunla evlanıcaħmış. *[He, büyi yapıyler. Çoħ yaparlardı esgidan. Kim yedi yıl başında behlar; neyisa]* Oğlan, Poşa gızının yalanını örganiye. Poşa gızının yanına variye, doğriyi anlatiye.

—Şimdi sena yedi gatır mi yedi satır mi, diyye.

Poşa gızı diye:

—Yedi satiri nedicam, yedi gatır isdaram.

[Bunlar Gur’anda da var bilyesun? Hani Keyf surasi..umm..şey...uç, dört genç getdilar da mağarada bi gaç yıl yatdilar da. Arş.: Ashâb-ı Kelf’den mi bahsediyorsunuz? Yedi uyurlar olarak geçiyor. Kaynak kişi: He he. Bi da kopeklari vardı onların. Kıtmir itlari. He, olmiyan bi şe yoh. Neyisa] Oğlan buni yedi gatırın arħasına bağliye. Gatırlara deh diyye, parçalaniye ölye. Oğlan, yedi yıl baħan gızı alye saraya gidye. Gırħ gün gırħ gece dugun ediye. Onlar ersun muradına biz çıħalım kerevetına.

KK-2

Sabır Taşı

Var imiş yok imiş Allah’ın kulu çok imiş. Bir annenin babanın bir kız evladı varmış. Bu kız her gün çeşmeden eve su taşırmış. Bir gün çeşmeye su doldurmaya gittiğinde çeşmeden:

—Kızzz, vay başına ki yedi yıl bir cenaze bekleyeceksin, diye bir ses duymuş.

Kız gelip annesi ile babasına duyduğı sesi anlatmış. Annesi:

—Bir daha gittiğinde birlikte gidelim seni tek gönderemem korkarsın, demiş. Kız:

—Yok, anne niye korkayım. Her zaman gittiğim çeşme, demiş.

Kızını dinlemeyen anne bir sonraki su getirmeye birlikte gitmişler. Çeşme yine:

— Kızzz, vay başına ki yedi yıl bir cenaze bekleyeceksin, demiş.

Kadın kızıyla birlikte eve dönüp kocasına:

—Adam, kalk buradan gidelim. Kızımız niye yedi yıl bir cenaze beklesin. Kalk buradan göçelim, demiş.

Oturdukları evi terk edip yola düşmüşler. Gitmişler gitmişler ormanın içinde çok güzel bir eve rastlamışlar. Evin bir kapısı bir de yukarı da bir penceresi varmış. Bunlar kapıya zorlamışlar açamamışlar. Kız kapıyı zorlayınca kapı açıldığı gibi kız içeri düşmüş peşinden de kapı kapanmış. Kız içeriden annesi ile babası dışarıdan ne yapmışlarsa kapıyı açamamışlar. Kız annesine içeriden seslenmiş:

—Anne, siz gidin. Benim kaderim buymuş demek ki, kaderimden kaçamadım, demiş.

Annesi ile babası çaresiz gitmişler. Kız evin içerisinde odaları dolaştığında yakışıklı bir oğlanın cansız yattığını görmüş. Kız bu çocuğun başında günler yıllar geçirmiş. Yedi yıl dolmak üzereyken evin önünden poşaların (çingene) geçtiğini görmüş. Pencereyi açıp poşalara seslenmiş:

—Bana şu kızınızı verirseniz size bir avuç altın veririm, demiş.

Poşalar kızlarını bir ipe bağlamış diğer kız bunu yukarı çekmiş. Pencereden bir avuç altın atmış. Oğlanın uyanmasına bir hafta varmış. Bu poşa kızı ile diğer kız bir haftayı beraber geçirmiş. Tam oğlanın uyanacağı zaman kız banyoya girmiş. Poşa kızı oğlanın başucunda oturuyormuş. Kız banyodayken içerden konuşma seslerini duymuş. Hemen üstünü giyiniş oğlanın odasına gelmiş ki oğlan uyanmış poşa kızı ile muhabbet ediyor. Oğlan poşa kıza:

—Yedi yıl başımı sen mi bekledin?

—Evet beyim.

—Yanındaki kız kim?

—Benim yardımcım, demiş.

Oğlanı poşa kızı yalanlarıyla kendine çekmiş. Oğlan ile poşa kızı birlikte yaşamaya esas kız da onlara hizmet etmeye başlamış. Günler böyle geçip giderken oğlan bir gün:

—Çarşıya ineceğim, istediklerinizi söyleyin alıp getireyim, demiş. Poşa kızı:

—Ben altından bilezik, gümüş gerdanlık bir de kadifeden elbise isterim, demiş. Kız:

—Ben de çakı bıçağı ile sabır taşı isterim, demiş.

Oğlan çarşıya inmiş istenilenleri almış eve gelmiş ama kızın neden çakı bıçağı ile sabır taşı istediğini anlayamamış. Bu yüzden gizlice kızı izlemeye başlamış. Kız sabır taşını ortaya koymuş çakı bıçağını da yanına koymuş taşın etrafında dönmeye başlamış:

—Sen mi sabır, ben mi sabır, yine ben sabır, yine ben sabır deyip taşın etrafında dönerken taş köpürmeye başlamış.

Kız kendinden geçip bıçağın üstüne düşecekken oğlan yetişip kızı tutmuş:

—Söyle bakalım, senin derdin ne ki böyle söylüyorsun da bu taş köpürüyor. Kız:

—Ben annemin babamın tek kızıyım. Çeşmeden su taşırken şöyle bir ses duydum. Oradan kaçarken senin evine vardık. Yedi yıl seni bekledim. Tek başıma çok sıkılmıştım bana arkadaş olsun diye evin yanından geçen poşalardan bir avuç altın karşılığında çingene kızını satın aldım. Sen uyandığında ben banyodaydım başucunda poşa kızı vardı. O seni yavuklandı. Ben şimdi ne yapayım, demiş.

Oğlan meğer padişahın oğluymuş. Bir büyü ile uyuyakalmış. Yedi yıl kim bakarsa onunla evlenecekmiş. Poşa kızının yalanını öğrenen oğlan hemen poşa kızının yanına varmış doğruyu anlatmış.

—Şimdi sana yedi katır mı yedi satır mı? Poşa kızı:

—Yedi satırı ne yapacağım yedi katır isterim, demiş.

Oğlan bunu yedi katırın arkasına bağlamış. Katırlara deh deyince parçalanıp ölmüş. Oğlan ona yedi yıl bakan kızı almış saraya gitmiş kırk gün kırk gece düğün etmiş. Onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

KK-2

2.34. Salli Kız

Bir varmış bir yohmuş. Bir adamın hanımı vefat edinca gızıyla yalnız galmiş. Bu adam başka bir hanımla evlanmış. Evlanduğı hanımın bir oğli varmış. İki çocuk birlikda büyümişlar. Oğlan gıza:

—Ben sena âşuğ oldum. Benimla evlanmazsan seni kimseya yar etmam, demiş.

Gız:

—Seninla abi gardeş gibi böyüdüñ. Bu dedüğün olmaz.

Oğlan:

—Yoh, illa da benimla evlanıcağsın.

Gız:

—Tamam, bena altundan bir elbise dikdurıcağsın oni geyem ela seninla evlanmah isdaram, demiş.

Oğlan bi tane altundan elbise dikdürüp gıza gaturmış. Gız altundan elbiseyi geyip gerdekdan önce kaçmış. Az getmiş uz getmiş, dere tepe duz getmiş. En sonunda yorulup bir ağacın altında uyyıyagalmış. Sabah olunca goyun, geçi sesina uyanmış. Bağmış ki yakınlarında bir çoban sürisini otlader. Çobanın yanına getmiş:

—Bena bi geçi kesüp verabilür misin? Eti senin posti benim olsun. İsdarsan altun verüram, demiş.

Çoban gızın teklifini gabul etmiş. Bir geçisini kesip soymış posti gıza teslim etmiş. Gız da altun elbisesinin altunlarından bi tane söküp çobana teslim etmiş. Çobandan uzaklaşınca altun elbisesini çıkarıp geçinin postuni geymiş. Gıda gıda bir memleketa varmış. Memleketin en büyük yapısının önünde durmuş. Orası saraymış meğer. Sarayın girişinde askerlara:

—Çoñ uzun yoldan galdım, bena bir iş verin çalışıp garnımı doyurem, demiş.

Asker:

—Senin gibi birini sarayda na işa goysalar olmaz. Çekil get buradan, demiş.

Gız:

—Na olur, bena yardım edin, demiş.

Askerlar durumu padişaha haber vermişlar.

Padişah:

—Goyun bir yerda galsın, uyusun. Onun garnını doyurıcağ ekmegimiz var. Hizmetçilerin yanında çalışsın, demiş.

Sarayda herkes bu kıza Salli Gız demaya başlamış. Geçinin gıllari sarhıp sallandığı için ona Salli lahabini tahmışlar. Hizmetçilar na iş yaperlarsa Salli Gız'a da bi iş vererlarmış, o da o işi yaparmış. Bir gün yakınlarında bir şenlük için saraydakılar gidince Salli Gız da posti çıkarıp altun elbisesini geymiş. *[Şimdi buralarda güreş oler ya ela bişeymiş şenlük da, Dereğapi gibi he]* Şenlik

yerina varmış. Padişahın oğlu altun elbiseli gızı görür görmaz âşuñ olmış. Padişahın oğlu şenlükda gıza bir yüzük hediye etmiş. Şenlük bitmadan Salli Gız saraya dönmiş, elbisesini çıñarmış, geçi postuni geymiş. Ahşam saray erkani dönünca padişahın oğlu annesine:

—Anne, şenlükda bir güzel gız gördüm, görür görmaz ona vuruldum. Sen benim için yarın hazırluñ gör, yiyicah bir şeylar hazırla. Ben köy köy gezarah o gızı ariycam, demiş.

Sultanın annesi hizmetçılara kete yapmalarını söylemiş. Hizmetçılar kete hamuruni hazırlayınca Salli Gız:

—Bir parça da bena verin, ben da bişürem, demiş.

Hizmetçılar:

—Sen na anlarsın ketedan. Sen başga iş yap, demişlar.

Salli Gız:

—Bir parça hamurdan bir şey olmaz. Na olur ben da kete yapmañ isdiyeram, demiş.

Hizmetçılar gızın ısrariyla bir parça hamur vermişlar. Salli Gız yamuñ yumuñ ketelar yapmış. Padişahın oğlu hazırluñlari görmañ için yanlarına galduğunda Salli Gız'ın yamuñ yumuñ ketelerini görmüş. O da yapduğı keteleri heybeye goymak isdaduğunda digerlari izin vermemiş. Padişahın oğlu:

—Bırañın goysun, Salli Gız'ın ketelerına galmazuñ. Sizin yapduñlarız yetar biza, demiş.

Salli Gız yapduğı eğri büğri keteleri heybenin en altına koymış. *[Biz dañarcuñ derduñ esgidan. Çobana gidarkan anam azuñ goyardi. He, işde heybe diyerlar ona]* Ketelerin birinin içina da padişahın oğlunun verduğı yüzüğü sahlamış. Padişahın oğlu yanına bi gaç asger aler köy köy dolanmaya başliyer. Getduñlari heçbir köyde şenluñda görduğı gızı bulamamış. Askerlar yorulunca durup kete yemişlar. Bela bela gezilmaduñ köy bırañmamışlar. En son saraya dönmaya garar vermişlar. Yorgunluñdan bıkgun düşan askerlar bir suyun kenarında mola vermişlar. Padişahın oğlu:

—Çok acıñdım. Heybedan bir kete verinda yiyem, demiş.

Asker:

—Sultanım, heybeda kete galmadi. Sadece Salli Gız'ın yapduğı iki tane kete var. Dilarsaz onlari verem, demiş.

Sultan:

—Tamam gaturun heybeyi, demiş.

Sultan heybeyi ters çevürinca Salli Gız'ın yapduğı ketelar düşmiş. Padişahın oğli birini bölmüş tam yiyicağkann içindaki yüzüğü fark etmiş. Yüzüğü görür görmaz anlamış. Askerlarına:

—Çabuh toparlanın döneruh. Araduğum meğer bizim saraydaymış, demiş.

Askerlar toparlanıp yola goyulmuşlar. Ahşam saraya varmışlar.

Padişahın oğli:

—Ahşam yemegimi odama Salli Gız gatarsun, demiş.

Hizmetçilar:

—Sultanım, biz varkan Salli Gız niya gatarsun, demişlar.

Padişahın oğli:

—Yoh, siz verin yemegi o gatarsun, demiş.

Hizmetçilar yemegi hazırlayıp Salli Gız'a:

—Buni sultanın odasına götür, demişler.

Salli Gız:

—Ben yemegin içine gıl düşürürüm, siz götürün, demiş.

Hizmetçilar:

—Yoh, sultan sendan isdadi, demişlar.

Salli Gız yemegi sultanın odasına götürmüş. Tabahları sofraya goyup çekilicağı zaman padişahın oğli:

—Sen de gal sofraya, demiş.

Salli Gız:

—Sultanım, benim gıllarım yemeklara düşar. Siz buyurun afiyet olsun, demiş.

Sultan:

—Yoh, gal beraber yiyah diyer, Salli Gız'a yahlaşer.

Salli Gız'ın üstündeki posti alıp penceredan ater. Sultan, gızın güzelliği garşısında dili dutulmuş. Gızla sultan muhabbet edip uyumışlar. Gız başından geçanları anlatmış. Sultan gızla evlanmağ istaduğunu gıza söylemiş. Sabah sultanın odasının gapisi çalmış. Hizmetçi biri:

—Sultanım, gece Salli Gız'ı gurt yemiş. Posti bahçeda bulduğ. şimdi na yapicayuh, demiş. Padişahın oğli:

—Siz merağ etmayın, o yerini buldi, demiş.

Sultan annesiyla babasına gidip durumu izah etmiş. Padişah bunlara gırđ gün gırđ gece dığün yapmiş. Onlar ermiş muradına biz çığah kerevetina.

KK-26

Salli Kız

Bir varmiş bir yokmuş bir adamın hanımı vefat edince kızıyla yalnız kalmış. Bu adam başka bir hanımla evlenmiş. Evlendiği hanımın bir oğlu varmiş. İki çocuk birlikte büyümişler. Oğlan kıza:

—Ben sana âşık oldum. Benimle evlenmezsen seni kimseye yar etmem, demiş. Kız:

—Seninle abi kardeş gibi büyüdiük. Bu dediğin olmaz. Oğlan:

—Yok, illa da benimle evleneceksin. Kız:

—Tamam, bana altından bir elbise diktirebilirsen onu giyip öyle seninle evlenmek isterim, demiş.

Oğlan bir tane altından elbise diktirip kıza getirmiş. Kız altından elbiseyi giyip gerdekten önce kaşmış. Az gitmiş uz gitmiş dere tepe düz gitmiş en sonunda yorulup bir ağaç altında uyuyakalmış. Sabah olunca koyun, keçi sesine uyanmış. Bakmış ki yakınlarda bir çoban sürüsünü otlatıyor. Çobanın yanına gitmiş:

—Bana bir keçi kesip verebilir misin? Eti sesin postu benim olsun. İstersen altın da veririm, demiş.

Çoban kızın teklifini kabul etmiş. Bir keçisini kesip soymuş postu kıza teslim etmiş. Kız da altın elbisesinin altınlarından bir tane söküp çobana teslim etmiş. Çobandan uzaklaşınca altın elbisesini çıkarıp keçinin postunu giymiş. Gide gide bir memlekete varmiş. Memleketin en büyük yapısının önünde durmuş. Orası saraymış meğer. Sarayın girişince askerlere:

—Çok uzun yoldan geldim, bana bir iş verin çalışıp karnımı doyurayım, demiş. Asker:

—Senin gibi birini sarayda ne işe koysalar olmaz. Çekil git buradan, demiş. Kız:

—Ne olur, bana yardım edin, demiş.

Askerler durumu padişaha haber vermişler. Padişah:

—Koyun bir yerde kalsın, uyusun. Onun karnını doyuracak ekmeğimiz var. Hizmetçilerin yanında çalışsın, demiş.

Sarayda herkes bu kıza Salli kız demeye başlamış. Keçinin kılları sarkıp sallandığı için ona Salli lakabını takmışlar. Hizmetçiler ne iş yapıyorlarsa Salli kıza da bir iş verirlermiş o da o işi yaparmış. Bir gün yakınlarda bir şenlik için saraydakiler gidince Salli kız da postu çıkarıp altın elbisesini giymiş. Şenlik yerine varmış. Padişahın oğlu altın elbiseli kıızı görür görmez âşık olmuş. Padişahın oğlu şenlikte kıza bir yüzük hediye etmiş. Şenlik bitmeden Salli kız saraya dönerek elbisesini çıkarıp keçi postunu giymiş. Akşam saray erkanı dönünce padişahın oğlu annesine:

—Anne, şenlikte bir güzel kız gördüm, görür görmez ona vuruldum. Sen benim için yarın hazırlık gör, yiyecek bir şeyler hazırla. Ben köy köy gezerek o kıızı arayacağım, demiş.

Sultanın annesi hizmetçilere kete yapmalarını söylemiş. Hizmetçiler kete hamurunu hazırlayınca Salli kız:

—Bir parça da bana verin de ben de pişireyim, demiş. Hizmetçiler:

—Sen ne anlarsın keteden. Sen başak iş yap, demişler. Salli kız:

—Bir parça hamurdan bir şey olmaz. Lütfen ben de kete yapmak istiyorum, demiş.

Hizmetçiler kızın ısrarı üzerine bir parça hamur vermişler. Salli kız yamuk yumuk keteler yapmış. Padişahın oğlu hazırlıkları görmek için yanlarına geldiğinde Salli kızın yamuk yumuk ketelerini görmüş. O da yaptığı keteleri heybeye koymak istediğinde diğerleri izin vermemiş. Padişahın oğlu:

—Bırakın koysun, Salli kızın ketelerine kalmayız. Sizin yaptıklarınız yeter bize, demiş.

Salli kız yaptığı eğri büğrü keteleri heybenin en altına koymuş. Ketelerin birinin içine de Padişahın oğlunun verdiği yüzüğü saklamış. Padişahın oğlu yanına birkaç asker alarak köy köy dolanmaya başlamış. Gittikleri hiçbir köyde şenlikte gördüğü kıızı bulamamış. Askerler yorulunca durup kete yemişler böyle böyle gezilmedik köy bırakmamışlar. En son saraya dönmeye karar vermişler. Yorgunluktan bıkkın düşen askerler bir suyun kenarında mola vermişler. Padişahın oğlu:

—Çok acıktım, heybeden bir kete verinde yiyeyim, demiş. Asker:

—Sultanım heybede kete kalmadı. Sadece Salli kızın yaptığı iki tane kete var. Dilerseniz onları vereyim, demiş. Sultan:

—Tamam getirin heybeyi, demiş.

Sultan heybeyi ters çevirince Salli kızın yaptığı keteler düşmüş. Padişahın oğlu birini bölmüş tam yiyecekken içindeki yüzüğü fark etmiş. Yüzüğü görür görmez anlamış. Askerlerine:

—Çabuk toparlanın dönüyoruz. Aradığım meğer bizim saraydaymış, demiş.

Askerler toparlanıp yola koyulmuşlar. Akşam saraya varmışlar. Padişahın Oğlu:

—Akşam yemeğimi odama Salli kız getirsin, demiş. Hizmetçiler:

—Sultanım biz varken Salli kız niye getirsin, demişler. Padişahın Oğlu:

—Yok, siz verin yemeği o getirsin, demiş.

Hizmetçiler yemeği hazırlayıp Salli kıza:

—Bunu sultanın odasına götür, demişler. Salli kız:

—Ben yemeğin içine kıl düşürürüm, siz götürün, demiş. Hizmetçiler:

—Yok, sultan senden istedi, demişler.

Salli kız yemeği sultanın odasına götürmüş. Tabakları sofraya koyup çekileceği zaman padişahın oğlu:

—Sen de gel sofraya, demiş. Salli kız:

—Sultanım, benim kıllarım yemeklere düşer. Siz buyurun afiyet olsun, demiş. Sultan:

—Yok, gel beraber yiyelim diyerek Salli kıza yaklaşmış.

Salli kızın üzerindeki postu alıp pencereden atan sultan kızın güzelliği karşısında dili tutulmuş. Kız ile sultan muhabbet edip uyumuşlar. Kız başından geçenleri anlatmış. Sultan kızla evlenmek istediğini kıza söylemiş. Sabah sultanın odasının kapısı çalmış. Hizmetçi biri:

—Sultanım, gece Salli kıızı kurt yemiş. Postu bahçede bulduk. Şimdi ne yapacağız, demiş. Padişahın oğlu:

—Siz merak etmeyin, o yerini buldu, demiş.

Sultan annesi ile babasına gidip durumu izah etmiş. Padişah bunlara kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

2.35. Kör Kız

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir memleketde [*Yani diyebilirim, nasıl bi memleket? Padişahların olduğu bi dönem yine. Bizim Osmanlı gibi*] bir kız ve onun da üvey annesi varmış. O memleketin padişahının da bir oğlu varmış. Padişahın oğlu bir gece rüyasında dünyalar güzeli bir kız görmüş. Kız yürüdükçe yerlar çayır çimen olmaktaymış. Sabah uyanınca rüyasını babasına anlatmış.

Babası da demiş:

—Oğlum çık dolaş. Rüyanda gördüğün kızı bulabilirsen gidip isteyelim, demiş.

Padişahın oğlu kapı kapı dolaşmış, rüyasında gördüğü kızı buluyolar. Üvey annesinden kızı istemek için görücü gönderiyorlar. [*Şimdi önceden direkmen kızı istemeye gidemiyorlarmış.*] O zaman kızı olanların kapısının önünde isteme taşları olurmuş. Kızı isteyen gelir o taşa oturmuş. Padişahın gönderdiği kadın da bigaç gün o isteme taşında oturmuş. Üvey annesi kızı padişahın oğluna vermek istemiyormuş. Üvey annesi kendi kızını padişahın oğluna vermek istiyormuş ama kendi kızı çok çirkinmiş. [*Tabi herkes padişahın oğluna kızını vermek ister, neyse*] Üvey kızını padişahın oğluna vermek üzere sözleşmişler. O zaman kızın gözleri kör değil, dünyalar güzeli bir kız. Kızın babasının zaten bir söz hakkı yokmuş. İkinci eşi ne derse o olurmuş. Üvey anne, üvey kızını padişaha vereceğini söylemiş ama planı başkaymış. Dünürücü gelip kızı alıp götürecekken üvey anne kendi kızını da gelin arabasına bindirmiş, kendi kızına:

—Tenha bir yerden geçerken kızın gözlerini çıkar, koy bir sandığa. At bi yera [*na diyaçıldım*] dereye gitsin. Sonra sen giy o gelinliği, saraya gelin ol, demiş.

Üvey annesinin kendisine yapacağı fenalıktan habersiz olan kız ile üvey kardeşi gelin arabası ile kervanın en arkasından gidiyormuş. Üvey annesi de bir at ile bunları takip ediyormuş. Tenha bir yerden geçerken gelinin gözlerini çıkarmışlar, bir sandığa koymuşlar ve dereye atmışlar. Kör kız oluyo o zaman. Kızı da ormanda öylece bırakmış, gitmişler. Çirkin kız gelinliği giymiş, saraya girmiş. Kırk gün kırk gece düğünden sonra padişahın oğlu gerdeğe girmek için geliyor. [*Nenem öyle anlatırdı*] Odada kızın yüzünü açınca rüyasında gördüğü kızın bu kız olmadığını anlamış. Çirkin kızı geri annesinin evine göndermek istemiş fakat kız o kadar inat etmiş ki geri gitmemiş.

Neysa padişahın oğlu bunlarla uğraşırken biz gelelim kör kıza. Kör kız ormanda yalnız kalınca yakınlarda çobanlık yapan bir dedenin koyununun

sütünü içerek hayatta kalmış. Her akşam koyunları sağan nene bir koyunun artık süt vermediğini görünce:

—Dede, birkaç akşamdır bu koyunda süt yok. Sen bu koyunu takip et bakalım sütünü kim sağıyor, demiş.

Ertesi gün dede yine koyunları otlatmaya götürdüğünde bir koyunun sürüden ayrılarak başka bir tarafa gittiğini görmüş. Koyunu takip etmiş ki bir kız onu emiyor. Dede koyuna yaklaşmış kızın saçlarından yakalamış [*saçları böyle belindeymiş, çok güzelmiş*]:

—Sen in misin cin misin?

Diyo ki:

—Ne inim ne cinim. Ben insanoğlu insanım, demiş.

Kör kız yüzünü dönünce dede kızın kör olduğunu görmüş.

Diyo ki:

—Güzel yavrum, senin gözlerine ne oldu?

Diyo ki:

—Dede, otur yanıma da başımdan geçenleri sana anlatayım, demiş.

Kör kız başından geçenleri anlatınca, dede:

—Gağ yavrum, seni bize götürüyüm. Bir nene bir dede yaşayıp gidiyoruz sen de bize yoldaş olursun, demiş.

Dede koyunlarını önüne katmış kızı da yanına alarak eve dönmüş.

Nene diyo ki:

—Bu kızı da nerden buldun?

Diyo ki:

—Ormana terk etmişler bu yavruyu. Gözleri de görmüyor. Bizimle kalsın bize arkadaş olur.

Nene kör kızla evde uğraşırken dedenin günleri yine çobanlık yapmakla geçiyormuş. Gal zaman get zaman padişahın oğlu halka birer at dağıtmaya başlamış. Bir yıl baktıktan sonra atlar geri toplanacaktı. Herkes bir at almış. Bu durumu duyan kör kız dedeye:

—Dede, bana da bir at alıp gelir misin?

Diyo ki:

—Kızım senin gözlerin görmüyor ata nasıl bakacaksın?

Kör kız diyo:

—Dede sen atı getir ben ona bakarım, merak etme.

Dede padişahın seyisine gitmiş:

—Bana da bir at verin benim kızım da bakmak istiyor, demiş.

Seyis diyo:

—Bütün atları dağıttık. Ahırda çok hasta ve zayıf bir at kaldı, o da ölecek diye kimseye vermedik.

Dede diyo ki:

—Tamam, sen onu bana ver. Yaşarsa yaşar. Yaşamazsa ölür. Ne yapalım?

Dede hasta atı getirip ahıra bağlamış. Kör kızın yalın ayak yürüdüğü her yer çayır çimen olmaya başlamış. Bu at o çayırlardan otlayarak iyileşmiş ve çok güzel bir at olmuş. At olmuş pıspıtır. Atın artık eski halinden eser kalmamış, kimse atı tanıyamıyormuş. Bir yıl dolup güzün verilen atlar bahar olunca toplanmaya başlanmış. Padişahın oğlu, seyis, bikaç adamla beraber köy köy gezerek dağıttıkları atları toplarken sıra kör kızın baktığı ata gelmiş. At kimseyi yanına yaklaştırmıyormuş ki ipini çözsünler de padişahın oğluna teslim etsinler. En son padişahın oğlu:

—Dede, bu ata kim baktıysa ona alışmış. O gelsin de yularını açsın, demiş.

Dede diyo ki:

—Benim bir kör kızım var, bu ata o baktı. Onu çağırayım da o açsın o zaman.

Dede kör kızı getirmeye gitmiş. Bu arada kör kızın gözlerini padişahın oğlu köy köy gezerken bir dereye bulduğu sandığın içinden çıkarıp cebine koymuş. Rüyasında gördüğü kızın gözleri olduğunu bilmiş. Kör kız atı çözmeye geldiğinde ata birkaç söz söyler söylemez at yerinden kıpırdamaz olmuş. Mum gibi oluyo. Kızın arkası padişahın oğluna dönükmiş bu arada. Atı çözüp atın önünden yürümeye başlayınca yine her yer çayır çimen olmaya başlamış. Padişahın oğlu kız ona dönünce rüyasında gördüğü kızın bu kız olduğunu anlamış:

—Benim rüyamda gördüğüm ve gelip istediğim kız sensin. Senin gözlerine ne oldu, demiş.

Kör kız diyo:

—Benim düğün günümde üvey kardeşim gözlerimi çıkarıp bir sandığa koydu, o sandığı da sonra dereye attı.

Padişahın oğlu:

—Ben senin gözlerini o sandıktan aldım. Neden böyle olduğunu anlamak için sana gözlerini sordum, diyo.

Padişahın oğlu kızın gözlerini eline tutuşturunca kız bazı sözler söyleyerek gözlere doğru üflemiş, sonra gözlerini yerlerine koymuş. Kız gözlerini yerine takınca dünyalar güzeli olmuş. Padişahın oğlu kızı atının arkasına atarak saraya götürmüş. Saraya varınca çirkin kızı huzuruna çağırmış:

—Seç bakalım, kırk satır mı istersin kırk katır mı?

Çirkin kız:

—Kırk satır neme lazım ben kırk katır isterim, demiş.

Padişahın oğlu kırk katırın kuyruğuna bu kızı bağlamış ve katırları salmış. Katırların her biri bir yana gidince çirkin kız paramparça olmuş. Padişah gelini için kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

KK-27

2.36. Fadime

Kadının biri ikinci kere evlanduğu adamın gızına kötü davranıyemiş. Gızı her gün inek otlatmaya bayıra göndariye, azuğ olsun diya da bi guri ekmeginnan bi kelle soğan gayiyemiş. Bu gızın adı Fadime'ymiş. Boş galmasın diya da yün veriyemiş ki eğirsin. Fadime gena bi gün ineğini önüne gatmış bayıra getmiş. İnegi otlatiye kan çeşmenin başına oturiye. Ekmegini suda ıslatıp yiyemiş. Üvey annesinin yanına koyduğu soğanları orada ekarağ soğan bosdani yapmış. Garni doyunca yünü eline alıp eğirmaya başliye. O yünü eğirirken ip yumağı Fadime'nin gucağından duşkiye yuvarlana yuvarlana bi yere gediye. Fadime peşinden gedince yaşli, pis bi nenenin hamur yapıduğunu göriye. Nene hamuri yoğurup oturunca Fadime yanına yağlaşiye.

Nene diye ki:

—Gızım, bağ bağah hamurum gabarmış mı?

Fadime da:

—Nene na gadar güzel hamur yoğurmuşsin, diye.

Nenedan, hamurundan iğranmiye. Nene Fadime'ya:

—Gızım bir da saçıma bağ bit varsa onları temizla diye.

Fadime:

—Tabi nene. Yat dizima da başan bakem, diye.

Nenenin başındaki bitlari da temizlayınca nene:

—Gızım yumağın al da şu garşıda bulunan iki göldan beyaz olanında elin yüzün yıha, diye.

Fadime yumağı aliye beyaz göldan elini yüzünü yıhiye, dünyalar güzeli bir gıza dönüşüye. Ahşam inegini önüne gatıp eva galiye. Üvey annesi Fadime'yi garşısında görünca şaşurup galiye. *[Güzelleşüye ya ondan şaşurye, gısganiye]*.

—Sena na oldi bela? Na yapdın kendiyan, diye.

Fadime başından geçanlari anlatıye. Ertesi gün üvey gızını değil kendi gızını çobana göndariye. Üvey gız da Fadime gibi yemegini yeduğdan sonra ipini aşağı doğru yuvarlıye. Gız doğrica nenenin bulunduğı yera variye, nene:

—Gızım hamuruma bağ gabarmış mı?

Üvey gız diye ki:

—Ay ne çirkin nene! Bu nasıl hamur.

Nene:

—Gızım saçımdaki bitlari temizlar mısın?

Üvey kız diye:

—Ben senin bitli saçan elimi sürmam.

Nene:

—Gızım yumağın al şu garşıdaki göllardan siyah olanda elin yüzün yıha, diye.

Üvey gız gidiye siyah gölda yüzünü yıhiye, çirkin bir gıza dönüşüye. Bi da alnında bi boynuz çıhiye bunun. *[Gülüşmeler...]* Ahşam eva variye annesi gızını görünca gorhiye. Üvey gızı çok güzel bir gız olurkan kendi gızı niya bu kadar çirkin bi gız oldi anliyamiye.

Oranın padişahi evlanmağ için gız ararkan Fadime'yi görüye. Elçi göndariye. Üvey annesi Fadime yerina kendi gızına gelinluğ geydürüye, dünürçilarla göndariye. Bu sırada Fadime'yi tandurda sahlıye. Dünürçilar yolda gidarkan gargalar padişahın oğlunun etrafında dönüp:

—Atın üstündeki senin Fadime'n degil. Fadime gız tandurda, demaya başlıye.

Padişahın oğli şüpelanıp atın üstündeki gızın duvağını açıye ki çirkin bir gız, alnında boynuzi var. Padişahın oğli hemen geri dönüye tandurdan

Fadime'yi çıkarıye. Aliye sarayına götürüye. Kırk gün, kırk gece düğün yapıye. Üvey annesiynan üvey gardeşini saraya heç sokmiye. Onlar eriyе muradına biz çıhalım kerevetina.

KK-24

Fadime

Kadının biri ikinci kere evlendiği adamın kızına kötü davranırmış. Kızı her gün ineği otlatması için bayıra gönderir azık olarak da bir kuru ekmek ile bir kelle soğan koyarmış. Bu kızın adı Fadime'ymiş. Boş kalmasın diye de yün verirmiş ki eğirsın. Fadime yine bir gün ineğini önüne katmış bayıra gitmiş. İneği otlatırken o da çeşmenin başına oturmuş. Ekmeğini suda ıslatıp yemiş. Üvey annesinin yanına koyduğu soğanları orada ekerek soğan bostanı yapmış. Karnı doyunca yünü eline alıp eğirmeye başlamış. O yünü eğirirken ip yumağı Fadime'nin kucağından düşmüş yuvarlana yuvarlana bir yere gitmiş. Fadime peşinden gidince yaşlı, pis bir ninenin hamur yaptığını görmüş. Nene hamuru yoğurup oturunca Fadime yanına yaklaşmış. Nene:

—Kızım, bak bakalım hamurum kabarmış mı? Fadime:

—Nene ne kadar güzel hamur yoğurmuşsun, demiş.

Neneden ve hamurundan iğrenmemiş. Nene Fadime'ye:

—Kızım bir de saçına bakıp bit varsa onları temizler misin? Fadime:

—Tabi nene. Yat dizime de başına bakayım, demiş.

Nenenin başındaki bitleri de temizleyince nene:

—Kızım yumağını al da şu karşıda bulunan iki gölden beyaz olanında elini yüzünü yıka, demiş.

Fadime yumağı alıp beyaz gölden elini yüzünü yıkayınca dünyalar güzeli bir kıza dönüşmüş. Akşam ineğini önüne katıp eve gelmiş. Üvey annesi Fadime'yi karşısında görünce şaşırıp kalmış.

—Sana ne oldu böyle? Ne yaptın kendine, demiş.

Fadime başından geçenleri anlatmış. Ertesi gün üvey kızını değil kendi kızını çobana göndermiş. Üvey kız da Fadime gibi yemeğini yedikten sonra ipini aşağı doğru yuvarlamış. Kız doğruca nenenin bulunduğu yere varınca nene:

—Kızım hamuruma bakar mısın kabarmış mı? Üvey kız:

—Ay ne çirkin nene, bu nasıl hamur, demiş. Nene:

—Kızım saçındaki bitleri temizler misin? Üvey kız:

—Ben senin bitli saçına elimi sürmem, demiş. Nene:

—Kızım, yumağını al şu karşıdaki göllerden siyah olan gölde ellerini yüzünü yıka, demiş.

Üvey kız gidip siyah gölde yüzünü yıkayınca çirkin bir kıza dönüşmüş. Bir de alnında bir boynuz çıkmış bunun. Akşam eve varmış annesi kızını görünce korkmuş. Üvey kızı çok güzel bir kız olurken kendi kızı neden bu kadar çirkin bir kız olduğuna bir anlam verememiş.

Oranın padişahı evlenmek için kız ararken Fadime'yi görmüş. Elçi göndermiş. Üvey annesi Fadime yerine kendi kızına gelinlik giydirmiş düürücülerle göndermiş. Bu esnada Fadime'yi tandırda saklamış. Düürücüler yolda giderken kargalar padişahın oğlunun etrafında dönüp:

—Atın üstündeki senin Fadime'n değil. Fadime kız tandırda, demeye başlamışlar.

Padişahın oğlu şüphelenip atın üstündeki kızın duvağını açmış ki çirkin bir kız, alnında boynuzu var. Padişahın oğlu hemen geri dönüp tandırdan Fadime'yi çıkarmış. Almış sarayına götürmüş. Kırk gün kırk gece düğün yapmış. Üvey annesi ile üvey kardeşini saraya koymamış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-24

2.37. İğne Kız

Bir varımış bir yoğımış. Padişahın biri oğlunun sevdiği fakir gıza bir büyü yapmış. Oğlu o gızdan başgasiyla evlanmam deyince padişah, gızın bir yardan aşşağı atılmasını emretmiş. Gız yardan aşşağı atılınca çuvalduzi iğneye dönüşmüş. Yuvarlana yuvarlana bir çöplüğe düşmüş. Bir nene çöplükda dolaşurken çuvalduzi iğneyi bulmuş. Delügi büyük rahatça ip geçirüram düşüncesiyle gaturup evinda gaşufluğa bu iğneyi goymış. Nene evdan çıkınca kaşufluğda bulunan iğne yere atliyer gıza dönüşer. Gız nenenin evini topliye, yemeklar bişürermiş. İşi bitince tekrar gaşufluğa bir iğne olarak girermiş. Nene eva galduğunda evinin silinip süpürüldüğünü, yemeginin bişduğunu görünce şaşurmuş. Bir gün bela, beş gün bela derkan nene:

—Ben sahlanıp bañem, benim evima kim girip bunca işi görer, demiş.

Nene her zamanki gibi kapiyi çekmiş dışari çılmış. Dışari çıkınca pencerenin altında sahlanmış. İğne gız nenenin evdan çıkduğunu anlayınca kaşufluğdan çıkıp gıza dönüşmüş. Evin işlarını görüp kaşufluğa iğne olarak girmiş. Nene olan bitani penceredan görmüş. Bir gün kapiyi açmış dışari çılmış gibi yapıp kapiyi kapatmış. İçarda bi sepetin içina girip beklamaya

bařlamıř. Kařuħlıııdan ięne yera dūřmıř daha sonra da gıza dōnūřmıř. Gız evi sūpūrūp silmeye bařlayınca nene saħlanduęı yerdan ılıp gızın bileğine yapuřmıř:

—İn misin cin misin? Benim evimde ne işin var?

Gız:

—Nene, ben na inam na da cinam aslında ben fakir bir gızam. Padiřahın oęliyla birbirimizi severduħ. Babası padiřah, beni oęluna layıħ gōrmaduęundan sihirle beni ięneye dōnūřdūrdi. Seni yalnız gōrdūęum için sena yardım etmaħ isdadım. Beni kimseye sōylamazsan bu bela devam edar gidar. Benden kimselara bahsedarsan seni da beni da saę goymazlar, demiř.

Bunlar bela yaşerkan padişah halka beslaması için at dağıtermiş.

İğne gız:

—Nene, sen get padişahın dağıtduğı atlardan en cılız olani al, gal. Ben o ata baħmaħ isdiyeram, demiş.

Nene getmiř padiřahın oęlunun daęıtduęı atlardan en zayıf olani alıp eva galmiř. Bunlar neneyle gız ata bir gıř baħmıřlar. At bahara gūli guvvetli olarak ılımiř. Padiřahın oęli atlarını verduęı aileleri bir bir gezer atları kontrol edermiř. Bu zayıf atı verduęı nenenin evına heç galmamiř. Atın ōldūęuni dūřūnmıř. Bir gūn nene çarřıda dolařurken padiřahın oęluna denk galmiř:

—Oğlum, sen niya galıp atı kontrol etmadın?

Padişahın oğli:

—Nene, o at yařamaz diya dūřūnerdim.

Nene diyer ki:

—At yařıyer. Çok alımlı bir kūheylan oldi. Gal da gōr, demiř.

Padişahın oęli atı gōrmaħ için nenenin ahoruna varmış. At bir tūrlı padişahın oğluni yanına yaħlařdurmiyermiř.

Padişahın oğli:

—Nene sen yaħlař da ipini ōzūp elime ver. Beni yanına bıraħmiyer, demiř.

Nene:

—Yoħ oğlum, ben bunun yanına yaħlařmam, demiş.

Padişahın oğli:

—Eee nene, sen bunun ōnūna oti, yemi nasıl goydun o zaman, demiř.

Nene:

—Oğlum, benim bi kızım var. Bu ata o bahdi. Oni çağırem bu atın dilinden o anlar, demiş.

Nene gidip kızını gaturmış. *[Gız ona örgader öncadan aham. Na diyicağını söylüyor.]* Gız ata diyer ki:

—Sahibinden na hayır gördüm ki sendan bir hayır görem.

Bu sözünnan padişahın oğluna sataşmış aslında *[Noğdaliyer gız hee]*. Yüzünü örtduğundan gızı padişahın oğlu göraramış. Ati görduğdan sonra padişahın oğlu oradan ayrılmış. Bir hafta sonra tekrar ati görme bahanesiyle nenenin evina galmış. Gız gena yüzünü gösdarmamış. Bunlar olurkan padişah oğlunu bi gızla evlandurmaş isdamış. Gız düğün için ela bir gelinluş isdamış ki kimse dikamamış. Aradan birgaç ay geçinca bir terzi arayışına başlamışlar. Padişahın oğlunun ahlına nenenin gızı galmış. Çelimsiz ati cylaşduran her işi başarur diye düşünmüş.

—Gidin nenenin kızını alın galın, demiş.

Gız galmış gena yüzünde bir örtü varmış. Padişahın oğlu gızın golundan tutup:

— Sen kimsin, niya yüzün sahlersin, demiş.

Gız yüzünden örtiyi galdurunca padişahın oğlu gızı tanımış. Gız başından geçanları bir bir anlatmış. Padişahın oğlu evlanicağı gızı babasının evina gönderer, sevduğı gızla evlaner. Onlar ermiş muradına biz çıhalım kerevetine.

KK-28

İğne Kız

Bir varmış bir yokmuş. Padişahın biri oğlunun sevdiği fakir kıza bir büyü yapmış. Oğlu o kızdaki başkasıyla evlenmem deyince padişah kızın bir yardan aşağı atılmasını emretmiş. Kız yardan aşağı atılınca çuvaldızı iğneye dönüşmüş. Yuvarlana yuvarlana bir çöplüğe düşmüş. Bir nene çöplükte dolaşırken çuvaldızı iğneyi bulmuş. Deliği büyük rahatça ip geçiririm düşüncesiyle getirip evinde kaşıklığa bu iğneyi koymuş. Nene evden çıkınca kaşıklıkta bulunan iğne yere atlayıp bir kıza dönüşmüş. Kız nenenin evini toplayıp yemekler pişirmiş. İş bitince tekrar kaşıklığa bir iğne olarak girermiş. Nene eve geldiğinde evinin silinip süpürüldüğünü yemeğinin piştiğini görünce şaşırmış. Bir gün böyle beş gün böyle derken nene:

—Ben saklanıp bakayım benim evime kim girip bunca işi görüyor, demiş.

Nene her zamanki gibi kapıyı çekmiş dışarı çıkmış. Dışarı çıkınca pencerenin altında saklanmış. İğne kız nenenin evden çıktığını anlayınca kaşıklıktan çıkıp kıza dönüşmüş. Evin işlerini görüp kaşıklığa iğne olarak girmiş. Nene olan biteni pencereden görmüş. Bir gün kapıyı açmış dışarı çıkmış gibi yaparak kapıyı kapatmış. İçerde bir sepetin içine girip beklemeye başlamış. Kaşıklıktan iğne yere düşmüş daha sonra da kıza dönüşmüş. Kız evi süpürüp silmeye başlayınca nene saklandığı yerden çıkıp kızın bileğine yapışmış:

—İn misin cin misin? Benim evimde ne işin var? İğne kız:

—Nene, ben ne inim ne cinim aslında ben fakir bir kızdım. Padişahın oğlu ile birbirimizi seviyorduk. Babası padişah beni oğluna layık görmediğinden sihir ile beni iğneye dönüştürdü. Seni yalnız gördüğüm için sana yardım etmek istedim. Beni kimseye söylemezsen bu böyle devam eder gider. Benden kimselere bahsedersen seni de beni de sağ koymazlar, demiş.

Bunlar böyle yaşarlarken padişah halka beslemesi için at dağıtmış. İğne kız:

—Nene, sen git padişahın dağıttığı atlardan en cılız olanı al gel. Ben o ata bakmak istiyorum, demiş.

Nene gitmiş padişahın oğlunun dağıttığı atlardan en zayıf olanı alıp eve gelmiş. Bunlar nene ile kız ata bir kış bakmışlar. At bahara güçlü kuvvetli bir at olarak çıkmış. Padişahın oğlu atlarını verdiği aileleri bir bir gezer atları kontrol edermiş. Bu zayıf atı verdiği nenenin evine hiç gelmemiş. Atın öldüğünü düşünürmüş. Birgün nene çarşıda dolaşırken padişahın oğluna denk gelmiş:

—Oğlum, sen niye gelip atı kontrol etmedin? Padişahın oğlu:

—Nene, o at yaşamaz diye düşünüyordum. Nene:

—At yaşıyor. Çok alımlı bir küheylan oldu. Gel de gör, demiş.

Padişahın oğlu atı görmek için nenenin ahırına varmış. At bir türlü padişahın oğlunu yanına koymuyormuş. Padişahın oğlu:

—Nene sen yaklaş da ipini çözüp elime ver. Beni yanına bırakmıyor, demiş. Nene:

—Yok oğlum ben bunun yanına yaklaşamam, demiş. Padişahın oğlu:

—Eee nene, sen bunun önüne otu yemi nasıl veriyordun o zaman. Nene:

—Oğlum, benim bir kızım var. Bu ata o baktı. Onu çağırayım bu atın dilinden o anlar, demiş.

Nene gidip kızını getiriyor. Kız ata:

—Sahibinden ne hayır gördüm ki senden bir hayır göreyim, demiş.

Bu sözle padişahın oğluna sataşmış aslında. Yüzünü örttüğünden kızı padişahın oğlu görememiş. Atı gördükten sonra padişahın oğlu oradan ayrılmış. Bir hafta sonra tekrar atı görme bahanesiyle nenenin evine gelmiş. Kız yine yüzünü göstermemiş. Bunlar olurken padişah oğlunu bir kızla evlendirmek istemiş. Kız düğün için öyle bir gelinlik istemiş ki kimse dikememiş. Aradan birkaç ay geçince bir terzi arayışına başlamışlar. Padişahın oğlunun aklına nenenin kızı gelmiş. Çelimsiz atı iyileştiren her işi başarır diye düşünmüş.

—Gidin nenenin kızını alın gelin, demiş.

Kız gelmiş yine yüzünde bir örtü varmış. Padişahın oğlu kızın kolundan tutup:

— Sen kimsin niye yüzünü saklıyorsun, demiş.

Kız yüzünden örtüyü kaldırıncı padişahın oğlu kızı tanımış. Kız başından geçenleri bir bir anlatmış. Padişahın oğlu evlendiği kızı babasının evine gönderip sevdiği kızla evlenmiş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-28

2.38. Oğlan Geldim Kız Giderim

Bir varmış bir yohmuş. Bi adamın üç tane gızı varmış. Babalari asgera çağırılınca gızlari babalarına gıyamamış.

Böyük gız:

—Baba, ben senin yeran gedar asgerluğ yaparam, diye.

Babasi:

—İlerde bi asma köpri var oni geçabülürsan asgerluğ da yapabülürsün, diye.

Böyük gız asgera getmağ üçün hazırlanıp yola düşiye. Babasi gızından önca gidip köprinin altında sahlanye. Gız köpriya geliye aışam garanluğ basye. Gız köpridan geçmaya başlayınca babasi değüşük seslar çıharye gızını gorhutye. Gız gorhusundan gerisin geri eva donye. [*Vây anasını diye... Gülişme...*]

Babasi:

—Sen asgerluğ yapamazsın. Daha köpriyi geçamadan geri döndün, diye.

Ortanca kız:

—Baba, ablam yapamadi hama ben gidar senin yeran asgerluh yaparam, diye.

Ertesi sabah ortanca kız da hazırlanıp yola çıhye. Köprinin oraya varye garanluh basye. Babasi gena köprinin dibinden kızını gorhutye. Gız gorhye eva dönye.

Ertesi sabah küçük kız:

—Baba, ablamlar gedip senin yeran asger olamadi. İzin vertürsan ben gedip senin yeran asgerluh yapmağ isdiyeram, diye.

Babasi da:

—Gızım, senin yaşın daha çok küçük. Sen yapamazsın, diye.

Küçük kız diye ki:

—Ben da şansımı deniyem.

Babasından izin alye, hazırlanye yola duşye. O da aħşam vaħdi köpriya varye. Babasi küçük gızın getmasını isdamiye öbür gızlarına çıharduğı seslerden daha gorhunç seslar çıharmaya başliye.

Küçük kız diye:

—Beni bu seslar korħudamaz, sen da kimsin?

Ona garşı bi ses galmiye köpriyi geçip gedye. Yolda peşına bi köpek taħilye. Bu köpek onun yanından heç ayrılmiye. Padişah savaş sırasında bu gızı asger bilduğundan oğluna goruma dutye. *[Esgidan padişahlıh zamanı varmış hee, neysa]* Padişahın oğli neraya bu kız oraya. Padişahın oğli biraz zaman geçinca bunun gız olduğundan şüpelaniye. Yanında çalışanlara:

— Yemek bişürduğuzda bilarağ daşurun. Eger bu oğlan degil gızsa muhakkak yemegin daşmasını engellar, bi şey yapar, diye.

Bu konuşulani köpek duyye. Bu köpek gızın yanına gedye dila galye:

—Senin gız olduğın padişahın oğli sezmiş. Şimdi sen yanına getduğunda yemek yapduricağ. Yemeklar daşarsa saħın gaħıp tencerelere uzanma. Umursama yemeklerin daşmasını, diye.

Gız padişahın oğlunun yanına gedye hizmetçilar yemek yapmaya başliye. Yemeklar ocağ a daşmaya başlayınca gız heç yerinden galħmiye. Padişahın oğli babasına gedye:

—Baba, bela bela oldi. Ben bu asgerdan şüpelandım gız diya. Oni sınağım. Yemeklar daşarkan heç yerindan gahmadı. Anliyamadığ ki bu gız mi oğlan mı?

Padişah da:

—Oğlum, onunla güreş. O zaman anlarsın, diye.

Padişahın oğli gedye gızla güreş dutye. Gız buni iki hamleda yere serye ama padişahın oğli da gızın iki dişini gırye. Padişahın oğli gena bi şey anliyamiye. Tekrar babasına gidye:

—Baba, güreş dutduğ beni iki hamleda yera serdi. Anliyamadığ bunun gız olup olmaduğuni, diye. *[Olmadı anliyamadı gız olduğuni be, neysa]*

Padişah:

—Beraber bir odada yatın. Yatağızın altına gül yaprağları serin. Sabah uyanduğuzda gızsa altındaki yaprağlar solmış olur. Yaprağlar solmazsa oğlandır, diye.

Padişahın oğli iki tane yatağ hazırlatiye. İki yatağın altına da gül yaprağları serdürye. Gızın köpegi gena gedye gıza haber verye:

—Padişahın oğli hâlâ senin gız mı oğlan mı olduğun anliyamamış. Bu yüzdan gece yatağın altına gül yaprağları serdi. Sabah uyanduğunda gız olduğun için gül yaprağları solmış olur. Sen padişahın oğlundan erkan uyan, gül yaprağlarını tazelariyle değışdür, diye. *[Pişt, gı kedi gırcağ eva, dur bela. Hah onı gov... Pişt..]*

Padişahın oğli sabah uyanmadan gız uyanye, bahye ki altına serilan gül yaprağları solmış. Gız hemen taze gül yaprağlarını topliye altındaki solanlarla değışdürye. Padişahın oğli sabah uyanye ki yanında yatan asger çoğdan uyanmış. Asgerina belli etmadan gızın yatağının altına bahye güllar solmamış. Genâ ikna olmiye. Padişah babasına gedye durumu anlatye. Padişah:

—Oğlum, üç kere asgeri sınağın. Üç kereda oğlan çığdi. Daha nayına merağ edyesin. Bırağ peşini, diye.

Gızın asgerluğ süresi bitye geri dönyc. Kapinin çıışına:

—Yaz galdum guz gedaram,

Oğlan galdum gız gedaram

Yan padişahın oğli yan, yazye.

Padişahın oğli gızın kapiya bi şeylar yazduğuni göryc. Gız oradan ayrılınca gedye yaziyi oğyc. Goşarağ babasına gidye:

—Baba, ben şüpelanmağda haşliymişam. Gız getmadan gapiya bunlari yazdi, diye.

Padişah da:

—Oğlum, duş peşina. Bul, al, gal. Bu gız sena yahışicağ bi gelin olur, diye.

Padişahın oğli hazinedan bi çuval altun alye gızın peşina duşye. Gızın bulunduğı köya variye, böyük bi daşın başına çıhye.

Köylilara:

—Herkes önümden geçicağ. Geçan herkes da bena gülicağ. Ben da geçan herkese bir kese altun vericam, diye.

Güreşda gızın dişlarını gırmişdi ya o da önündan geçarkan tanur diya bela pılan yapye. Köylilar bir bir padişahın oğlunun önündan geçye. Herkes geçmiş ama gız hele geçmamiş.

Padişahın oğli diye ki:

—Köyda kimse galdi mi?

Köylilar:

—Filan adamın bi gızı var. Uzun yoldan galmiş yorgunluğdan yatye, diyelar.

Padişahın oğli onun da çağrılmasını isdiye. Gız padişahın oğlunun önündan geçerkan gülmiye.

Padişahın oğli diye:

—Olmadi, bi daha geçcasın, bena gülicağsın.

Gız üçüncü kere da gülmiye, padişahın oğli gızı yahaliye dişlarına bağye. Asger diya bildüğü güreşdüğü gız bu gız. Babasından gızı kendina isdiye. Gızın babası padişahın oğluna gızını verye. Padişahın oğli gızı alye saraya gelye. Padişah bunlara gırğ gün gırğ gece düğün yapye. Onlar ersun muradına biz çıhalum kerevetina.

KK-29

Oğlan Geldim Kız Giderim

Bir varmış bir yokmuş. Bir adamın üç tane kızı varmış. Babaları askere çağrılınca kızları babalarına kıyamamış. Büyük kız:

—Baba, ben senin yerine gider askerlik yaparım, demiş. Babası:

—İlerdeki bir tane asma körü var onu geçebilirsen askerliği de yapabilirsin, demiş.

Büyük kız askere gitmek için hazırlanıp yola düşmüş. Babası kızından önce gidip köprüünün altında saklanmış. Kız köprüye vardığında akşam karanlığı basmak üzereymiş. Kız köprüden geçmeye başlayınca babası değişik sesler çıkararak kızını korkutmuş. Kız korkusundan gerisin geri eve gelmiş. Babası:

—Sen askerlik yapamazsın. Daha köprüyü geçmeden geri döndün, demiş. Ortanca kız:

—Baba, ablam yapamadı ama ben gider senin yerine askerlik yaparım, demiş.

Ertesi sabah ortanca kız da hazırlanıp yola çıkmış. Köprüünün oraya vardığında karanlık basmış. Babası yine köprüünün dibinden kızını korkutmuş. Kız korkarak eve dönmüş. Sabah küçük kız:

—Baba, ablamlar gidip senin yerine asker olamadı. İzin verersen ben gidip senin yerine askerlik yapmak istiyorum, demiş. Babası:

—Kızım, senin yaştan daha çok küçük. Sen başaramazsın, demiş. Küçük kız:

—Ben de şansımı denemek istiyorum, demiş.

Babasından izin alan küçük kız hazırlığını yapıp yola düşmüş. O da akşam vakti köprüye varmış. Babası küçük kızın gitmesini istemediğinden diğer kızlarına çıkardığı seslerden daha korkunç sesler çıkarmaya başlamış. Küçük kız:

—Beni bu sesler korkutmaz, sen de kimsin diye seslenmiş.

Ona karşı bir ses gelmeyince köprüyü geçmiş gitmiş. Yolda peşine bir köpek takılmış. Bu köpek onun yanından hiç ayrılmaz olmuş. Padişah savaş sırasında bu kızı asker bildiğinden oğluna koruma tutmuş. Padişahın oğlu nereye bu kız oraya. Padişahın oğlu biraz zaman geçince bunun kız olduğundan şüphelenmiş. Yanında çalışanlara:

—Yanımızda yemek pişirdiğinizde bilerek taşırın. Eğer bu oğlan değil kırsa muhakkak yemeğin taşmasını engellemek için bir müdahalede bulunacaktır, demiş.

Bu konuşulanı köpek duymuş. Bu köpek kızın yanına gitmiş dile gelmiş:

—Senin kız olduğunu padişahın oğlu sezmiş. Şimdi sen yanına gittiğinde yemek yaptırarak. Yemekler taşarsa sakın kalkıp tencerelere uzanma. Umursama yemeklerin taşmasını, demiş.

Kız padişahın oğlunun yanına gidince hizmetçiler yemek yapmaya başlamış. Yemekler ocağa taşmaya başlayınca kız hiç yerinden kalkmamış. Padişahın oğlu babasına gitmiş:

—Baba, şöyle şöyle oldu. Ben bu askerden şüphelendim kız diye. Onu sınadım. Yemekler taşarken hiç yerinden kalkmadı. Anlayamadım ki bu kız mı oğlan mı? Padişah:

—Oğlum, onunla güreş. O zaman anlarsın, demiş.

Padişahın oğlu gitmiş kızla güreş tutmuş. Kız bunu iki hamlede yere sermiş. Fakat padişahın oğlu da kızın iki dişini kırmış. Padişahın oğlu yine bir şey anlayamamış. Tekrar babasına gitmiş:

—Baba, güreş tuttuk beni iki hamlede yere serdi. Anlayamadım yine bunun kız olup olmadığını, demiş. Padişah:

—Birlikte bir odada yatın. Yatağınızın altına gül yapraklarından ser. Sabah uyandığınızda kız ise altındaki yapraklar solmuş olur. Yapraklar solmaz ise oğlandır, demiş.

Padişahın oğlu iki tane yatak hazırlatmış bir odaya. Her iki yatağın altına da gül yaprakları serdirmiş. Kızın köpeği yine gitmiş kızı haber vermiş:

—Padişahın oğlu hala senin kız mı oğlan mı olduğunu anlayamamış. Bu yüzden gece yatacağın yatağın altına gül yaprakları serdi. Sabah uyandığında kız olduğun için gül yaprakları solmuş olur. Sen padişahın oğlundan erken uyan gül yapraklarını tazeleriyle değiştir, demiş.

Padişahın oğlu sabah uyanmadan kız uyanmış bakmış ki altına serilmiş olan gül yaprakları solmuş. Kız hemen taze gül yapraklarını toplayıp altındaki solanlarla değiştirmiş. Padişahın oğlu sabah uyanmış bakmış ki yanında yatan askeri çoktan uyanmış. Askerine belli etmeden kızın yatağının altına bakmış ki güller solmamış. Gene ikna olmamış. Padişah babasına gidip durumu anlatmış. Padişah:

—Oğlum, üç kere askeri sınadın. Üç kerede de oğlan çıktı. Daha neyini merak ediyorsun. Bırak peşini, demiş.

Kızın askerlik süresi bitmiş geri dönmeden kapının çıkışına:

—Yaz geldim güz giderim,

Oğlan geldim kız giderim

Yan padişahın oğlu yan, yazmış.

Padişahın oğlu kızın kapıya bir şeyler yazdığını görmüş. Kız oradan ayrılıp gidince gidip yazıyı okumuş. Koşarak babasına gitmiş:

—Baba, ben şüphelenmekte haklıymışım. Kız gitmeden kapıya bunları yazdı, demiş. Padişah:

—Oğlum, düş peşine. Bul, al, gel bu kız sana yakışacak bir gelin olur, demiş.

Padişahın oğlu hazineden bir çuval altın almış kızın peşine düşmüş. Kızın bulunduğu köye varınca büyük bir taşın başına çıkmış. Köylülere:

—Herkes önümden geçecek. Geçen herkes de bana gülümseyecek. Ben de geçen herkese bir kese altın vereceğim, demiş.

Güreşte kızın düşlerini kırmıştı ya o da önünden geçerken tanır diye böyle bir plan yapmış. Köylüler bir bir padişahın oğlunun önünden geçmiş. Herkes geçmiş ama kız hala geçmemiş. Padişahın oğlu:

—Köyde kimse kaldı mı, demiş. Köylüler:

—Fılan adamın bir kızı var. Uzun yoldan gelmiş yorgunluktan yatıyor, demişler.

Padişahın oğlu onun da çağrılmasını istemiş. Kız padişahın oğlunun önünden geçerken gülememiş. Padişahın oğlu:

—Olmadı, bir daha geç ve bana gülümse, demiş.

Kız üçüncü kere de gülmeden geçince padişahın oğlu kızı yakalayıp dişlerine bakmış ki asker diye bildiği güreştiği kız. Babasından kızı kendine istemiş. Kızın babası padişahın oğluna kızını vermiş. Padişahın oğlu kızı alıp saraya gelmiş. Padişah bunlara kırk gün kırk gece düğün yapmış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-29

2.39. Kırk Kandile Kırk Kibrit

Efendim, bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, bolluk ülkesinde bir padişah varmış. *[Şimdiki evliliklerden yola çıkarak anlatayım dedim. Baba kızı beğenurmüş eskidan. Oğlan baba ben bu kızı isterum diye bir şey diyemezmiş. Gelelim masala]* Bu padişah o kadar zenginmiş ki yürüdüğü yollar bila altındanmış. Padişah o kadar zengin ve varlıklı biriymiş ki atının ayağındaki nal bile altındanmış. İnsanlar bu ülkede mutluluk ve huzur içinde yaşamaktaymış.

Padişah, oğluna bir kız almak için yarışma düzenlemek istemiş. Tellallar evlenmek isteyen kızları saraya çağırmış:

— Ey Ahali! Padişah efendimiz kendine bir gelin alacak, bu gelinler bir sınava tabi tutulacak. Padişah'ın oğlu ile evlenmek isteyen saraya gelsin!

[Neyse] Ertesi gün saraya gelin olmak isteyen bir kız gelmiş. Padişah kızı görünce önce bir incelemiş, sonra kızı sınamak için bir odaya almış. Adamlara emretmiş, bir küp altını kızın önüne koymışlar.

Padişah kıza demiş ki:

— Kızım, de bakalım. Bu küp içindeki altınlar sence biter mi?

Kız küpe bakmış. Kocaman, içinde sayamayacak kadar altın var. Düşünmüş demiş ki:

— Padişahım, bu küpün altını bitmez.

Padişah:

— Tamam, demiş. İkinci sınav olarak:

— Filan sarayda kırk kandil var. Bu kandillerin tumi kırk kibrit çöpiyle yanacak, demiş.

[Bir kutu kibritin içinde kırk çöp vardır bilersin? Arş.: Evet, biliyorum] Şimdi kız, kırk kibrit ile kırk kandili yakamamış, yirmi kandili yakmış. Kibrit yetmemiş. Padişah buni görünce kızı göndermiş. Ertesi gün başka bir kız gelmiş, padişah kıza aynı soruyu sormuş.

İkinci kız demiş ki:

— Padişahım, bu küpün altın bitmez.

— Peki kızım, sana kırk tane kibrit vereceğim. Falan diyarda sarayın birinde kırk tane kandil var. Sen bu kandilleri bu kırk kibrit ile yakabilir misin? Ben gece gelip kontrol edeceğim. Kandillerin kırkı da yanıyorsa seni oğluma gelin alacağım, demiş.

Kız tamam, deyip falan diyarda bulunan saraya getmiş. Elindeki kırk çöp kibritle her kandili yakmış. Sabah olunca kibrit bitmiş, padişahın yanına gelmiş. Padişah, kibritin bittiğini görmüş:

— Tamam kızım; sen de gidebilirsin, demiş.

Padişah'ın ümitleri tükenmişken üçüncü bir kız yarışma için gelmiş. Padişah ilk kıza yaptığı gibi bir küp altını kızın önüne koymuş, demiş ki:

— Kızım, bu küp altın biter mi?

Üçüncü kız demiş ki:

— Ey Padişah'ım! Eğer sen yerine koymazsan biter.

Padişah bu cevabı çok beğenmiş ama belli etmemiş.

Ertesi gün:

— Kızım, sana içinde kırk tane çöp olan bir kibrit kutusu vereceğim. Falan sarayda kırk tane kandil bulunur. Sen kandilleri bu gece sabaha kadar yakabilirsen seni oğluma alacağım, demiş.

Kız akşam olunca falan yerdeki saraya getmiş, kandillerin hepsini bir yerde toplamış. Bir çöp kibriti yakmış. Ardından bir kandili yakmış, o kandilla diğer kandillerin hepsini yakmış. Otuz dokuz kibriti kullanmamış ertesi gün götürüp Padişah'a vermiş.

Padişah kibritlerden otuz dokuz tanesinin geri geldiğini görünce:

— Kızım, sen bu sınavı da geçtin, demiş.

Padişah oğlunu çağırılmış. Kızla oğlunu evlendirmiş. *[Yani büyüklerimiz oğullarını böyle evlendirmiş. Eskidan geçim böyleymiş]* Bu masalda da onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-30

2.40. Krala Uygun Kız

Bir varımış, bir yokimiş. Bir karinin bir oğli varımış. Bu oğluna bir kızı gelun geturmiş. Gelun ile kaynanasi geçinemezlarmiş. Bir yıl geçiye, iki yıl geçiye kaynanasi gıza zulmetmeye devam ediyemiş. Bu arada bu gelun bir gız çocuğı dünyaya geturmiş. Nenesi çocuğa da kötü davranıyemiş. Gelun bu işkencelere daha dayanamayı öliye. Gız kalmış öksüz. Babasi gızına birinin sahip çıkması için yeniden evlaniye. Evlanduğı gadunun da iki gızı varımış. Nenesinin zulmundan bezan çocuk uvey anasının ona iyi davranacağını düşünmüş hama uvey anasi nenesinden da kotiymiş. Yeni gelun gaynanasına da eziyet etmeye başlamış. *[Beyle olinca]* Kadın ölan geluninin ne kadar sabırlı olduğunu anlamış hama iş işdan geçeyi tabii. Nenesi da ölünce evun gızı bir hizmetçi gibi her işi görmeye başlamış. Üvey anasıyla üvey gardaşlari heçbir iş yapmaz, bütün işlari bu gıza yapturiylarmış. Bütün bunlar olurkan bu gızın babasi sabah ormana odun yapmaya gidar akşama gadar da gelmeyimiş. Bir gün, beş gün derkan en sonunda gız babasına gunduz yaşaduklarını anlatıye. Babasi gızına inanamamış hama gızının deduklarının doğruluğunu test etmek için bir gün ormana gidiyerum diya evdan çıkıye bir yera saklanıye. Üvey ana, kocasi evdan çıkar çıkmaz gıza emir vermeye başlıye:

— Baban gelena gadar etrafi supur, camlari sil, yemek yap! Bana, gızlarıma elbise dik. Tanduri yak, ekmek pişür. Deredan on sefer su taşı, diya emir veriye.

Babası kızını gün boyu izliye. Gız saburla her işi göriye, akşam olunca babasını güler yüzla karşılaşıye. Eva gelan kocasını karşıliyan gadın; o gün o gadar yorulduğundan işda ne gadar iş yaptığundan bahsediye. Olani bitani biliye adam, *[tabi biliye, neysa]* hiçbir şey belli etmeyi gariye. Sabah gena odun yapmaya gitmek için evdan çıkiye adam, gızının hayatını nasi kurtaracağını gara gara düşünmeye başliye. Ormana doğru yol alırken bi tane atlı adamla karşılaşliye. Atlı, adama diye:

— Guş olmak isdar misin?

Adam diye:

— Bana değil da bi iyiluk yapıcaksan benum gızıma yap. Evum bu ormanın sonundadır, o evde benim bi gızım, ikinci eşumun da iki gızı var. Üvey anası gızıma kötülük yapıye. Gızımı bu eziyetdan gurtar.

[Beyla diye adama ne etsun adam uzuliye] *[Eee gızum üvey analuk çok zordur; çekan bilür.]* Gızın babası beyla deduktan sonra atlı birdan gözdan gayboliye. *[Neysa]* Adam ormana gidiye odununi yapıye eva döniye. O adam bu işla uğraşadursun biz haber veralım gızdan.

Evun kapisına gelen atlı:

— Bu evun hizmetçisi kimdur, deyi.

Üvey anası diye:

— Nedan soriyesin yabancı?

Atlı diye ki:

— On altun karşılığında bana bi tane hizmetçi lazım. Kimse hizmetçisuni bana satmadı.

Üvey ana diye ki:

— Sen nerada oturiyesin?

Atlı adam diye:

— Uzak diyarlardan geldum.

Gari diye:

— Benda bir hizmetçi var. Çok pasaklidir. İstersan oni sana satayım.

Atlı diye:

— Pasakliysa on altun etmaz.

Üvey ana hamam:

— Yok yok, senun dedüğün her işi yapar. Eli da çabuktur, diye.

Atlı diye:

— Ailesi var midur?

— Kimsesi yokdur. Ver on altuni; al gızı, get. Bi daha yoli bulup da gelamaz zati.

Gelan alti adam on altun karşılığunda evun gızını satun aliye. Atunun arkasına bindürüp oradan uzaklaşıye. Birez yol aldıktan sora bir dereye variyiler. Atli adam inup gızı da attan indüriye.

Gıza diye:

—Sen evun gızisin. Niya itiraz etmedun? Nedan, ben hizmetçi değilum, demadun.

Kız diye:

— Sen nerdan bilursin benum evun gızı olduğumi?

— Sabah babanla karşılaştum. O seni gurtarmami söyladi, diye.

Kız diye:

— Peki, sen in misun; cin misun?

— Ne inum ne da cinum. Ben gralın veziriyum. Kendisine her işta hünerli bir gız bulmami, eyla bi gız bulursam onunla evlenecağını söyladi. Ben da atımla yola çıkdum, atım kerametlidir. O ne yöne gidersa bir hikmet vardur. Saraydan çıktuk, doğrica senun evunun yoluni tutdi. Önce babanla karşılaştuk. Baban, 'iyiluk yapacaksan gızıma yap' deyince bi durum olduğuni anladum. Üvey anani görünce da sana ne gadar eziyet ettiğuni tahmin etdum.

Gıs diye ki:

— Eyi da ben bir gralla evlenmek için fakirim. Ona uygun birini bulsan gral için daha eyi olur.

Vezir diye:

— Bizum gral 'her işdan anlayan' dedi. Sen her işdan anlamiyor misin?

Kız diye:

— Şimdiya gadar elumden gelen gelmeyen her işi yapdum.

Vezir diye:

— Tamam; sen tam gralıma uygunsun.

Vezir ata biniye, gızı da arkasına binduriye. Doğrica o ülkenin sarayına variye. Gral görmadan gızı süsliye püsliyelar. Kral gızı görür görmaz âşuk oliye. Düğün hazırlukları guruliye.

Bunlar olurkan gızın babası ormandan döniye ki gızı evde yok. Anliye ki o atlı götürdi hama yına da garısına soriye:

— Benum gız nereyedur? Geldum geleli heç görmedum.

— Sabah sendan sonra evdan çıkdı; hâlâ eva gelmedi, diye.

Adam diye:

— Ben çıkup bi arayayım o zaman.

Garısı:

— Yok yok, bir atlı yol sormışidi. Belki da onunla gaçdı, getdi. Sen peşune duşme. Evlenur işde onunla, diye.

Adam daha üstelemeyi, durumi kabulleniyе. Gızınun eyi insanlara denk gelmesini ümit ediyе. *[Kader gızum, kader işte. Heç beklemediğün zaman karşına nasibun güzeli çıkıye işda, benumda üvey anam çok kötüydi hama ben zengin bi adamla evlenup kurtuldum. Hey gidi günler hey....neysa]* Babası gızı için eyi dileklarda buluniye. Bunlar olurkan gızı gralla evleniyе mutli mesut yaşıye. Onlar ersun muradına, biz çikalum kerevetina.

KK-7

Krala Uygun Kız

Bir varmış bir yokmuş, bir kadının bir oğlu varmış. Bu oğluna bir kızı gelin getirmiş. Gelin ile kayıinvalidesi geçinemezlermiş. Bir yıl geçmiş, iki yıl geçmiş kayıinvalidesi kıza zulmetmeye devam etmiş. Bu arada bu gelin bir kız çocuğu dünyaya getirmiş. Babaannesı çocuğa da kötü davranmaya başlamış. Gelin bu işkencelere daha fazla dayanamayıp ölmüş. Kız kalmış öksüz. Babası kızına sahip çıkması için yeniden evlenmiş. Evlendiği kadının da iki kızı varmış. Babaannesinin zulmünden bıkan çocuk yeni gelen üvey annesinin ona iyi davranacağını düşünmüş fakat üvey annesi babaannesinden de daha kötü davranıyormuş. Yeni gelin kayıinvalidesine de eziyet etmeye başlamış. Böyle olunca kadın ölen gelininin ne kadar sabırlı olduğunu anlamış ama iş işten geçmiş tabi. Babaannesı de ölünce evin kızı bir hizmetçi gibi her işi görmeye başlamış. Üvey annesi ile üvey kardeşleri hiçbir iş yapmaz bütün işleri bu kız yaparmış. Bütün bunlar olurken babası sabah ormana odun yapmaya gider akşama kadar da gelmezmiş. Bir gün beş gün derken en sonunda kız babasına gündüz yaşadıklarını anlatmış. Babası olanlara inanamamış fakat kızının dediklerinin doğruluğunu test etmek için bir gün

ormana diye evden çıkıp bir yere saklanmış. Üvey anne kocası evden çıkar çıkmaz kıza emirler vermeye başlamış:

— Baban gelene kadar etrafı süpür, camları sil, yemek yap. Bana ve kızlarıma elbise dik. Tandırı yak, ekmek pişir. Dereden on sefer su taşı, diye emirler vermiş.

Babası kızını gün boyu izlemiş. Kız sabırla her işi görmüş akşam olunca babasını güler yüzle karşılamış. Eve gelen kocasını karşılayan kadın o gün ne kadar yorulduğundan ne kadar iş yaptığından bahsetmiş. Olanı biteni bilen adam hiçbir şey belli etmeden karısını dinlemiş. Sabah tekrar odun yapmaya gitmek için evden çıkan adam kızının hayatını nasıl kurtaracağını kara kara düşünmeye başlamış. Ormana doğru yol alırken bir atlı ile karşılaşmış. Atlı adama:

— Kuş olmak ister misin, diye sormuş. Adam:

— Ben değil de bir iyilikse bu yapacağın benim evim bu evin sonunda, o evde benim bir kızım ikinci eşimin de iki kızı var. Üvey annesi kızıma kötülük yapıyor. Sen bir iyilik yapacaksan var git benim kızıma yap, demiş.

Böyle konuştuktan sonra atlı birden gözden kaybolmuş. Adam ormana gitmiş odununu yapıp eve dönmüş. O bu işle meşgul olurken biz haber verelim kızdan.

Evin kapısına gelen atlı:

— Bu evin hizmetçisi kimdir, demiş. Üvey anne:

— Neden soruyorsun yabancı. Atlı:

— On altın karşılığında bana bir hizmetçi arıyorum kimse hizmetçisini bana satmadı, demiş. Üvey anne:

— Sen nerede oturuyorsun? Atlı:

— Uzak diyarlardan geldim, demiş. Üvey anne:

— Bende bir hizmetçi var çok pasaklıdır istersen onu sana satarım, demiş. Atlı:

— Pasaklı ise on altın etmez, demiş. Üvey anne hemen:

— Yok yok, senin dediğin her işi yapar, eli de çabuktur, demiş. Atlı:

— Ailesi var mıdır? Üvey anne:

— Kimsesi yoktur. Ver on altını al kıızı, git. Bir daha yolu bulup da gelemes buralara zaten.

Gelen altı adam on altın karşılığında evin kızını satın almış. Atının arkasına bindirip oradan uzaklaşmış. Biraz yol almış bir dereye varmışlar. Atlı adam atından inip kızı da attan indirmiş. Kıza:

— Sen evin kızısın niye itiraz etmedin, ben hizmetçi değilim diye. Kız:

— Sen nerden biliyorsun benim evin kızı olduğumu? Atlı:

— Sabah babanla karşılaştım o seni kurtarmam gerektiğini söyledi, demiş. Kız:

— Peki, sen in misin cin misin? Atlı:

— Ne inim ne cinim, ben kralın veziriyim. Kendisine her işte hünerli bir kız bulmam gerektiğini, öyle bir kız bulursam onunla evleneceğini söyledi. Ben de atım ile yola çıktım atım kerametlidir. O ne yöne giderse bir hikmet vardır. Saraydan çıktık doğruca senin evinin yolunu tuttu. Önce babanla karşılaştık. Baban iyilik yapacaksan kızıma yap deyince bir durum olduğunu anladım. Üvey anneni görünce de sana ne kadar eziyet ettiğini fark ettim. Kız:

— İyi de ben bir kral ile evlenmek için fakirim. Ona uygun birini bulsan kral için daha iyi olur, demiş. Vezir:

— Bizim kral her işten anlayan dedi. Sen her işten anlamıyor musun? Kız:

— Şimdiye kadar elimden gelen gelmeyen her işi yaptım. Vezir:

— Tamam, sen tam kralıma uygunsun, demiş.

Vezir tekrar ata binmiş kızı da arkasına bindirmiş doğru o ülkenin sarayına varmış. Kral görmeden kızı süslemiş püslemişler. Kral kızı görür görmez âşık olmuş. Düğün hazırlıkları kurulmuş.

Bunlar olurken kızın babası ormandan dönmüş ki kızı evde yok. Anlamış ki o atlı götürdü ama yine de karısına sormuş:

— Benim kız nerde geldim geleli hiç görmedim. Karısı:

— Sabah senden sonra evden çıktı hala eve gelmedi, demiş. Adam:

— Ben çıkıp bir arayayım o zaman, demiş. Karısı:

— Yok yok, bir atlı yol sormuştu belki de onunla kaçtı gitti. Sen peşine düşme, evlenir işte onunla, demiş.

Adam daha üstelememiş durumu kabullenmiş. Kızının iyi insanlara denk gelmiş olmasını ümit etmiş. Babası kızı için iyi dileklerde bulunurken kızı

kral ile evlenip mutlu mesut yaşamış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-7

2.41. Paşa ile Poşa

Bir zaman bir yerde Paşa diye biri varmış. [*Çok eskiden buralarda da Gürcü paşa varmış*] Kendisi ve eşiyle mutlu mesut yaşamış. Zaman gelmiş, paşa askere çağırılmış. Askere gidecek olan paşanın karısının dillere destan bir güzelliği varmış. Birbirlerinden başka kimseleri de yokmuş. Paşa karısını tek başına nasıl bırakacağını düşünüp duruyormuş. [*Kara sevdalıymış karısına*] Sonunda aklına bir fikir gelmiş. Gölün yanındaki büyük ağacın tepesine bir tane ev yapmış. Öyle bir ev yapmış ki kimse oraya çıkamazmış. Eşini evin içine koymuş. Eşinin öyle uzun saçları varmış ki saçları evden göle kadar uzanmış. [*Maşallah*]

Oraların Poşa diye anılan kadınlarından bir tanesi elinde toprak güveçle göle su doldurmaya gelmiş. [*Buralarda da poşa deriz biz*] Poşa kadın havuzun içine bakınca bir yansıma görmüş, demiş ki:

— Ben ne kadar güzel bir kadınam!

Toprak güveçlerinin hepsini kırmış.

— Ben bu kadar güzelsem niye su taşıyayım ki, demiş.

Yukarıya bakınca birden paşanın eşini görmüş. Suda gördüğü yansımanın kendisi olmadığını anlamış. Paşa'nın karısına seslenmiş:

— Sen kimsin, ne ararsın orada? Paşanın eşi cevap vermiş:

— Ben paşanın eşiyim. Paşa askere gidince ben de tek kaldım. Beni yerden yüksek yere koydu ki kimse bana ulaşmasın. Poşa kadın ona yalvarmış:

— Beni de al yanına ne olur, demiş.

[*Poşaya güven olur mu? Güvenmiş işte kadın*] Paşanın eşi pencereden saçlarını uzatınca saçları havuza kadar uzanmış, Poşa kadın da saçlarına tutunarak yukarı çıkmış, pencereden eve girmiş. Poşa kadın, meğer güzel kadını çok kıskanmış, onun yerine geçmek istemiş. Eve girer girmez de paşanın karısını arkadan itmiş. Kadın pencereden düşerken kuş olup birden kanatlanmış. [*Masal bu ya*]

Gel zaman git zaman Paşa askerden dönmüş, eşini görünce [*çirkin tabi*]:

— Sen ne güzel kadındın ne oldu sana? Neden böyle çirkinleştin, demiş.

Poşa:

— Ben seni o kadar düşündüm ki o yüzden çirkinleştim, demiş.

Birgün paşa ile Poşa kadın beraber ormandan tarlaya giderlerken kuş olan paşanın karısı arkalarından seslenmiş:

— Paşaaa! Poşa kadını nereye götürüyorsun, demiş.

Üç kere böyle seslenmiş fakat paşa anlamamış. *[Ne bilsin adam]* Poşa, kuşu görmüş, Paşa'ya demiş ki:

— Paşa gel şu kuşu vuralım da etini yiyelim.

Paşa kuşu vurmuş, getirirken kuşun bir damla kanı kapının eşiğine damlamış. O damladan koskocaman bir çınar ağacı olmuş.

Bu kez Poşa kadın, paşaya:

— Bu ağacı keselim de tahtasından bir kanepeler yapalım, demiş.

[Biliyor ya o paşanın gerçeker karısı, kurtulmaya çalışıyor, neyse] Paşa kabul etmiş, o kocaman çınar ağacını kesmiş. Bir kanepeler yapmış. Bu kanepeler, kuşun kanatları gibi iki yana açılmış.

Poşa yine:

— Bu kanepeler olmadı, bu bizi rahatsız eder, demiş. Kanepeleri kesip ocağı atmış.

Kanepeler tam yanacakken ocağın kenarından bir kıvılcım parçası sıçramış *[Allah'ın işi işte]* ocağın yanındaki sandığı düşmüş. O kıvılcım tekrar paşanın eski karısı olmuş. Dünya güzeli kadın geri gelmiş. Yalnız Poşaya güvenmediğinden sandığı gizlenmiş. Paşayla Poşa yine bir gün ormana, tarlaya gitmiş. Akşam geldiklerinde hem ocak başında on iki çeşit yemek varmış hem de ev süpürölüp, silinmiş. şaşırmış kalmışlar. Diğeker günler de böyle devam edince Paşa; bunu kimin yaptığını, buraya kimin çıktığını aramış, bulamamış. Paşa bir gün yine ormana gider gibi yapıp bir yerde gizlenmiş. Güzel kadın, onlar gitti sanıp yine sandıktan çıkmış, temizliğe ve yemeğeler başlamış. *[Tabi eşi bunu izliyor]* İşini bitirdikten sonra tam sandığı girecekken paşa, kadını yakalayıp sormuş:

— Sen in misin cin misin? Kadın cevap vermiş:

— Ben ne inim ne de cinim. Senin eski eşinim. Beni bu hale Poşa kadın getirdi, demiş. Başından geçenlerin hepsini tek tek anlatmış.

Paşa akşam Poşa gelince onu atının kuyruğuna başlamış, atını koşturmuş. Poşa kadın yaptığını kötölüklerin cezasını canıyla ödemış. Paşa, eşiyle birlikte mutlu mesut yaşamış.

2.42. Eşek Kulaklı Padişah

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir diyarda bir padişah yaşarmış. Padişahın gulahlari eşek gulağı gibiymiş. Diyer ki, *[ama devamlı bere örtermiş]* diyer ki:

—Na yapem ki insanlar bilmasınlar?

Saçlari maçlari uziyinca berberin birini çağırer. Diyer ki:

—Otur oğlum.

Berber oturer ama gorher, padişah kesicah diya. Padişah diye ki:

—Sana bir sır vericam ama kesinlikle hiç kimseye söylamiycahsın. Berber:

—Na sırrı, diyer. Padişah:

—Var mi yüregın? Berber:

—Var, diyer. Padişah:

—*[Diyer oğlum]*, bah benim gulahlarım eşek gulağı gibi. Sen beni tıraş edicahsın diyer. Tıraş edicahsın, hiç kimse bilmiyecah ülkeda bir sen, bir ben bilicayuh. Berber:

—Tamam, diyer.

Berber tıraş ediyer, diyer haftada bir galıp tıraşımı edicahsın. Gidiyer, tıraşını yapıyer. Birgün şimdi bu darlaşıyer. İçında şey var ya illa birina söyliyicah. Söyliycah, bağırıcah, gorhudan da söyliyamiyer. Derin bi guyi varmış, o guyiya giriyer. Derin bir guyiya giriyer, *[hiç kimse yoh ama]* bağırıyer. Diye ki:

—Padişahın gulağı eşek gulağı, padişahın gulağı eşek gulağı diyer, deşarz oliyer.

Bu çıhıyer, bi gaç sene sonra *[sey]* duyiyer padişah ki bela bela. Halka yayılıye ki padişahın gulağı eşek gulağı. Padişah:

—Kim la bu, berberdan çıhdi o zaman bu. Buni ben kimseye demadım.

Çağırıyer, gaturıyer. Diyer ki:

—oğlum diyer, sen buni kima söyladın. Berber:

—Hiç kimseye söylamadım, diyer.

—Eee, nasıl oldi bu, nasıl duyuldi? Eycaki sıhışturiye ki diye ki:

—Ya padişahım, patlamah üzereydim, girdim bir guyiya *[girdim diyer]*, burda bağırdım, diyer. Padişah:

—Bah şimdi sen bağırdın, diyer senin sesinlan [*sey*] yüksaldi onlari otlar duydi. Otlar, çiçeklara söyladi. Çiçekler geldi, arılara söyladi. Arılar getti diğer ağaçlara gondi, onlara söyladi. Hayvanlar geldi, o otlari yerkan otlar hayvanlara söyladi, diyer. Hayvanlar, insanlara söyladi, diyer. İnsanlardan bu duyuldi, diyer oğlum.

Neysa affediya padişah. Cahilluğuna bağışliye. [*Derlar yani, doğrilar bir türlü, birgün ortaya çıлма huyi vardur.*] Hiçbir sır gizli galmazmış bu dünyada. Padişah berberi bağışlamış, onlar ermiş muradına biz çikalım kerevetine.

KK-31

Eşek Kulaklı Padişah

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, bir diyarda bir padişah varmış, bu padişahın kulakları eşek kulağına benzermiş. Padişah bu sebeple kimseye saçını gösteremezmiş. Artık saçları o kadar rahatsız etmeye başlamış ki tıraş olmak istemiş. Bu sebeple sarayına bir berber çağırılmış. Berbere demiş ki:

— Sana bir sır vereceğim, tutabilir misin? Berber korkudan:

— Tutarım, demiş.

Hemen kafasından kavuğu çıkarmış ve kulaklarını göstermiş:

— Benim kulaklarım eşek kulağına benziyor, bunu kimseye söylemeyeceksin ve her hafta gelip beni tıraş edeceksin. Eğer söylersen, birinden duyarsam seni asarım, demiş.

Berber korkusundan hiçbir şey diyememiş ve tıraş etmeye başlamış. Günler böyle geçse dursun berber her hafta tıraş etmeye gitmiş, tıraşını etmiş, gelmiş.

Günlerden bir gün berber o kadar daralmış ki sırrını boş kuyuya bağırılmış:

— Padişahın kulakları eşek kulağı gibi, demiş.

Bunu söyledikten sonra rahatlamış ve işine devam etmiş. Gel zaman git zaman padişahın kulaklarının dedikodusu padişahın kulağına kadar gitmiş. Padişah bunu duyunca hemen berberi yanına çağırılmış, hiddetle sormuş:

— Kime verdin sırrımı?

Korkudan berber bir şey diyememiş, sonra:

— Ben sadece kuyuya gittim bağırdım, demiş.

Padişah bunu duyunca anlamış ki kuyu suya, su toprağa, toprak çiçeğe, çiçek arıya, arı hayvana, hayvan insana anlatmış. Bu nedenle hiçbir sır gizli

kalmazmış bu dünyada. Padişah berberi bağışlamış, onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-31

2.43. İhanet

[Ben aklıma nasi gelursa anlatayım. Arş.: Buyurun.]

Adamın biri karisinden şüpelaniyo, gidecek gurbete. O akşam deyi karisina:

— Yarın gurbete gideceğim. Biraz çalışıp para biriktireyim, sonra gelurum.

Karisinden sonra köyün muhdarına gideyi deyi:

— Ben gurbete gideceğim. Benim evum saa emanet, saa teslum. Göz kulak olursun.

Muhdardan sonra imama bi de komşusina deyi:

—Ben gittuğumda evum saa emenanet. Gurbete gidiceğim, evuma sahap olun.

Sabah adam gidiyor. Köyü çikinca bir yere saklanıyor. Akşam olinca evunun yakınlarında bir yerda evuna girip çıkanlari gözliyor. *[Neysa]* Kari bulaşık yıkamaya başlıyor. Bir zaman sonra muhdar evun kapisini taklayı. Açayı kari kapiyi ki muhdar:

— Gel deyi, biraz bulaşık var; onları biturayım sen otur, deyi.

Neyisa o giriye içariya oturiye. Kari bulaşıklari yıkarken bi daha kapi vurulayı.

[Tabi bu arada] Adam karisinin muhdari evuna alduğunu gördi. Kari kapiya geluyuki o da hoca. Neyse o muhtara diye ki sen ambara gir. Orda yeri var, oraya gir deyi. Neyse atayı oraya muhdari. Döniye geri hocayı da alayı saklayı. Kapi gena çalayı, açayı bakayı komşusi:

— Buyur, gel deyi. Biraz bulaşuğum var yıkayım geleyim, deyi.

Karisinin hocayı da içari alduğunu gören adam yerinde duramay. *[Netsun adam]* Adam olan biteni görüyi. Saklanduğı yerdan çıkıye evune geliye. Evun kapisi çalınca kari şaşuriye hemen komşusini da amabara atıye. Kapiyi açıye ki kocası, şaurup kalıye:

— Heruf, hayürrdur. Ne oldi da geri geldun?

Kocası:

— Kari, yattım felam dağda, rüya gördüm orda ki bizum ambar güvelenmiş. Ambari temizleyip oyle gidecağım. Gene gidecağım kalmayacağım yani.

[*Neysa*] Bir kazan süt, bir kazan da yağı kaynatayı amabara devuruyor. Sabah olunca adam kapısının onünden geçen evsuz birina:

— Hemşehrim, benum evde bir öli var. Oni götürüp bir dereye atarsan sana bir ev vereceğim, deyi.

Evsuz adam kabul edeyi. Ambardan aldığı bir öliyi götürkiye dereye atıye. Geri geliye karinin kocası:

— Arkadaş; sen nasul dereye attun ki bu öli sen gelmeden geri geldi, deyi.

Evsuz adam şasıriye ambardan bir adam daha aliye, goturiye dereye atıye. Eva gelduğunde ev sahibi:

— Arkadaş, senin attuğun öli gene geri geldi. Buni başka dereye at da geri gelmesun, deyi.

Evsuz adam ambardan bir adam daha aliye uzak bir dereye atıye, geri eva döniye. Evun sahibi adam karısına olani bitani gördüğünü anlatıye. Karisini evdan goviye evi adama veriye. [*Haketti kari ama hemi, ondan sonra*] Kendi da eşegina biniye o diyardan ayrılıye. Bu masalda burada bitiye.

KK-7

İhanet

Adamın biri karısının onu aldattığından şüphelenince karısına:

— Yarın gurbete gideceğim. Biraz çalışıp para biriktirince gelirim, demiş.

O akşam köyün muhtarına, imamına ve komşusuna:

— Ben gurbete çıkacağım. Benim evim size emanet, göz kulak olursunuz, demiş.

Sabah adam evden çıkmış yola koyulmuş. Köyü çıkınca bir yere saklanmış. Akşam olunca evinin yakınlarında bir yerde evine girip çıkanları gözlemeye başlamış. Bir müddet sonra muhtar evin kapısını çalmış. Karısı kapıyı açmış:

— Gel içeri, biraz bulaşık var onları yıkayayım yanına gelirim, demiş.

Adam karısının muhtarı eve aldığını görmüş. Biraz zaman geçmeden bu sefer evin kapısında hocayı görmüş. O da kapıyı çalmış karısı kapıyı açmış. Bu arada kapı çalınca kadın içerde muhtara:

— Sen ambara gir, ben geleni gönderince seni oradan çıkarırım, demiş.

Kadın kapıyı açmış hocayı görmüş:

— Hocam, buyurun içeri gelin. Benim biraz bulaşığım kaldı yıkayıp yanınıza geleceğim, demiş.

Karısının hocayı da içeri aldığını gören adam yerinde duramaz olmuş. Evi basıp basmama arasında gidip gelirken komşusunun evin önüne geldiğini görmüş. Komşusu da kapıyı çalmış. Kapı çalınca kadın hocaya:

— Hocam biri geldi herhalde sen ambara gir gelen misafir gidince sizinle ilgileneceğim, demiş.

Hocayı da ambara sokunca gidip kapıyı açmış. Komsusuna:

— Hoş geldin. Buyur içeriye, çok az bulaşık kaldı yıkayıp yanına geleceğim, demiş.

Bu olup biteni gören adam saklandığı yerden çıkıp evine gelmiş. Evin kapısı tekrar çalınca kadın şaşkın bir şekilde komşusunu da ambara atıp kapıyı açmış. Kocasını görünce:

— Herif, hayırdır. Ne oldu da geri geldin? Kocası:

— Hanım, yorulunca bir dağda uykuya daldım ve bir rüya gördüm. Rüya da bizim ambarın güvelendiğini gördüm. Ambarı temizleyeyim de öyle gideyim diye geri döndüm. Ambarı temizleyip gideceğim, kalmayacağım, demiş.

Adam bir kazan yağı iyice kızdırıp ambarın deliğinden içeri boşaltmış. Sabah olunca adam kapısının önünden geçen evsiz birine:

— Hemşerim, benim evde bir ölü var. Onu götürüp bir dereye atarsan sana dayalı döşeli bir ev vereceğim, demiş.

Evsiz adam teklifi kabul etmiş. Ambardan aldığı bir ölüyü götürüp dereye atmış. Geri gelince kadının kocası:

— Arkadaş, sen nasıl dereye attın ki bu ölü sen gelmeden geri geldi, demiş.

Evsiz adam şaşırılmış ama görevini bitirmek için almış ambardan bir adam yine götürmüş dereye atmış. Eve dönünce ev sahibi yine:

— Arkadaş, senin attığın ölü yine geri geldi. Bunu başka bir dereye at da geri gelmesin, demiş.

Evsiz adam ambardan bir adam daha alıp uzak bir dereye atmış eve dönmüş. Eve dönünce evin sahibi adam karısına olanı biteni gördüğünü

anlatmış. Karısını evden kovup evsiz adama evi vermiş. Kendi de eşğine binip o diyardan ayrılmış. Bu masalda burada bitmiş.

KK-7

2.44. Ahmet Şah

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu darıdan çokmuş. Günlerden bir gün ölmez dev, padişahın güzeller güzeli kızını kaçırmış. Çok kişi kurtarmaya gitmiş fakat kapıda sihirli atlar bekçilik eder, hiç kimseyi yaklaştırmamış. Atlara yaklaşanları atlar parçalamış. Böyle olunca kızı kimse kurtaramamış. Ahmet Şah diye biri, kızı kurtarmak için gidip devin oradan ayrılmasını beklemiş. Dev yemek bulmak için mağarasından çıktığı vakit Ahmet Şah kapıdaki sihirli atları atlatarak mağaraya girmiş. Mağarada bir sürü oda varmış. Bir odanın kapısı kilitliymiş. İçeriye seslenmiş, içeriden kız cevap verince kızı:

—Sen ölmez dev gelince ona sor bakalım: Senin canın nerede, sen nerenden ölürsün?

Kız, deve onu çok sevdiğini söyleyerek neresinden ölebileceğini, canının nerede olduğunu sormuş. Hem öğrenirsem seni kurtarabilirim, demiş ve gitmiş.

Ertesi gün akşam olunca dev yine gelmiş:

—Burası insanoğlu kokuyor, demiş.

Kız:

—Senin korkundan kimse mağaraya giremediği gibi kapıdaki sihirli atlarda kimseyi içeriye sokmaz. Sen yemek aramak için bir yerlere gittiğinde başına bir şey gelir ölürsen ben ne yaparım. Sen bana canının yerini söyle ki ben sen burada yokken canını koruyabileyim, demiş.

Dev:

—Kimse benim canımın yerini bulamaz, demiş.

Kız:

—Sen yokken ben çok korkuyorum. Canının yerini söylesen de ben korkmasam, demiş.

Dev:

—Benim canım kapının arkasındaki süpürge dedir, demiş.

Kız:

—Hiç süpürgede can olur mu, diye sorunca, dev:

—Benim canım süpürge dedir, bana inan, demiş.

Ertesi gün dev yine mağaradan gitmiş, akşam olunca dönmüş. Mağaraya girdiğinde bir bakmış ki kız süpürgeyi süslemiş onunla konuşuyor. Kız süpürgeye:

—Ben seni çok seviyorum, diyormuş.

Dev:

—Benim canım onda değil ki, demiş.

Kız:

—Senin canın nerede?

Dev:

— Başka bir şeyde, demiş.

Bir süre daha geçmiş, dev kendi kendine:

—Bu kız gerçekten beni seviyor. Canım ondadır diyorum, onu kucaklıyor; bundadır diyorum, bunu kucaklıyor. Dev sonunda:

—Benim canım ulu dağın üstünde yaşayan ak baş aslanın karnındadır. Onun karnında üç kutu var. Bu kutularda üç tane fare var. İşte benim canım ordadır, demiş.

Kız:

—Ya aslan ölürse ne olacak?

Dev:

—O aslanı öldürecek adam daha anasından doğmadı.

Kız:

—Tamam da o aslan nasıl ölür peki.

Dev:

—O dağda büyük bir su yalağı (kurun) var. Yalaktaki suyu boşaltıp içine kırk batman (ağırlık ölçüsü) rakı, kırk batman şarap dolduracaksın. Ak baş aslan su içmek için geldiğinde önce içmeyecek, iyice susayınca içecek. İçince oracıkta aslan patlayacak. İçinden benim canlarım çıkacak ve ben öleceğim.

Kız:

—Eee, o dağ tehlikeli mi?

Dev:

—Yok, tehlikeli değil. Oraya hiçbir insanoğlu yaklaşamaz, demiş.

Kız:

—Sen bana canının yerini söyledin ya, şimdi istediğin yere gidebilirsin. Ben senin başına bir şey gelirse canını kurtarırım, demiş.

Dev ertesı gün daha önce gitmediği uzaklıkta bir yere gitmek için mağaradan çıkınca Ahmet şah mağaraya gelmiş. Kız lmez devden öğrendiklerini Ahmet şah’a anlatmış. Ahmet şah atlara kırk batman rakı ile kırk batman şarap yükleyerek ulu dağa doğru yola çıkmış.

Az gitmiş, uz gitmiş. Dere tepe düz gitmiş, en nihayetinde ulu dağa varmış. Kızın anlattığı gibi su yalağını bulmuş. Suyu boşaltıp içine kırk batman rakı ile kırk batman şarabı boşaltmış. Kılıcını alıp yakında bulunan bir ağacın üstüne çıkarak ak baş aslanın suya gelmesini beklemeye başlamış. Bir sürü aslan kaplan gelmiş, su içmeden dönmüş gitmiş. En sonunda ak baş aslan da gelip suyu koklamış koklamış içmeden geri gitmiş. Aradan biraz zaman geçip ak baş aslan iyice susayınca tekrar suyun yanına gelmiş, doyasyıya içmiş. Aslan yalaktaki karışımı içince lmez devin karnına sancılar saplanmaya başlamış.

Dev:

—Eyvah! Kıza ben bunu söyledim. O da sırrımı ellere söylemiş, beni öldürecekler.

Dev çabucak ulu dağa gitmiş. Suyun olduğu yere yaklaştığında ak baş aslanın yalakta bulunan sudan içtiğini anlamış. Ağacın üstünden lmez devin geldiğini gören Ahmet şah ağaçtan inerek aslanın karnını yarıp  kutuyu da çıkarmış. Bir kutuda bulunan fareye parmağını basıp öldürmüş. Fareyi öldürünce devin gözlerinden biri kr olmuş. Bu arada dev iyice yaklaşmış. Ahmet şah ikinci kutudaki fareyi öldürünce devin diğer gözü de kr olmuş. nc fareyi öldürünce dev yere yıkılmış. Devin yere yıkıldığını gören Ahmet şah kılıcı ile devin kellesini uçurmuş. Dev son nefesini vermeden:

—Ahmet şah! Bir vurdun bir daha vur, demiş.

O deve bir kılıç daha vurursa dev meğer canlanacakmış. Bunu bilen Ahmet şah:

—Hayır; bir vururum bir daha vurmam, demiş.

Ahmet şah, ulu dağdan gelip padişahın kızını devin mağarasından kurtarmış. Devin malını mlkn deve hizmet eden hizmetkrlara dağıtmış.

Padişah, kızını Ahmet Şah ile kırk gün kırk gece süren bir düğünle evlendirmiş. Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine.

KK-32

2.45. Marangoz, Terzi, Kuyumcu

Bir varmış, bir yokmuş. Bir adamın üç oğlu varmış. Bunlardan biri marangoz, biri terzi, biri de kuyumcuymuş. Bunlar gurbete gitmeye karar vermişler. Yola çıkmışlar, karanlık basınca ormanda sabahlamak zorunda kalmışlar. Sabaha kadar sırayla nöbet tutma kararı almışlar. İlk nöbeti marangoz tutmak istemiş. Marangoz sıkılınca bir kütükten kız kukla yapmış, böylece vakit geçmiş. Sıra terzi kardeşine gelmiş. Terzi de sıkılınca kukla kıza elbise dikmek istemiş. Yanında bulunan bezlerden kukla kıza güzel bir elbise dikip giydirmiş. Onun da sırası geçmiş, kuyumcu nöbeti devralmış. Kuyumcu kardeş de kıza yanında taşıdığı altın kolyeyi, küpeyi ve yüzüğü takmış. Sabah kardeşler uyanmış bakmışlar ki kukladan bir kız hem de çok güzel. Kendi aralarında konuşmaya başlamışlar:

— Biz hep beraber bu kukla kıızı yaptık süsledik; gelin el açıp Allah’a yalvaralım da buna can versin, demişler.

Masal bu ya, dua eder etmez kız canlanıvermiş. Kız canlanınca bunlar kıızı kim alacak kavgasına tutuşmuşlar. Kavga büyüyünce bu üç kardeş kıızı da alıp Kadı’nın kapısını çalmışlar. Marangoz Kadı’ya durumu anlatmış:

— Kadı Efendi, ben ağacı oyup şekil vermeseydim bu kız meydana gelemecekti. Kız ile evlenmek benim hakkım, demiş.

Terzi:

— Kadı Efendi, ben de kızın üstüne güzel bir elbise diktim. Kız ile evlenmek benim hakkım, demiş.

Kuyumcu:

— Kadı Efendi, bu kız benim nişanlım. Bak parmağında yüzüğüm, kulağında benim küpem, gerdanında benim kolyem var, demiş.

Kadı Efendi kararını vermiş:

— Kız ile evlenmek kuyumcunun hakkıdır, demiş.

Diğer kardeşler Kadı’nın verdiği kararı kabul etmiş, kardeşlerine de mutluluklar dilemişler.

KK-10

2.46. Sihirli Ayna

Bir varmış, bir yokmuş. Bir ağanın bir oğlu varmış. Bunun sihirli bir aynası varmış. Bu aynaya bakarak her nerede olay veya hasta varsa onu görürmüş. Bu delikanlı bir gün aynasına baktığında uzak diyarlarda bir padişahın kızının hasta olduğunu görmüş. Hastalığına çare de başka bir memlekette bir adamın yetiştirdiği bir elmaymış. Ayna sahibi delikanlı aynasından bakarak elmanın yetiştirildiği memleketi bulmuş, oraya gitmiş. Elmayı yetiştirene:

— Filan memleketin padişahının kızı hasta. Senin yetiştirdiğin elmadan yiyince iyileşecek, demiş.

Adam:

— Tamam, ben elmayı veririm ama o diyara biz nasıl varacağız. Biz gidene kadar kız ölür, demiş.

Bunlar böyle konuşurlarken o memlekette uçan halısı olan bir genç olduğunu öğrenmişler. Kalkmış onun yanına gitmişler. Halı sahibi gence:

— Bak arkadaş, filan memlekette padişahın kızı hasta. Bu elmayı götürüp yedirebilirsek iyileşecek. Gel senin halına binelim; gidelim, demişler.

Bu üç genç yola çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmişler. Aynanın sahibi genç aynaya bakarak yolları söylemiş. O yol tarifini verince halı sahibi de ona göre halıyı uçurmuş. Bir yıllık yolu bir haftada aşarak kızın memleketine gelmişler. Padişahın müsaade isteyip getirdikleri elmayı kıza yedirmişler.

Meğer padişahın bir ahtı varmış.

Padişah:

— Kim ki kızımı iyileştirirse kızımı onunla evlendireceğim, demiş.

Kız iyileşince bu üç genç arasında kavga başlamış. Ayna sahibi genç:

— Benim aynam olmasaydı siz bu durumu öğrenip o yolları aşıp gelemezsiniz. Bu sebeple kız ile evlenmek bana düşer. Halı sabi genç:

— Benim halım olmasaydı siz onca yolu bir yıldan önce gelemezsiniz. Bundan dolayı kız benimle evlenmeli. Elma sahibi genç:

— Senin aynan, senin de halın olsa da bende elma olmadıktan sonra onlar işe yaramazdı. Kız ile evlenmek benim hakkım.

Bunlar böyle kavgaya tutuşunca padişah Kadı'yı çağırmış.

Kadı:

— Bakın bakalım ellerinizdekilere. Senin aynan elinde, senin de halın elinde. Elma sahibinin elinde bir şey yok. Bu sebeple sizin sahip olduklarınız hala elinizdeyken onun hiçbir şeyi kalmadı. Bu sebeple padişahın kızı ile evlenmek elma sahibine düşer, demiş.

Kadı'nın vermiş olduğu hüküm üzerine söz söylenemeyeceğinden herkes karara itaat etmiş. Elma sahibi ile padişahın kızı için büyük bir düğün tertip edilmiş. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine...

KK-10

2.47. Yeşil Salkım

Bir varmış, bir yokmuş. Bir baba üç gızıyla birlikte yaşarmış. Bu baba kızları ne isterse onu yapmaya çalışmış. Babanın küçük kızının da Yeşil Salkım diye bir sevdiği varmış. Bu sevdiği çok yahuşuhli, çok güzel bir oğlanmış. Baba bir gün köyünden şehre incahmış. Üç kız babalarının karşısına geçmiş, büyük kız demiş ki:

— Baba bana yeşil bir elbise al ama ceviz gabuğuna sığsın.

Ortanca kız:

— Baba bana bir ayakkabı al, en güzeli olsun.

Gız da diyecki [*küçüğü*]:

— Baba, bana Yeşil Salkım'ı alicahsın. [*Yeşil Salkım da diyalım ki Ardanuç'ta çarşı Yeşil Salkım da İşkinar'da*] [*Yeşil Salkım deliganlı, ondan sonra, ama diye*] Yeşil Salkım'ı almadan gelursan diye baba, sele suya garişasın, eva gelemiyasın, Yeşil Salkım'ı alicaksın, diye beddua etmiş.

Yeşil Salkım nedir bilmiye adam. Geliye çıhiye ilçeye iniye. İşlerini halletmiş. Ortancayınan büyük kızının istaduklerini almış ama yeşil salkım nedir bilmeyi. [*Eva gadar geliye ama gelemiyeye*] Yoldan koyuna geliyeken derenin üstündan geçicahmış. Birdan sela suya garişkiye. Sel su aliye gediye adami. Adam sella boğuşarah bir ağaca tutunmuş, sağ gurtulmuş. Seldan gurtulınca küçük kızının söyladuhları aklına geliye. Baba, küçük kızının istadüğünü almak için tekrar şehre iniye. Herkese Yeşil Salkım'ı sormaya başliye. Sormiş, sormiş fakat bulamamış. Tam vazgeçicahkan bir adama daha sormiş. Adam da “Yeşil Salkım'ı şu evde bulursun.” deyi bir evi tarif ediye. Baba o eva doğru getmiş. Eve varınca gapıyı çalmış. Bir adam açmış. Demiş ki:

— Beni gızım göndardi. Yeşil Salkım'ı ariyeram. Onu alıp goturicam, demiş.

[*Şuşa gibi bir deliganli, yahuşuhli, güzel yani*] Deliganli geturiye bi nişan veriye elina [*diyelim ki yüzük*], diye ki:

— Gızına bu yeşil yüzüğü gotur; o anlar, demiş.

Ula goturiye oni ahşama onların elbiselerini veriye ona bu yüzüğü veriye. Gız yüzüğü aliye dağa gaçiyer. Gediye dağa, işda orda bir binanın içinde bir havuz, [*yani içinde*] havuzun içinde su, diyeki yüzüğü suya vuriye diye ki:

— Yeşil Salkım'ım gel çık, Yeşil Salkım'ım gel çık, diye.

Yeşil Salkım geliye çıhiye o gadar yahuşuhli güzel deliganli [*Arş: Humm*]. Onunla evlanerlar. Epey bi zaman mutli oliyeler ama gel gelalım, gel ki burdaki bacılarına. [*Bacı baciya dost olmaz diyelar ya demah ki essahmış*]. Bacıları diyelar ki:

—Bu gız nera getdi? Bu gız nera getdi? Nera getti, nera getti? Gediye kan goriyeler, işde ambela yani doğru getdi.

O yol nereya gadar gediyesa o izinnan oraya gadar gediyele. Gediyele ki bir bina var, gapıda da kopeklar var, aslan, gapıanlar var. İçari girma şansı yoh. [*Gız sersem işde o biri*]. Gediye bacılarını aliye yuhari çihariye. Eva geturiye. Ablaları:

—Gız sen burda ne ediyessin? Kiminnan duriyessin?

—İşda beyla beyla. Benim eşim var.

—Eee, neredadur?

—İşde, ahşama gelup çihacah. Şimdi getdi.

—Nerdan galicah?

—İşde, suyundan gelicah.

—Neraya gelicah?

—Havuza gelicah.

—Nasil çihacah?

—İşde ben, bu yuzugı vuracam, Yeşil Salkım'ım gel diyerim, geliye.

Bahiyeler ki gız saray gibi evda yaşıyer. Onlar heç koçmamış [*evlanmamış yani*] bizum en kuçugumuz evlendi bi da sarayda oturiyer, bi da guzel bi adamla evlandı. Huzuri da ey, biza galanda bi şe yoh. Biz nedah? Ne dah ki bunun başını bozdurah, yuvasını bozdurah. Ne edah, ne edah? Birbirlariynan gonusiyeler, diyelar ki:

— Cami gırah gırah dogah, suyun içina atah, bahah na oler. Oğlan geldi mi havuza donar oyana bu yana, cam gırıhları oni kesar. Edah mi? Edah.

Gızdan gizli geturiyeler o cam grıhlarını, cami grıriyeler. Havuza atiyelar. Ahşam oliye, Yeşil Salkım geliye çıhiye. Gızlar da orda, oğlani gorinca hatta çıldırıyelar. Oğlan çıhiye ki ala gan içinda galmiş. Her tarafını cam kesmiş. Sudan çıhdi, ondan sonra diye ki:

—Ben şimdi gediyerim, demurdan çaruh tikilasın, demurdan çorağ geyasın, demurdan da elbisa geyasın. Bu elbiselerin gopana gadar beni ariyasın. Neradaki elbiselerin, ayakgabilarin gopar ben oradayım. *[O köy, o vilayet ya da o yerdayım işde, neradaysa]* *[Arş.: Hı Hı]*.

Gediyer gediye, oğlan gediye. Gız galhiye, duşiyer yola. Demurdan çorabını, ayakgabisini tikiniye gediye. Gediye gediye bi yerda musafir galiye. Misafir galiye ama bir tane gız, sihir etmişlar gıza. O evin sahibinin gızına. O gız insani yemasa duramiye. İnsan yiyicah. Gan yiyicah. Diyeler ki zaten her ahşam bi tane insani yiye bu, bu geceda buni atah yesin. Hazır gelmiş iş de sahibi yoh bi şeyi yoh. Atiyelar onu, oraya bahiye ki orada üç tane gena gız var. Sığınmışlar, oraya ulaşıp onlari yiyamamış. *[Ondan sonra]* Bi da bu oliye dort tane. İş de birbirlerini anlatiyelar,

—Siz burda na yapıyersiz? Bu nedan boyle insan yiye? Nedan beyla deli olmuş? Birisi diye ki:

—Buna sihir edilmiş. O ateşi üfladuhça bu burda deli oler. *[Arş.: Kim, kim ateşi üflüyor? Kaynak kişi: Dur anlatiyeram]*.

Bunlar nasi becarıyesalar işde, hikâye bu ya, o evdan çıhiyeler, dordı. Nerdaymış bu sihir edan hoca? Altına ateşi veriye, ha bire uflıyermiş, bu üfladuhça gazan gayniyermiş. Gazan gaynaduhça gız burda delilanermiş. Gahiyelar, gediyele dağa. Geliyeler ki bir tane sakalli dede gazanın altını ha bre üfliye. Diyeler ki:

—Dede sen burda ne ediyesin? *[Geca ha, hama onlarda da cesaret var.]*. Diye ki:

—İşda ben, beyla beyla sihir ediyerim. Siza da lazım isa siza da edem.

Hemen dedeyi dutiyelar basiyelar gazanın içina. Dede yaniye, öliye. Ondan sonra döniye galiyeler, bahiyelar ki gız ela güzel olmuş ki ne delisi var ne da bi şeyi var. Sihiri bozuldi. Ordan galhiye, yalvariyelar ki:

—Getma, getma. Sen nerdan geldin, biz bundan gurtulamıyerdı. *[Ama gız ermişlardan, onların gozına görünmiye, ihsanlı insana görünür derlar ya]*

—Getmamış edamam, gedecam. Galhiye duşıye gena yola. Az gediye uz gediye dere tepe duz gediye, çoh gediye. Filan koyda filanda misafir galicah. Misafir galiye ki o evin gızida çoh hasta. Derdina derman bulamiyeler. Çoh hasta. Bu gız geca işde *[ermiş ki]* rüyasında goriye ki evin ogünda gül ağacı, ağacın dibinda da sihir etmişlar şüşeyinan gömmişlar. Gız galhiye gediye o gülün dibini gece eşiyer. O şüşeyi ordan çıhardiyer. Gız hemen iyilaner. *[Sihir bozuldi ya]* Gızın annesi:

—Na olur sen da benim gızım ol. Benim gızımın derdina derman bulamiyedu. Sen nerdan buldun da eylatdın? Ondan sonra diye ki:

—Yoh, duramam.

Galhiye duşıye bi daha yola. Durmiye. Gediye gediye gediye, bi daşın ustinda oturiye ağılye.

—Nerda bulurum Yeşil Salkımımı, nerda bulurum?

Bela ağılyekan bahiye ki ayakgabilarnın uci gopmiş. Allah sana şükür diye. Yeşil salkımım burda. Nerada galem, neraya gedem, nasıl edem, diyekan gediye gediye işda hekiya bu ya, gediye bi tane eva:

—Beni bu gece Allah rizasi için misafir edar misüz? Ben yatah da istamam, a bela arada da yataram, heç bişe isdamam. Sadece a bu arada yatam, o gadar ki içari girmiş olem.

—E, yat diyelar ki. Na olicah yiyicah degül.

Yatiye orada, bahiye ki o adam diye ki:

—Bu gece Yeşil Salkımın son ilaçlarını verdim, diyer. *[Yeşil Salkımın da parasi yokmuş yüzüğünü vermiş.]* Adam demiş ki, parasi da yohdi da a bu yüzügi verdi.yüzügi nerya goyem?

—Goy ahno masaya, sabahdan başga yera goyaruh diye garısı.

Gız yüzügun masada olduğuni eşidiyer, gece onlar uyiyerkan yüzügi aliyer evdan çıhiyer. Gediye gena aynı dağa. Gena aynı şeyinan:

— Yeşil Salkım'ım gel çık, *[ama o yüzük olmasa çıhamaz, yüzük olicah]* Yeşil Salkım'ım gel çık.

Yeşil Salkım geliyer çıhiyer, bahiye ki yaralari cylaşmış, temizlanmış. Yiyiyerlar, içiyerlar mutli hayati yaşıyerlar, muratlarına geçiyerlar. Onlar ermiş muradına biz çıhalım kerevetine.

Yeşil Salkım

Bir varmış bir yokmuş, bir baba üç kızıyla birlikte yaşamış. Bu baba kızları ne isterse onu yapmaya çalışmış. Babanın küçük kızının da Yeşil Salkım diye bir sevdiği varmış. Bu sevdiği çok yakışıklı, çok güzel bir oğlanmış. Baba bir gün köyünden ilçeye inecekmiş, üç kız babalarının karşısına geçmiş, büyük kız demiş ki:

— Baba bana yeşil bir elbise al ama ceviz kabuğu kadar olsun. Ortanca kız:

— Baba bana bir ayakkabı al, en güzeli olsun. Küçük kız:

— Baba, bana Yeşil Salkım al, Yeşil Salkım isterim ben bana. Yeşil Salkım almadan gelersen sele suya karışasın, diye beddua etmiş.

Baba yola koyulup ilçeye inmiş. İşlerini halletmiş, ortanca ve büyük kızının istediklerini almış ama yeşil salkım nedir bilememiş ve almamış. Yoldan köyüne gelirken derenin üstünden geçmesi gerekmiş, birden sel kopmuş ve sel suları adamı almış götürmüş. Adam selle boğuşarak bir ağaca tutunmuş, kurtulmuş. O anda küçük kızının söyledikleri aklına gelmiş. Canı sağ kalan baba küçük kızının istediğini yapmak için tekrar ilçeye inmiş. Herkese yeşil salkımı sormaya başlamış, sormuş sormuş fakat bulamamış. Tam vazgeçmek üzere iken bir adama daha sormuş, adam da yeşil salkımı şu evde bulursun diye bir evi tarif etmiş. Baba o eve doğru yönelmiş, eve varmış, kapıyı çalmış. Kapıyı bir adam açmış. Baba sormuş:

— Beni kızım gönderdi, Yeşil Salkımı arıyorum, onu alıp götüreceğim, demiş. Bunu duyan genç adam:

— Tamam, sana bir yüzük vereceğim. Kızına bu yeşil yüzüğü götür, o anlar, demiş.

Baba yüzüğü alıp evinin yolunu tutmuş, eve varınca kızlarının istediklerinin hepsini vermiş. Küçük kızına da genç oğlanın verdiği yeşil yüzüğü vermiş. Bunu gören ablaları genç kızı kıskanmışlar ama bunu belli etmemişler.

Küçük kız sabah erkenden kalkıp dağa ormana doğru yol almış, ormanın ortasında havuzu olan bir eve varmış. Havuza bakarken yeşil yüzüğü çıkarıp suya vurmaya başlamış:

— Yeşil Salkımım gel çık, Yeşil Salkımım gel çık, diye seslenmiş.

O sırada Yeşil Salkım diye yakışıklı delikanlı suyun içinden ortaya çıkmış, bunu gören kız sevinmiş ve Yeşil Salkım ile küçük kız o evde evlenmişler. Yeşil Salkım kızdan bu sırrı kimseye anlatmamasını yoksa bir daha kendisini göremeyeceğini söyler. Bir süre mutlu mesut yaşamışlar fakat sonrasında

kardeşleri küçük kız kardeşlerini merak etmiş ve herkese sormaya başlamışlar. Sonrasında kardeşler sora sora kardeşlerinin yerini öğrenmişler. Gitmişler o yolda evi bulmuşlar, evin önünde bekçi köpekler, aslanlar varmış. Kızlar bakmış olacak gibi değil seslenmişler küçük kardeşlerine, küçük kardeşi sesleri duyunca balkonuna çıkmış, ablalarını görüp evine almış. Ablaları sormuş:

— Sen neredesin, ne ararsın burada?

Küçük kız:

— Başından geçenleri anlatmış. Ben yüzüğü aldım buraya geldim. Yüzüğü üç kere suya vurunca Yeşil Salkım geliyor. O benim eşim oldu, biz burada yaşıyoruz, demiş.

Ablaları bakmış kardeşlerinin durumu iyi, bir eli yağda bir eli balda, kıskanmışlar. Ablaları bir hinlik düşünmüşler:

— Biz bu Yeşil Salkım ile kardeşimizin huzurunu bozalım. Ne yapalım? Cam kiralım havuza atalım, Yeşil Salkım havuzdan çıkarken camlar ona batsın, yok olsun, demişler.

Camları kırıp havuza atmışlar. Akşam olmuş küçük kardeşleri havuzun başına geçmiş ve yüzüğü üç kere suya vurmuş:

— Yeşil Salkımım gel çık, Yeşil Salkımım gel çık, diye seslenmiş.

Yeşil Salkım çıkmış fakat her tarafını cam parçaları kesmiş, kan içinde kalmış. Tabi o sırada Yeşil Salkım diğer kardeşleri de görmüş. Yeşil Salkım bunu görünce sevdiğine söyle demiş:

— Ben gidiyorum. Demirden arık dikesin. Demirden elbise giyesin. Demirden orap giyesin. Bu elbiseler, arıklar, çoraplar kopana dek beni arayasın. Ne zaman ki bu demirden elbise, çorap, çarık parçalanır ben oradayım, demiş ve çekip gitmiş.

Küçük kız çaresiz yola koyulmuş, az gitmiş uz gitmiş, bir yerde yorulmuş dinlenmek için bir evin kapısını çalmış, kapısını çaldığı ev kendisini buyur etmiş. Bu evde bir adamın kızı varmış, kızı kötü bir büyü yapmışlar. Bu büyütlü kız eve geleni odasına alıp yermiş. Adam küçük kız görünce, nasılsa benim kızım bunu yer diyerek evine almış, kızının odasına koymuş.

Küçük kız odaya girince bakıyor ki kendisi dışında üç tane daha kız var, dört kız beraber büyü yapılan kızın kendilerinden uzak tutmuşlar. Meğerse bu büyütlü kız ocakta olan kazanın ateşi yandıkça cadıya dönüşüp insan eti yermiş. Üç kız bunu görünce hemen anlamış ateşi söndürmüşler, o şekilde sağ kalmışlar. Dört kız kendi aralarında konuşup bu cadı kızı bu dertten kurtarmaya karar vermişler. Bunun için sabah olunca hemen yola çıkıp o

köyde büyüülü denen bir dağa doğru yola çıkmışlar. Dağın tepesinde bir dedenin evi varmış, kızın evinde bulunan aynı kazandan bu evde de bir tane varmış. Meğerse ihtiyar dede ateşi yakar kızın cadıya dönüşmesini sağlarmış.

Dedenin karşısına geçip sormuşlar:

— Sen burada ne edersin? Dede:

— Ben burada kazan kaynatıp sihir yaparım, demiş.

Bunun üzerine bu dört kız hemen birlik olup dedeyi kazana atıp kaynatmışlar. Dede ölmüş. Köye dönünce bakmışlar dedenin sihiri bozulmuş, kız güzelleşmiş, kendine gelmiş. Kızlar sonradan gelen küçük kıza:

— Burada kal, gitme demişler fakat küçük kız Yeşil Salkımı aradığını eşinin o olduğunu söyleyerek oradan ayrılmış.

Küçük kız, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir köye gelmiş. O köyde bir evin kapısını çalmış, ev sahibi kapıyı açmış, içeri almış. Meğerse o evde ev sahibinin bir kızı varmış. O kız çok hasta olmuş, hastalığına civarın bütün doktorları gelmiş ama kimse bir çare bulamamış. Küçük kız o gece rüyasında evin bahçesinde bulunan çınar ağacının altında bir şişenin gömülmüş olduğunu ve sihir yapıldığını görmüş. Bu rüyayı görünce sabah uyanır uyanmaz ağacın altını kazmış. Sihir yapılan şeyi bulup kırmış. Şişe kırılınca hasta kız hemen iyileşmiş. Ev sahibi kıza teşekkür etmiş, onlarla kalmasını istemiş. Küçük kız yine kalamayacağını söylemiş. Yeşil Salkımı aradığını söyleyerek yoluna devam etmiş.

Küçük kız yine az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir tepenin üstünde oturmuş ağlamaya başlamış, ağlarken bakmış ki ayağının ucu kopmuş, hemen Allaha şükredip duasını etmiş. Yine yola devam etmiş, uzun bir yoldan sonra bir evin kapısına dinlenmek için girmiş. Artık kızın demirden olan her tarafı yıpranmış, yırtılmış. Evin kapısını çalıp ev sahibinden yardım istemiş. Adam:

— Yerim yok, bende fakirim, deyince kız:

— Ben sizden bir şey istemem, şu eşikte yatarım, demiş.

Küçük kız yatarken ev sahibinin seslerini işitmiş:

— Yeşil Salkım'ın iyileşmesine az kaldı, demişler.

Küçük kız eve bakmış Yeşil Salkım yok fakat bir odada sandığın üzerinde yeşil yüzüğünü görmüş. Küçük kız anlamış ki burası o ev. Sabah olunca yüzüğü almış yine havuzlu evin olduğu dağa çıkmış.

Küçük kız havuzun başına gelmiş ve başlamış:

— Yeşil Salkımın gel ık, Yeşil Salkımın gel ık, diye seslenmeye.

Bir süre sonra Yeşil Salkım olan delikanlı yaraları iyileşmiş şekilde sudan ıkmiş, hemen sevdiğine sarılmış, mutlu mesut bir ömür yaşamışlar. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

KK-33

2.48. Kerametli ocuk

Bir varmış bir yokmuş bir adamın üç oğlu varmış. Anneleri vefat edince adam yeniden evlenmiş. Gel zaman git zaman çocuklar büyümüş. Yıllardan birinde hiç ekin bitmemiş. Ekin olmayınca bunlar kıtlık yaşamışlar. Adam kadıya gidip durumu anlatarak bir hal çaresi aramaya karar vermiş. *[O devirde kadı var: Sorup öğrenilecek yer kadıymış o zamanlar]* Kadı adamı dinlemiş sonra:

—Oğullarını ekin olmayan tarlaya götür her birini bir yerde kurban et. Onları kurban ettikten sonra ekin çıkacaktır, demiş. Adam:

—Hiç yle şey olur mu? Ben ocuklarımın canına nasıl kıyarım! Başka bir çaresi yok mu? Kadı demiş:

—Ben bundan başka çare bilmiyorum.

Adam boynu eğik evine dönmüş. Hanımına Kadı Efendi'nin dediklerini bir bir anlatmış. Karısı vey evlatlarından kurtulacağı için bu işe iten içe sevinmiş:

—Kadı Efendi ne demişse doğrudur bey! Sen yarın çocukları götür kurban et de a kalmayalım, demiş. Adam:

—Hanım, onlar benim kanım canım. Ben nasıl kıyarım onların canına, demiş.

Neyse bir yıl daha geçmiş, yine ekin olmamış. Bunların da yiyecek hiçbir şeyi kalmamış. Adam ii kan ağlayarak çocuklarını tarlaya götürmüş. Birini tarlanın başına, birini ortasına, birini de tarlanın sonuna koymuş. En kğnden kesmeye başlayacağı zaman Kk oğlu demiş ki:

—Baba, hayırdır. Sanki senin bizim için bir planın var.

Adam:

—Oğlum; Kadı Efendi geçen sene oğullarını kurban edersen senin tarlan ekin verecek, dedi. Bir yıl bekledim. Bu sene de ekin olmayınca başka çarem kalmadı, demiş. Kk oğlu demiş ki:

—Tamam baba; sen nasıl uygun görüyorsan öyle yap.

[Çocuğun aklı ermiyor işte] Adam oğlunun itaati karşısında çok mahcup olmuş ve üç oğlunu da yanına alarak onlara:

—Oğullarım ben size kıyamam. Bu memleketi terk edin başka diyarlara gidin, demiş.

Çocuklar başka memlekete doğru yola koyulunca adam eve varmış. Hanımı:

—Ne yaptın, çocukları kestini mi? Adam yalan söylemiş:

—Kestim; üçünü de tarlada kestim, demiş.

Adam hanımına olanları anlatırken çocuklar bir dağın eteğindeki kulübenin kapısını çalmışlar. Kapıyı açan evin sahibi:

—Kimsiniz? Nereden gelir nereye gidersiniz?

Çocuklar:

—Biz üç kardeşiz. Evden ayrılıp başka memlekete gitmek için yola çıktık, akşam oldu. Bu akşam bizi misafir eder misiniz?

Adam çocukların kalmasını kabul etmiş fakat hanımı:

—Kendimize bile yiyecek ekmeğimiz yok. Sizi misafir edemeyiz, demiş.

Çocuklar biraz ısrar edince kadın:

—Tamam, bu gece kalın. Yarın sabah gidersiniz, demiş.

Akşam bir kuru ekmek yedikten sonra çocuklardan küçük olanı kadına:

—Nene, bana bir kap biraz da su verebilir misin? Yıkanayım.

Kadın sinirlenmiş, demiş ki:

—Hem misafir edeyim hem de hizmet öyle mi? Kalk kendin al da yıkan.

Küçük oğlan:

—Nene, sen istediklerimi ver. Bu gece kalıp ertesi gün gideceğiz. Yıkandığım suyu da sakın atma. Sabaha kadar leğende beklesin; ben uyanınca dökerim, demiş.

Kadın:

—O pis suyunu ne yapacağım, demiş.

Oğlan gece yıkanmış, leğeni dışarı koymuş. Kadın gitmiş leğende olan suyu atmış. Sabah olunca suyu attığı yerde iki altın bulmuş. Kadın altınları bulunca ooo çocukların etrafında pervane olmuş. Küçük oğlan kendinde

olan sihirden o zamanlar haberdar değilmiş. Çocuklar kahvaltı yaptıktan sonra gitmek isteyince kadın:

—Hiç öyle şey olur mu? Ne bulursak birlikte yeriz. Sizi bir yere salmam. Hep beraber yaşayalım, demiş.

Kadın kocasına durumu anlatınca adam da çocukların üzerine titremeye başlamış. Bi gün sonra kadın küçük oğana:

—Akşam yatmadan sen tekrar yıkan, suyu dışarı koy. Ben gerisini hallederim, demiş.

Ağabeyleri kadının kardeşleriyle ne kadar ilgilendiğini görünce seviniyorlarmış. Küçük oğlan o akşam yine yıkanmış, suyu kapının önüne koymuş. Kadın leğeni kendi odasına götürmüş ve uyumuş. Sabah uyanmış leğene bakmış ki ne görsün, leğenin altı hep altınmış. *[Bunu nenem anlattığında çok şaşırdım. Nasıl altın oluyor derdim. Çocukluk işte]* Bunlar gel zaman git zaman o kadar zengin olmuşlar ki zenginlik onların gözlerini kör etmiş. Çocuklar da büyüyünce küçük oğlanın kerametini kavramış. Büyük kardeşler durumu anlayınca küçük kardeşlerini almış, başka bir memlekete gitmişler.

Vardıkları memlekette o gün devlet kuşu uçurularak padişah seçilecekmiş. Devlet kuşu uçmuş gelmiş, küçük oğlanın başına konmuş. Halk itiraz edince bir daha kuş uçurulmuş ama sonuç değişmemiş. Üçüncü kere de devlet kuşu küçük oğlanın kafasına konunca halk küçük oğlanı padişah olarak kabul etmek zorunda kalmış. Küçük oğlan padişah olduğu ülkeyi tez zamanda refaha ulaştırmış. Onlar mutlu mesut yaşayadursunlar, masalda burada sona ermiş.

KK-27

2.49. Sihirli Kılıç

Bir varmış, bir yohmış. Fakir bi oğlan, padişahın gızına aşık oliyer. Padişahın gızına elçiluğa gitmah zormış. Oğlan kendi kendine:

— Ben adam öldürmadım; hırsızluh, namussuzluh yapmadım. Gidip gızı isdiyem; niya gorheram, diyer.

[O zamanlar padişaktan gız isdamah golay değil tabi] Padişahın huzuruna çıhip derdini anlatiyer:

— Padişahım, ben gızın sevdasiyinan yandım yahıldım. Gal, gızın bena ver; bu dertten beni gurtar, demiş. Padişah, gızını çağırıyer:

— Gızım, bu oğlan seni bendan istiyer. Fakir bir köylüdür. Sen bu oğlana varmah istar misin?

Gızı:

— Baba, fakirluh da zenginluh da Allah'tan. Ben iznin olursa bu oğlana varem, diyer.

Fakir oğlanla padişahın gızı evlaniyer. Oğlan gızı aliyer, evina gaturiye. Oğlanın evi kerpiçtanmış. Sarayda büyüyan gız bu evda biraz zorlanmış hama heç ses etmemiş. Gal zaman get zaman padişah, gızını merak etmiş. Ziyareta gitmaya karar veriyer. Atlara yükler yükliyer gızının evina variyer. Gızının perişan halina çoh uzuliyer. Oni oradan gurtarmah istiyer.

Gızına:

— Bırak bu adami, seni ben çok daha zengin biriynan evlandururram, rahat yaşarsın. Buni çekmah zorunda değilsin, diyer.

Gızı:

— Baba, ben bir zorluh çekmiyeram. Bakma bela bir evde yaşadığuma. Benim gocam her gece istadüğüm her yiyicağı önüma seriyer. Sofra guriyer, galduriyer. Ben heçbir eziyet görmiyerim, diyer.

Padişah buni çoh merak ediyer. Gızının evinden ayrılıyer, bir yerda sahlaniyer. Ahşam olunca gızın gocasi eva döniyer. Hanımına:

— Bugün na yemah istarsın hanım, sana na hazırliyem, diyer.

Gız istaduğı yemekleri sıralamış. Oğlan bir başga odaya geçiyer belindan bir gılıç çihariyer. Gızın istaduğı yemekleri söyliyarah bir iki sallamış. Sofra hemen yemeklarınan dolmuş. Meğer oğlan bir gün avlanmaya getduğunda sihirli bir gılıç bulmuş. Kılıcın kerametini eşine anlatmış. Sihi sihi da tembih etmiş:

— Buni bizdan başgasi bilmasın. Biri örgandduğunda keramet bozulur, biz da istadüğümüz yiyicahlari yiyamazuh. Sen rahat yaşamah isdiyersan bu sırrı kimseye söylama, demiş.

Oğlan, gızın deduğı yemekler sofraya düzüülünce alıp içari giriye. Bütün bu olanlari bitani padişah penceredan göriye. Gızıyla damadi uyiynca usulca grip gılıcı aliyer. Sabah oğlan uyanıye ki gılıç yoh.

Hanımına:

— Dün buraya kim galdı? Sen ona na dedin?

Gız da:

— Dün babam beni ziyarete galdi. Bir süri atla da erzah gaturdi. Benim bu fakirluhda yaşamama çok üzüldi, senden ayrılmami istadi. Ben da istaduğum her yiyeceği bena gaturduğundan bahsettim, diyer. Oğlan:

— Tamam, bizim artuh bir sihirli gılıcımız yoh. Baban oni bizdan almış. Sihir bozuldi. Bundan sonra na çalışursah oni yiyicayuh, diyer.

Bunlar bela olurkan padişah, gılcı saraya götürmüş hemen denemah isdemiş. Sihirden o da faydalanmak isdemiş ama na yapmışsa sofrա gurulmamış. O zaman gılıcın artuh bir kerametinin galmaduğunu anlamış. Ağgözli davranmış, gızına kötülüh yapmış.

KK-22

Sihirli Kılıç

Bir varmış bir yokmuş, fakir bir oğlan padişahın kızına âşık olmuş. Padişahın kızına elçiliğe gitmek zormuş. Oğlan kendi kendine:

— Ben adam öldürmedim, hırsızlık, namussuzluk yapmadım. Gidip kızı isteyeyim, neden korkuyorum, demiş.

Padişahın huzuruna çıkıp derdini anlatmış:

— Padişahım, ben kızınızın derdi ile yandım yakıldım. Gel kızını bana ver, bu dertten beni kurtar. Padişah kızını çağırıp:

— Kızım bu oğlan seni benden istiyor. Fakir bir köylüdür. Sen bu oğlana varmak ister misin? Kızı:

— Fakirlikte, zenginlikte Allah'tan baba. Ben iznin olursa bu oğlana varırım, demiş.

Fakir oğlan ile padişahın kızı evlenmiş. Oğlan kızı almış evine getirmiş. Oğlanın evi kerpiçtenmiş. Sarayda büyüyen kız bu evde biraz zorlanmış olsa da hiç ses etmemiş. Gel zaman git zaman padişah kızını merak etmiş, ziyarete gitmeye karar vermiş. Atlara yükler yükletip kızının evine varmış. Kızının perişan haline bir hayli üzülmüş. Onu oradan kurtarmak istemiş. Kızına:

— Bırak bu adamı, seni ben çok daha zengin biri ile evlendireyim, refah içinde yaşa. Bu durumu çekmek zorunda değilsin, demiş. Kızı:

— Baba, ben bir zorluk yaşıyorum. Bakma böyle bir evde yaşadığıma benim kocam her gece istediğim her yiyeceği önüme seriyor. Sofra kuruyor sofra kaldırıyor. Ben hiçbir eziyet görmüyorum, demiş.

Padişah bu durumu çok merak etmiş. Kızının evinden ayrılmış bir yerde saklanmış. Akşam olunca kızın kocası fakir oğlan eve dönmüş. Hanımına gidip:

— Bugün ne yemek istersin hanım, sana ne hazırlayayım, demiş.

Kız istediği yemekleri sıralamış. Oğlan bir diğer odaya geçip belinden bir kılıç çıkarmış. Kızın istediği yemekleri söyleyerek bir iki sallamış. Sofra hemen yemeklerle donatılmış. Meğer oğlan bir gün avlanmaya gittiğinde sihirli bir kılıç bulmuş. Kılıcın kerametini eşine anlatmış. Sıkı sıkı da tembih etmiş:

— Bunu bizden başkası bilmesin. Biri öğrendiğinde keramet bozulur biz de istediğimiz yiyecekleri yiyemez oluruz. Sen rahat yaşamak istiyorsan bu sırrı kimseye söyleme, demiş.

Oğlan, kızın dediği yemekler sofraya dizilince alıp içeri girmiş. Bütün bu olanları padişah da pencere arasından gözlüyormuş. Kızı ile damadı uyuyunca usulca girip kılıcı almış. Sabah oğlan uyanmış ki kılıç yok. Hanımına:

— Dün buraya kim geldi? Sen ona ne dedin? Kız:

— Dün babam beni ziyarete geldi. Bir sürü atla da bize erzak getirdi. Benim bu fakirlikte yaşamama çok üzüldü, sende ayrılmamı istedi. Ben de senin istediğim her yiyeceği bana getirdiğini anlattım, demiş. Oğlan:

— Tamam, bizim artık bir sihirli kılıcımız yok. Baban onu bizden almış. Sihir bozuldu. Bundan sonra ne çalışırsak onu yiyeceğiz, demiş.

Öte yandan padişah kılıcı saraya dönünce hemen denemek istemiş. Sihirden o da faydalanmak istemiş ama ne yapmışsa sofraya kurulmamış. O zaman kılıcın artık bir kerametinin kalmadığını anlamış. Açgözlü davranarak kızına kötülük yaptığını fark etmiş.

KK-22

2.50. Üç Akıl

[*Bu da aileyle ilgili. Aile, kadın, erkeklerle ilgili*] Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Fakir bir delikanlı köy köy gezerek iş görür, kazandığı parayla da geçinirmiş. Gide gide bir ağanın yanında çoban olmuş. Üç yıl çobanlık yapıp sonra yanından ayrılacağı şeklinde baştan anlaşmış. Ağa, vakit gelince üç yılın bedeli olan üç altını çobana vermiş. Çoban tam ayrılacağı zaman Ağa:

— Üç nasihatim var. Üç altın karşılığında o nasihatlerimi sana satarım, demiş.

Çoban biraz düşünüp nasihatleri öğrenmeye karar vermiş. Ağasını da çok sevdiğinden onu kırmak istememiş.

Ağa:

—Ver altını vereyim nasihati, demiş.

Çoban çıkarıp bir altınını vermiş.

Ağa:

—Doğru yolundan şaşma! İkinci altını ver; ikinci nasihatimi vereyim, demiş.

Çoban ikinci altını da vermiş.

Ağa:

—Üzerine lazım olmayan sözü konuşma!

Üçüncü altını da vermiş çoban.

Ağa:

—Dibi görünmeyen göle dalma, demiş.

Çoban nasihatleri almış ama çok pişman olmuş. Üç yıl sonunda üç altın kazanıp bildiğı sözler karşılığında altınlarından olması çobanı üzmüş. Düşmüş yola, memleketine doğru gelirken bir arkadaşına rastlamış. Beraber yola devam etmişler. Biraz yol aldıktan sonra yol çatallaşmış.

Arkadaşı:

—Bu yolda bir eşkıya türemiş. Sağ girenin ölüsünü yolun sonunda buluyorlar. Bu yoldan gitme; gel şu yoldan gidelim, demiş.

Çobanın da aklında arkadaşının gitme dediğı yol varmış. Ağasının nasihati aklına gelmiş: Doğru yolundan şaşma. Çoban, arkadaşına:

—Sen bildiğın yoldan git; ben bu yoldan gideceğim, demiş.

Düşmüş yola. Biraz gidince önüne büyük bir köşk çıkmış. Eşkıya silahı çobana doğrultmuş:

—Kıpırdama! Vururum, demiş.

Eşkıya bunun ellerini bağılayıp evine götürmüş. Çoban eve girerken bir bakmış ki köpeğın önünde koyun gövdesi, köpekten artan kemikler de bir kadının önünde ama kadının hali perişan. Üstü başı yırtık, saçı başı dağınık haldeki kadını görünce “*Bu ne böyle?*” diyecekken ağasının sözü aklına gelmiş: “*Üstüne vazife olmayan sözü konuşma*”, diye. Eşkıya çobanı alıp evin üst katına çıkmış. Başlamışlar muhabbete.

Eşkıya:

—Sen buraya gelirken hiçbir şey görmedin mi?

Çoban:

—Hayır, görmedim, demiş.

Eşkiya:

—Nasıl olur, aşağıdaki köpeği ve kadını görmedin mi?

Çoban:

—Görmedim, demiş.

Eşkiya hemen çobanın ellerini çözüp ona sarılmış:

—Ben yıllardır bir arkadaş bulmak istiyordum. Eve giren “*Bu ne?*” deyip benim üstüme yürüyordu. Sen hiç karışmadın bu işe. Herkes bana derdimi sormadan saldırmaya kalkınca ben de onları teker teker öldürdüm ama sen bu işi hiç görmedin. Benim eskiden davarlarım vardı. Durumum çok iyiydi. Bir gece haramiler benim evimi bastı. Hayvanlarımı alıp bizi de dağa kaldırdılar. Bu haramiler içki içip sızınca ben hanıma dedim ki “*Ellerimi çöz de buradan kaçalım.*” Hanım bana, “*Ben senden çok çektim, ellerini falan çözmem*” dedi. Ne kadar yalvardıysam gelip ellerimi çözmedi. Köpeğim sessizce gelip benim ellerimi çözünce haramileri öldürdüm. Hanıma da bu cezayı verdim, demiş.

Eşkiya kendini sabırla dinleyen çobana bir kese altın verip yolcu etmiş. Çoban düşmüş yola, gide gide yol bir göle çıkmış. Gölden yüzerek karşıya geçeceği zaman ağasının sözü aklına gelmiş. “*Dibi görünmeyen göle girme!*” Bu çoban tekrar kıyafetlerini giymeye çalışırken bir atlı gelip göle dalmış. Biraz ilerleyince bu adam batmaya başlamış. Göl onu içine çekmiş. At yüzerek karşıya geçmiş. Çoban ağasının ne kadar haklı olduğunu görmüş. Gölün etrafını dolanıp atı bulmuş. Çoban atın yularını almış, yükünü indirmiş. Bir de ne görsün heybeler altın dolu.

Üç yılın sonunda satın aldığı üç nasihatle hayatı değişen çoban bolluk içinde yaşamını sürdürmüştü.

KK-34

2.51. Hükümdarın Eşi

Eskiden Mısır’da bir şey varmış [*oranın başbakanı diyalım, o zamanın kralı*] sözü dinlenen bir hükümdarı varmış. Hükümdarın garısı bir gün ölmüş, çok iyi garısı varmış, çok memnun, çok mesutmuşlar. Ölmüş, daha da evlenmiyor. Hükümdarın arkadaşları demişler ki:

— Yav sen genç adamsın. Seni evlanduralım. Valla, şöyladur böyladur, evlandurmah için uğraşmışlar.

Hükümdar da bir süre sonra arhadaşlarını gıramamış, evlanmayı gabul etmiş, fakat:

— Ben öyle gari bulamam, başga gariylan yapamam onun meziyetleri içima işladi. Başka gadınla yapamam. Önceki gibi çıhmazsa benim de duzenim bozulur, demiş.

Arkadaşları:

— Sana ondan daha eyisini bulacağız, demişlar.

Bir gadın getirmişler fakat gadına anlatmışlar:

— Daha önce bu adam şöyle şöyle şeyler yaşadi. Müslüman adamdır, evliya gibidir. Hille, hata kabul etmaz. Çok tecrübe sahibidir, kolay kolay tongaya düşmaz bu. Ona göre davran.

Gari onun huylarını ögranmış, ona göre davranmaya başlamış. Müslümana yakışır şekilde davranmaya başlamış. Adam sabahtan vazifeye gidarken tavuklarına da yemini, suyunu kendi verip öyle gidarmış. Bir gün erkendan evdan gitmesi icap etmiş. Tavuklar yüksek sesle ötmeye başlamış. *[Şeydan kümesdan]* Hanımı aç tavuklara yem vermiş, daha sonra da evde oturmiş. Gocasi eve döndüğünde gadın ağlamaya başlamış, artuğ her gün bela. Adam sormış:

— Na oldi? Neden ağlıyorsun? Gari:

— Sen bana etdun edicağuni. Ben kendimi nasıl affetduriceğim Allah’a.

— Niçun?

— Yav yavukların içinde horoz varmış, horoz gördi beni namaşrem oldum.

[Hah] Gadın o gadar kendini gocasına begendürmeye çalışmış ki adam şüphelanıp gariyi takip etmiş. *[İşin içinde bir iş olmasın diya]*. Adam:

— Bu gadar detaylı düşünmesi, davranmasında bir iş olmasın, diya düşünmiş.

Takip eder, *[afedarsız]* garinin öyle bi pısluğları çıhmış ki adam memlekette duramaz olmiş. Almış başını getmiş. *[Düşün neraya getmiş artuğ orasını bilamam]* Çulsuz, pejmürde *[aynı senli benli]* bir şekilde gezer olmiş. Eski püskü geyer, kimseye garişmazmış. *[Ordan efendim, bir tellal geziyor, hah]* Bir gün bir adam dikgatini çeçmiş. Yaşlı, sahalli, ayahlarına süptürge, zil bağlamış, ses çıhararak gezan bir adammiş bu. Lambur lumbur yerleri süpürarağ gezermiş. Eski hükümdar merağ etmiş:

— Niçun bu adam boyle geziyor, diya oradakılara sormış.

— Bu adam çok takvalı bir Müslüman, demiş. Garıncaları, yerdaki mahlukati ezmiyeyim diye o tuhaf şeyleri ayağlarına tahıp haşeratın kaçmasını sağlıyer, demiş.

Birkaç gün sonra tellal davul çalarak bağırmiş:

— İştan iştmiyana söylasın! Padişahın mücevherleri çalindi, buni bulana şu kadar [*artuğ onun parası dolar midur, riyal midur naysa*] altın verilecek.

Herkese ilan ediyor. Oni geturiyeler, buni geturiyeler olmuyor olmuyor. Mücevherleri bulamamışlar. Hocalar, cincılar da ayağa gahmış ben bulurum diya, para için ama bulamıyorlar. Berduş, pejmürde gibi gezen eski hükümdar:

— Ben çalanı bulurum, diyer.

Neyse bu adamı padişahın karşısına çıkariyeler. Padişah:

— Sen mücevheri çalanı bulurum, demişsin. Söyle bahağ çalan kimdur?

— Bu işi yapıdıysa sohağha ayağında süpürge, zilla gezen adam yapmışdur, demiş.

Adamı yağalatıp geturmiş efendüm padişahın huzuruna çıkarmışlar, mücevherler de o adamdan çıkmış. Padişah:

— Dila diladuğuni benden, demiş.

— Ben de senin gibi hukumdaridim. Terk ettim memleketi. Bana para pul lazım değıl. Ben sadece tecrübe sahibi olayım o yeter bana, demiş. Padişah:

— Nasi bildun buni?

— Benim ilk eşim, çok namuslu bir gadındı. Pencereden gafasını dışarı çıkarmazdı heç. Garım öldükten sonra arhadaşlarım ısrar etti, daha iyisini bulduğ dedilar. Ben da evlendim. İlk günlar yeni garım eyi davrandı, bir sıhıntımız yokdi. Bir gün eve galdım ki sürekli ağlıyor. Sordum, na oldi? Garım, horoz beni tavukların arasında gördi; namahrem oldi, dedi. Ben kendimi Allah’a nasıl affettüreceğim, dedi. Daha sonradan örgandım ki mahsus ela davranmış. Bazi kötü huylarını örgandım; duramadım, terk-i diyar etdim. Benim garım gibi hurafe uydurup abartılı davrananlarda muhakgak ahlakî bir bozulmuş vardır diya düşündüm. İşte o ayağında süpürge, zilla gezip garıncaları ezmek istemeyen de illa ahlakî bir bozukluğ vardır. Kimse şüpelanmasın istiyerdür diya ahıl yürütdüm, onun alduğuni söyledim, demiş.

Padişah, mücevheri gabul etmeyen eski hükümdarı kendina baş vezir yapmış. Mutlu mesut yaşayıp getmişlar. [*Bela anlatulurdi işte*]

Hükümdarın Eşi

Eskiden Mısırdı sözü dinlenen bir hükümdar varmış. Hükümdarın karısı bir gün ölür, hükümdar daha da evlenmek istemez. Hükümdarın arkadaşları ise:

— Sen genç adamsın, seni evlendirelim, der evlendirmek için uğraşmışlar.

Hükümdar da arkadaşlarını kıramaz kabul eder fakat:

— Ben ölen eşim gibi birini bulamam, o karının meziyetleri içime işlemiştir başka kariyla yapamam, öyle çıkmazsa benim de düzenim bozulur, demiş. Arkadaşları:

— Sana ondan daha iyisini bulacağız, demişler.

Bir kadın getirmişler fakat kadına anlatmışlar:

— Daha önce bak bu böyle şeyler yaşadı, Müslüman adamdır, evliya gibidir, hile hata kabul etmez, çok tecrübe sahibidir, kolay kolay tongaya düşmez, ona göre davran.

Kadın onun huylarını öğrenmiş ona göre davranmaya başlamış. Çok Müslümanca davranmaya başlamış. Adam sabıhtan vazifeye giderken tavukları da var tavuklara yemini kendi verir öyle gidermiş. Bir gün erkenden gitmek zorunda kalmış erken gitmesi icap etmiş. Tavuklar seslenmeye ötmeye başlamış, hanımı tavuklara bakmış, aç tavuklara yem vermiş, daha sonra evde oturmuş. Kocası eve döndüğünde ağlamaya başlamış, sürekli böyle yapmaya başlamış. Adam sormuş:

— Ne oldu? Neden ağlıyorsın? Kadın:

— Sen bana ettin edeceğını. Ben kendimi nasıl affettireceğim Allah’a. Adam:

— Niçin? Kadın:

— Tavukların içinde horoz vardı, horoz gördü beni namahrem oldum, demiş.

Kadın o kadar beğendirmeye çalışır kendini ki adam daha sonra şüphelenip takip etmiş kadını. Adam:

— Bu kadar namusa düşkün, bu işte bir iş olmasın, diye düşünmüş.

Daha sonra kadının başka pisliklerini görür ve memlekette duramaz, gider başka memlekete. Pejmürde ve dağınık bir şekilde gezer. Eski elbiseleri giyerek kimseye karışmaz, dokunmaz herkesle sohbet edermiş. Bir gün orada bir adam görmüş. Paltolu falan, yaşlı bir adam, sakallı, ayaklarına süprütüleri bağlamış, çanları da ayaklarına bağlamış, ses çıkararak gezermiş. Lampur lumpur yerleri süpürerek gezermiş. Eski hükümdar merak etmiş:

— Neden bu adam böyle gezer, demiş. Oradan biri:

— Bu adam çok takva adam, çok Müslüman adam, karıncaları ezmeyeyim, yerde olan mahlukatı ezmeyeyim diye o süpürgelerle kaçırıyor, öyle basıyor ayağını, demiş.

Birkaç gün sonra tellal davul çalarak bağırması:

— Padişahın mücevherleri çalınmıştır, bunu bulana şu miktar altın para verilecektir.

Arayıp taramışlar, bulamamışlar. Hocalar ve benzeri adamlar da ödül için arayıp taramışlar fakat bulamamışlar. Eski pejmürde olan adam, Mısır hükümdarı:

— Ben çalanı bilirim, ben bulurum. Kim yapmışa bulurum, demiş.

Bu adamı padişahın karşısına çıkarmışlar. Adama:

— Sen, ben bilirim, bu mücevheri çalanı bulurum, demişsin. Söyle bakalım kimdir? Adam padişaha:

— Bu işi yaptıysa sokakta ayağında süpürge ile gezen adam yapmıştır, demiş.

Adamı yakalanıp padişah huzuruna çıkarmışlar ve mücevherler o adamdan çıkmış. Padişah:

— Ne dilersem dile benden, demiş. Adam:

— Ben de senin gibi hükümdardım. Terk ettim o diyarı, bana para pul bir şey lazım değil, ben sadece tecrübe sahibi olayım istiyorum o yeter bana, demiş. Padişah:

— Sen nasıl bildin peki bu hırsızı? Adam:

— Benim ilk eşim, çok Müslüman bir kadındı. Pencereden kafasını dışarı çıkarmazdı, eşim çok namusluydu. Karım öldü birkaç sene sonra arkadaşlar zorladı, bende kıramadım daha iyisini bulduk dediler, bende evlendim. İlk günler karım iyi davrandı, iyiydi. Bir gün eve geldim karım sürekli ağlıyor, sordum, ne oldu? Horoz beni tavukların arasında gördü namahremim bozuldu, dedi. Ben kendimi Allah'a nasıl affettireceğim, dedi. Daha sonra ben öğrendim, çok pislikleri çıktı, duramadım, terk ettim. Benim karım horozu namahrem görüyorsa işte o ayağında süpürge ile karıncaları ezmek istemeyen de birdir, demiş.

Padişah, mücevheri kabul etmeyen eski hükümdarı kendine baş vezir olarak almış.

2.52. Antika Yüzük

Bir varmış bir yokmuş. Padişahın biri çarşıda gezerken bir antikacıya gider. Antikacıda bir yüzük beğenir.

Antikacıya:

—Bu yüzüğün kaşına öyle bir söz yaz ki sinirlendiğimde o yazıyı okuyunca sinirim geçsin, gururlandığımda o yazıya bakınca gururum bitsin, efkârlandığımda yazıyı görünce efkârım gitsin. Bana öyle bir yazı bul. Sana yirmi dört saat veriyorum. Bu sözü bulup yazdın yazdın yoksa kelleni alırım, der.

Antikacı düşünce düşünce evine gider, padişahı etkileyecek bir söz bulamaz. Evlilik çağındaki kızı babasını düşünceli görünce:

—Baba seni bu hale düşüren nedir? Bir derdin varsa söyle bir çözüm bulalım, der.

Antikacı:

—Kızım, benim derdime sen çare bulamazsın. Benim kafamı yarım padişah cellat ettirecek bu gidişle, der.

Kız biraz daha ısrar edince babası padişahın istediği şeyi anlatmış. Kız babasına dönmüş:

—Babacım, bundan kolay ne var. Sen git sabah erkenden yüzüğün kaşına: “Bu da gelir, bu da geçer. Ya hu!” yaz. Padişah bu söz karşısında senin canını bağışlayacaktır, der.

Sabah antikacı dükkânına gidip kızının dediği gibi yüzüğün kaşına “Bu da gelir, bu da geçer. Ya hu!” yazar. Padişahın huzuruna çıktığında fidan gibi titriyormuş. Padişah yüzüğün kaşında yazılan sözü okuyunca rahatlamış.

Antikacıya:

—Bu sözü nerden akıl ettin?

Antikacı:

—Padişahım; bu söz benim değil kızımın fikriydi, der.

Padişah böyle bir akıllı kızı kaçırmak istemez. Oğluyla kızı evlendirir. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

2.53. Dışı Deri, İçi Darı

[*Oğlanın biri pazara gidiyor. Yok, dur başı nasıldı? Halı aklıma geldi.*] Bir varmış, bir yokmuş. Köyün birinde yaşlı bir kadınla oğlu yaşamış. Oğlu evden pazara giderken annesine sormuş:

— Anne pazara gideceğim, ne istersin?

— Oğlum, benim gözüüm görmez; dişim kesmez. [*Dişleri yokmuş kadının*] Sen bana yumuşak bir meyve al da ben onu yiyeyim, artık ne alırsan al, demiş.

Oğlan, ne alacağını düşününce düşünce pazara gelmiş. Pazarda dolaşırken bir tezgâhının kenarında ismini bilmediği bir meyve görmüş. Bakmış ki yumuşak, pazarcıya:

— Bana şundan biraz veriver, demiş.

Pazarcı meyveden doldurmuş vermiş, parasını almış. Oğlan meyveyi aldıktan sonra eve gelmiş. Annesine:

— Anne sana bir meyve aldım, deyip meyveyi anasına vermiş.

Anne meyveyi güzelce yemiş bitirmiş. Kadın meyveyi çok beğeniyor. Aradan bir hafta daha geçmiş. Oğlan yine pazara inecek:

— Anacığım pazardan ne istersin, demiş.

Annesi:

— Gidersin ya aynı aldığın meyveden al, demiş.

Oğlu yine yola düşmüş, pazara varmış. O tezgâhın yanına gitmiş bakmış ki meyveyi aldığı yere başka şeyler konulmuş. Arıyor arıyor o meyveyi bulamıyor. O meyvenin daha önce koyulduğu yere bakmış:

— Ey Pazarcı! Geçen senden meyve almıştım. Ondan isterim, demiş.

Pazarcı anlamamış:

— Tarif et, deyince oğlan:

— Dışı deri; içi darı idi, demiş.

Pazarcı anlamamış, tekrar sormuş:

— Neydi?

— Dışı deri; içi darı idi, demiş.

Pazarcı anlamamış ama oğlanın baktığı yerde patlıcanları görünce patlıcan sanıp biraz vermiş. Oğlan bir ısırik almış:

— Sen bir haftada nasıl uzattın bunu? İçini de acı ettin, demiş geri vermiş. Meğerse oğlan, yaş incir istermiş. İsmi bilmediğı meyve, incirmiş.

KK-3

2.54. İkinci Eş

Hacinun biri her sabah erkenden dükkânını açarmış. Onun dükkânının yanındaki komşı esnaf buni merak etmiş:

— Nasıl oluyor da sabahın köründe dükkân açıyorsun?

Hacı demiş:

— Benum iki tane hanumum var. Biri kahvaltı hazırlıyor; biri ayakkabımı, ceketimi hazır ediyu. Bu yüzden evdan erken çıkıyorum.

— Bu kadar güzelsa ben da evleneyim, diyu.

Adam gidiyu ikinci eşini aliyu. Evde kıyamet kopiyu tabi. İki kadın geçinemeyinca adam sabahın köründe dükkâna gitmeye başliyu. Hacı, komşı esnaf’a:

— Yaa! Bak, sen beni geçtun. Bendan erken gelmeye başladun, nasıl oldi bu, diyu. Komşusi:

— Ben da ikinci kere evlandum. Hanımlar o kadar iyi geçiniyular ki evda heç zaman gaybetmedan işe geliyorum, diyu.

Hiçbir şey dışardan görunduğı gibi değildir kizum. Bu masal da buni anlatayı.

KK-16

İkinci Eş

Hacının biri sabah erkenden dükkânını açarmış. Onun dükkânının yanındaki komşı esnaf bu durumu merak edip sormuş:

— Nasıl oluyor da sabahın köründe dükkân açıyorsun? Hacı:

— Benim iki tane hanımım var. Biri kahvaltı hazırlıyor biri ayakkabımı ceketimi hazır ediyor. Bu yüzden evden erken çıkıyorum, demiş.

Bu cevap komşı esnafın çok hoşuna gitmiş. O da:

— Bu kadar güzel ise ben de evleneyim, demiş.

Adam gitmiş ikinci eşini almış. Evde kıyamet kopuyor. İki kadın geçinemeyince adam sabahın köründe dükkâna gitmeye başlamış. Hacı komşı esnafa:

— Ya bak, sen beni geçiyorsun. Benden erken gelmeyi nasıl başarıyorsun, demiş. Komşu esnaf:

— Ben ikinci kere evlendim. Hanımlar o kadar iyi geçiniyor ki evde hiç zaman kaybetmeden işe geliyorum, demiş.

Hiçbir şey dışardan görüldüğü gibi değildir.

KK-16

2.55. Abı Hayat Suyu

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal, pireler berber iken. Ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken. Az gittim, uz gittim; dere tepe düz gittim. Çayır çimen geçerek, lâle sümbül biçerek; soğuk sular içerek, altı ay bir güz gittim. Bir de dönüp ardıma baktım ki, ne göreyim? Gide gide bir arpa boyu yol gittim. Natal matal martaval, işte size duyulmadık bir masal.

Çok eski zamanlarda bir padişahın üç tane kızı varmış. Üç kızın üvey anneleri, kızları sarayda istemediği için bu kızlara sırayla büyü yapmaya başlamış. Ablalarına büyü yapıldığını anlayan küçük, kız bir gün saraydan kaçmış. Koşarak ormana giren küçük kız sarmaşıklı bir yer görmüş. Sarmaşıkları kaldırdığında oranın bir mağara olduğunu anlamış. Saklanılacak yer bulduğuna sevinen küçük kız, mağarada ilerlemeye başlamış. Biraz ilerledikten sonra karşısına üç tane taştan kapısı olan oda çıkmış. Birinci odaya bakmak için taşı zar zor aralamış. İçeri girdiğinde bakmış ki bir böğürtlen ağacı. Meyveleri çok hoşuna gitmiş. Yanına yaklaşıp koklamaya başlamış. Kokladıkça kokusu hoşuna gitmiş. Küçük kız kokladıkça vücudunda bir şeyler olmaya başlamış. Kız dayanamayıp meyveyi yemiş. Kız meyveyi yer yemez kocaman bir deve dönüşmüş. Etrafındaki her şey kıza küçük görünmeye başlamış. Meğer o meyveyi koklayınca biraz büyüyormuşsun yersen de deve dönüşüyormuşsun. Kız yedikten sonra durumu anlamış ama artık iş işten geçmiş tabi. Şaşkınlıkla o yana bu yana dönerken bir yere sığmadığından eli ayağı her yere çarpıyormuş. Taştan kapıyı bir parmağıyla itip odadan dışarı çıkmayı başarmış. Odadan çıkınca odaların bitiminde rengi çok güzel bir suyun aktığını görmüş. Suyun yanına yaklaşıncı çok güzel bir kokunun olduğunu fark etmiş. Oysa su kokmaz düşüncesiyle ne yapacağını bilememiş. Biraz düşünüp:

— Başıma bu durumdan daha kötü ne gelebilir? Şu sudan içeyim bakalım ne olacak, demiş.

Kız sudan içer içmez eski haline dönmüş. Meğer cadı üvey anne, bu mağaradaki odaları üç kız için hazır etmiş. Küçük kız bilmeden kendisi için

hazırlanan odaya girmiş ve büyüden nasibini almış. Kendisi için hazırlanan büyüden kurtulan küçük kız ikinci odanın taş kapısını zorlayarak içeri girmiş. O odada bir tane at varmış. At bembeyaz, çok güzel bir atmış. Küçük kız ata yaklaşıncı atın gözlerinin insan gibi olduğunu fark etmiş. At küçük kıyı görünce ağlamaya başlamış. Bir tuhafılık olduğunu anlayan küçük kıyı işin aslını çözememiş. Atın ayağını yere vurduğunu görünce odanın köşesinde bir kuyu olduğunu fark etmiş. Kuyunun olduğu yere gidince kuyunun suyla dolu olduğunu görmüş. Kendisi suyu içince düzeldiğinden ata da kuyudan su taşımaya başlamış. Küçük kıyı avuç avuç suyu ata taşıırken her avuç suda at insana dönüşmeye başlamış. Sonun da at, ortanca kıyı kardeşine dönüşmüş. Ortanca kıyı:

— Kardeşim, üvey annem beni ata dönüştürdü. Ablamızı da yan odada tavşana dönüştürüp oraya hapsetti. Hadi gidip onu da kurtaralım, demiş.

İki kıyı kardeş üçüncü odanın taştan kapısını açıp tavşanı görmüşler. Ablaları tavşan olmuş. Her ikisi de su içerek düzeldiklerinden odada su aramışlar ama bulamamışlar. Ortanca kıyı:

— Üvey annemiz ablamı eski haline getirecek suyu buraya koymamış. Şimdi ne yapacağız, demiş.

Bunlar ne yapacaklarını düşünürken tavşan dile gelmiş:

—Beni eski halime getirecek su filan diyarda filan yerde saklı. Onu getirirseniz eski halime dönerim, demiş.

Uzak bir diyarda saklı olan suyu getirmek için aylarca yürümeleri gerekiyormuş. Küçük kıyı ortanca ablasına:

—Abla, gel sana senin suyundan tekrar içirelim. Sen at ol. Ben senin sırtında o diyara gidip suyu bulayım. Sonra beraber gelip ablamı kurtaralım, demiş.

Ortanca kıyı kabul edip gitmiş kendi odasındaki büyüdü sudan içmiş. Sudan içer içmez tekrar ata dönüşmüş. Küçük kıyı ata binmiş az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Üç bahar bir güz gitmiş ama dönmüş arkasına bakmış ki bir arpa boyu yol bile gitmemiş. Akşama doğru bir diyara varmış. Küçük kıyı o diyara varınca bir tellalın bağırdığını duymuş:

— Duyduk duymadık demeyin, kim ki padişahımıza ab-ı hayat suyunu getirirse ona padişahımız oğlunu veya kızını verecektir.

Bunu duyan küçük kıyı ahaliden bir adama:

— Bu su nerede olur? Nasıl bulunur bu su, diye sormuş. Adam:

— O suyu aramak için çok kişi gitti ama geri dönen olmadı. Umulmadık ulaşılmadık bir yerdeymiş o su, demiş.

Küçük kız düşünmeye başlamış:

— Bu su umulmadık ulaşılmadık bir yerdeyse o yer kesinlikle bir dağın başı olmalı, demiş.

Küçük kız sabah olunca etrafına şöyle bir bakmış, gözü ulu bir dağa ilişmiş. Dağın zirvesi bulutlardan görünmüyormuş. Bahsedilen suyun o dağda olduğunu düşünüp ata binmiş. Dağın zirvesine vardıklarında yerden fışkıran bir suyun olduğunu görmüşler. Ab-ı hayat suyunun bu su olup olmadığını tartışırken at:

— Ben büyüğü sudan içince insana dönüştüm. Bu sudan da içeyim bakalım ne olacak, demiş.

At sudan içince eski haline dönüşmüş. Küçük kız:

—Üvey annemiz bu suyu biliyor demek ki. Sizin iksiriniz bu suymuş, demiş.

Bir kaba ab-ı hayattan dolduran küçük kız, doğruca o memleketin padişahına götürmüş. Padişah suyu alınca oğlunu küçük kıza vermiş. Küçük kız oğlana başından geçenleri anlatıp:

— Ablamı kurtarmadan seninle evlenemem, demiş.

Padişahın oğlu, ortanca ablası ve küçük kız birer ata binip ormanda sarmaşıklarla kapalı mağaraya gelmişler. Üçüncü odaya tekrar girip yanlarında getirdikleri ab-ı hayat suyundan tavşana içirmişler. Tavşan sudan içinde insana dönüşmüş. Üç kız kardeş sarılıp koklaşmışlar. Küçük kız:

—Biz böyle saraya dönemeyiz. Üvey annemiz bize yine büyü yapar, demiş.

Bir plan yapıp uygulamaya koymuşlar. Küçük kız gidip kendisini eski haline getiren sudan içerek dev olmuş. Saraya gelip taş taş üstünde koymayınca padişah deve:

— Ne istersen veririm, yeter ki bizleri bağışla, demiş.

Devi yakından gören üvey anne saraydan kaçmaya çalışırken küçük kız:

— Baba ben senin küçük kızınım. Üvey annemiz bize büyü yaparak beni dev, ortanca ablamı at, büyük ablamı da tavşana çevirip bir mağaraya hapsedecekti. Ben onları kurtardım. Sen bize kavuşmak istiyorsan o kadının canını al, demiş.

Padişah kaçan karısına oku gerip fırlatmış. Kadın okun darbesiyle yere yığılıp ölmüş. Küçük kız ab-ı hayat suyundan içerek düzelmiş. Kırk gün kırk gece düğün ederek dünya evine girmiş. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kervetine. Gökten üç alma düşmüş; biri onların, biri anlatanın, biri de dinleyenlerin başına.

KK-36

2.56. Sağırılar

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Eski ahir zamanda bir adam varmış. Bu adamın iki kulağı da duymazmış. *[Sağır yani]* Bu adam köyünde çobanlık yapar, hayvanlarına bakarmış. Bir gün çobanlık yaparken uyuyakalmış. O uyurken hayvanları otlaktan ayrılmış. Sağır uyandığında bakmış ki hayvanları yok. Hemen etrafına bakınmış, etrafında da hayvanları yokmuş.

Sağır adam kendi içinden:

— Kim benim hayvanlarımı bulursa o sürünün içindeki total koyunu ona vereceğim, demiş.

Sürüsünü aramaya başlamış. Az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe aşmış. Bir adam ile karşılaşmış. Karşısındaki adam da sağırmış. Ne dediğini tam anlamasa da sürünün gittiği yönü söylemiş, göstermiş. *[Bir şey anladığından değil işte]*

Sağır adam o yöne gidip sürüsünü bulmuş. Sürüsüyle birlikte hemen o hayvanların yerini söyleyen adamın yanına gelmiş. İki sağır konuşmaya çalışmış. İlk sağır:

— Total koyunu sana vereyim, demiş. Adama koyunu göstermiş. İkinci sağır ise anlamadığı için *[gülüşmeler...]*:

— O koyunu ben total etmedim, demiş.

[Adam ne bilsin] İlk sağır adam, total koyunu beğenmedi; sağlam ayaklı koyun istiyor sanmış. *[Yanlış anlamış işte]*

İki sağır kendi aralarında anlaşmaya çalışırken uzaktan eşeğinin üstünde bir adam görünmüş. İki sağırın tartışıklarını anlamış ve hemen yanlarına gitmiş. Eşeğin üstündeki adam da sağırmış. *[Hepsi sağır, gülüşme...]* İki sağır durumlarını, total koyunu anlatmış, ama eşeğin üstündeki adam da sağır olduğu için anlamamış. O da sanmış ki bu eşeği buldum. Bu adamlar da eşeğin sahipleri, eşeklerini istiyorlar diye anlamış.

Üç sağır bakmış ki anlaşılamayacağız. *[Bir kargaşa olmuş tabi]* İlerde ocağı tüten bir ev görüp oraya gitmişler. Eve varmışlar. Evin önünde bir teyze oturuyormuş. Üç sağır, teyzeye durumlarını anlatmış. Teyze üçünü de dinledikten sonra:

— Oğul oğul, o gelin orada oldukça ben o eve girmem, demiş.

[Alışte] Meğerse teyze de sağırmış. O da anlamamış. Üç sağır anlaşılamayıp yollarına gitmişler. Teyzeyi de orada bırakmışlar.

KK-37

2.57. Hepsi Yalan

Üç arkadaş bir yere gidiyorlarmış. Üçü de sakatmış. Bitmemiş ağacın dibinde doğmamış tavşan yavruları görmüşler. Tavşan yavrularını kör görmüş. Topal tutmuş, çıplak da koynuna koymuş. Gitmişler gitmişler bir düze çıkmışlar. Düz de üç tane güveç varmış. *[Eski zamanda yemek pişiriyorsun ya o kap...]* Güveçlerden birinin altı düşük, birinin yanı kırık, birinin de kulpu yokmuş. Üç arkadaş tavşanları kesip temizlemişler. Kendi aralarında konuşmaya başlamışlar:

—Bu küplerden hangisinde pişirelim şimdi. Kulpu kırıkta pişirsek pişirdiğimizi dökemeyiz. Yanı kırıkta pişirsek taşar. En iyisi altı olmayanda pişirelim, demişler.

Tavşanları altı kırık küpe koymuşlar. Eti gitmiş suyu kalmış.

KK-24

2.58. Boklu Köse

Bir varmış bir yohmuş Allah'ın guli çohmuş. Bir tane Pohli Kosa diya biri varmış. Bu Kosa çoh uyanuğ biriymiş. *[Afedarsın]* bu Kosa büyük tuvaletini yapıp gurutiye. Beyla beyla iki çuval birikdürüp eşşegina yukliye. Gediye bi gonağa musafir oliye. Gonağda o ahşam bi çingene, bohçaci varımış. Çingene:

—Ağam, sena şuni buni gaturdum deyi, gaturduhlarını söylemeye başliye.

Bunlari Kosa duyeye:

—Ağam, şimdi çoh yorgunuğ. Sabah sena gaturduhlarımızı açah gösdarah, diyiye.

Ahşam herkes yatiye Kosa gediye iki çuval pohi boşaltıye, tersuna çevuriye dolduriye bohçacinun mallarını. Gaturduğı pohlari da Çingene'nin bohçasına dolduriye. Çuvallari eşşegine yukliye, gaçiye. Sabah herkes uyaniye

ağa ingene’den gaturduşlarını açmasını isdiye. Çingene bohçalarını aıye ki pısluş doli, poş doli şaşurye. Çingene ağaya dniye:

—Ağam biri biza oyun oynadı. Ben siza bir sürü şey geturmişdim, deyi.

Bunlar beyla konuşadursunlar biz haber veralum Kosa’dan. Kosa koyuna gidiye, millet etrafını sariy:

—Kosa bunlar ne?

Köse diye:

—Siz bana gulyediz poşumi gurutiyeram diya. Baş onlarla nalar aldım, diye.

Buni Kosa’yi duyan beş alti genç, büyük abdestlarını kurutmaya başlıye. Her biri iki çuval yapınca eşeklarına yukliye pazara gidiyelar. Pazarcinin biri:

—Gençlar ykğuz nadur, deyi.

Genlardan biri:

—Kuru poş yukladuş. Yukumuz poşdur, diye.

Pazarci sinirlaniye:

—Biz yapamer miyuş [*eşsekoğli eşseklar ha*] bu işi da sizdan kurusini alaş. Siz dalga mi geiyesiz, deyip bu genlari bi güzel doviyelar.

Gençlar eşeklarına yukladuklari yuklarla koya doniyelar, koyli ustlarına glar diya uvalleri bir yamadan aşağı dokiyelar. Koya varyiyelar Kosa’dan intikam alıcaşlar, pılan yapıyelar. Kosa’yi nehira atmaya garar veriyelar. Kosa’yi çuvala goyiye, aralarında konuşıyelar ki:

—Herkes çuvala bi tekme vurıcaş ondan sora nehira yuvarliycayuş.

Bunlar çuvala ırmağın kenarına geliyelar, bi arşadaşlarının eksük olduğuni griyelar. Koydan oni almaş n geri doniyelar. Kosa uvalın içinde beşlarkan geyun, geilerin boynundan asılan an sesini duyiye. Sesi duyunca başlıye soylanmaya:

—Ben gızla evlanmam, ben gızla evlanmam!

Geyunların uvalın etrafını sarduguni goran oban çuvala yaşlaşıye, çuvaldan galan sesi duyiye.

oban:

—Sen kimsun? uvalın içinde na işun var?

Kosa diye:

—Ben bi Kosa'yam. Bi ağa bena gızını vermağ isdiye. Ben bu halımla ağa gızına layuğ degilam. Bu yüzdan “ben gızı isdamam” diyyeram. Beni zorla ağanın gızıyla evlanduricağlar. Gızı isdamam diyinca beni çuvala goydılar çaya geturdılar. Şimdi beni nehire, çaya atiyelar. Gel sen çuvala gir. Adamlar geldiğinde, “ben gızı isdaram” diya bağır. Onlar dedüğünü duyduklarında çuvali açıp seni ağanın gızıyla evlandururlar, diye.

Çoban Kosa'yi çuvaldan çıkariye kendi çuvala girye. Kosa çuvalın ağzını bir güzel bağliye. Çobanın güdüğü goyunlari önüne gatyte gidiye. Gençlar Kosa'yi çaya yuvarlamaya galdıklarında çuvalın içindeki çoban bağırmaya başliye [*Allah belan*]:

—Ben gızı alurum, ben gızı alurum!

Gençlerden biri diye ki:

—Sena gız veran kim namussuz. Az mi yalan söyledun biza. Dutiyelar çuvala bi tekme vuriye nehira yuvarliyelar.

Aradan on beş, yirmi dakga geçiye Kosa davarlarla koya gelye. Gençlar Kosa'yi görünce hemen yanına geliyelar.

—Kosa, biz seni çaya atmaduğ mi?

Kosa diye:

—Atduz.

Gençler diye:

—Eee, bu hayvanlar neredan çığdı?

Kosa diye:

—İrmağın içi davar doliydi. Onlari çıkarıp önüme gadtım, galdım.

Köyün gençlari nehira atlayıp goyunlardan kendilari da çıkarmak isdiye.

Bi gencin dedesi:

—Oğlum, ben da seninla galem. Senin çıkarduğın goyunlari ben bi kenarda dutem ki digerlarınınkina garişmasin, diye.

Bunlar toplaniye nehira variyelar. Bir bir nehira atliyelar. Dedenin toruni da atliye “gık gık” demaya başliye.

Dede diye ki:

—Oğlum gırğ gırğ diya sayma. Sürüyi al da gal, sürüyi al da gal.

Toruni boğuliyekan ki çıharduğı “gık gık” sesini yanlış anliye dede. Bahiye sonra torununi göramiye. O zaman torununun boğulduğunu anliye. Koy yaşlılarla Kosa’ya galiye. Yiyye içye muratlarına geçyelar.

KK-2

Boklu Köse

Bir varmış bir yokmuş Allah’ın kulu çokmuş. Bir tane Boklu Köse diye biri varmış. Bu Köse büyük tuvaletini yapıp kuruturmuş. Böyle böyle iki çuval biriktirip eşeğine yüklemiş. Gitmiş bir konağa misafir olmuş. Konakta o akşam bir çingene varmış. Çingene:

—Ağam, sana şunu bunu getirdim deyip getirdiklerini söylemeye başlamış.

Bunları duyan Köse:

—Ağam, şimdi çok yorgunuz, sabah sana getirdiklerimizi açıp gösterelim, demiş.

Akşam herkes yatınca Köse gitmiş getirdiğı iki çuvalı boşaltıp ters çevirmiş. Çingenenin bohçalarında olanları kendi çuvallarına doldurmuş. Getirdiğı pislikleri çingenenin bohçasına doldurmuş. Çuvalları eşeğine yüklemiş. Sabah herkes uyanınca ağa çingeneden getirdiklerini açmasını istemiş. Çingene bohçalarını açtığında ikisinin de pislikle dolu olduğunu görünce şaşırılmış. Çingene ağaya dönmüş:

—Ağam biri bize oyun oynadı. Ben size bir sürü şey getirmiştim, demiş.

Bunlar böyle konuşadursunlar biz haber verelim Köse’den. Köse köyüne gidince millet etrafına toplanmış.

—Köse bunlar ne? Köse:

—Siz bana gülüyordunuz büyük abdestimi kurutuyorum diye. Bak onlarla neler aldım, demiş.

Bunu duyan beş altı genç büyük abdestlerini kurutmaya başlamış. Her biri iki çuval yapınca eşeklerine yükleyip pazara gitmişler. Pazarcının biri:

—Gençler yükünüz nedir, demiş. Gençlerden biri:

—Kuru ...k yükledik. Yükümüz ...tır, demiş. Pazarcı:

—Biz yapamıyor muyuz bu işi de sizden kurusunu alacağız. Siz dalga mı geçiyorsunuz, deyip bu gençleri bir güzel dövmüşler.

Gençler eşeklerine yükledikleri yüklerle köye dönerlerse köylü üstlerine güler diye çuvalları bir yamaçtan aşağı dökmüşler. Köye vardıklarında

Köse'den intikam alma planları yapmışlar. Köse'yi nehre atmaya karar vermişler. Köse'yi çuvala koyup aralarında karar almışlar:

—Herkes çuvala bir tekme vurarak çuvalı nehre yuvarlayalım, demişler.

Bunlar çuvala ırmağın kenarına gelince bir arkadaşlarının eksik olduğunu görüp köyden onu almak için geri dönmüşler. Köse çuvalın içinde beklerken koyun, keçilerin boynundan asılan çan sesini duymuş. Sesi duyunca başlamış söylenmeye:

—Ben kızla evlenmem, ben kızla evlenmem.

Koyunların çuvalın etrafını sardığını gören çoban çuvala yaklaşıncı çuvaldan gelen sesi duymuş. Çoban:

—Sen kimsin? Çuvalın içinde ne işin var? Köse:

—Ben bir Köse'yim. Bir ağa bana kızını vermek istiyor. Ben bu halimle bir ağa kızına layık değilim. Bu yüzden ben kızı istemem diyorum. Beni zorla ağanın kızıyla evlendireceklerdi kızı istemem deyince beni çuvala koyup nehre getirdiler. Şimdi beni nehre atacaklar. Gel sen çuvala gir. Adamlar gelince ben kızı isterim diye bağırmaya başla. Onlar dediğini duyunca çuvalı açıp seni ağanın kızıyla evlendirirler, demiş.

Çoban Köse'yi çuvaldan çıkarıp kendi çuvala girmiş. Köse çuvalın ağzını bir güzel bağlamış. Çobanın güttüğü koyunları önüne katıp gitmiş. Gençler Köse'yi nehre yuvarlamak için geldiklerinde çuvalın içindeki çoban bağırmaya başlamış:

—Ben kızı alırım, ben kızı alırım. Gençlerden biri:

—Sana kız veren kim namussuz. Az mı yalan söyledin bize, deyip çuvala birer tekme vurup nehre yuvarlamışlar.

Aradan on beş yirmi dakika geçince Köse davarlarla köye gelmiş. Gençler Köse'yi görünce hemen yanına gelmişler.

—Köse, biz seni ırmağa atmadık mı? Köse:

—Attınız. Gençler:

—Eee, bu hayvanlar nereden çıktı? Köse:

—İrmağın içi davar doluydu. Onları çıkarıp önüme kattım, geldim, demiş.

Köyün gençleri ırmağa atlayıp koyunlardan kendileri de çıkarmak istemiş. Bir gencin dedesi:

—Oğlum ben de seninle geleyim. Senin çıkardığın koyunları ben bir kenarda tutayım ki diğerlerine karışmasın, demiş.

Bunlar toplanıp nehre varmışlar. Bir bir nehre atlamışlar. Dedenin torunu da atlayınca gık gık demeye başlamış. Dede:

—Oğlum kırk kırk diye sayma. Sürüyü al da gel, sürüyü al da gel, demiş.

Torunu boğulurken ki çıkardığı gık gık sesini yanlış anlayan dede bir süre sonra torununu görmez olmuş. O zaman torununun boğulduğunu anlamış. Köy yaşlılarla Köse'ye kalmış. Yemiş içmiş muratlarına geçmişler.

KK-2

2.59. Saf ile Uyanık

Biri çok uyanık biri saf iki arkadaş varmış. Bunların yaşadığı koyde değirmenin taşları çok kötüymiş, köylüler bunlara değirmene yeni taş bulma görevi vermiş. İki arkadaş gezmiş, dolaşmış; değirmene uygun taş bulamamış. Bir dağın tepesine çıkmışlar orada değirmen taşı bulmuşlar fakat buni nasi aşağı değirmenin bulunduğu yere goturiceklerini bilememişler.

Uyanık olan:

—Buldum arkadaş. Taşın ortası deluk nasıl olsa, bu taşı kaldırup senun kafandan geçirelum. Yukarıdan aşağı yuvarlayalum. Sen da ortasında taş yön verursin doğrica değirmenin bulunduğu yere endururuz, demiş.

Saf uyanık arkadaşına kanmış:

—Arkadaş, ne iyi düşündün. Tamam, sen geçür taşı boynuma. Ben doğrica değirmenin oraya götürurum bu taşı, demiş.

Uyanık olan işi safa yıkdığı için çok mutliymiş. Taşı arkadaşunun kafasından geçürüp dağdan aşağı yuvarlamış. Taşın arkasından dağdan inmiş, taşın varduğu yere geldiğinde arkadaşının gövdesini bulmuş, kafasını bulamamış. *[Şimdi bakayı bakayı kellei göremayı, sonra]* Taşı değirmene koymış, arkadaşının gövdesini almış hanımına teslim etmek için evüne götürmüş. Uyanık olan adam arkadaşının eşine:

— Yenge bu arkadaşın kafası var mıydı? Ben sadece gövdeyi geturdum, demiş.

Kari:

— Sabah kahvaltı yaparken çenesini oynatıyordu ama onda az kafa olsaydı seninla yola çıkmazdı, demiş.

Kari kocasının başına bu uyanık adamın bir iş getirdiğini anlamış. İşte ne derler: Uyanık adamla yola çıkarsan kalırsın yarı yolda. Siz siz olun, arkadaşınızı iyi seçin.

KK-38

Saf ile Uyanık

Biri çok uyanık biri de oldukça saf iki arkadaş varmış. Bunların yaşadığı köyde değirmenin taşları çok yıprandığından köylüler bunlara değirmene yeni taş bulma görevi vermiş. İki arkadaş gezmiş dolaşmış değirmene uygun taş bulamamış. Bir dağın tepesine çıkan arkadaşlar burada bir değirmen taşı bulmuşlar fakat bunu nasıl aşağı değirmenin bulunduğu yere götüreceklerini bilememişler. Uyanık olan:

—Buldum arkadaş. Taşın ortası delik nasıl olsa, bu taşı kaldırıp senin kafandan geçirelim, yukardan aşağı yuvarlayalım. Sen de ortasında taşa yön verirken doğruca değirmenin bulunduğu yere indirebiliriz, demiş. Saf olan:

—Arkadaş, ne iyi düşündün. Tamam, sen geçir taşı boynuma, ben doğru değirmenin oraya götürürüm bu taşı, demiş.

Uyanık olan işi safı yıktığı için çok mutluymuş. Taşı arkadaşının kafasından geçirip dağdan aşağı taşı yuvarlamış. Taşın arkasından dağdan inen uyanık, taşın vardığı yere gelince arkadaşının gövdesini bulmuş fakat kafasını bulamamış. Taşı değirmene koyan uyanık, arkadaşının gövdesini alarak hanımına teslim etmek üzere evine götürmüştü. Uyanık olan adam arkadaşının eşine:

— Yenge bu arkadaşın kafası var mıydı? Ben sadece gövdeyi getirdim, demiş. Kadın:

— Sabah kahvaltı yaparken çenesini oynatıyordu ama onda az kafa olsaydı seninle yola çıkmazdı, demiş.

Kadın kocasının başına bu uyanık adamın bir iş getirdiğini anlamış. İşte ne derler; uyanık adamla çıkma yola kalırsın yarı yolda. Siz, siz olun, arkadaşınızı iyi seçin.

KK-38

2.60. Sana Ne Bana Ne Tembel

Üç arkadaş birlikde tut yemaya gidyelar. Tembel oturmuş ağacın altına, ağzını açmış. Diğerleri diye:

—Naydersin tembel kardeş?

Tembel da:

—Ben niya yorullem? Ağzıma düşünleri yesam yetar bena, diye.

Diğer arkadaşları da ağızlarını açıp beklamaya başlıye. Sahatlar geçye bi tane bila tut ağızlarına düşmiye.

Sana Ne, Bana Ne'ye diye ki:

—Arkadaş, çıh ağacın başına salla da tutlar ağzımıza düşsün.

—Bana ne, ben çıhmam. Bena diyana gadar sen çıh ağacın başına da garnın doyur, diye. Öbüri:

—Sana ne, ben burda beħliycam, diye.

Bunlar ahşama doğru açluħdan susuzluħdan yorulmuşlar. Sana Ne'yla Bana Ne, Tembel arkadaşlarına donye:

—Arkadaş, burda beħliyarah tut yiyamaduh. Deredan su getur da içah bari, diye.

Tembel, dereya sabaha gadar inemiye. Açluħdan duşye olye. Diğer ikisini da koylilar tutun altında oli bulye.

KK-25

Sana Ne Bana Ne Tembel

Üç arkadaş birlikte dut yemeye gitmişler. Tembel oturmuş ağacın altına ağızını açmış. Diğerleri:

—Ne yapıyorsun tembel kardeş, demiş. Tembel:

—Ben niye yorulayım, ağzıma düşünleri yesem yeter bana, demiş.

Diğer iki arkadaş sana ne ile bana ne de ağızlarını açıp beklemeye başlamış. Saatler geçmiş bir tane bile dut ağızlarına düşmemiş. Sana ne bana neye demiş ki:

—Arkadaş çık ağacın başına salla da dutlar ağzımıza düşsünler.

—Bana ne, ben çıkmam. Bana diyene kadar sen çık ağacın başına da karnını doyur, demiş. Öbüri:

—Sana ne, ben burada bekleyeceğim, demiş. Bunlar akşama doğru açlıktan susuzluktan yorulmuşlar. Sana ne ile bana ne tembel arkadaşlarına dönmüş:

—Arkadaş, burada bekleyerek dut yiyemedik. Dereden su getir de içelim bari, demiş. Tembel, dereye sabaha kadar inememiş. Açlıktan düşmüş ölmüş. Diğer ikisini de köylüler dutun altında ölü bulmuş.

KK-25

2.61. Deli ile Akıllı

Bir deli, bir akıllı bir de onların neneleri varmış, dağ başında yaşarlarmış. Bunlar geçim sıkıntısı çekmeye başlamış. Akıllı olan:

— Gel bir adamın yanına gidelim. Hem biraz para kazanalım hem de nenemize bakalım, demiş. Kardeşi:

— Tamam; gidelim, demiş.

Gitmişler bir ağanın yanına. Ağa bakmaları için akıllı olana hayvan, deli olana da keçi vermiş. Deli ile akıllı hayvanları alıp otlatmaya gitmişler. Akşama doğru deli bir armut ağacının üstüne çıkmış, keçilere:

— Bana armut saklayın yoksa sizi keserim, demiş.

[*Delidir ne yapsa yeridir işte*] Boynuzu olan keçiler armudu saklayabilmiş fakat boynuzu olmayan keçiler armudu saklayamamış. [*Onlarda bir şey bildiğinden değil isabet etmiş yani*] Deli çıkarmış bıçağını, keçileri kesip dere kenarına atmış. Daha sonra kalan sürüyle Ağa'nın evinin yolunu tutmuş. Ağa'nın karşısına geçince Ağa bakmış mallar eksik:

— Bak akıllı kardeşin hayvanların tamamını getirdi, seninki neden eksik? Nerede bu keçiler, diye deliye sormuş. Deli:

— Keçilere; 'Armut saklayın, bana getirin!' dedim. Getirmeyenleri kestim, dere kenarına attım, demiş.

Ağa bunu duyar duymaz kızmış, deliyi sopayla dövüp yanından kovmuş. Akıllı olan ağaya gitmiş:

— Benim kardeşim delidir. Tek başına yapamaz, ver paramı ben de onunla gideyim, demiş.

Ağa da akıllı olanın parasını verip göndermiş yanından. [*Akıllı ne yapsın yazık çocuğa*]

Deli ile akıllı yine yollara düşmüş. Akıllı bir iş bulamazken deli bir kümeste iş bulmuş. Adam demiş ki:

— Tavukların suyunu yemini ver, yeter bana.

Deli olan bakmış tavuklar su içmek için kafalarını suyun içine sokuyor. Bunun üzerine tavukların kafalarını kesip avludaki çeşmenin havuzuna atmış. [*Hasbin Allah*] Adam bunu görünce deliye sormuş:

— Ne yaptın? Neden kafalarını kestin tavukların?

Deli:

— Rahat rahat su içsinler diye kafalarını kestim, demiş.

Adam bunu duyunca sinirlenip deliyi dövmuş, kovmuş. Akıllıyla deli yine beraber yola çıkmışlar. Az gitmişler uz gitmişler, hava bozmaya başlayınca bir ağaç üstündeki kulübeye sığınmışlar. Gece orada kalmışlar, fırtınadan korunmuşlar. O sırada fırtınadan kaçan bazı muhacirler kulübenin altına gelmiş, konuşmaya başlamışlar. Bir müddet sonra delinin çışi gelmiş, ağacın kovuğundan tuvaletini yapmaya başlamış. Muhacirler ne olduğunu anlayamayınca korkup kaçmışlar. Kaçarken kürklerini paralarını bırakmışlar. *[O korkuyla tabi]* Akıllı olan paraları toplarken deli olan muhacirlerin bıraktığı kürkleri toplamış. Düşmüşler yola. Yolda giderken akıllı olan üşümüş, deli kardeşine:

— Şu kürklerden birini ver de üstüme giyeyim, demiş.

Deli:

— Sen de akıllı olsaydın da kürklerden birini alsaydın, demiş. *[Gördün mü sen deliyi, gülüşme...]*

Akıllı, deli ile baş edemeyeceğini anlayınca deliyi yolda bırakıp geri dönmüş. Deli, tek başına yola devam etmiş. Bir süre sonra yorulunca boş petek bulup içine girmiş. Tam o sırada petek sahibi gelmiş, bal olup olmadığını kontrol ediyormuş. Bu sırada deli yine sıkışmış *[çışi gelmiş]*, işlemeye başlamış. Petek sahibi adam sarı sarı akan şeyi bal sanıp kabına doldurmaya başlamış. *[ıyy içrendim]* İçerde daha fazla bal vardır diye kapağı açınca bakmış içerde bir oğlan. Adam çok kızmış, başlamış deliyi dövmeye. Deli geriye dönüp evine gelmiş. Bakmış akıllı kardeşiyle nenesi evde.

Akıllı:

— Gel su kaynatalım da neneyi yıkayalım, demiş.

Akıllı olan suyu kaynatmış dışarı çıkmış. Deli, kaynamış suyu soğutmadan neneyi yıkamaya başlamış. Tabii nene haşlanmış, ölmüş. Akıllı olan eve gelince nenesinin uzanmış, hareketsiz yattığını görmüş. Deliye:

— Ne oldu nenemize, demiş.

Deli de:

— Su ile yıkadım; öldü, demiş.

Akıllı olan kardeşine çok kızmış ama yapacak bir şey olmadığı için:

— Ben mezarı kazayım sonra nenemizi gömelim, demiş. Mezar kazmak için çıkmış, gitmiş.

Akıllı mezar kazarken deli neneye sivri bir ağaç parçasını saplamış.

Akıllı:

— Sen ne yapıyorsun? Neden böyle bir şey yaptın, demiş.

Deli:

— Tam ölmemişti; o yüzden yaptım, demiş. *[Tam dayaklık değil mi?]*

Akıllı olan mezar kazma işini daha hızlı yapmak için Deli'ye:

— Komşudan çapa getir de çabuk kazalım, demiş.

Deli olan gitmiş, yaşlı bir kadın çapa yapmaktaymış.

Neneye:

— Sen yorulmuşundur biraz da ben yapayım, demiş.

O sırada birden çapa ile yaşlı kadına vurup kadını öldürmüştü. *[Ne derdi varsa o kadınla]* Akıllı:

— Ne yaptın sen? Hadi bizim neneyi öldürdün. Bu kadını neden öldürdün? Şimdi ne yapacağız, demiş.

Deli:

— İkisini de bir mezara gömeriz, demiş. *[Bak nasıl aklı çalışıyor]*

Akıllı ile deli iki kadını bir mezara koyup oradan ayrılmışlar. Bir müddet sonra akıllı olan da delirmiş. *[Ne yapsın oğlan sonunda o da sıyırılmış, gülüşme]*

KK18

2.62. Kıymı ile Mıymı

[Bu anlatacağım şey çok komik insanlar. Kıymı ile Mıymı. Kıymı adam, Mıymı garısı. Şimdi dinle bak nasıl komik] Bir varmış bir yokmuş. Bir köyde Kıymı, karısı Mıymı ve bir kızı ile yaşarmış. Bu Kıymı ile Mıymı oldukça safmış. Kızları büyümüş evlilik zamanı gelince kızın güzelliğini duyan ağanın oğlu Kıymı'nın kızını istemeye gelmiş. Anne, baba o kadar sevinmişler ki bütün köye duyurmuşlar; kızımızı ağa oğlu istiyor, diye.

Kızlarını evlendirdikten birkaç ay sonra onu ziyarete gitmeye karar vermişler.

Mıymı kocasına:

—Kıymı, eli boş gitmeyelim. Tandırı yakayım ekmek yapayım da götürelim, demiş.

Mıymı tandırı doğru düzgün yakmadığı için ekmekler küle düşmüş, çoğunun yanı yanık çoğu pişmemiş, öylece bir çuvala doldurup yola koyulmuşlar. Yolda giderlerken ağa, dünürleri yürüyerek gelmesin diye onlara at göndermiş.

Atı getiren:

—Ağa, bu atı sizin binmeniz ve yükünüzü yüklemeniz için gönderdi. Buyurun.

Kıynı:

—Yok, biz ata binmeyiz eşek olsaydı binerdik, demiş.

At yanlarındayken bunlar yaya ağanın konağına varmışlar. Konakta hamam, mutfak, uşaklar ve bir sürü oda varmış. Anne ve babasını karşılayan kızları annesinin ve babasının perişan halini görünce önce onları hamama götürmüş. Güzelce yıkamış. Yeni elbiseler giydirmiş, misafir odasına almış. İzzet ikram derken bikaç gün olmuş. Kıynı ile Mıynı bu hizmeti gördükten sonra evlerine geri dönmek istememişler. Bu durumu anlayan kızlarını bir sıhıntı almış. Kızı babasına:

—Baba, köyde işiniz olur köye dönseniz daha iyi olur.

Babası:

—Yok, kızım burası çok rahat. Kalalım biz, demiş.

Bikaç ay kalınca Kıynı ile Mıynı evlerine dönmeye karar vermiş. Ağa onları yolcu ederken:

—Yolunuzun üstünde bir koyun sürüsü olacak. O benim sürümdür. Oradan en etli koyunu seçin de götürün; yiyin, demiş.

Dönüşte atlara bir sürü yiyecek ve giyecek yüklenmiş vaziyette giderken sürüye rastlamışlar. Sürünün içerisine girip en cılız koyunu seçmişler. Evlerine vardıktan sonraki gün koyunu kesmişler, Kıynı:

—Hanım, hadi gidip ormandan odun getirelim. Bu eti pişirip yiyelim, demiş.

Bunlar birlikte köyden çıkarlarken Mıynı komşusu Ayşe'yi görmüş:

—Kız Ayşe! Sen şimdi gidip kapının önündeki sarı daşın altından ambarın anahtarını alıp, ambara girip, ambarın tereğinde duran yeni ayakkabılarımı sakın giyme, *[gülüşmeler...]* demiş.

Komşusu:

—Senin ayakkabın nerden olacak kara lastiktir dediğin, demiş.

Kıynı ile Mıynı'dan uzaklaşan komşu Ayşe doğruca bunların evine gitmiş. Mıynı'nın tarif ettiğı gibi anahtarı almış, gitmiş ayakkabıları giymiş. Çamurlarda gezdikten sonra içine de pisleyip geri götürüp ambarın tereğine koymuş.

Kıynı ile Mıynı odun yapmaktan dönmüş, ocağı yakmışlar. Mıynı ayakkabılarını merak etmiş, gitmiş ambara bakmış ki ayakkabıları pislik içinde. Üzülmüş ama yapacak bir şey yokmuş. *[Nerde kalmıştım...]* Kıynı eti ateşin üstüne koymuş. Pişmesini beklemeden ateşten almışlar tam yiyecekleri zaman bir sinek etin üstünde vızıldayıp durmaya başlamış.

Mıynı:

—Kıynı, bekle sinek bir yere konsun onu şu baltayla öldürelim de ondan sonra rahat rahat eti yiyelim, demiş.

Kıynı:

—Tamam, demiş.

Sinek bir iki defa ete konmuş, kalkmış. En sonunda gitmiş Mıynı'nın alnının ortasına konmuş.

Kıynı:

—Hiç kıınıldama sinek alnına kondu. Şimdi onu öldüreceğim, demiş.

Mıynı kocasının balta darbesiyle oracıkta can vermiş. Kıynı sineği öldürdüğünü düşünerek rahatlamış. Etten yemeye başlamış. Başka bir sinek kendi kafasında dolanmaya başlamış.

Kıynı:

— Kahrolcağ kara sinek, hanımı öldürdün de sıra bana mı geldi? demiş.

Sinek Kıynı'nın kafasına konunca Kıynı, bu sefer bir balta da kendi kafasına vurmuş. Kıynı da Mıynı da ölünce et kalmış sineklere. Bu masalda burada sona ermiş.

KK-27

2.63. Olursa

Bir varmış bir yokmuş. Şimdi bi köyde bi oğlu, bi kızı, bi da gelinlariyle yaşayan bi aile varmış. Bi gün kızı dere den su getirmesi için gönderiyorlar. Kız dere de su doldururken ahlından şöyle geçirmiş:

—Ben garşi köye gelin gitmiş olsam orada bir çocuğum olmuş olsa, o çocuk nenesini dedesini görmek istediğinde bu dere den geçerken düşüp boğulsa, ben ne yapardım, deyip ağlamaya başlamış.

Bu kız ağlaya dursun annesi kızının dere den gelmediğini görünce o da dere ye kızının yanına gitmiş. Bakmış ki kızı ağlıyor. Kadın demiş:

—Kızım ne oldu? Niye ağlıyorsun?

Kız demiş ki:

—Anne, ben karşı köye gelin gitmiş olsam orada bir çocuğum olsa o çocuk sizi görmek istediğinde bu dere den geçerken boğulsa bizim halimiz ne olur?

Kadın da başlamış kızıyla ağlamaya. Kızının ve karısının dere den gelmediğini gören baba onlara bakmak için dereye gitmiş. Bakmış ki karısı da kızı da oturmuş ağlıyorlar.

Adam demiş:

—Size ne oldu böyle?

Kız demiş:

—Baba, ben karşı köye gelin gitmiş olsam orada bir çocuğum olsa, o çocuk sizi görmek istediğinde bu dere den geçerken boğulsa bizim halimiz ne olur? Sen dedesi olarak üzölmez misin? Babası:

—Üzölmez miyim? Hadi gidip öküzü kurban keselim, demiş.

Eve gidip öküzü kurban etmişler.

Yine günlerden bir gün gelin ineği sağmak için ahıra gitmiş. İneği sağarken yellenmiş. Yellenince yanında bağlı olan keçi bakmış ki kafa sallıyor. Oysa keçi ot yerken öyle kafa sallarmış. *[Keçilar zaten öyle yapar biliyorsun ya? Arş.: Evet]* Bu gelin dönmüş keçiye demiş ki:

—Keçi duyduğunu aileme diyicek misin?

Keçi yine aşağı yukarı kafasını sallıyormuş. Gelin çıkarmış altınlarını keçiye takmış, demiş:

—şimdi söyleyecek misin? Keçi yine kafa sallamış.

Gelin üstünde başında ne varsa çıkarıp keçiye giydirmiş. Gelin ahırda çıplak kalmış. Biraz zaman geçip gelin ahırdan gelmeyince kayınvalidesi merak edip ahıra varmış. Ahırın kapısını açınca gelinini kapının arkasında çıplak bulmuş. Kaynanası diyer:

—Gelin hayırdır, bu halin ne?

Gelin:

—Anne, ben ineği “cız cız” diye sağarken arkadan “vız” diye kaçırdım. Keçi bunu duymuş. Size anlatacak diye utandım. Kimseye anlatmasın diye altınlarımı, kıyafetlerimi verdim yine de anlatacağım diye kafa salladı. Ben şimdi ne yaparım?

Kaynanası diyer:

—Aman babana demasin, ben de kıyafetlerimi veririm, diyer.

Kaynanası da üstündekileri çıkarıp keçiye vermiş. Kadın keçiye diyer:

—Şimdi bizim adama söyleyecek misin?

Keçi yine başını sallamış. Kadın da kalmış geliniyle ahırda. Kadının kocası bir müddet sonra karısının ahırdan gelmediğini görünce gidip ahıra bakmış. Adam karısı ile gelinini o vaziyette görünce:

—Size ne oldu? Bu ne hal böyle?

Kadın:

—Bizim gelin ineği “cız cız” diye sağarken alttan “vız” edince keçi duymuş. Keçi sana ve oğluma söylemesin diye kıyafetlerimizi verdik, demiş.

Adam demiş:

—Sakın demesin, oğluma maskara oluruz. Ben de çıkarıp verem, belki o zaman söylemaz, demiş.

Adam da kıyafetlerini çıkarmış keçiye vermiş. Keçi hala başını sallıyomuş. Bunların üçü de ahırda kalmış. Adamın oğlu çarşıdan bir boğa alıp ahırdaki öküze çift olsun diye getirmiş. Çift yapıp tarlayı sürücekmiş. Ahıra girince bir de ne görsün annesi, babası ve karısı ahırda çıplak halde duruyorlar.

Oğlu demiş:

—Sizin bu haliniz nedir?

Annesi demiş:

—Oğul bizim gelin “cız” ederken “vız” etmiş. Keçi duyunca bana, babana ve sana söylemesin diye o kıyafetlerini vermiş. Ben de kıyafetlerimi verdim keçi hala başını sallayınca baban da kıyafetlerini verdi, demiş.

Oğlu demiş:

—Sizin Allah belanızı vermesin. Üçünüz de ne duymuşsunuz sanki. Şimdi ben de duydum. Hem hayvanın gidip kimseye bir şey diyeceği de yok. Ben sizin bu halinizden, bu saflığınızdan bıktım. Dereye gider daha evlenmemiş kızınızın oğluna ağlarsınız. Doğmamış çocuk suda boğulmasın diye kurban kesersiniz. Bıktım; sizi terk ediyorum, demiş.

Oğlan sinirle yolda giderken bi evin balkonunda yatan bi nene görmüş. Nene bu oğlana seslenmiş:

—Oğul oğul! Şu tavanda asılan keser, düşer kafamı yararsa ben ne yaparım, demiş. Oğlan o tarafa bakmış demiş:

—Ben o keseri alırım ama üç tane da altınımı alırım, demiş.

Nene:

—Sen yeter ki keseri al; ben üç altını veririm, demiş.

Oğlan keseri indirmiş, üç altını da alıp yoluna devam etmiş. Biraz daha gidince bir gelin alayına rastlamış. Gelini bahçenin kapısından çıkaracaklar ama gelinin kafası bahçe kapısının üst tarafına alıyormuş. Bu oğlan oraya yaklaşmış. Konuşmaları dinlemiş. Biri:

—Atın ayaklarını keselim de gelinin kafası kapıdan geçsin, demiş.

Biri de:

—Hayır efendim, atın dört ayağını niye keselim? Gelinin kafasını keselim sorun ortadan kalkar, demiş.

Oğlan da demiş ki:

—Durun, bunları yapmaya gerek yok. Ben sizden on altın alırım. Ne gelinin kafasını keserim ne de atın ayaklarını. Sizin sorununuzu çözerim, demiş.

[Herkes deliya bu oğlan da ahıllıya muhtaç. Güllüşmeler...]

Düğün sahibi:

—Sen yeter ki bu sorunu çöz, on altını vermekte sıkıntı yok, demiş.

Oğlan milleti atın etrafından göndermiş kendisi atın yularını tutmuş. Gelinin yanına gidip iki kürek kemiğinin arasına bir tane vurunca gelin öne doğru eğilmiş. O eğilince ata “deh” demiş kapıdan geçirmiş. Oğlan on altını alınca kendi kendine:

—Ya! Ne manyaklar ne saf insanlar varmış. Bunlar bizimkilerden de saf, demiş.

Bu böyle konuşa konuşa giderken kadının biri demiş ki:

—Oğlum nereye böyle sinirli sinirli konuşarak gidiyorsun?

Oğlan demiş:

—Cehennemin dibine gidiyorum. Gelecek misin, demiş.

[Oğlan daha na yapsın, naysa]

Kadın:

—Oğlum, benim oğlumun biri de cehennemin dibinde. On altın vereyim de gittiğinde ona ver, demiş.

O kadından da on altın alınca ailesinden kaçmasının bir anlamı olmadığına kanaat getirmiş, evine geri dönmüş.

KK-39

2.64. Keloğlan

Bir varmış bir yolmuş. Şehrin birinde Keloğlan, iki abisi bi da annesiyle yaşermiş. Günlardan bi gün Keloğlan'ın annesi eşşeklerini satdurmağ için büyük oğlunu pazara yollamış. Oğlan pazarda ahşama gadar dolaşmış ama eşşegi satamadan eva dönmüş. Ertesi gün ortanca oğlan eşşegi pazarda satmak için yola düşmüş. O da ahşama gadar beklamış fakat eşşegi satamamış. Eva döner ortanca oğlan, annesi üzüler. Keloğlan hemen ordan demiş:

—Anne yarın da ben gidem pazara. Eşşegi satar dönaram.

Annesi da diyer ki:

—Tabii tabii olur oğul, diyer ama Keloğlan'la dalga geçer. İki tane ahıllı oğlum satamadi sen nasıl satıcahsın?

—Anne ben eşşegi sataram ama bi şartım var. Sen bena üç tane altun vericahsın, ben sena ahşam yüz tane altun gaturicam, diyer.

Keloğlan'ın annesi sabah altunları bi da yolda yemasi için azuğunu hazırlamış. Keloğlan'ı eşşegi satmağ üzere pazara yolcu etmiş. Keloğlan pazara girar girmaz:

—Ey ahali! Benim bi eşşegim var. Yer, içar, altun sıçar. Ardından ballar ahar, çoluğ çocuk hep buna bağar, demiş.

Bunu hemen cambazlar duyer.

—Bu nasıl eşşek? Eşşek altun sıçar mı? Hele bi bağah, diyer Keloğlan'ın yanına gelerlar.

Merağlı galabaluh Keloğlan'ın etrafında bi halka oluşturmış. Merağlı galabaluh:

—Bu nasıl altun sıçar, diya sormış.

Keloğlan:

—Biraz beğlayın. Otuni, samanını, yemini, arpasını yesin; görürsüz, diyer.

Arpasını, yemini yiyen eşşek dışkılamiş, bi bağmışlar ki altun. Halk bunun bi hile olduğunu düşünaralı “Sen altını oraya koymış olabilirsin, o yüzden tekrar deneyelim.” demişlar. Tekrar eşşegi besliyer dışkılamasını bekliyerlar. Eşşek yine dışkılamiş, altun bulmuşlar. Cambazlar eşşegi satın

almah isdemiş, fiyat biçmaya çalışmışlar. Biri demiş, on altun diğeri demiş yirmi altun. Keloğlan, yüz altundan aşağıya veramam demiş. Üç gardeştan oluşan bu cambaz grubu paralarını saymışlar ki biraz eksük. Kuyumcudan borç altun alarak Keloğlan'dan eşşegi satın almışlar. Eşşegi alan cambazlar yola koyulmuş. Yol boyunca da eşşek yorulmasın diya eşşega binmamışlar. Eşşegin önüne ahşamdan bi yığın yem, saman, arpa koymışlar ki sabah ahıra gittiklerinde altunlari bulabilsinlar. Sabah olunca ahırın kapısını zorlayan cambazlar kapıyı bir türlü açamamış. Ahırın altunla dolduğunu düşünen cambazlar gapıyı gırıp içari girmişlar ki eşek nallari dikmiş, gapının önüne düşmüş. Onca yiyeceği yiyen eşşek şişip ölmüş. Eşşegin öldüğünü ortada da hiçbir altunun olmadığını göran Cambazlar, oyuna galduhlarını anliyer Keloğlan'ın köyünün yolunu tutmuşlar.

Bu esnada Keloğlan da yüz altuni alıp evina dönarkan birbirina çoh benziyan iki tavşan satın almış. Eva vardığında:

—Ana beni ey dinla. Ben eşşegi satdım ama bi dümen çevürdüm. Onlar yarın sabah buraya galurlar. Bu tavşanlardan biri burada dursun. Ben sabah tarlaya gidicam. Sen öğlen yemegina guri fasulye, pilav ve kayısı kompostosu hazırla. Ben diğeri tavşanı yanıma alicam onlara gena bi oyun guricam. Sen sahn bi şeyya garışma. Sadece yemeklari hazırla, demiş. Anası da:

—Tamam oğul, sen nasıl isdiyersan öyle yap, demiş.

Sabah olunca Keloğlan tarlaya çalışmaya gider, yanı da da tavşanın birini aler. Öğlene doğru Cambazlar Keloğlan'ın kapısına dayanmış. Keloğlan'ın tarlada olduğunu söyliyan annesi onlari tarlaya göndarmiş. Cambazlar tarlada Keloğlan'ı yahaliyer:

—Seni şimdi nasıl öldüräh? Sen bizi kandırdın. Eşek altun falan sıçmadı. Üstüne üstlük eşşek öldi, demişlar.

Keloğlan:

—Tamam bi durun, beni gena öldürürsüz. Önce anlatın bahah eşşek nasıl öldi? Cambazlar demiş:

—Ahşamdan önüne kazanlarla yem koyduk [*çoh altın yapsın diya çoh koyularlar*] sabah baktık ölmüş. Keloğlan demiş:

—O kadar yem verürsaz tabi ölür. Buradan eva gidelim. Bi yemek yiyelim, sonra beni öldürürsüz.

Keloğlan yanında götürdüğü tavşanı kucağına alarah kulağına:

—Sen get anneme söyle öğle yemegina misafirimiz var. Guri fasulye, pilav ve kayısı kompostosu yapsın. Biz birazdan geliyoruz, demiş.

Keloğlan tavşanı serbest bırakınca tavşan bayıra doğru kaçmış. Bunu gören Cambazlar:

—Hani eva göndarmışdin, tavşan bayıra doğru gider. Tavşan na anlar sipariş götürmâhdan, demişlar. Keloğlan:

—Orda köpeği görünca korktu, bayıra yönaldı. O bayırı aşip eva gidicah, demiş.

Cambazlar Keloğlan'la beraber eva gelmiş. Kapıyı açmışlar ki tavşan evda. Sofraya bakmışlar. Keloğlan'ın tavşana dediği yemekler sofrada hazır. Keloğlan'a dönüp:

—Tamam seni öldürmiyah ama bu tavşanı biza ver, demişlar. Keloğlan:

—Yüz altun daha verürsaz tavşanı siza veririm, demiş.

Tavşanı yüz altına alan Cambazlar tavşanı test etmah için kendi tarlalarına gitmiş. Akşama gadar çalışıp yorulmuşlar. Tavşanın kulağına “git evda yengena söyle, şunu şunu hazırla” demişlar. Tavşanı ellerinden bırakınca tavşan bayıra doğru uzaklaşmış. Keloğlan da bırakınca bayıra doğru kaçan tavşanı hatırlayıp yine köpekten korktu diya düşünmüşler. Akşam eva gelen Cambazlar:

—Hani yemek, diye eşlarına sormişlar. Kadınlar:

—Na yemegi? Cambazlar demiş:

—Tavşan nerada? Kadınlar demiş:

—Ne tavşani? Cambazlar demiş:

—Eşşegin yerina aldığımız tavşan sana haber getirecekdi. Kadınlar demiş:

—Bize ne tavşan geldi ne de kimse haber getirdi, demişlar.

Gena oyuna geldiklerini anlayan Cambazlar:

—Bu kez seni öldüricaz Keloğlan. Bizdan kurtuluşun yok, diyer Keloğlan'ın yanına giderler.

Yapduğu oyunun anlaşılacağını kestiren Keloğlan, yeni bi plan hazırlamış. Cambazlar eva baskın yapmış. Keloğlan'ı çuvala basıp sırtlarına almış yola çıkmışlar. Dağın arhasında bulunan deniza atıp intikam almayı düşünmüşlar. Yol uzun olunca bi o Cambaz bi diğeri sırayla Keloğlan'ı sırtlarında taşımışlar. Bi bayırı çıkarken yorulunca biraz dinlanıp ela yola devam etmeyi düşünmüşlar. Çok yorgun olduklarından orada uyuya galmışlar.

Yakınlarda bi çoban, sürüsünü otlatmaktaymış. Bunu fark eden Keloğlan, çuvalın içinden:

—Ben padişahın kızını almıyorum. Ben padişahın kızını almıyorum diya bağırmaya başlamış.

Sesi duyan Çoban galıp çuvali çözmiş. Sen niye öyle diyorsun, diya Keloğlan’a sormuş. Keloğlan:

—Bunlar beni zorla padişahın kızıyla evlendirmek istiyor ama ben evlenmek istemiyorum, demiş. Çoban da:

—Ben senin yerina padişahın kızıyla evlenirim. Sen da benim koyunlarımı al senin olsun, deyip çuvalın içine girmiş.

Uyğudan uyanan Cambazlar çuvalı yine sırtlarına alarak yola koyulmuşlar. Çuvalın içinden Çoban:

—Ben padişahın kızını alırım! Ben padişahın kızını alırım, diye bağırmaya başlamış.

Cambazlar Keloğlan’ın delirdiğini düşünmüş:

—Ne padişahın kızı? Seni denize atağ da sen gör padişahın kızını, diyarağ götürüp çuvalı deniza atmışlar.

Dönüp geri geldiklerinde Keloğlan’ı bi sürü koyunla bulmuşlar. Keloğlan’ı suya attıklarından emin olan Cambazlar bunun nasıl olduğunu bir türlü anlamamış. Keloğlan’a:

—Biz seni az önce suya atduğ. Bu nasıl oldu, diya sormuşlar. Keloğlan:

—Ben bunlari denizden çıkarttım, demiş. Cambazlar:

—Denizden böyle sürü mü çıkartılıyor? O zaman biz da gidelim deniza atlayalım, demişler.

Üç Cambaz da suya atlamış. Bu haberi alan köylülerin hepsi deniz kıyısına galmış. Bu arada Cambazlar sırayla boğulmaya başlamış. Birinden “guluk guluk” diya ses gelince annesi:

—Oğlum, ne kırkı? Ne varsa hepsini al getir, diya seslanmış.

Ne sudan sürü çıkararı olmuş ne de sağ çıkan. Cambazlar suda boğulup getmiş. Keloğlan koyunlarını alıp evina varmış. Yemiş içmiş mart bahara geçmişler.

KK-40

Keloğlan

Bir varmış bir yokmuş şehrin birinde Keloğlan, iki abisi ve annesiyle yaşarmış. Günlerden bir gün Keloğlanın annesi eşeklerini sattırmak üzere büyük oğlunu pazara yollar. Oğlan pazarda akşama kadar dolaşır ama eşiği

satamaz ve eve döner. Ertesi gün ortanca oğlan eşiği pazarda satmak üzere yola düşer. O da akşama kadar bekler fakat eşiği satamaz. Eve dönen ortanca oğlunu gören anne üzülür. Bunun üzerine Keloğlan:

—Anne yarın da ben gideyim pazara. Eşiği satar dönerim der.

Annesi:

—Tabiii taabiii oolluurr oolluurr oğull, diyerek Keloğlanla dalga geçer. İki tane akıllı oğlum satamadı sen nasıl satacaksın der.

Keloğlan:

—Anne ben eşiği satarım ama bir şartım var. Sen bana üç tane altın vereceksin ben sana akşam yüz tane altın getireceğim der.

Keloğlanın annesi sabah olunca altınları ve yolda yemek üzere azığını hazırlar Keloğlanı eşiği satmak üzere pazara yolcu eder. Keloğlan pazara girer girmez:

—Eyy ahali benim bir eşiğim var, yer içer altın sıçar, ardından ballar akar, çoluk çocuk hep buna bakar der.

Bunu hemen cambazlar duyar.

—Bu nasıl eşek? Eşek altın sıçar mı? Hele bir bakalım diyerek Keloğlanın yanına gelirler.

Meraklı kalabalık Keloğlanın etrafında bir halka oluşturur. Meraklı kalabalık:

—Bu nasıl altın sıçar diye sorarlar.

Keloğlan:

—Biraz bekleyin otunu, samanını, yemini, arpasını yesin görürsünüz, demiş.

Arpasını yemini yiyen eşek dışkılar ve bir bakarlar ki altın. Halk bunun bir hile olduğunu düşünerek sen altını oraya koymuş olabilirsin o yüzden tekrar deneyelim derler. Tekrar eşiği beslerler ve dışkılmasını beklerler. Eşek yine dışkılar ve altın bulunur. Cambazlar eşiği satın almak isterler ve fiyat biçerler. Biri der on altın diğeri der yirmi altın. Keloğlan yüz altından aşağıya veremeyeceğini söyler. Üç kardeşten oluşan bir cambaz grubu paralarını sayarlar ki biraz eksik. Kuyumcudan borç altın alarak Keloğlandan eşiği satın alırlar. Eşiği alan cambazlar doğruca evlerine yönelirler. Yol boyunca da eşek yorulmasın diye eşiğe binmezler. Eşiğin önüne akşamdan bir yığın yem, saman, arpa koyarlar ki sabah ahıra gittiklerinde altınları bulabilsinler. Sabah ahırın kapısını zorlayan cambazlar kapıyı bir türlü açamazlar. Ahırın

altınla dolduğunu düşünen cambazlar kapıyı kırıp içeri girerler ki eşek nalları dikmiş kapının önüne düşmüş. Onca yiyeceği yiyen eşek şişip ölmüştür. Eşegin öldüğünü ortada da hiçbir altının olmadığını gören Cambazlar oyuna geldiklerini anlarlar ve Keloğlanın köyünün yolunu tutarlar.

Bu esnada Keloğlan yüz altını alıp evine dönerken birbirine çok benzeyen iki tavşan satın alır. Eve vardığında:

—Ana beni iyi dinle. Ben eşeği sattım ama bir dümen çevirdim. Onlar yarın sabah buraya gelirler. Bu tavşanlardan biri burada dursun. Ben sabah tarlaya gideceğim. Sen öğlen yemeğine kuru fasulye, pilav ve kayısı kompostosu hazırla. Ben diğer tavşanı yanıma alacağım onlara yine bir oyun kuracağım. Sen sakın bir şeye karışma sadece yemekleri hazırla der. Anası:

—Tamam oğul, sen nasıl istiyorsan öyle yap, demiş.

Sabah olunca Keloğlan tarlaya çalışmaya gider tavşanın birini de yanında götürür. Öğlene doğru cambazlar Keloğlanın kapısına dayanırlar. Keloğlanın tarlada olduğunu söyleyen anne onları tarlaya gönderir. Cambazlar tarlada Keloğlanı yakalarlar:

—Seni şimdi nasıl öldürelim sen bizi kandırdın. Eşek altın falan sıçmadı üstüne üstlük eşek öldü derler. Keloğlan:

—Tamam bir durun beni gene öldürürsünüz. Önce anlatın bakalım eşek nasıl öldü? Cambazlar:

—Akşamdan önüne kazanlarla yem koyduk çok altın yapsın diye sabah baktık ölmüş.

—O kadar yem verirsiniz tabi ölür. Buradan eve gidelim bir yemek yiyelim sonra beni öldürürsünüz. Keloğlan yanında götürdüğü tavşanı kucağına alarak kulağına:

—Sen git anneme söyle öğle yemeğine misafirimiz var. Kuru fasulye, pilav ve kayısı kompostosu yapsın biz geliyoruz der.

Keloğlan tavşanı serbest bırakınca tavşan bayıra doğru kaçar. Bunu gören cambazlar:

—Hani eve göndermiştin tavşan bayıra doğru gidiyor. Tavşan ne anlar sipariş götürmekten derler. Keloğlan:

—Orda köpeği görünce korktu bayıra yöneldi. O bayırı aşip eve gidecek der.

Cambazlar Keloğlanla beraber eve gelirler kapıyı açarlar ki tavşan evde. Sofraya bakarlar Keloğlanın tavşana dediği yemekler hazır. Keloğlana dönüp:

—Tamam seni öldürmeyelim bu tavşanı sen bize ver. Keloğlan:

—Yüz altın daha vererseniz tavşanı size veririm der.

Tavşanı yüz altına alan cambazlar tavşanı test etmek için kendi tarlalarına giderler. Akşama kadar çalışıp yorulurlar. Tavşanın kulağına git evde yengene söyle şunu şunu hazırlasın. Tavşanı ellerinden bırakınca tavşan bayıra doğru uzaklaşır. Keloğlan da bırakınca bayıra doğru kaçan tavşanı hatırlayıp yine köpektan korktu diye düşünürler. Akşam eve gelen cambazlar:

—Hani yemek diye eşlerine sorarlar.

—Ne yemeğı?

—Tavşan nerde?

—Ne tavşanı?

—Eşeğın yerine aldığımız tavşan sana haber getirecekti. Kadın:

—Bize ne tavşan geldi ne de kimse haber getirdi der.

Yine oyuna geldiklerini anlayan cambazlar:

—Bu kez seni yiyeceğiz Keloğlan bizden kuruluşun yok diyerek Keloğlanın yanına gelmek üzere yola çıkarlar.

Yaptığı oyunun anlaşılacağını kestiren Keloğlan yeni bir plan hazırlayamaz. Cambazlar eve baskın yapıp Keloğlanı çuvala basıp sırtlarına alarak yola çıkarlar. Dağın arkasında bulunan denize atarak intikam almayı düşünürler. Yol uzun olunca bir o cambaz bir diğeri sırayla Keloğlanı sırtlarında taşırlar. Bir bayırı çıkarken yorulup düşerler. Biraz dinlenip yola öyle devam etmeyi düşünürler. Çok yorgun olduklarından oracıkta uyuya kalırlar.

Yakınlarda bir çoban, sürüsünü otlatmaktadır. Bunu fark eden Keloğlan çuvalın içinden:

—Ben padişahın kızını almıyorum. Ben padişahın kızını almıyorum diye bağırırmaya başlar.

Sesi duyan çoban gelip çuvalı çözer. Sen niye öyle diyorsun diye Keloğlana sorar. Keloğlan:

—Bunlar beni zorla padişahın kızıyla evlendirmek istiyor ama ben evlenmek istemiyorum diyor. Çoban:

—Ben senin yerine padişahın kızıyla evlenirim sen de benim koyunlarımı al senin olsun der ve çuvalın içine girer.

Uykudan uyanan cambazlar çuvalı yine sırtlarına alarak yola koyulurlar. Çuvalın içinden:

—Ben padişahın kızını alırım. Ben padişahın kızını alırım diye bağırmaya başlar.

Cambazlar Keloğlanın delirdiğini düşünerek:

—Ne padişahın kızı seni denize atalım da sen gör padişahın kızını diyerek götürüp çuvalı denize atıyorlar.

Dönüp geri geldiklerinde Keloğlanı bir sürü koyun ile bulurlar. Keloğlanı suya attıklarından emin olan cambazlar bunun nasıl olabileceğini kestiremezler. Keloğlana:

—Biz seni az önce suya attık bu nasıl oldu diye sorarlar. Keloğlan:

—Ben bunları denizden çıkarttım. Cambazlar:

—Denizden böyle sürü mü çıkartılıyor? O zaman biz de gidelim denize atlayalım derler.

Üç cambazda kendilerini suya bırakırlar. Bu haberi alan köylülerin hepsi deniz kıyısına gelmiştir. Cambazlar sırayla boğulmaya başlar. Birinden guluk guluk diye ses gelince annesi:

—Oğlum ne kırkı ne varsa hepsini al getir diye seslenir.

Cambazlar suda boğulup gidiyor. Ne sudan sürü çıkaran var ne de sağ çıkan var. Keloğlan koyunlarını alıp evine varıyor. Yiyor içiyor mart bahara geçiyorlar.

KK-40

2.65. Kuvvetli Yalan

Bir varmış bir yokmuş, bi babanın bi oğlu varmış. Bi gün baba oğluna:

— Oğlum, ben yaşlandım. Öldüğümde Kösayla arhadaş olma, demiş.

Naysa, babas, bi müddet sonra öler, oğli evda ki bi çuval mısırı degirmanaya götürmüş. Degirmanı işleten kişi bi Köse, oğlan başka bi degirmanaya getmiş. *[Buralarda hela var degirman. Şurasi. Buğda, arpa, mısır öğüdü, değirmancıya da bi guti bah verurduh, esgidan. Şimdi da var hele, naysa]* Oğlan o degirmanaya varmadan bu Kösa aceleyle o degirmanaya varmış. Oğlan galmiş ki bu degirmanı işleten da Kösa. Bigaç degirman dolaştıduhdan sonra bu Kösadan kaçış olmadıgını anliyer, oğlan diyer:

— Degirmanci, bu mısırımı öğüdür misin? Kösa:

— Öğüdüram hama bena bi hamur yoğuricağ gadar verürsan, demiş.

— Tamam, verüram, demiş.

Naysa Kösa mısırı öğütükdükdan sonra hamur yapmışlar. Yapduhlari hamur guri olmuş. Biraz su verinca bu sefer da suli olmuş. *[Bah uyamuğa bah]* Un gatmışlar guri, su gatmışlar suli olmuş, bela bela oğlanın uni bitmiş. Oğlan:

— Un bitti. Bu hamur kimin olicağ şimdi, demiş. Kösa demiş ki:

— Bi hikâye anlatağ. Kimin hikâyesi yalanda daha guvvetli olursa bu hamur da onun olsun, demiş.

Kösa başlamiş anlatmaya:

— Benim babam denizde garpuz, gabağ ekardi, atlarla götürür pazarda satardi, demiş. Sıra galmış oğlana:

— Bizim da bi petegimiz vardı. Bu petekdan bi tane ari kayboldi. Araduğ, araduğ bulamaduğ. Bi haber galdi ki ari getmiş Arabistan’a. Babam telgraf çekdi, ari Arabistan’dan galdi. Ariyi orda o gadar sabana goşmışlar ki boyni gopmağ üzereydi. Anam hemen arinin boynuna eylaşsın diya cevüz gabuğuni sürdi. Sürduğı yerda cevüz ağacı bitdi. Biz bu cevüz ağacının cevüzlerini yıllarca yeduğ. Bi gün bağduğ ki cevüz ağacının tepesinde bi cevüz galmış. Yerdan bi kese çamur alıp cevüze atınca atduğum toprağ gocaman bi tarlaya dönüştü. Biz o tarlayı da senelerca ekduğ, hasat edip yeduğ. Günlardan bi gün gena tarlayı hasat edarkan tarladan bi porsuğ ağzında da bi mektupla geçdi. Ben orağı bi salladım, ağzından mektup düşdi. Gidip mektubi aldım, oğuduğ ki mektupda şöyle yazardi: “Kösa otursun mısır koçanını yesin, mal sahibiniündür.”

Hikâyesini bitürer oğlan, Kösaye döner:

— Benim hikâyem yalanda daha guvvetli oldi, diyer. Kösa da:

— Malın al gaybol buralardan, gözüüm görmasın seni, demiş.

Oğlan hamuru çuallara doldurer evina götürer. Bi daha da Kösanın değirmanına getmiyer.

KK-41

Kuvvetli Yalan

Bir varmış bir yokmuş, bir babanın bir oğlu varmış. Birgün baba oğluna:

— Oğlum, ben yaşlandım. Öldüğümde Köse ile arkadaş olma, demiş.

Babası bir müddet sonra ölünce oğlu evde bulunan bir çuval mısırı değirmene götürmüş. Değirmeni işleten kişinin bir Köse olduğunu gören oğlan başka bir değirmene gitmiş. Oğlan o değirmene varmadan bu Köse aceleyle o değirmene varmış. Oğlan gelmiş ki bu değirmeni işleten de Köse.

Birkaç değirmen dolaştıktan sonra bu Köse'den kaçış olmadığını anlayan oğlan:

— Değirmenci, bu mısırımı öğütür müsün? Köse:

— Öğütürüm ama bana bir hamur yoğuracak kadar verirsen, demiş. Oğlan:

— Tamam, veririm, demiş.

Köse mısırı öğüttükten sonra hamur yapmışlar. Yaptıkları hamur kuru olmuş. Biraz su verince bu sefer de sulu olmuş. Un katmışlar kuru, su katmışlar sulu olmuş ve böylece oğlanın unu bitmiş. Oğlan:

— Un bitti. Bu hamur kimin olacak şimdi, demiş. Köse:

— Bir hikâye anlatalım. Kimin hikayesi yalanda daha kuvvetli olursa bu hamurda onun olsun, demiş.

Köse başlamış anlatmaya:

— Benim babam denizde karpuz ve kabak ekerdi, atlarla götürür pazarda satardı, demiş. Sıra gelmiş oğlana:

— Bizim de peteğimiz vardı. Bu petekten bir tane arı kayboldu. Aradık aradık bulamadık. Bir haber geldi ki arı gitmiş Arabistan'a. Babam telgraf çekti arı Arabistan'dan geldi. Arıyı orada o kadar sabana koşmuşlar ki boynu kopmak üzereydi. Annem hemen arının boynuna iyileşsin diye ceviz kabuğunu sürdü. Sürdüğü yerde ceviz ağacı bitti. Biz bu ceviz ağacının cevizlerini yıllarca yedik. Birgün baktık ki ceviz ağacının tepesinde bir ceviz kalmış. Yerden bir kese çamur alıp cevize atınca attığım toprak kocaman bir tarlaya dönüştü. Biz o tarlayı da senelerce ektik, hasat edip yedik. Günlerden bir gün yine tarlayı hasat ederken tarladan bir porsuk ağzında da bir mektupla geçti. Ben orağı bir salladım, ağzından mektup düştü. Gidip mektubu alıp okuduk ki mektupta şöyle yazıyordu; Köse otursun mısır koçanını yesin, mal sahibinindir.

Hikayesini bitiren oğlan Köse'ye dönmüş:

— Benim hikayem yalanda daha kuvvetli oldu, demiş. Köse:

— Malını al kaybol buralardan, gözüm görmesin seni, demiş.

Oğlan hamuru çuvalara doldurup evine varmış. Bir daha da Köse'nin değirmenine gitmemiş.

2.66. Padişah ile Derviş

Bir varmış bir yohmış Allah'ın guli çoğmış. Bi padişah varmış bi da yanında çalışdurduğı iç ağası. Bi derviş ikida bi galye sarayın onunda bi daşa artuğ bi tağdaya oturye diye ki:

—Eyiluh eyla padişahım. Kemler bulur belasuni fenduna fenduna. Gişi na edarsa kendi kendina.

İç ağası bu sozi duyye padişaha soyliye. *[Buni da babaannemdan organmışam. Nayisa...]* Padişah iç ağasıyla dervişa altun gondariye. Altuni aliye derviş gediye. Dervişin parasi bitiye bi daha galiye:

— Eyiluh eyla padişahım. Kemler bulur belasuni fenduna fenduna. Gişi na edarsa kendi kendina, diye.

İç ağası bu dervişün ikida bi galıp bu sözi söylamasını çekamiye. Padişahın dervişa para vermesini isdamiye. Yıllardur padişahın yanında bu gadar altun alamamış. *[Zoruna gidye he, neyisa]* İç ağası, padişaha gidye:

—Padişahım sağolsun, sen bu dervişa bu gadar altun veryesin hama o burdan alduğı altunla karhanaya gediye. Orda parasını garılara, içkiya harciye. Parasi bitinca galiye, diye.

Dervişa ifdira atiye he *[gısganiye]*. Padişah:

—Oyla mi?

—Oyla.

Derviş gena parasi bitinca galiye sarayın onondaki daşa oturiye.

—Eyiluh eyla padişahım. Kemlar bulur belasuni fenduna fenduna. Gişi na edarsa kendi kendina, diye.

Bu arada padişah bi uşağını yanına çağırıye:

—Bu kâğıda bi şey yazdum. Buni sabunciya gotur, cevabini almadan geri galma, diye.

Uşah gapidan çıhiye gidarkan iç ağasına rastliye. İç ağası diye:

—Nerya gidyesin?

Uşah diye:

—Padişahım sağolsun bi kâğıt verdi, oni sabunciya goturicam. Cevabini alıp geri galicam. İç ağası diye ki:

— Ben varkan sena niya beyla bi görev veriye. Ver o kâğıdı bena, diyye uşahın elindan kâğıdı çekiye.

İç ağası sabunciya variye padişahın göndardığı kâğıdı uzatiye. Kâğıtta:

—Buni gaturani sorgusuz sualsuz sabun gazanına basın, sabun edin, yazyemiş.

İç ağasını sabuncu hemen sabun gazanına basye. Aradan bigaç zaman geçiye derviş gena galiye sarayın onundaki daşa oturiye:

—Eyiluh eyle padişahım. Kemlar bulur belasuni fenduna fenduna. Gişi na edersa kendi kendina, diye.

Padişahın kâğıdı gotursun diya verduğu uşah galiye dervişin gapida soyladığı sozi padişaha iletiye. Padişah diye:

—Oğlum, ben seni sabunciya gondarmadum mi?

Uşah diye:

—Padişahım gondardız, ben sarayi çıhınca iç ağasıyla garşılaşdım. “Ben varkan sena na olye?” dedi elimdan kâğıdı aldı, o getdi, diye.

Padişah bu uşağın bir iki yanlışını gorduğundan sabunciya gondarmış meğer. İç ağasının getduğunu ogranınca:

—Vay iç ağası vay! Kendi elinla kendi guyun gazdın demah, diye.

Padişah derviş çağırıye:

—Bundan sonra sen benim ahıl hocamsun. Gal burada gal, na dilarsan oni ye. Ben sena baharam. Orda burda galma, diye.

Dervişla padişah birlikda yaşiyelar.

KK-2

Padişah ile Derviş

Bir varmış bir yokmuş Allah'ın kulu çok imiş. Bir padişah varmış bir de yanında çalıştırdığı iç ağası. Bir derviş gelip sarayın önündeki taşta oturup:

—İyilik eyle padişahım, kemler bulur belasını fendine fendine

Kişi ne ederse kendi kendine, dermiş.

İç ağası bu sözü padişaha iletmiş. Padişah iç ağasıyla dervişe altın göndermiş. Altını alan derviş gitmiş. Dervişin parası bitince yine gelmiş.

—İyilik eyle padişahım, kemler bulur belasını fendine fendine

Kişi ne ederse kendi kendine, demiş.

İç ağası bu dervişin iki de bir gelip bu sözü söylemesini çekememiş. Padişahın dervişin bu sözüne karşılık bu kadar para vermesinden hoşlanmamış. Yıllardır padişahın yanında bu kadar altın almamış. İç ağası padişaha gidip:

—Padişahım, sen bu dervişe bu kadar altın veriyorsun ama o buradan aldığı altınla kerhaneye gidiyor. Orada parasını karılara, içkiye harcıyor. Parası bitince bir daha geliyor, diye dervişe iftira atmış. Padişah:

—Öyle mi?

—Öyle

Dervişin yine parası bitince gelip sarayın önündeki taşta oturmuş.

— İyilik eyle padişahım, kemler bulur belasını fendine fendine

Kişi ne ederse kendi kendine, demiş.

Bu arada padişah bir uşağını yanına çağırıp:

—Bu kâğıda bir şey yazdım. Bunu sabuncuya götür, cevabını almadan geri gelme, demiş.

Uşak kapıdan çıkmış giderken iç ağasına rastlamış. İç ağası:

—Nereye gidiyorsun? Uşak:

—Padişahım bir kâğıt verdi onu sabuncuya götüreceğim. Cevabını alıp geri geleceğim, demiş. İç ağası:

— Ben varken sana niye böyle bir görev vermiş. Ver o kâğıdı bana, diyerek uşağın elinden kâğıdı çekmiş.

İç ağası sabuncuya varıp padişahın gönderdiği kâğıdı uzatmış. Kâğıtta:

—Bunu getireni sorgusuz sualsiz sabun kazana basın sabun edin, yazıyormuş.

İç ağasını sabuncu hemen sabun kazanına basmış. Aradan birkaç zaman geçince derviş yine gitmiş sarayın önündeki taşta oturmuş:

— İyilik eyle padişahım, kemler bulur belasını fendine fendine

Kişi ne ederse kendi kendine, demiş.

Padişahın kâğıdı götürsün diye verdiği uşak gelip dervişin kapıda söylediği sözü padişaha iletmış. Padişah:

—Oğlum, ben seni sabuncuya göndermedim mi? Uşak:

—Padişahım gönderdiniz fakat ben sarayı çıkınca iç ağası ile karşılaştım. Ben varken sana ne oluyor deyip elimden kâğıdı aldı o götürdü, demiş.

Padişah bu uşağın bir iki yanlışını gördüğünden sabuncuya gönderiyormuş meğr ama iç ağasının gittiğini öğrenince:

—Vay iç ağası vay, kendi elinle kendi kuyunu kazdın demek.

Padişah dervişi çağırımış:

—Bundan sonra sen benim akıl hocamsın. Gel burada kal, ne dilersen onu ye. Ben sana bakarım. Orada burada kalma artık, demiş.

Derviş ile padişah birlikte yaşamaya başlamışlar.

KK-2

2.67. Paragöz

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Pirelar berber ikan, develar tellal ikan. Ben babamın beşigini tıngır mıngır salları ikan. Anam gapdi maşayı, babam gapdi dolmayı. Gaç gaçmasın demem dolan, ben da gaçdım dolandım dolandım altı ay yol getmişam. Bi da döndüm başdım ki bi iğne boyı yol getmişam. Köyün birinde bi anayla üç oğlı yaşarmış. Bunların adı; Hasan, Hüseyin bi da Paragöz'miş. Üç gardeş her gün goyunları otlatuğdan sonra oduna gidar, yapduğları odunu pazarda sater geçinerlarmış. Hasan'la Hüseyin odun yapduğdan sonra evda analarına yardım edarkan Paragöz pazara gider odunları satermiş. Bir gün, beş gün derkan oduna getduğları bi gün Paragöz:

—Siz odunu edin, ben ormanın içlarına gidip başıcam, demiş.

Paragöz ormanın içlarına girer, uzağdan sarı sarı bi şeyların parladuğunu fark eder. Doğrica oraya getmiş. Bi torba altun sarılı şekilde dururmiş. Paragöz hemen altunları topliyer torbaya doldurer. Gardeşlarının yanına döndüğünde:

—Başın ben na buldum? Bi torba altunumuz var. Bıraşın odun yapmayı, bu altunlar biza bi süre yetar, demiş.

Gardeşları bu duruma çoğ sevinmişlar. Evlarına dönduğlarında analarına da altunları gösdarmışlar.

Paragöz demiş ki:

—Bu altunlarla evimizi daha güzel yapağ. Ağora daha çoğ hayvan alağ. Bu altunları bulduğum yera gidar gena altun buluruğ, demiş.

Bunlar bi torba altunla ev yapmışlar, hayvan almışlar. Durumlarını düzaltınca Paragöz demiş ki:

—Ağabeylarım, haydi sizi altunlari bulduğum yera götürem. Hep beraber ararsaḥ belki daha çok altun buluruḥ, demiş.

Hasan'la Hüseyin gardeşlari Paragöz'ün deduḥlarına ikna oler, yola goyulerlar. Altunların bulunduḡı yera varduḥlarında hep beraber bi tuzaḡın içina düşerlar. Böyük bi gürültiyla bi dev bunların düşdüḡı guyunun başına galmiş. *[Dev bela ayudan böyük bi hayvan, sen isdar ayu de isdar dev, naysa]*

—Demah sizdiz benim altun torbami alan. Ben onlari gurusunlar diya güneṣa sermişdim. Benim altun torbami geri verürsaz canızı baḡışlaram, yoḥsa her öḡün birizi yeram, demiş.

Paragöz demiş:

—Sena vericaḥ altunumuz yoḥ, demiş.

Dev bu üç gardeşi sırtlamış mağarasına götürmüş. Gardeşlari telaşlanurkan Paragöz çoḥ sakinmiş. Dev gocaman bi ateş yahmış, yemek hazırluḡuna başlamışkan Paragöz gardeşlarına:

—Dev ateşi harlayana gadar ben baḡladuḡı ipi kesicam, *[ipinman baḡliyer bu dev]* siz saḥın ses çıḥarmayın. Dev arḥasını dönünca da gaçın, eva gidin. Ben da aḥşama doḡrı eva galmiş oluram, demiş.

Paragöz yanında daşuduḡı bıcaḥla devin baḡladuḡı ipi kesmiş. Ağabeylari gaçmış, gurtulmuş. Paragöz da mağaranın tepesine tırmanmış. Dev birini yemaḥ üçün döndüḡunda baḥmış ki heçbiri yoḥ. Mağaranın tepesinden galan sesi duyunca gafasını galdurmuş. Paragöz'a seslanmış:

—Orda naydersin?

—Beni yaḥalarsan yersin yoḥsa avucun yalarsın, demiş Paragöz.

Paragöz önda dev arḥada bunlar gida gida bi göla galmişlar. Paragöz atlamış göla, yüza yüza garşıya geçmiş. *[Dev yüzmayi bilmer herhal ki, orasını artuḥ bilmam]*

Dev da:

—Sen karşıya nasıl geçdin? Bena da öḡratsana, demiş.

Paragöz demiş ki:

—Baḥ ordaki degirman daşlarını boynuna geçürürsan kolayluḥla göli geçarsın.

Dev degirman daşlarını boynuna geçürüp göla girmiş. Daşların aḡurluḡıyla getduḥça batmış, boḡulmuş. Paragöz devdan gurtulmuş. Galduḡı yoli geri getmiş devin saḥladuḡı öbür altunlari da almış. Aḥşamüstü elinda

iki torba altınla evina varmış. Ağabeyleri, anası Paragöz'ü sağ salım görünce mutli olmuşlar. Refah içinde yaşıyıp gitmişler.

KK-42

Paragöz

Evvel zaman içinde kalbur zaman için pireler berber iken develer tellal için ben babamın beşğini tıngır mıngır salları iken annem kaptı maşayı, babam kaptı dolmayı. Kaç kaçmasın demem dolan, ben de kaçtım dolandım dolandım altı ay yol gitmişim bir de döndüm baktım bir iğne boyu yol gitmişim. Köyün birinde bir anne ile üç oğlu yaşarmış. Bunların adı; Hasan, Hüseyin ve Paragöz' müş. Üçkardeş her gün koyunları otlattıktan sonra oduna gider yaptıkları odunu pazarda satarak geçinirlermiş. Hasan ile Hüseyin odun yaptıktan sonra evde annelerine yardım ederken Paragöz pazara gidip odunları satarmış. Bir gün beş gün derken oduna gittikleri bir gün Paragöz:

—Siz odunu ededurun ben ormanın içlerine gidip bakacağım, demiş.

Paragöz ormanın derinliklerine giderken uzaktan sarı sarı bir şeylerin parladığını fark etmiş. Doğruca oraya gitmiş. Bir torba altın serilmiş şekilde duruyormuş. Paragöz hemen altınları toplayıp torbaya doldurmuş. Kardeşlerinin yanına döndüğünde:

—Bakın ben ne buldum? Bir torba altınımız var. Bırakın odun yapmayı, bu altınlar bize bir süre yeter, demiş.

Kardeşleri bu duruma çok sevinmişler. Evlerine döndüklerinde annelerine de altınları göstermişler. Paragöz:

—Bu altınlarla evimizi daha güzel yapalım. Ahıra daha çok hayvan alalım. Bu altınları bulduğum yere gider yine altın buluruz sonra, demiş.

Bunlar bir torba altın ile ev yapmışlar, hayvan almışlar. Durumlarını iyice düzeltince Paragöz:

—Ağabeylerim, haydi sizi altınları bulduğum yere götürüyüm. Hep beraber ararsak belki daha çok altın buluruz, demiş.

Hasan ile Hüseyin kardeşleri Paragöz'ün dediklerine kanıp yola düşmüşler. Altınları bulduğu yere varınca hep beraber bir tuzağın içine düşmüşler. Büyük bir gürültüyle bir dev bunların düştüğü kuyunun başına gelmiş.

—Demek sizdiniz benim altın torbamı alan. Ben onları kurusunlar diye güneşe sermiştim. Benim altın torbamı geri verirsiniz canınızı bağışlarım yoksa her öğün birinizi yerim, demiş. Paragöz:

—Sana verecek altınımız yok, demiş.

Dev bu üç kardeşi sırtlamış mağarasına götürmüş. Kardeşleri telaşlanırken Paragöz oldukça sakinmiş. Dev kocaman bir ateş yakmış yemek hazırlığına başlamışken Paragöz kardeşlerine:

—Dev ateşi harlayana kadar ben bizi bağladığı içi keseceğim, siz sakın ses çıkarmayın. Dev arkasını dönünce de kaçın eve gidin ben de akşama doğru eve gelmiş olurum, demiş.

Paragöz yanında taşıdığı bıçak ile devin onları bağladığı ipi kesmiş. Ağabeyleri kaçmış kurtulmuşlar, Paragöz de mağaranın tepesine tırmanmış. Dev birini yemek için döndüğünde bakmış ki hiçbirisi yok. Mağaranın tepesinden gelen sesi duyunca kafasını kaldırmış. Paragöz seslenmiş:

—Beni yakalarsan yersin yoksa avucunu yalarsın, demiş.

Paragöz önde dev arkada bunlar gide gide bir göle gelmişler. Paragöz atlamış göle yüze yüze karşıya geçmiş. Dev:

—Sen karşıya nasıl geçtin? Bana da öğretsene, demiş. Paragöz:

—Bak orda bulunan değirmen taşlarını boynuna geçirirsen kolaylıkla gölü geçersin, demiş.

Dev değirmen taşlarını boynuna geçirip göle girmiş. Taşların ağırlığı ile gittikçe batmış, boğulmuş. Paragöz böylece devden kurtulmuş. Geldiği yolu geri gidip devin sakladığı diğer altınları da almış. Akşamüstü elinde iki torba altın ile evine varmış. Ağabeyleri ile annesi Paragözü sağ salım görünce mutlu olmuşlar. Refah içinde yaşamlarını sürdürüp gitmişler.

KK-42

2.68. Mehmet ile Ahmet

Padişahlık zamanında padişahın olduğu memlekette yaşayan fakir bir Mehmet varmış. İş yok, güç yok. Bir gün düşünmüş, padişaha gitmeye karar vermiş. Hanımına:

— Hanım evde bir tane kaz var. Sen onu kes, tüylerini yol, kızart da ben padişaha götüreyim. Belki halimi hatırlımı sorar da ben de anlatırım, demiş.

Hanımı kazı kızartıp hazırlamış. Mehmet kazı alıp padişahın sarayına gitmiş. Sarayın bekçisi:

— Hayırdır, ne istiyorsun, demiş.

Mehmet:

— Ben bu memlekette oturan bir sakınım. Padişahla görüşmek istiyorum. Ona bir kaz getirdim, demiş.

Padişaha haber vermişler, o da kabul etmiş. Mehmet'i içeri almışlar. Padişah:

— Selamın aleyküm.

Mehmet:

— Aleyküm selam.

Padişah:

— Hayırdır, Mehmet.

Mehmet:

— Padişahım sizi ziyarete geldim.

Padişah:

— Elinde ne var? Ne getirdin?

Mehmet:

—Padişahım, bir kazımız vardı. Hanım onu temizledi, pişirdi. Ben de size getirdim.

— Peki Mehmet, al bu kazı; gir mutfağa. Bir oğlum, bir kızım, bir hanım, bir ben, bir de sen. Bu kazı beşe pay et. Adaletli bir paylaştırma olsun, demiş.

Mehmet kazı alıp mutfağa girmiş. Kazın kafasını kesip bir tabağa koymuş. Kazın ayaklarını kesip bir tabağa, kanatlarından birini bir tabağa, birini de bir tabağa koymuş. Kalan gövdeyi de bir tabağa koymuş. Kazın başını koyduğu tabağı padişahın önüne, kazın ayaklarını padişahın hanımının önüne, kanatlardan birini padişahın oğlunun önüne, birini de padişahın kızının önüne koymuş. Kazın gövdesini koyduğu tabağı da kendi önüne koymuş.

Padişah:

— Mehmet; bu pay etmenin izahını bize mantıklı şekilde ettin etti yoksa seni zindana attırırım, demiş.

Mehmet:

— Tamam Padişah'ım, siz bu devletin neyisiniz? Başısınız. Kazın başı onun için size layık. Sizin desteğiniz kimdir? Hanımınız. Kazın desteği olan ayakları da eşinize layıktır. Sizin kanatlarınız kimdir? Çocuklarınız. Kanatlar da onların hakkı. Ben de burada gövdeyi yani milleti temsil ediyorum. Kazın gövdesi de banım hakkım.

Padişah:

— Aferin sana Mehmet! İstedğin şeyleri al; var git evine, demiş.

Mehmet padişahın verdiklerini alıp evine gitmiş. Mehmet'in bir kaz alıp padişahın huzuruna çıktığı mahallesinde duyulmuş. Bir kaz götürüp zengin olan Mehmet duyulunca yine aynı mahallede oturan Ahmet hanımına:

— Hanım, Mehmet bir kaz götürüp zengin oldu. Sen bizim dört kazı da kes, temizle, kızart, pişir. Ben de onları padişaha götüreyim, demiş.

Hanımı kazları hazırlayınca Ahmet kazları alıp doğru padişahın sarayına gitmiş. Bekçi:

— Hayırdır.

Ahmet:

— Ben de padişahı ziyarete geldim, demiş.

Onu da padişah huzuruna kabul etmiş. Padişah:

— Hoş geldin Ahmet. Bir isteğin mi var, niye geldin?

Ahmet:

— Padişahım, sizi ziyaret etmek istedim.

Padişah:

— Ne getirdin? Elinde ne var?

Ahmet:

— Padişahım, dört kazım vardı. Hanıma hepsini hazırlattım size getirdim.

Padişah:

— Tamam; hanım bir, ben iki, iki de çocuk, bir de sen... Getirdiğin dört kazı bize adil bir şekilde pay et. Pay edemezsen seni zindana atarım, demiş.

Ahmet bakmış dört kaz, beş kişi... Nasıl yapsın, ne etsin bilememiş. Dönmüş Padişah'a:

— Padişahım ister zindana atın, ister işkence edin. Ben adaletli pay edemem bunları, demiş.

Padişah:

— Ahmet, sen dur. Mehmet'i çağırın bana, demiş.

Mehmet gelip padişahın huzuruna çıkmış.

Padişah:

— Mehmet, dün bir kazı kelleyi bana, ayakları hanıma, kanatları çocuklara ve gövdeyi kendine pay ederek bize yutturdun. Şimdi bu dört kazı adaletli ve mantıklı bir şekilde bize pay et de görelim, demiş.

Mehmet:

— Tabi padişahım.

Mehmet dört kazı alıp mutfığa girmiş. Bir kazı bir tabağa koyup padişah ile hanımının önüne koymuş. Bir diğer kazı da bir tabağa koyup iki çocuğunun önüne götürmüş. Kalan iki kazı da bir tabağa koyup kendi önüne getirmiş.

Padişah:

— Mehmet, bu pay etmenin izahını yap bize bakalım.

Mehmet:

— Padişahım, hesap ortada. Bir siz, bir de eşiniz, iki; bir de kaz, üç etti. İki çocuğunuz, bir de kaz; onlar da üç etti. Eee... Bir ben, iki de kaz; biz de üç ettik.

Padişah:

— Helal sana Mehmet. Senin aklına hayran oldum. Sen yine ne istersen al; evine dön, demiş.

Mehmet, refah içinde mutlu mesut yaşamış.

KK-10

2.69. Ağa ile Hizmetkârı

[Masalı, hikâyeyi ustalarından dinleyerek büyüdüük biz. Bir dede gelir köyümüze hikâye anlatırdı. O dede hikâyelerine başlarken derdi ki iki farklı hikâyem var: biri iki saatlik, biri dört saatlik. Bunların dışında on saatlik var, on iki saatlik var. Hangisini anlatayım? Bazı meraklılar on iki saatlik olanı isterlerdi. Araş.: Size anlatılan bu masallardan hatırladıklarınızı bize anlatabilir misiniz? Kaynak kişi: Anlatayım.]

Bir varmış, bir yokmuş. Bir gün köyün birinde bir ağa hizmetkârını yanına alıp kasabaya inmiş. Kasabaya indikten sonra ağa biraz et almış, biraz da pazar alışverişi yapmış, hizmetkârına vermiş:

— Al bu erzakları götür, haysiyetli kuluma ver. De, hazırlık yap. Akşama misafirimiz var, demiş.

Bunun üzerine hizmetkâr malzemeleri alıp yolda giderken:

— Yahu ağa bana haysiyetli kula ver dedi de haysiyetli kul kimdir?

Böyle düşünürken eve yaklaşmış, evin köpeğini görmüş:

— Köpekten daha haysiyetli kul olmaz. Ben eti köpeğe vereyim, demiş. Eti köpeğe vermiş.

Köpek eti afiyetle yemiş. Akşam olunca ağa misafiri ile gelmiş. Yemekler konulunca ağa eti görememiş. Eti göremeyince hanıma sormuş:

— Hanım hanım, hani et almıştım. Getir de yiyelim. Nerede et?

Hanımı:

— Ağam; et falan gelmedi, demiş.

Bunun üzerine ağa hemen hizmetkârı çağırmış:

— Hani ben pazardan et aldım, bunu haysiyetli kuluma ver dedim, et ortalıkta yok. Sen eti ne yaptın, kime verdin?

Hizmetkâr:

— Ağam ben düşündüm, taşındım. Senin en haysiyetli kulun köpektir dedim, bu nedenle köpeğe verdim. Köpek de afiyetle yedi, demiş.

Ağa bunu duyunca hizmetkâra bir iki şamar vurmuş. Hizmetkâr sesini çıkarmadığı için bir şey diyememiş ama bunu da sineye çekmiş.

Hizmetkâr:

— Ağam; biraz sonra sana haysiyetli kulun kimdir göstereceğim, demiş. Dışarı çıkmış.

Eline bir değnek alıp geri gelmiş:

— Ağam; sen şimdi iki değnek köpeğe, bir değnek hanıma vuracaksın. Kim haysiyetli kulun göreceksin, demiş.

Ağa sopayı kaldırıp iki kere köpeğe vurmuş. Köpek hemen yerinden kalkıp evin etrafını iki kere dolaşıp yattığı yere yine gelmiş. Ağa bu sefer hanıma bir sopa atmış. Hanım hemen bavulunu, çantasını alıp köyü terk etmiş. Kendi babasının köyüne gitmiş. Hizmetkâr:

— Ağam, gördün mü haysiyetli kulun kimdir?

Ağa:

— Bunu anladım da şimdi ben hanımı nasıl geri getireceğim, demiş.

Hizmetkâr:

— O kolay iş. Sen bana elli kuruş ver; ben hanımını geri getiririm, demiş.

Hizmetkâr elli kuruşu almış ama bir de yanına sepet almış. Ağanın hanımının köyüne gitmiş. Köye varınca “Yumurta alırım, yumurta alırım!” diye bağırmaya başlamış. Ağanın hanımı, hizmetkârı evin önünde görünce tanımış. Yanına gidip sormuş:

— Hayırdır, sen ne ararsın burada? Kime geldin, demiş.

Hizmetkâr:

— Ağa evlenecek, düğünü var. O yüzden yumurta toplarım, demiş.

Bunu duyan ağanın hanımı hemen pılını pırtısını toplayıp ağanın evine dönmüş. Hizmetkâr da akşam olunca bir sepet yumurta ile ağanın evine varmış. Ağa merak edip sormuş:

— Sen ne ettin de hanım geri geldi?

Hizmetkâr:

— Ağam, senin evleneceğini söyledim; o yüzden hemen geri geldi, demiş.

Ağa ile hanımı muradına ermiş, hizmetkâr da bir ömür onların en yakını olarak yaşamış.

KK-43

2.70. İhtiyar Adamdan Padişaha Ders

Günlerden bir gün padişah tebdili kıyafet gezerken bir köye varmış. İhtiyar birinin çift sürdüğünü görmüş. Atını çiftçinin olduğu yere doğru sürmüş.

Padişah:

— Selamın aleyküm piri pişman.

İhtiyar:

— Aleyküm selam, fakire düşman, demiş.

Padişah:

— Er kalkmadın mı?

İhtiyar:

— Er kalktım da el aldı.

Padişah:

— Peki, iki ile nasılsın?

İhtiyar:

— İkiyi de üç ettim.

Padişah:

— Uzak ile nasılsın?

İhtiyar:

— Uzakları yakın ettim.

Padişah:

— Kaz yolmasını bilir misin?

İhtiyar:

— Erbabıyım.

Padişah eyvallah edip oradan ayrılmış. Biraz gidince vezirlerden biri merak etmiş:

— Padişahım, siz ne dediniz o ihtiyar ne cevap verdi?

Padişah:

— İhtiyar orda, merak ediyorsan git de cevabını al, demiş.

Vezir dönmüş ihtiyarın yanına varmış. Vezir:

— İhtiyar biliyor musun o konuştuğun adam kimdi?

İhtiyar:

— Soracağın her sorunun cevabı bir altındır. Bu şartı sağlayacaksan cevabını alırsın yok sağlamazsan da gidersin, demiş.

Vezir çıkarıp bir altın vermiş. İhtiyar:

— O adam padişahı. Bana piri pişman dedi ben de ona fakire düşman dedim. Hiçbir fakir padişahı ve zengin olanı sevmez.

Vezir:

— Eee, er kalkmadın ne demek?

İhtiyar:

— Altınımı ver önce.

Vezir bir altın daha vermiş. İhtiyar:

— Er kalkmadın mı demek senin çocuğun yok mu ki sen çift sürüyorsun dedi padişah. Ben de dedim ki er kalktım da el aldı. Çocuklarım kız idi onları da el aldı.

Vezir:

— İki ile nasılsın ne demek peki?

İhtiyar:

— Altını ver söyleyeyim.

Vezir bir altın vermiş. İhtiyar:

— İki ile nasılsın derken bacakların tutuyor mu demek istedi. Ben de ikiyi üç ettim dedim. Yani bacaklarım o kadar sağlıklı değil bir değnekle idare ediyorum dedim. Bu da ikiyi üç ettim demek.

Vezir:

— Peki, uzak ile nasılsın?

İhtiyar:

— Ver altını al cevabını, demiş.

Vezir ihtiyara bir altın daha vermiş.

İhtiyar:

— Gözün nasıl görebiliyor musun diye sordu padişah bana. Ben de uzakları yakın ettim dedim. Yakınları görebiliyorum dedim.

Vezir:

— Eee, kaz yolmasını bilir misin?

İhtiyar:

— Sen bir altın daha ver onu da sen anlarsın, demiş.

İhtiyar bütün soruları cevaplamış. Vezir bir altın daha vermiş ve padişahın yanına yetişmiş. Padişah:

— Sorup öğrendin mi, ben ne demişim o ne cevap vermiş?

Vezir:

— Sorup öğrendim padişahım.

Padişah:

— Sen şimdi dön geri, git çift sür, o ihtiyarda benim vezirim olacak. Sen, benim köylü bir ihtiyarla ne konuştuğumu anlayamadın, demiş.

İhtiyar, padişahın veziri olurken eski vezir çift sürmeye devam etmiş.

Sonuç

Zengin kültür birikimine sahip olan Artvin’de, dar kapsamlı ve sınırlı sayıda çalışmalarla halkın kültürü ve gelenekleri ele alınmıştır. Tespit edilen çalışmalar, metin neşrinden ileri gidilememiş çalışmalardır. Artvin masallarının derlenerek incelendiği bu çalışmada, alandan derlenen masallar tasnif ve tahlil metotları ışığında ele alınmıştır.

Artvin masal derleme çalışmasında sahadan toplam 214 masal derlenmiştir. Toplanan masalların birebir benzerleri çıkarıldıktan sonra 187 masal kalmıştır. Bu masallardan 70 tanesi çalışmada verilmiştir. Metin yönünden çok sayıda motif unsuru barındıran 70 masal seçilerek çalışmaya koyulmuştur. Çalışmaya dahil edilen bir masal (*Paşa ile Paşa*), daha önce derlenmiş bir masal olmasına rağmen kaynak kişiden tekrar derlenerek yeniden yaratma aşamasında nelerin değiştiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Artvin yöresine ait masal çalışmalarından dokuz kitap, altı makale ve bir tez verilerek yöreyi kapsayan bir çalışmanın olmadığı gösterilmiş, olanların ise ilçe özelinde kaldığı tespit edilmiştir.

Son yıllarda yapılan bağlam merkezli çalışmalardan hareketle Artvin masallarının performans (icra) kuramı bağlamında değerlendirilmesi yapılarak anlatıcı, dinleyici ve bağlam birlikte verilmiştir. Söz konusu üç unsurdan hareketle; yörenin kültürü, coğrafyası ve sosyal durumu masallardan yola çıkılarak verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bu kısmında; derleme, kaynak kişi, masal anlatıcısı, masal anlatma yeri, zamanı ve masal metni ele alınarak bu kuram kapsamında açıklanmıştır. Metinlerden ve kaynak kişilerden hareketle; masalın oluşumu, anlatılması, dinleyici özellikleri ve yazyıya aktarılmasındaki hususlar kuram çerçevesinde verilmiştir.

Masalların performans kapsamında incelenmesi, derleme süreci ve yeriyle başlatılarak bağlam hakkında bilgi edinilmesi sağlanmıştır. Kaynak kişilerin; meslek, eğitim, yaş ve cinsiyetlerine göre grafikler oluşturulmuştur.

Burada, doku unsurlarının masalı nasıl etkilediği ve masala nasıl yön verdiği gösterilmeye çalışılmıştır. Masal anlatıcılarının daha çok kadınlardan oluştuğu görülmüş, bunun sebebi olarak da yörede kadınların sık sık bir araya gelerek masal anlattıkları sonucu çıkarılmıştır. Anlatıcılardan kimi yöresel ağız kullanırken kimi standart Türkçe kullanarak masallarını anlatmıştır. Yöresel ağızla 42 masal, standart Türkçe ile 29 masal anlatıldığı tespit edilmiştir. Kimi anlatıcılar rahat hissetmelerine bağlı olarak bazı masalları yöresel ağızla anlatmış, bazı masalları ise standart Türkçe kullanarak anlatmayı tercih etmiştir (KK-24, 27).

Kaynak kişilerin masalı hatırlamak adına ara sözler kullandığı görülmüştür. Masala başlamadan açıklayıcı ara sözler kullanan anlatıcılar, masala dinleyicileri hazırlayarak merak duygusunu canlı tutmayı tercih etmişlerdir. Anlatıcı, masal hakkında görüş, düşünce ve serzenişlerini belirtmek üzere de ara söz kullanmıştır. Kendini masal kahramanıyla özdeşleştirerek ara söz kullanan anlatıcılar, olaya dinleyicileri de dahil ederek aktif dinleyici ortamı oluşturmuşlardır (KK-2, 15, 18, 33).

Artvin il merkezi ve ilçelerinde yapılan derleme çalışması göstermiştir ki halk bilgisi ürünü olan masallar, Artvin genelinde yaşamını sürdürmektedir. Merkezden uzak köy ve yaylalarda masal anlatma geleneği canlılığını korurken dijital dünya ile iç içe yaşamın olduğu merkezlerde muhabbet ortadan kalkarak yerini televizyon dizilerine ve çeşitli sanal oyunlara bırakmıştır. Televizyon ve telefonun olmadığı yayla ve köylerde masal, eğlenme ve hoşça vakit geçirme işlevini devam ettirmektedir.

Artvin’de masal anlatma geleneği; anlatıcı, dinleyici ve bağlam üçlüsü doğal ortamında incelendiği gibi, yapay ortamlar oluşturularak da masallar derlenmiştir. Daha önceden belirlenen kaynak kişilerin yanında tesadüfi gelişen ve bizlere ayaküstü masal anlatan kişilere de (KK-18, 34) rastlanmıştır. Sosyal çevrenin, yerin ve zamanın belli olmadığı gelişigüzel ortaya çıkan masal ortamlarında bağlam tam olarak gözlemlenmiştir. Masal anlatıcıları masal anlatma zamanı olarak genellikle akşam saatlerini seçse de yayla gibi ortamlarda masal hemen her zaman anlatılmıştır. Anlatıcılardan gündüz vakti masal anlatmanın uğursuzluk getireceği söylemiyle karşılaşmış olsa da bu, saha genelinde birkaç kişiye (KK-6, 14, 19, 26) geçmemiştir.

Artvin masallarının derlenmesinde salt amaç, metne ulaşmak olmayıp dinleyici, anlatıcı, bağlam bir bütün olarak görülmüş ve buna göre hareket edilmiştir. Kimi masal anlatıcılarının masal ortamına göre metni değiştirip dönüştürdüğü görülerek farklı ortamda masalın gerçek metnine dair bilgiler alınmıştır. Kadın anlatıcıların, erkek dinleyicilerin olduğu ortamlarda masallarda yer alan cinsel ifadelerle argo kelimeleri değiştirdiği saptanmıştır.

Bunun gibi masal anlatıcısı erkek olduğunda da durum değişmemiş, masal metninde yer alan küfürlü ifadeler kadın dinleyiciler karşısında söylenmeyerek metinden çıkartılmıştır. Kimi masal anlatıcılarının o anki ruh hâllerini, duygu ve düşüncülerini, olmasını istediği sonuçları masallara eklediği görülmüştür. Buradan hareketle masal metni, sadece metin olmaktan çıkarak sosyal çevreyle birlikte masal anlatıcısından da izler bulundurmaktadır.

Genel olarak Artvin'in, kültürel unsurlardan masalları bünyesinde barındıran ve onları yaşatmaya devam eden illerden biri olduğu görülmüştür. Eserde derlenen metinlerin, anlatı geleneği içerisinde bağlam ve sözel dokuyla verilmesi uygun görülmüştür. Masal anlatma geleneğinin Artvin'de devam etmesi için tespit edilen masal anaları ve masal atalarının katılımlarıyla özel geceler ve günler düzenlenerek masalların gelecek kuşaklara aktarılmasına vesile olunmalıdır. Yöre halkının masal konusunda bilinçli olması ve masalın önemiyle ilgili alanın uzmanları tarafından seminerler verilmelidir.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

- Aça, M., (2007), “Destan ve Masal Anlatımı Zamanı ile Ortamını Belirleyen İnanışlar Nelerdir?”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildirileri*, 1. Cilt, (ed. Fikret Türkmen ve Gürer Gülsevin), Ankara, ss. 13-22.
- Albayrak, N., (2004), *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, İstanbul, L&M Yayıncılık.
- Alptekin, A.B., (2002), *Taşeli Masalları*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B., (2018), “Masalların Kökeni Üzerine Bazı Görüşler”, 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Alsaç, F., (2021), *Masalların Yapı Unsurlarının Çözümlemesi*, İstanbul, Hiber Yayın.
- Artvinli, T., (2008), “Artvin’de Sosyo-Ekonomik Hayat”, *Geçmişten Geleceğe Artvin*, Artvin, Türkiye Cumhuriyeti Artvin Valiliği Yayınları, ss. 309-316.
- Atlı, S., (2011), *“Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin)”*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Azadovski, M., (2002), *Sibirya’dan Bir Masal Anası*, (çev., İlhan Başgöz) Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bakırcı, N., (2006), *Niğde Masalları*, Niğde, Niğde Yüksek Öğretim Vakfı Yayınları.
- Başgöz, İ., (2001), “Sözlü Anlatımda Ara Söz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsî Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi”, (çev., M. Ekici), *Millî Folklor*, Yaz, 7 (50), ss.86-104.
- Bayat, F., (2011), “Haşiye Metin (Ara Söz ve Cümlelerin) Masal Anlatımında Rolü”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, Azerbaycan Özel Sayısı II, Temmuz-Aralık, ss.5-14

- Ben-Amos, D., (2015), “Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmalatlar ve Beklentiler”, (çev., Metin Ekici), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-3*, Ankara, Geleneksel Yayıncılık, ss.247-260.
- Boratav, P. N., (2014), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara, BilgeSu Yayınları.
- Çeker, S., (2020), “*Günümüzde Hikâye-Masal Anlatıcılığı Eğitimi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikarslan, A., (2018), “*Artvin İli Murgul İlçesi Folkloru (Metin-İnceleme)*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çıplak, N., (2008), “Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması”, *TÜBAR*, S.23, ss.39-50.
- Çobanoğlu, Ö., (1999), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Degh, L., (2003), “Hikâye Anlatıcılar”, (çev., Adem Koç), *Millî Folklor Dergisi*, Y. 15, S. 59, ss.104-117.
- Demiray, K., (1977), *Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi.
- Dundes, A., (2006), “Doku, Metin ve Konteks”, (çev., Metin Ekici), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*, (ed.: M. Öcal Oğuz vd.), Ankara, Geleneksel Yayıncılık, ss. 45-110.
- Ekici, M., (1998), “Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi”, *Millî Folklor*, S.67, ss. 25-34.
- Ekici, M., (2018), *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara, Geleneksel Yayınları.
- Elçin, Ş., (2019), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Ergun, P., (2014), “Türk Masal Anlatıcısının Kimliği”, *Millî Folklor*, S. 104, ss.33-45.
- Ersoy, R., (2004), “Performans Teori Bağlamında Sözlü Kültür Ürünlerinin Müzelenmesi Sorunu Üzerine Bazı Görüş ve Düşünceler”, *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri*, (ed.: M. Öcal Oğuz vd.), Ankara, Gazi Üniversitesi THBMER, ss.57-67.
- Göde, H. A., (2010), *Yalvaç Masalları*, Isparta, Fakülte Kitabevi.
- Gümüş, İ., (2015), “*Türk Masallarının Max Lüthi Yaklaşımıyla Çözümlemesi*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gümüş, İ., (2018), “Metin, Doku ve Konteks Bakımından Bey Böyrek’in Safranbolu Eş Metni”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 60, ss.140-147.
- Günay, U., (2011), *Elâzuğ Masalları ve Propp Metodu*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Gündüz, A., (2001), *Çoruh Havzası ve Artvin*, Ankara, Ardanoçlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Güzel, A. ve Torun, A., (2010), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Kabaklı, A., (1971), *Türk Edebiyatı*, İstanbul, Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kılıç, M., (2006), “*Artvin İlinin Değişen Sosyal Yapısı ve İstihdama Etkisi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızılören, G., (2022), “Sözlü Kültür Ürünlerinin İcra Zamanıyla İlgili Bir Tabu: İran Türklerinden Bir Örnek”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 2, ss.405-414.
- NRC (National Research Council), (1998), *Teaching About Evolution and The Nature of Science*, Washington, DC: National Academy Press.
- Ong, W. J. (2020), *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözlün Teknolojileşmesi* (Yedinci Baskı), (çev., S. P. Banon) İstanbul, Metis Yayınları.
- Oruç, Ş., ve Çağır, S., (2020), “Masal Anlatıcılarına Göre Masal Anlatıcılarında Olması Gereken Özellikler”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.2, ss.707-723.
- Önal, Ü., (2017), *Şavşat, Ardanoç ve Yusufeli’den Masallar ve Halk Hikayeleri*, Ankara, Ayrıntı Basımevi.
- Ölçer Özünel, E., (2006), *Masal Mekânında Kadın Olmak*, Ankara, Geleneksel Yayıncılık.
- Sakaoğlu, S., (1974), “Formel Kavramı ve Türk Masallarından Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller”, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirgeleri*, Ankara, ss.148-154.
- Sakaoğlu, S., (2002), *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S., (2019), *Masal Araştırmaları*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Sargın, M., (2018), “*Tokat Masalları Üzerine Araştırma ve İncelemeler*”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seyidoğlu, B., (1985), “Masal”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul, s.12.
- Sydow, C. W., (2014), “Coğrafya ve Masal Ekotipleri”, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2*, (çev., Tuğçe Işıkhhan), (ed.: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır), Ankara, Geleneksel Yayıncılık, ss.61-70.

- Şafak, A. D., (2015), “*Giresunlu Bir Masal Anası: Arife Şafak’ın Masal Anlatıcılığı ve Masalların Bağlamsal Çözümlemesi*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengül, S., (2019), *Artvin Masalları ve Halk Hikayeleri*, Ankara, Aydili Sanat Yayınları.
- Şimşek, E., (2001), *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması I-II*. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, E., (2002), “Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş”, *Millî Folklor*, Y.14, C. 7, S.56, ss. 109-120.
- Taşdelen, V., (2003), “Eğitimde Kuram ve Uygulama Bağının Kurulmasına Yönelik Felsefi Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.36, S. 1-2, ss. 151-166.
- Tetik, A., (2008), “Sessiz Şehrin Sırları”, *19. ve 20. Yüzyıl Belgelerinde Artvin*, Ankara, Artvin Valiliği Yayınları.
- Tezel, N., (2008), *Türk Masalları*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat.
- Tokdemir, H., (1993), *Artvin Yöresi Folkloru*, Ankara, (y.y).
- Turhan, S. ve Tan, N., (2001), *Artvin Halk Müziğine Giriş*, Ankara, Artvin Valiliği Yayını.
- Türkan, H. K. (2023), “Marcel’in Okumalı Dil Öğretim Yönteminin Masallarda Uygulanmasına Dair Öneriler”, *ISOREJ*, S.4, ss.1-12.
- Türkçe Sözlük*, (2011), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, (1986), “Masal”, İstanbul, Dergah Yayınları, C.6, s.149.
- Yardımcı, M., (2012), *Malatya Masalları*, Malatya, Malatya Kitaplığı Yayınları.
- Yeni, H., (2008), “Eski Çağlardan 93 Harbine Artvin”, *19. ve 20. Yüzyıl Belgelerinde Artvin*, Ankara, Artvin Valiliği Yayınları.
- Elektronik Kaynaklar
- URL-1: http://cografyaharita.com/turkiye_mulki_idare_haritalari.html (E.T:21.06.2022)
- URL- 2: <http://www.artvin.gov.tr/sehrimiz> (E.T:21.06.2022)
- URL- 3: <http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum> (E.T:21.06.2022)
- URL- 4: <https://www.nufusu.com/il/artvin-nufusu> (E.T:21.06.2022)
- URL-5: <https://www.masal.gov.tr/> (E.T:10.05.2023)
- URL-6: <http://www.akmb.gov.tr/Haber.aspx?HaberId=1330> (E.T:10.05.2023)
- URL-7: <https://aregem.ktb.gov.tr/Eklenti/74225,e2brosurtumak-ipdf.pdf?0> (E.T:10.05.2023)
- URL-8: <http://www.karshakimiyet.com/karsin-kayip-masallari-gun-yuzune-cikiyor-7994h.htm> (E.T:10.05.2023)
- URL-9: <https://tez.yok.gov.tr> (E.T:16.03.2022)

KAYNAK KİŞİ DİZİNİ

Kaynak Kişi Numarası	Adı Soyadı	Doğ. Tar.	Eğitim Durumu	Mesleği	Köy	İlçe	Masal No.	Derleme Tarihi	Masalı Kimden Öğrendiği
KK-1	Saniye Altunkaya	1969	İlkokul	Ev Hanımı	Tosunlu	Arhavi	1	12.06.2022	Dede
KK-2	Günsel Çınar	1953	İlkokul	Ev Hanımı	Demirkent	Yusufuli	2, 9, 19, 33, 58, 66	19.04.2022	Babaanne
KK-3	Temel Keskin	1948	Lise	Berber	Yavuzköy	Şavşat	3, 53	06.07.2022	Dede
KK-4	Fazıl Tataroğlu	1944	İlkokul	Çiftçi	Bahtal	Yusufuli	4	16.05.2021	Anne
KK-5	Zeliha Yakıcı	1953	İlkokul	Manav	Merkez	Yusufuli	5, 14, 16	17.05.2021	Nine
KK-6	Nazmiye Altun	1964	İlkokul	Ev Hanımı	Sahilce	Arhavi	6	12.06.2022	Dede
KK-7	Fatma Helvacı	1947	Yok	Ev Hanımı	Merkez	Arhavi	7, 40, 43	12.06.2022	Babaanne
KK-8	Bilgenur Aksoy	1962	İlkokul	Ev Hanımı	Meşe	Ardanuç	8	17.10.2021	Nine
KK-9	İbrahim Kasa	1948	İlkokul	Çiftçi	Yüncüler	Yusufuli	10, 23, 29	01.11.2021	Dede
KK-10	Ethem Şah Coşkun	1941	Köy Enstitüsü	Emekli Öğretmen	Pınarlı	Şavşat	11, 45, 46, 68, 70	06.07.2022	Dede
KK-11	İsrafil Yavuz	1971	Lise	Yorgancı	Maçahel	Borçka	12	27.10.2021	Dede
KK-12	Sevim Billur	1956	İlkokul	Ev Hanımı	Yanaçüstü	Yusufuli	13	28.10.2021	Nine
KK-13	Tuncay Selim	1972	Lise	İmam	Köprügören	Yusufuli	15	15.10.2021	Dede
KK-14	Halit Yener	1950	İlkokul	Çiftçi	Köprügören	Yusufuli	17	16.10.2021	Nine
KK-15	Yurdağıl Demir	1949	İlkokul	Ev Hanımı	Merkez	Yusufuli	18, 27	04.10.2021/ 22.12.2020	Anneanne
KK-16	Ali Aygüney	1948	İlkokul	Çiftçi	Yolgeçen	Arhavi	20, 54	12.06.2022	Baba
KK-17	Fikret Tural	1953	Lise	Emekli Memur	Korucular	Murgul	21	11.10.2021	Anne
KK-18	Lale Çelik	1973	İlkokul	Ev Hanımı	Perek	Murgul	22, 41, 61	13.10.2021	Nine
KK-19	Gülhanım Pelit	1973	İlkokul	Ev Hanımı	Dokumacılar	Yusufuli	24	12.04.2022	Anne
KK-20	Gamze Erçevik	1990	Lise	Ev Hanımı	Merkez	Artvin	25	29.12.2021	Ana anne

KK-21	Sali Özdemir	1953	Yok	Ev Hanımı	Eren	Yusufeli	26	19.04.2022	Anne
KK-22	Şerafettin Ünlü	1951	İlkokul	Çiftçi	Pınarlı	Şavşat	28, 49	07.07.2022	Dede, Dayı
KK-23	Nevriye Yıldırım	1957	Yok	Ev Hanımı	Meşe	Ardanuç	30	17.10.2021	Anne
KK-24	Dilek Çelik	1981	İlkokul	Ev Hanımı	Merkez	Yusufeli	31, 36, 57	04.11.2021	Nine
KK-25	Resmiye Tamyürek	1942	Yok	Ev Hanımı	Dereci	Yusufeli	32, 60	13.04.2022	Dede
KK-26	Hünkâr Demirel	1956	İlkokul	Ev Hanımı	Dokumacılar	Yusufeli	34	12.05.2022	Ana anne
KK-27	Emine İnce	1983	İlkokul	Ev Hanımını	Köprügören	Yusufeli	35, 48, 62	16.10.2021	Dede
KK-28	Aynur Şeker	1972	Ortaokul	Ev Hanımı	Morkaya	Yusufeli	37	03.09.2021	Dede
KK-29	Ayşe Tamyürek	1929	Yok	Ev Hanımı	Dereci	Yusufeli	38	13.04.2022	Nine
KK-30	Asiye Ermiş	1971	İlkokul	Ev Hanımı	Merkez	K. paşa	39	05.09.2022	Babanne
KK-31	Aşır Akçam	1948	Lise	Çiftçi	Bulanık	Ardanuç	42	18.10.2021	Dede
KK-32	Fatihna Yılmaz	1983	İlkokul	Ev Hanımı	Kirazalan	Yusufeli	44	05.06.2021	Amca
KK-33	Binnaz Öncü	1950	Yok	Ev Hanımı	Meşe	Ardanuç	47	17.10.2021	Dede
KK-34	Tunahan İnce	1976	İlkokul	Çiftçi	Köprügören	Yusufeli	50, 52	16.05.2021	Baba
KK-35	Sadık Turan	1937	İlkokul	Çiftçi	Merkez	Murgul	51	14.10.2021	Baba
KK-36	Hatice Kitapçı	1990	Lisans	Öğretmen	Köprügören	Yusufeli	55	20.12.2021	Hala
KK-37	Zübeyde Altunkaya	1969	İlkokul	Ev Hanımı	Tosunlu	Ardanuç	56	19.10.2021	Dede
KK-38	Vahit Arslan	1934	İlkokul	Çiftçi	Subaşı	Hopa	59	10.05.2022	Nine
KK-39	Şener Ergüler	1957	Lise	Çiftçi	Kılıçkaya	Yusufeli	63	28.10.2021	Dede
KK-40	Yasin Güzel	1953	İlkokul	Emekli Memur	Köprügören	Yusufeli	64	01.01.2021	Anne
KK-41	Yüksel Zorba	1962	İlkokul	Çiftçi	Yaylalar	Yusufeli	65	25.10.2021	Dede
KK-42	Gülpaşa Salgın	1943	İlkokul	Ev Hanımı	Köprügören	Yusufeli	67	16.10.2021	Anne
KK-43	Osman Altun	1931	Köy Enstitüsü	Emekli Öğretmen	Merkez	Şavşat	69	08.07.2022	Dede

Sözlük

ağbaş: beyaz/ak başlı

ahnora: ora

alaf: ot, hayvanlara verilen bir öğünlük ot

aliceyuḥ: alacagız

ambela: şöyle, böyle

ambu: bu

artuḥ: artık

aşurmuş: aşırılmış

bişuriye: pişirmek

buliyer: bulmak

çakayi: anlamak

çat-: karşılaşmak

çihah: çıkmak

daya: dağa

daşı-/daşi-/daşye: taşımak

dağarcuḥ: azığın konulduğu torba, heybe

degül: değil

demahdur: demektir

dut-: tutmak

eglan-: eğlenmek

eğir-: eğmek

essah: gerçekten

etma: etmek, eylemek

eyica/eyca: iyice

eylat-: bekletmek

gabuh: kabuk

gaçicağ: kaçmak

gañiye: kalkıyor

gandur-: kandırmak

gari: karı, kadın

gatur-: getirmek

gayye: kaymak, kayarak gitmek

gedye: gitmek

geyiye: giymek, giyinmek

gız-: kızmak, sinirlenmek

gina: yine

golla-: beklemek

gollo: kısa

goniye: konmak

görağ: görelim

gorğah: korkak

gorñiye: korkmak

gorğut-: korkutmak

görikiye: görmek, görünmek

gucağ: kucak

guduz: uyuz

guri: kuru

guti: kutu

guyi: kuyu

hağ: hak, yapılan iş karşılığında verilen ürün

hama: ama

hinluk: hinlik

honça: yer sofrası

incah: incek

içah: içelim

igranmiye/iğran-: iğrenmek

işda: işte

kahıp/gahıp: kalkmak

kemlar (kişi): kıskanç kişi

koçani: taneleri alınmış mısır otu

kotılan-: kötüleşmek, kötüye gitmek

layuh: layık

moçuk: tokat

na: ne

naydan: neyden

nohdaliye: belirlemek

oliye: olmak

olye: ölmek

onunda: önünde

örgader: öğretmek

örgen-/örgan-: öğrenmek

papuç: ayakkabı

peşhun: yer sofrası

pıspıtır: gösterişli, güzel

pohli: boklu

poşa: yörede yaşayan Lom halkına verilen ad

poşul: poşet

sahliye/sahla-: saklamak

sarhıp: sarkıp, sarkmak

sıhışıye: sıkışmak

sıhımış: sıkmak

şışurmeya: şışirmek

şuşa: yakışıklı, genç

taħye/takiye: takıyor, takmak

taklayi: vurmak, almak (kapı)

tok-: dökmek

uye: uçmak

urmağa: vurmaya

uyl-: dalga geçmek

yaħasiyinnan goli: yakası ile kolu

yaħlař- yaklaşmak

yalüklen-/yaluħlan-: yavuklu, sevgili

yıħatmaħ: yıkatmak

yuhlama: uyuma

yuhusi: uykusu

Ekler

Ek. 1: Fotoğraflar

Ethem Şah Coşkun/Şavşat

Osman Altun/Şavşat

Sevim Billur/Yusufeli

Şerafettin Ünlü/Şavşat

Yurdağül Demir/ Yusufeli

Ek. 2: Derleme Soruları

1. Adınız, soyadınız?
2. Doğum yeriniz ve tarihiniz nedir?
3. Mesleğiniz ve eğitim durumunuz nedir?
4. Masal(lar)ı kimden öğrendiniz?
5. Masalı ne zaman dinlerdiniz?
6. Öğrendiğiniz masalın adı nedir?
7. Masalın isminde bir değişiklik yaptınız mı?
8. Masallara inanıyor musunuz?
9. Sizce masallar niçin anlatılır?
10. Masallardan bir sonuç çıkarılır mı?
11. Masallarda verilen öğütlerin işe yaradığını düşünüyor musunuz?
12. Yörenizde masal anlatma geleneği yaşatılmakta mıdır?

Özgeçmiş

Adı ve Soyadı: Ayşe ÇELİK KAN

Bildiğı Yabancı Diller (Puan ve Yılı): İngilizce (Puan: 73, Yıl: 2022)

Aldığı Sertifikalar: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Sertifikası

Eğitim Bilgileri:

Derece	Bölüm/ Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Yıldız Teknik Üniversitesi	2008-2013
Y. Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	2017-2019
Doktora	Türk Dili ve Edebiyatı	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi- Süleyman Demirel Üniversitesi (Yatay Geçiş)	2019/2020-

Yüksek Lisans Tez Başlığı ve Tez Danışmanı: Hatay/Reyhanlı Çerkeslerinde Halkbilimi Unsurları- Dr. Öğretim Üyesi Hüseyin Kürşat TÜRKAN

Doktora Tezi Başlığı ve Danışmanı: Artvin Yöresinden Derlenen Masallar Üzerinde İncelemeler- Prof. Dr. Halil Altay Göde

Görevleri:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Yusufeli Anadolu Lisesi (Ücretli Öğretmen)	2015-2016
Öğretmen	Hatay Halk Eğitim Merkezi (Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Öğretmeni)	2017-2018

Eserler:**Editör**

Aşık Eyyubi (2018), Color Ofset Matbaacılık Yayınları, (Editörler: Doç. Dr. Bülent Arı, Dr. Öğrt. Üyesi H. Kürşat Türkan, Ayşe Çelik Kan)

Makale

Türkan, H. Kürşat; Çelik Kan, Ayşe (2018), “Bayır-Bucak Türkmen Âşıklarından Ali Molla Musa”, *Tarih Okulu Dergisi* (TOD), Y.11, S. 35, ss. 174-206.

Türkan, H. Kürşat; Çelik Kan, Ayşe (2018), “Reyhanlı Çerkeslerinde Evlilik”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 19, ss. 186-200.

Çelik Kan, Ayşe, Kitapçı, Hatice (2022), “İşlevsel Kuram Bağlamında Yusufeli (Artvin)’nde Mâni Söyleme Geleneği”, *Asya Studies*, Y. 6, S. 19, Bahar, ss. 123-130.

ÇELİK KAN, Ayşe (2024), “Artvin Yöresi Geleneksel Çocuk Oyunlarının Performans Kurama Göre İncelenmesi”, *TÜRKBİTİG Kültür Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.1, ss. 69-89.

ÇELİK KAN, Ayşe & GÖDE, H. Altay (2023), “Yusufeli Masallarının Performans (İcra) Kuramına Göre İncelenmesi”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, S. 60, ss. 369-385.

ÇELİK KAN, Ayşe (2024), “Şah İsmail Hikayesinin Monomit Kuramı Bağlamında Çözümlemesi”, *ISOREJ -Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Ulusal Eğitim Dergisi-*, Y. 8, S. 6, ss.1-16.

ÇELİK KAN, Ayşe& TÜRKAN, H. Kürşat (2024), “İdeolojik ve Metafor Bağlamda Akademisyen Aşık: Kırac Ata”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.21, S. 3, ss.1246-1255.

ÇELİK KAN, Ayşe (2024), Eskiden Yeniye Geçiş Sürecinde Kent Kültürünün Değişimi- Yusufeli Örneği, *Asya Studies*, C.8, S. 30, ss.227-236.

Bildiri

GÖDE, H. Altay & ÇELİK KAN, Ayşe (2024), “Geleneksel Artvin Yemeklerinin İşlevsel Kuram Kapsamında İncelenmesi”, *MOTİF 2. Uluslararası Halk Gastronomisi Sempozyumu*, Paradigma Yayınları, ss.11-18.

Kitap Bölümü

GÖDE, Halil Altay; ÇELİK KAN, Ayşe (2022), “*Anadolu Masallarında Tüy ve Kıl Motifi Üzerine İnceleme*”, Dr. Mehmet Özçelik Armağanı, Palet Yayınları, Bölüm, (Uluslararası), ss.97-110.

ÇELİK KAN, Ayşe (2022), “Etnik Kökenlerin Mutfak Kültürüne Etkileri Artvin Örneği”, (Ed.: Mehmet Aça- Ömür Ceylan- Sezen Güngör), *MOTİF 1. Uluslararası Halk Gastronomisi Sempozyumu, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*, Motif Vakfı Yayınları, S. 22, ss. 261-276.

GÖDE, H. Altay& ÇELİK KAN, Ayşe (2023), “Aşık Veysel Şiirlerinin Göstergebilimine Göre İncelenmesi” (Ed.; Ömür Ceylan-Hakan Yekbaş), *Türk Aşıklık Geleneği ve Aşık Veysel Sempozyumu*, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, N. 275 ss, 521-528.

Kitap

ÇELİK KAN, Ayşe (2024). *Toplumsal Hafıza Bağlamında Hatay/ Reyhanlı Çerkeslerinde Halkbilimi Unsurları*. Özgür Yayınları. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub467>

Proje

Türk Masal Külliyyatı-II Projesi (Türkiye Sahası), (Ulusal), Diğer Kamu Kuruluşları (Yüksek Öğretim Kurumları Hariç): Araştırmacı, Editör, 2024-2025.

Performans Teori Bağlamında Artvin Masalları (İnceleme- Metin)

Dr. Ayşe Çelik Kan

Editörler

Prof. Dr. Hali Altay Göde

Doç. Dr. Hüseyin Kürşat Türkan